

Møteinnkalling

Utval:	Opplærings- og helseutvalet
Møtestad:	Fylkesutvalssalen, 3. etg., Fylkeshuset
Dato:	18.08.2015
Tid:	10:00

Program

Kl. 10.00	Saksførehaving
Kl. 11.30	Felleslunsj i kantina
Kl. 12.00	Saksførehavinga held fram

Oppmodar om at avklaring om habilitet vert meldt i forkant av møtet.

Dersom nokon av utvalet sine medlemmer ikkje kan møta og må melda forfall, vert dei bedne om å gjere dette snarast ved å fylle ut skjemaet på www.hordaland.no/forfall eller sende melding til folkevalde@hfk.no.

Innkallinga gjeld valde medlemer i Opplærings- og helseutvalet. Ved eventuelt forfall frå faste medlemer vil varamedlemer bli kalla inn særskilt.

Roald Stenseide
utvalsleiar

Sakliste

Utvals- saknr	Innhald	Arkiv- saknr	U.Off.
PS 55/15	Godkjenning møteinnkalling		
PS 56/15	Godkjenning møteprotokoll forrige møte		
PS 57/15	Referatsaker (Meldingar)		
RS 27/15	Møteplan 2016 for fylkeskommunale organ	2015/5700	
RS 28/15	Målbyte i vidaregåande opplæring- status 2015	2015/6756	
RS 29/15	Deltaking i pilotering av funksjon som lærarspesialist	2015/2566	
RS 30/15	Delvis samanslåing av Voss gymnas og Voss Husflidskule	2014/10030	
RS 31/15	Svar på spørsmål om overtal i vidaregåande skule	2015/6791	
RS 32/15	Internasjonale aktivitetar ved dei vidaregåande skulane i Hordaland - rapport 2014	2014/10200	
PS 58/15	Retningsliner for administrativ samanslåing av skular	2014/10030	
PS 59/15	Pedagogisk Arkitektur - Krav og forventningar til skuleanlegg i HFK	2014/21640	
PS 60/15	Høyring om endring i fagtilbodet i matematikk i vidaregåande opplæring	2015/6561	
PS 61/15	Høyring - NOU 2015:2 Å høre til - Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø	2015/6303	
PS 62/15	Tiltak for å redusere fråfall og auke gjennomføring i vidaregåande opplæring	2015/6776	
PS 63/15	Rehabilitering - ombygging - mindre tilbygg i skulesektoren - budsjettfordeling nr. 4 - 2015	2014/598	
PS 64/15	Anmodning om uttale - Hordaland Privatgymnas AS - søknad etter privatskoleloven	2015/5369	
PS 65/15	Sykkel VM 2017 – avtale med Bergen 2017 AS, oppnemning av representant til hovudkomiteen og fordeling av kr. 500.000 til prosjekt sykkel og folkehelse/sykkelmanar	2014/1636	
PS 66/15	Ymse		

PS 55/15 Godkjenning møteinnkalling

PS 56/15 Godkjenning møteprotokoll forrige møte

PS 57/15 Referatsaker (Meldingar)

Arkivnr: 2015/5700-2

Saksbehandlar: Beate Bergsholm Lindgård

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Fylkesutvalet	162/15	18.06.2015
Kultur- og ressursutvalet		20.08.2015
Opplærings- og helseutvalet	27/15	18.08.2015
Samferdselsutvalet		19.08.2015

Møteplan 2016 for fylkeskommunale organ

Samandrag

Det vert med dette lagt fram forslag til møteplan for 2016. Dei andre fylkeskommunale organa som ikkje er tatt med her, fastset møteplanen sin sjølv. På den elektroniske møteplanen vil ein og ta med dei møtedatoane.

Forslag til vedtak

Fylkesutvalet vedtek møteplan for 2016 for fylkestinget, fylkesutvalet, kultur- og ressursutvalet, opplærings- og helseutvalet, samferdselsutvalet, administrasjonsutvalet og fylkesvalstyret.

Rune Haugsdal
Fylkesrådmann

Ingrid Kristine Holm Svendsen
Organisasjonsdirektør

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 03.06.2015

Etter kommunelova §32 er det organet sjølv eller fylkestinget som fastset møtetidspunkt for fylkeskommunale organ. I delegasjonsreglementet – reglement for sakshandsaming pkt. 5 har fylkestinget delegert til fylkesutvalet å handsama møteplan for fylkestinget, fylkesutvalet, utvala, administrasjonsutvalet og fylkesvalstyret.

Andre organ som kontrollutvalet, klagenemda, yrkesopplæringsnemda, fylkeseldrerådet, rådet for menneske med nedsatt funksjonsevne, valnemda og fagskulestyret fastset sjølv møtetidspunkt.

Det har vore praksis at utkast til møteplan blir lagt fram for kultur- og ressursutvalet, samferdselsutvalet og opplærings- og helseutvalet som melding. Møte i andre råd og utval enn dei er nemnde i reglementet pkt 5. vert tekne med i den offentlege/publiserte oversikten så sant organa har vedteke møteplanar.

Den foreslåtte møteplanen inneheld ei endring av møtedag for nokre av utvala grunna ønske frå fylkesutvalet 30.01.2014 om at opplærings- og helseutvalet og samferdselsutvalet har møter *før* KURE. Slik får dei to fyrste høve gje fråsegn i saker som er samferdselspolitiske eller opplæringspolitiske, og som tidlegare berre har vorte handsama i KURE som regionalpolitiske saker.

Av omsyn til dei fristar som gjeld for innkalling til møte og utsending av saksdokument er det gjort endringar i kva for møtedagar dei ulike utvala har. Dei endringane som er gjort ivaretek dei omsyn som er nemnt over og det ivaretek den vidare saksgangen til fylkesutvalet og fylkestinget.

I sak FU-sak 228/12 vart det vedteke å ha utvalsmøta i same veke av omsyn til gruppemøta i dei politiske partia. Den møteplanen som her ligg føre har møta i kvar si veke, men det er teke omsyn til vedtakets intensjon om eit gruppemøte per møtesekvens i utvala. Alle saksdokument til utvala vil vere utsendt, med unnatak av vedtak gjort i OPHE og SAMU i sakar som skal vidare til KURE kor protokollane vil verte ettersendt, slik at partia kan ha eitt gruppemøte for dei tre utvalsmøta.

Det er eit krav i kommunelova § 45 at innstillinga til årsbudsjettet med alle forslag til vedtak skal leggjast ut til alminneleg ettersyn i minst 14 dagar før den skal handsamast i fylkestinget. Dette er det teke omsyn til i tidsavstanden mellom fylkesutvalet i november og fylkestinget i desember.

Møteplan Utkast

	Jan	Febr	Mars	April	Mai	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Des
Fylkestinget			8.-9.			14.- 15.				4.- 5.		13. - 14.
Fylkesutvalet	28.	24. - 25.	31.	20. - 21.	19.	23.		25.	21. - 22.	20.	16. - 17.	8.
OPHE (torsdagar)	14.	10. - 11.	10.	7. 28.		2.		11.	7.-8.	6.	3.	1.
SAMU (torsdagar)	14.	10. - 11.	10.	7. 28.		2.		11.	7.-8.	6.	3.	1.
KURE (tysdagar)	19.	16.	15.- 16.	12.	10.	8.		16.	13.- 14.	11.	8.	6.
Administrasjonsutvalet*			30.			22.					15.	
Fylkesvalstyret**												

*Administrasjonsutvalet har møter dagen før fylkesutvalet tre gonger per år

** 2016 er ikkje eit valår og det er difor ikkje trong til møter i fylkesvalstyret.

Vinterferie er for dei fleste skulane i veke 9

Haustferie veke 41

Helligdager, høytidsdager og andre merkedager

1. jan	Nyttårsdagen	26. mar	Påskeaften	8. mai	Frigjøringsdag 1945	25. des	Første juledag
7. feb	Fastelavn	27. mar	Første påskedag	15. mai	Første pinsedag	26. des	Andre juledag
20. mar	Palmesøndag	28. mar	Andre påskedag	16. mai	Annen pinsedag	31. des	Nyttårsaften
24. mar	Skjærtorsdag	1. mai	Arbeidernes dag	17. mai	Grunnlovsdag		
25. mar	Langfredag	5. mai	Kristi Himmelfartsdag	24. des	Julaften		

Notat

Dato: 01.07.2015
Arkivsak: 2015/6756-1
Saksbehandlar: marhaa5

Til: Opplærings- og helseutvalet

Frå: Fylkesrådmannen

Målbyte i vidaregåande opplæring- status 2015

Bakgrunn

Fylkesrådmannen viser til møte i Opplærings- og helseutvalet 2. juni 2015 der Alexander Fosse Andersen stilte spørsmål ved status for forskingsprosjekt ved UiB – Byte av målform frå ungdomsskule til vidaregåande opplæring.

Bakgrunn for saka er følgjande forslag sett fram på møte i Opplærings- og helseutvalet 18. april 2012 av Dan Femoen :

"Tallene som ble presentert i melding 34/12 var svært oppsiktsvekkende. Opplærings- og helseutvalget ønsker derfor en sak der man kartlegger årsakene til at så mange elever velger bort sitt hovudmål i overgangen fra ungdomsskolen til vidaregåande skole. Opplærings- og helseutvalget ønsker at administrasjonen går i dialog med departementet og direktoratet for å få midler til en slik kartlegging."

Marte Malones sette fram følgjande tilleggsforslag:

"Det undersøkes også hvordan de vidaregåande skolene møter og tilrettelegger for elever med nynorsk som hovudmål".

Forslaga frå Femoen og Malones vart samrøystes vedteke oversend administrasjonen.

Følgjande blei gjennomført i 2013

Opplæringsavdelinga v/fylkesdirektør og fagopplæringssjef oppretta kontakt med Institutt for Lingvistiske, litterære og estetiske studiar (LLE) ved Universitetet i Bergen for å få sett i gang forskning på problemstillingar rundt målbyte i den vidaregåande skulen i Hordaland.

Ved LLE var det i gang arbeid om å satsa på forskning i, om og på nynorsk i samband med Språkåret 2013. Frå UiB var det politisk interesse for slike tiltak. I regi av nettverket for høgare utdanning på Vestlandet, UH-nett Vest, vart det den 29.5.2012 halde eit seminar der moglege problemstillingar vart drøfta, og initiativet frå HFK var framme i drøftingane.

Fagmiljøet ved UiB/LLE hadde ein viktig ressurs i studentar på fordjupings- og masternivå. Å motivera slike til å ta på seg forskingsoppgåver og å leggja til rette for at dei vert motiverte for det, kunne bli innarbeidd i det vanlege arbeidet i fagmiljøet på kortare sikt. Instituttstyrar og fagmiljøet ved LLE understreka den gong at dei var svært interesserte i vidare samarbeid med HFK om denne saka.

Status juni 2015

Fylkesdirektør opplæring har vore i kontakt med UiB v/ professor Johan Myking og fått opplyst at det planlagde prosjektet ikkje har vorte gjennomført av ressursmessige årsaker.

Gjennom kontakt med UiB har det også kome fram at det heller ikkje finst anna nasjonal forskning på dette aktuelle området.

Det er frå 2013 oppretta eit nasjonalt nettverk for nynorskforskning. Nettverket har som mål å fremje nynorskforskning gjennom ulike former for nettverkssamarbeid mellom dei ulike institusjonane i UH-nett Vest. Det er skipa eit arbeidsutval med representantar for Universitetet i Bergen, Høgskolen i Bergen, Høgskulen Stord/Haugesund, Høgskulen i Sogn og Fjordane og Høgskulen i Volda.

UiB har signalisert at dei ønskjer at saka blir tatt opp på nytt. Fylkesdirektør opplæring vil sende forslag til prosjektmtale på nytt til universitetet i Bergen i juni 2015, særleg med tanke på aktuelle oppgåver for masterstudentar ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studiar frå hausten 2015.

Prosjektmtale

Skisse til prosjekt om språkval i Hordaland

1. Bakgrunn

Fleire nynorskelevar går over frå nynorsk til bokmål i ungdomsskulen og ved overgangen til (og i) vidaregåande skule.

2. Mål

- Å granske språkvalmekanismer blant elevar med nynorskbakgrunn: Dei som byter vs dei som ikkje byter – kva, kvifor og korleis?
- Bidra til å utvikle ein nynorskdidaktikk som gir trygge nynorskbrukarar.

3. Problemstillingar

A. Kva skjer?

- I kva omfang skjer målbytet? Når skjer målbytet? (På ungdomsskulen, ved overgangen til vidaregåande? I vidaregåande?) Kven er det som byter målform? Kvar føregår målbytet?

B. Korleis skjer språkskiftet?

- Kva rolle spelar undervisninga for val av målform? Meir spesifikt: På kva måte vert nynorsken tematisert i undervisninga? Kva funksjon har nynorsken i høve til den allmenne språk- og tekstlæringa? Er nynorsken synleg/usynleg?
- Kva rolle spelar skulen som organisasjon? Er nynorsken synleg/usynleg?
 - Kva rolle spelar den uformelle skulescena for val av målform?
 - Kva rolle spelar rolleidentitetar utanfor skulen med omsyn til val av målform?
 - Kva rolle spelar familien for val av målform?

C. Kva skal til for å styrkja nynorsken?

- Kjenneteikn hos dei som ikkje skiftar frå NN til BM.
- Internasjonale samanlikningar med nærliggjande språksamfunn.

D. Eit mogleg språkstyrkingsprosjekt.

Materiale

- Elevar og lærarar ved nokre utvalde vidaregåande skular, t.d. Knarvik vgs., Sotra vgs., Os vgs., Stord vgs., Voss gymnas.
- Skulemålsstatistikk.
- Metode: Spørjeskjema, feltarbeid, intervju.
- Klasseromsforskning, aksjonsforskning; intervju, kvalitative.

Fagleg/teoretisk ramme

- Samfunnsfagleg og/eller sosiolingvistisk innretting; statistikkfagleg grunnlag.
- Didaktisk innretting i kombinasjon med sosiolingvistisk; rom for psykologifaglege komponentar.

Andre studiar

- Målstreken frå Valdres: <http://www.opplandvgs.no/Valdres-vgs/Nyhetsarkiv/Malstreken--kvifor-gar-sa-mange-over-til-bokmal-som-hovudmal/>
- Grepstad 2004
- Rødningen 1999
- Årtun 1984

UH-nett Vest – Universitets- og høgskolenettet på Vestlandet:

<http://uhnettvest.no>

Notat

Dato: 26.06.2015
Arkivsak: 2015/2566-27
Saksbehandlar: torsan12

Til:	Opplærings- og helseutvalet
Frå:	Fylkesrådmannen

Deltaking i pilotering av funksjon som lærarspesialist

Fylkesrådmannen viser til Open time i fylkesutvalet 18. februar 2015, der fylkesutvalet signaliserte ønskje om at fylkeskommunen skal søkje om prosjektmidlar for å tilsetje lærarar i funksjon som lærarspesialist.

På bakgrunn av søknad blei Hordaland fylkeskommune valt ut til å delta med tre skular i den toårige nasjonale piloteringa av lærarspesialistfunksjon. Kvar skule skal ha ein funksjon i realfag og ein i norsk med særleg vekt på grunnleggjande lese- og skriveopplæring. Totalt utgjer dette seks lærarspesialistar i Hordaland fylkeskommune.

Hordaland fylkeskommune skal delta i piloteringa etter modell 2, som kombinerer løn og redusert undervisningstid. Halvparten av lønstillegget per lærarspesialist (kr. 24.000) nyttast til reduksjon av undervisningstid. Resterande (kr. 24.000) blir gitt som lønstillegg.

Undervisning vil utgjere størsteparten av funksjonen som lærarspesialist, samtidig som ressursen skal gi moglegheit for fagleg vidareutvikling innanfor eige spesialiseringsområde. Lærarspesialistane skal bidra til å styrke den faglege kvaliteten på realfags-/norskundervisninga på skulen, og bidra i arbeidet med å styrke kollektivt samarbeid og utvikling. Lærarspesialistane skal ikkje overta oppgåve frå leiinga.

Utdanningsdirektoratet vil finansiere halvparten av kostnadane med lærarspesialistane, medan fylkeskommunen skal dekkje den andre halvparten.

Lokal prosess

Organisasjonane på fylkesnivå blei tidleg involvert i prosessen med å delta i piloteringa. Lærarspesialistordninga har vore tema i informasjons- og drøftingsmøte, og hovudtillitsvalt har vore med på oppstartssamling i regi av Utdanningsdirektoratet og har vore med på utveljing av deltakarskular.

Det vart sendt ut invitasjon til alle skulane om å søke om deltaking i piloteringa, og opplæringsavdelinga fekk søknader frå 11 skular. Laksevåg vgs, U. Pihl vgs og Fusa vgs fekk tilbod om å delta i piloteringa. Det var ein føresetnad at deltakinga var drøfta og avklart med lærarorganisasjonane lokalt.

Då dei utvalde skulane fekk tilslag på søknaden, blei ordninga lyst ut lokalt på dei utvalde skulane. Lærarspesialistane blei tilsett på to av skulane før sommaren. Den tredje skulen fekk ikkje kvalifiserte søkjarar, og Fana gymnas fekk tilbod om ressursane. Lærarspesialistane må tilsettast seinast i august.

Vegen vidare

Utdanningsdirektoratet vil følgje opp aktørane i piloten undervegs. Ordninga skal også evaluerast. Evalueringa skal bidra til å gi eit kunnskapsgrunnlag for å vurdere vidareføring/utviding og moglege framtidige ordningar for karriereveger for lærarar. I denne prosessen vil det bli noko behov for dokumentasjon frå den enkelte skuleeigar. Utdanningsdirektoratet kjem tilbake til dette etter kvart.

Notat

Dato: 06.07.2015
Arkivsak: 2014/10030-42
Saksbehandlar: annlau

Til: Opplærings- og helseutvalet

Frå: Fylkesrådmannen

Delvis samanslåing av Voss gymnas og Voss husflidskule frå 1. august 2015

Fylkesrådmannen viser til Fylkestinget sitt vedtak i sak 01/13, 12.03.13, «Skolebruksplan for Hordaland fylkeskommune 2012 – 2025; del 2: Skole- og tilbudsstruktur for vidaregåande opplæring i Hordaland». I dag er det 9 skular i Region Voss og Hardanger. Dei 5 skulane på Voss blir slått saman til Nye Voss vgs og Nye Voss gymnas. Medan utbygging og ombygging ved Voss vgs og Nye Voss gymnas føregår, skal undervisninga på Voss husflidskule, Rogne vgs og Voss vgs etter planen halde fram.

Oversikt i «Implementeringskart Skolebruksplan 27.05.13» syner oppstart ved Nye Voss gymnas 2016/2017. I dag er realistisk plan oppstart av gymnaset hausten 2017. Fleire omstende gjer at delvis samanslåing vert framskunda til hausten 2015. I referat frå møtet i Omstillingsutvalet 18. mai 2015 for Voss gymnas, Voss husflidskule, Voss vgs og Rogne vgs skule står fylgjande:

Nye Voss Gymnas:

Unn Fauskanger, rektor for både «gamle» og «Nye» Voss Gymnas, 100%

Håvard Styve, assisterande rektor med rektor sine fullmakter, 100%

Husflidskulen definerer ein som ei avdeling under Voss Gymnas i ein omstillingsfase fram til Nye Voss gymnas står ferdig. Dei administrative oppgåvene blir ivaretatt slik:

- Eigen avdelingsleiar for Musikk, dans og drama og Formgjeving der delar av undervisninga blir gitt på Husflidskulen, Knut Brunvoll*
- Elevinspektør og avdelingsleiar for Medium og kommunikasjon og fellesfaga, Terje Lydvo.*

Målet er å oppretthalde leiarressursen ved skulane til dei nye skulane står ferdige i 2016 og 2017.

Årsak til ovannemnde endring er at konstituert rektor på Voss husflidskule, Håvard Vambheim Styve, er tilsett som assisterande rektor på Nye Voss gymnas frå 1. august 2015. Konstituert assisterande rektor og avdelingsleiar på Voss husflidskule, Rannveig Dagestad, er i foreldrepermisjon frå juni 2015, og skulen vil derfor stå utan leiing. Det er utfordrande å konstituera både ny rektor og assisterande rektor for ein kort periode.

Notat

Dato: 01.07.2015
Arkivsak: 2015/6791-1
Saksbehandlar: sisover

Til: Opplærings- og helseutvalet

Frå: Fylkesrådmannen

Svar på spørsmål om overtal i vidaregåande skule

Fylkesrådmannen viser til møte i opplærings- og helseutvalet 12. mai, der representanten Børge Lunde (H) sette fram slikt oversendingsforlag:

«Prosedyrer og prinsipp kring overtalegheit. Ansiennitet/oppseieleg stilling. Forskjell? Forrang ? Reelle tilbod? Kva kan arbeidstakar takke nei til? Omfang – korleis er prosessen? Skyv ein ut andre tilsette på andre skular, eller går ein inn i ein vakanse? Ansiennitet? Kven har arbeidsgjevaransvaret mellom arbeidstilhøve/arbeidsplass? Lønsansvar? Uoppseieleg stilling: Er dette knytta til ein fast arbeidsstad eller gjeld dette i høve til HFK?».

I arbeidet med overtalssaker vert desse rangeringsreglane nytta: Formell kompetanse, tilsetningstilhøve og tenesteansiennitet. Tilsette med rett formell undervisningskompetanse har førerrett framfor dei som manglar denne. I overtalssituasjonar vert tilsette på vilkår erklært i overtal før ordinært tilsette. Pedagogisk tilsette som etter rettsvilkårsavtalen var uoppseieleg tilsett pr. 31. juli 1999, har det sterkaste vernet, sjå vedlegg. Hordaland fylkeskommune er ei IA-verksemd, og i slike overtalssaker vil det bli tatt særlege omsyn.

Ved tilsetning i Hordaland fylkeskommune er heile organisasjonen arbeidsområde. Ein vert tilsett i Hordaland fylkeskommune med for tida tenestestad ved t.d. Etne vidaregåande skule. I vurdering av tenestetid skal derfor samla samanhengande tenestetid i Hordaland fylkeskommune reknast med. Dersom overtalet ikkje let seg løyse ved ledige stillingar, skal alle tilsette vurderast. Dette kan innebere at lærar som er meldt i overtal, fortrengjer lærar med lik kompetanse, men lågare ansiennitet, og som ikkje er meldt i overtal i utgangspunktet.

Arbeidet med å vurdere behov for tilsette og fagkompetanse startar vanlegvis på skulane når fagtilbodet for neste skuleår og prognoseinntaket er kjent. Lokal arbeidsgjevar rangerer kven som er i overtal etter drøftingar med tillitsvalde. I samtalar med tilsette i overtal har arbeidsgjevar ansvar for at deira behov og ønske for nye stillingar vert notert.

Det vidare arbeidet skjer i personalseksjonen. Alle ledige stillingar vert meldt inn for utlysing, og tilsette i overtal vil bli tildelt ny tenestestad ut frå fagleg kompetanse. Det vert teke omsyn til at reiseavstanden skal vera rimeleg så langt det let seg gjere. Dersom det ikkje er mogleg å tilby tilsett i overtal ny stilling, eller at

vedkommande ikkje tar imot tilbodet/tilboda, vil personaldirektøren foreta oppseiing. Ein oppsagt tilsett har førerrett til ny stilling i fylkeskommunen i eitt år frå oppseiing.

Det er skulen der den tilsette i overtal arbeidde ved, som har arbeidsgjevaransvar og ansvar for løn fram til vedkommande anten har byrja ved ein ny tenestestad eller at oppseiinga er realisert.

Fylkesrådmannen viser til vedlegg for utfyllande opplysningar.

Vedlegg: Handsaming av overtalssaker (prosedyreskriv frå 01.12.14)

Handsaming av overtalssaker

Innleiing

Personaldirektøren har i samsvar med gjeldande delegasjonsreglement fullmakt til å omplassere og overføre personale innan og mellom fylkeskommunale einingar.

Omplassering av personale kan skje med utgangspunkt i tre forskjellige situasjonar:

- a) Den einskilde arbeidstakar må omplasserast på grunn av tilhøvet rundt denne personen åleine.
- b) Arbeidstakaren er overtalig ved vurdering av trongen for spesialisert arbeidskraft ved eininga/skolen.
- c) Arbeidstakar er overtalig på grunn av nedlegging eller omlegging av tenestetilbodet i fylkeskommunen.

Det er berre i tilknytning til pkt. b og c at desse reglane om handsaming av overtalige skal nyttast. Pkt. a vert handtert individuelt alt etter kva saka gjeld. I det følgjande vert det lagt stor vekt på dei vidaregåande skolane si handtering av overtalige. Prosedyrane skal likevel nyttast analogt så langt dei passar på alle overtalssituasjonar i fylkeskommunen.

Ved større strukturendringar der heile programfagområde i fylkeskommunen vert råka av redusert interesse når elevane gjer sine val, vil personaldirektøren prosjektorganisere arbeidet med overtalshandsaminga. Denne prosedyren vert lagt til grunn for arbeidet i slike prosjekt.

I reine overtalssituasjonar legg fylkeskommunen følgjande reglar til grunn:

Arbeidet lokalt ved eininga

Sjølv om den tilsette er meldt overtalig har den einskilde eininga arbeidsgjeveransvar og ansvar for løn fram til det tidspunktet det endelege vedtaket om endring av arbeidsstad eller oppseiing er effektivt /realisert. Dersom den tilsette i en slik situasjon gjer val om å søke og får godkjenning for permisjon utan løn vil den tilsette halde fram med å vere knytt til eininga. Lokal arbeidsgjever må halde kontakt med den som er i permisjon for å vere budd på eventuelt overtal når vedkomande kjem attende i stillinga.

Ved skolane er det ei viktig føresetnad for overtalsarbeidet at alle typar vikariat må vere avvikla seinast innan 31. juli i året¹. Dette gjeld også tidsavgrensa vikariat som etter avtalen held fram ut over 1. august i året.

Etter delegasjonsreglementet er det organisasjonsdirektøren v/personaldirektøren som har fullmakt til å seie opp tilsette, dette inneber at Personalseksjonen i god tid før 1. august må få den naudsynte dokumentasjonen i saka slik at oppseiing av vikarar kan setjast i verk. Formålet er at alle ledige stillingar inn i det nye skoleåret skal vere tilgjengeleg for arbeidet med omplasserings- og overtalssaker. Nokre lærarar som vart overtalige i tidlegare skoleår er overførte til tidsavgrensa stillingar eller vikariat på andre skolar i inneverande skoleår. Det er den opphavlege avgjevarskolen som har ansvaret for desse lærarane.

¹ Merk at dersom vikariatet har vart i meir enn 4 år samanhengande (utan avbrot) gjeld arbeidsmiljølova §14-9 (5) som gjev rett til fast tilsetjing for den som har vore mellombels tilsett, da må tilsetjingsbrev skrivast og den tilsette skal ikkje lenger handsamast som «vikar».

Etter at dei tilhøva som nemnt over er rydda kan lokal arbeidsgjevar rangere dei som vert overtalig. Denne rangeringa er gjenstand for drøfting med dei tillitsvalde, og det må gå fram av eit referat at slik drøfting er gjennomført. Normalt vert slikt møte gjennomført ved eininga.

Dersom det er usemje om sjølve rangeringa lokalt ved eininga vert saka å overlevere til personaldirektøren for avklaring og endeleg avgjerd.

Når dette er gjennomført vert den tilsette kalla inn til samtale. Den tilsette skal gjerast merksam på at han kan ha med seg sin tillitsvalde eller annan rådgjevar til dette møtet. I møtet skal leiar og den overtalige saman fylle ut skjemaet for melding om overtal. Det er særst viktig at den tilsette sine egne ønskje kjem til uttrykk i skjemaet. Etter at samtalen(e) er avslutta, skal eininga senda inn det utfylte skjemaet for kvar tilsett til Personalseksjonen.

Arbeidet sentralt ved Personalseksjonen

Det vidare arbeidet skjer i regi av Personalseksjonen. Alle ledige stillingar vert meldt inn for utlysing og dette gjer det mogeleg å sjå mogelegheiter på tvers av organisasjonen.

I arbeidet med å tildele ny tenestestad skal ein nytte prinsippet om rimeleg reiseveg for den tilsette. Det er likevel slik at dersom det finnast ledig stilling innan Hordaland fylkeskommune skal arbeidsgjevar tilby denne til den overtalege.

Sjølve vedtaket om omplassering eller overføring av overtalig person skal formelt skje i eit eige overføringsbrev som vert sendt ut frå personaldirektøren.

Dersom den overtalige takkar nei til tilbodet må dette skje i skriftleg melding til personaldirektøren.

Dersom det ikkje er mogeleg å gje tilbod om anna stilling skal personaldirektøren foreta oppseiing. Personaldirektøren vil i samarbeid med dei hovudtillitsvalde så langt råd er unngå å kome i ein situasjon der det å seia opp er det einaste alternativet. Ein oppsagt medarbeidar har førerrett til ny stilling i Hordaland fylkeskommune i eitt år frå oppseiinga er effektiv, jf. arbeidsmiljølova.

Spesielt om pedagogiske stillingar

Ved overtalssituasjonar opererer vi med to kategoriar pedagogisk tilsette i Hordaland fylkeskommune:

- i) dei som er tilsette på vanlege vilkår etter arbeidsmiljølova, og
- ii) dei som etter rettsvilkårsavtalen hadde fått status som fast/uoppseieleg tilsett pr. 31.juli 1999, samt dei som er fast tilsette etter den tidlegare grunnskolelova § 24. Dette går fram av opplæringslova § 16 - 2 og departementet sitt rundskriv F-035/99.

Dei "fast" tilsette skal etter desse overgangsreglane framleis ha status som "uoppseieleg" tilsette for den del av stillinga som vart definert som "uoppseieleg" pr. 31. juli 1999.

Hordaland fylkeskommune har fastsett følgjande rangeringsreglar:

(1) Kompetansekrav

Ved endringar i tilbodet ved den einskilde skole kan timetala i bestemte fag eller fagområde verte reduserte. Det er såleis lærarar med undervisningskompetanse innanfor vedkomande fag eller fagområde som vert råka av dei overtalsproblema som kan oppstå på grunn av slike endringar i tilboda.

Formell undervisningskompetanse er såleis det første utveljings-/rangeringskriteriet.

(2) Forholdet mellom uoppseielege og ordinært ("oppseieleg") tilsette lærarar

I overtalssituasjonar må ordinært tilsette erklærast overtalige før dei uoppseieleg tilsette, det vil seia dei som har status som "fast" tilsette etter rettsvilkårsavtalen eller etter grunnskolelova pr. 31. juli 1999.

Eksempel:

Skolen har 5 tilsette med undervisningskompetanse innanfor eit fagområde, 3 med tidlegare fast/no uoppseieleg tilsetjingsstatus, og 2 tilsette med ordinær tilsetjingsstatus. På grunn av nedlegging av klassar innanfor fagområdet, vert diverre 3 tilsette overtalige. Dette betyr for det første at først må dei to ordinært tilsette erklærast overtalige. Dette skal skje sjølv om begge har lengre tenestetid enn alle dei 3 fast/uoppseieleg tilsette. Deretter må ein av dei fast/uoppseieleg tilsette erklærast overtalig. Det er den med kortast tenestetid etter definisjonen nedanfor. Dette inneber med andre ord at rangeringa må skje i to etappar: Først dei ordinært tilsette, og deretter dei uoppseieleg tilsette.

I Hordaland fylkeskommune har vi også alltid praktisert det prinsippet at lærarar som er tilsette på oppseiing på vilkår om fullført pedagogisk utdanning (jf. forskrift til opplæringslova § 14-5) i overtalssituasjonar stiller bak dei tilsette som allereie har oppfylt desse vilkåra.

(3) Tenestetid i Hordaland fylkeskommune

Etter den tidlegare rettsvilkårsavtalen skulle rangeringa m.a. skje etter samla tenestetid i vidaregåande skole uavhengig av skole og uavhengig av fylke. No gjeld i hovudtariffavtalen i KS-området, der kapittel 1 § 3.3 lyder slik:

"Ved innskrenkning/rasjonalisering skal, under ellers like vilkår, de med kortest tjeneste innenfor vedkommende arbeidsområde i kommunen/(...) sies opp først, jf. arbeidsmiljøloven § 15-7 (2), Hovedavtalen del B § 3-4 og del C § 3-2. Undervisningspersonale med særskilt stillingsvern fra før 01.08.1999 iht grunnskoleloven eller Rettsvilkårsavtalen, omfattes ikke av bestemmelsen i første ledd om rangering etter tjenestetid."

Det er såleis den samla tenestetida i Hordaland fylkeskommune som skal reknast med. Omgrepet "arbeidsområde" omhandlar alle tenestestader i Hordaland fylkeskommune.

(4) Særlege omsyn

I arbeidsmiljølova § 15-7 (2) heiter det m.a.:

«Ved avgjørelse av om en oppsigelse har saklig grunn i driftsinnskrenkning eller rasjonaliseringstiltak, skal det foretas en avveining mellom virksomhetens behov og de ulemper oppsigelsen påfører den enkelte arbeidstaker».

Følgjande døme kan belysa problemstillinga:

Innanfor eit fagområde, jf. kompetansekrava, er det 2 tilsette, og 1 vert overtalig. Av dei 2 er A 42 år og har knapt 12 års tenestetid i fylkeskommunen etter definisjonen som er nemnd ovanfor. Person B er 62 år og har litt over 10 års tenestetid i fylkeskommunen etter nemnde definisjon. Begge to oppfyller fullt ut kompetansekrava.

På grunn av at det er så pass liten skilnad i tenestetid mellom dei, kan det i dette tilfellet vera rimeleg på grunn av alderen til B at A vert erklært overtalig og ikkje B, sjølv om det etter tenestetid burde vera omvendt. Dersom A er fast/uoppseieleg tilsett, medan B er ordinært tilsett, må derimot B erklærast overtalig føre A.

Det er likevel ikkje noko automatisk fasitsvar i slike saker. Kvar tilfelle må difor vurderast konkret som eiga sak for seg. Når særlege omsyn vert tekne med i vurderinga, er det også viktig at dette skjer ikkje berre i relasjon til ein person, men i høve til alle dei som potensielt er råka av overtalsproblemet.

Melding til overtalige lærarar – skjer i møte med rektor

Etter at saka har vore drøfta med dei tillitsvalde, skal skolen omgåande kalle inn den overtalige læraren til samtale. Den tilsette skal gjerast merksam på at han/ho etter eige ønske kan ha med seg sin tillitsvalde eller annan rådgjevar. I møtet/samtalen skal rektor innhente for å fylle ut skjema (tilgjengeleg i kvalitetssystemet saman med denne prosedyren under «personal -omstilling»). Det er særst viktig at den tilsette sine eigne ønskje kjem fram i dette skjemaet. I møtet skal rektor og den overtalige læraren saman fylle ut skjemaet som er lagt ved her.

Melding til personaldirektøren om dei overtalige lærarane

Etter at medarbeidarsamtalen(e) er avslutta, skal skolen senda inn det utfylte skjemaet for kvar overtalig lærar.

Melding til læraren sin organisasjon

Den aktuelle tillitsvalde ved eininga skal ha kopi av overtalsskjemaet.

Uløyste overtalssaker - eventuell oppseiing av lærar

Dersom det ikkje er mogeleg å gje tilbod om vidare arbeid til ein lærar skal personaldirektøren foreta oppseiing. Er læraren tilsett i "uoppseieleg" stilling kan vedkomande ikkje seiast opp (dette kan gjelde tilsetjingar før ordninga vart avslutta pr. 1. august 1999). Fylkeskommunen må i slike høve finne andre løysingar for læraren.

Dersom nokon skal seiast opp skal heile lærarstanden i Hordaland fylkeskommune vurderast. Dette inneber at den overtalige læraren vil kunne fortrenge ein lærar med lågare ansiennitet og med lik kompetanse (jf. pkt. 3) som er tilsett ved ein annan skole (merk at her er oppstilt to kumulative vilkår, dette inneber at begge vilkåra må vere oppfylte). Ein vil også legge til grunn prinsippet om rimeleg reiseavstand for den overtalige.

Prinsippet er såleis at når ein må seie opp, så vert ansiennitetsprinsippet vurdert opp mot både den samla lærarstanden i fylkeskommunen og opp mot prinsippet om rimeleg reiseavstand.

Ein oppsagt lærar har etter nærare vilkår førerrett til ny stilling i Hordaland fylkeskommune i eitt år frå oppseiinga er effektiv, jf. arbeidsmiljølova § 14-2.

Notat

Dato: 29.06.2015
Arkivsak: 2014/10200-3
Saksbehandlar: berroks

Til: Opplærings- og helseutvalet

Frå: Fylkesrådmannen

Internasjonale aktivitetar ved dei vidaregåande skulane i Hordaland - rapport 2014

Hordaland fylkeskommune har gjennomført årlege kartleggingar av dei internasjonale aktivitetane ved dei vidaregåande skulane sidan 2007. Målet med den årlege kartlegginga er å få oversikt over aktivitetar og aktivitetsnivået til skulane, samt motivasjonen bak og eventuelle hindringar for det internasjonale arbeidet. Kartlegginga er viktig for på best mogleg vis å kunne følgje opp skulane på ein systematisk måte i arbeidet med internasjonalisering i opplæringa.

Vedlagt er rapport om den internasjonale aktiviteten i dei vidaregåande skulane for 2014 og internasjonal strategi og handlingsplan for opplæringsavdelinga.

Internasjonale aktiviteter ved dei vidaregåande skulane i Hordaland fylkeskommune

Rapport
2014

Innhald

1	Bakgrunn.....	3
2	Gjennomføring av kartlegginga 2014.....	3
3	Oppsummering av dei viktigaste funna.....	3
4	Tilbakemeldingar om aktivitetar i 2014	4
4.1	Aktivitetsnivå: «88% av skulane hadde internasjonale aktivitetar i 2014»	4
4.2	Typar aktivitetar	4
4.3	Deltaking: «Internasjonale aktivitetar innan alle utdanningsprogram»	5
4.4	Geografisk fordeling	6
4.5	Gjennomføring av aktivitetane	8
4.6	Førebuing av internasjonale prosjekt.....	8
5	Internasjonalisering «heime»	10
6	Planlagde aktivitetar for 2015.....	10
7	Hindringar for internasjonalisering.....	11
8	Tilrettelegging for internasjonalisering	12
9	Motivasjonen bak og effektar av internasjonalisering	13
9.1	Motivasjonen for internasjonalisering.....	13
9.2	Effektane av internasjonalisering	13
10	Informasjon og oppfølging.....	14
10.1	Informasjon	14
10.2	Oppfølging	15
	Figur 1: Aktivitetsnivå 2014.....	4
	Figur 2: Type internasjonale aktivitetar 2014.....	5
	Figur 3: Aktivitetar i samarbeidsregionane	6
	Figur 4: Samarbeidsland i 2014.....	7
	Figur 5: Hjelpemidlar i internasjonale prosjekt.....	9
	Figur 6: Har skulen hatt aktivitetar som kan definerast som internasjonalisering heime?	10
	Figur 7: Planlagde aktivitetar for 2015.....	11
	Figur 8: Hindringar for internasjonalisering.....	12
	Figur 9: Motivasjon for internasjonaliseringsarbeid	13
	Figur 10: Tilstrekkeleg informasjon om tilboda som finst	14
	Figur 11: Informasjonskanalar som er ønskeleg	15
	Figur 12: Behovet for meir oppfølging	16
	Tabell 1: Geografisk fordeling av samarbeid i Europa	8

1 Bakgrunn

Frå 2007 til 2013 har det vore gjennomført årlege kartleggingar av dei internasjonale aktivitetane ved dei vidaregåande skulane i Hordaland fylkeskommune. Fram til 2012 var det regionalavdelinga, i samarbeid med opplæringsavdelinga, som gjennomførte kartleggingane. Frå og med 2013 er det opplæringsavdelinga som har hatt ansvaret for spørjeundersøkinga og rapporten. Rapporten vil der det er mogleg og relevant, samanlikne resultatane med tidlegare års kartleggingar¹.

Målet med kartlegginga er å få oversikt over aktivitetar og aktivitetsnivået til skulane, samt motivasjonen bak og eventuelle hindringar for det internasjonale arbeidet. Med bakgrunn i kartlegginga vil opplæringsavdelinga kunne fortsetje å følgje opp skulane på ein systematisk måte i arbeidet med internasjonalisering.

2 Gjennomføring av kartlegginga 2014

Kartlegginga er utarbeidd av opplæringsavdelinga med utgangspunkt i tidlegare års undersøkingar og rapportar. Det er gjort ein del endringar i samband med nokre av variablane i spørsmåla i undersøkinga. Dette er basert på tilbakemeldingar og erfaringar frå tidlegare gjennomførte kartleggingar, samt endringar i tilbodet av internasjonale program. Vi erfarte at nokre av spørsmåla og variablane ikkje lenger var like relevante og at dei kunne verke uklære, noko som resulterte i tilbakemeldingar som var utfordrande å lese og analysere. I tillegg lanserte EU-kommisjonen eit nytt program, Erasmus+, i 2014. Erasmus+ erstattar mange av programma som tidlegare høyrde innunder Livslang læring-programmet, som til dømes Leonardo da Vinci, Comenius og Grundtvig. I ein overgangsperiode vil begge programma eksistere, og respondentane vil måtte vurdere fleire variablar. Endringane har ført til at spørjeskjemaet no er betre tilpassa utviklinga innan internasjonaliseringsarbeidet.

Den 23. januar 2015 vart det sendt ut ei elektronisk undersøking per e-post til alle dei 44 vidaregåande skulane i fylkeskommunen. Kartlegginga vart avslutta 24. mars 2015. Då hadde 43 av skulane svart på undersøkinga. Dette representerer ein svarprosent på 98%.

3 Oppsummering av dei viktigaste funna

- 88% av skulane som deltok i undersøkinga, hadde hatt internasjonale aktivitetar i 2014
- 83% av skulane melder om same eller høgare nivå enn i 2013
- Samarbeid med 33 land/regionar i Europa
- 58% av skulane har aktivitetar dei definerer som «internasjonalisering heime»
- 79% av skulane meiner det er viktig å utvide den kulturelle kompetansen
- Fleire kommenterer at forankring hos skuleleiinga er viktig
- Fortsatt jamn auke i bruken av EU-program
- Kompetansen om internasjonalisering og ulike tilbod er aukande

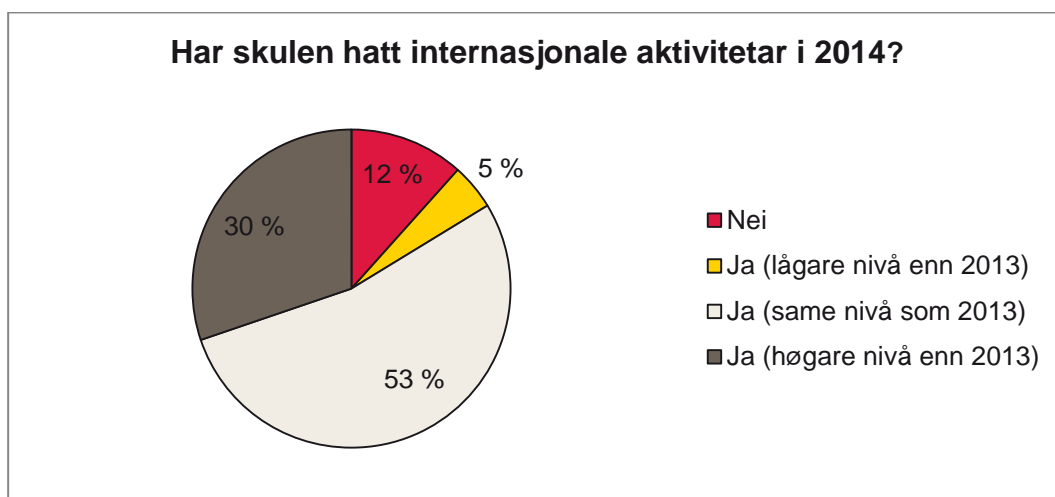
¹ I 2010 var skulane i Hordaland ein del av ei nasjonal kartlegging gjennomført av Senter for Internasjonalisering av Utdanning (SIU). I eventuelle samanlikningar vil det derfor ikkje framkomme tal frå 2010.

4 Tilbakemeldingar om aktivitetar i 2014

4.1 Aktivitetsnivå: «88% av skulane hadde internasjonale aktivitetar i 2014»

På spørsmål om skulane har hatt internasjonale aktivitetar i 2014, svarer 88% av skulane «ja». Figur 1 viser at 30% av skulane som har hatt internasjonale aktivitetar, melder om eit høgare aktivitetsnivå enn året før, medan 53% meiner at aktivitetane har vore stabile. Det er to skular (5%) som melder om eit lågare aktivitetsnivå enn i 2013.

Det er fem skular (12%) som melder om at dei ikkje hadde internasjonale aktivitetar i fjor. Dette er ein liten auke samanlikna med året før. Det kan vere fleire grunnar til denne auka, til dømes kan nyoppretta skular og skulesamanslåing påverke resultatane. Vidare er det fleire skular som har svart på undersøkinga samanlikna med tidlegare. Det er også viktig å presisere at skulane står fritt til sjølv å definere kva dei reknar som internasjonale aktivitetar.

Figur 1: Aktivitetsnivå 2014

4.2 Typar aktivitetar

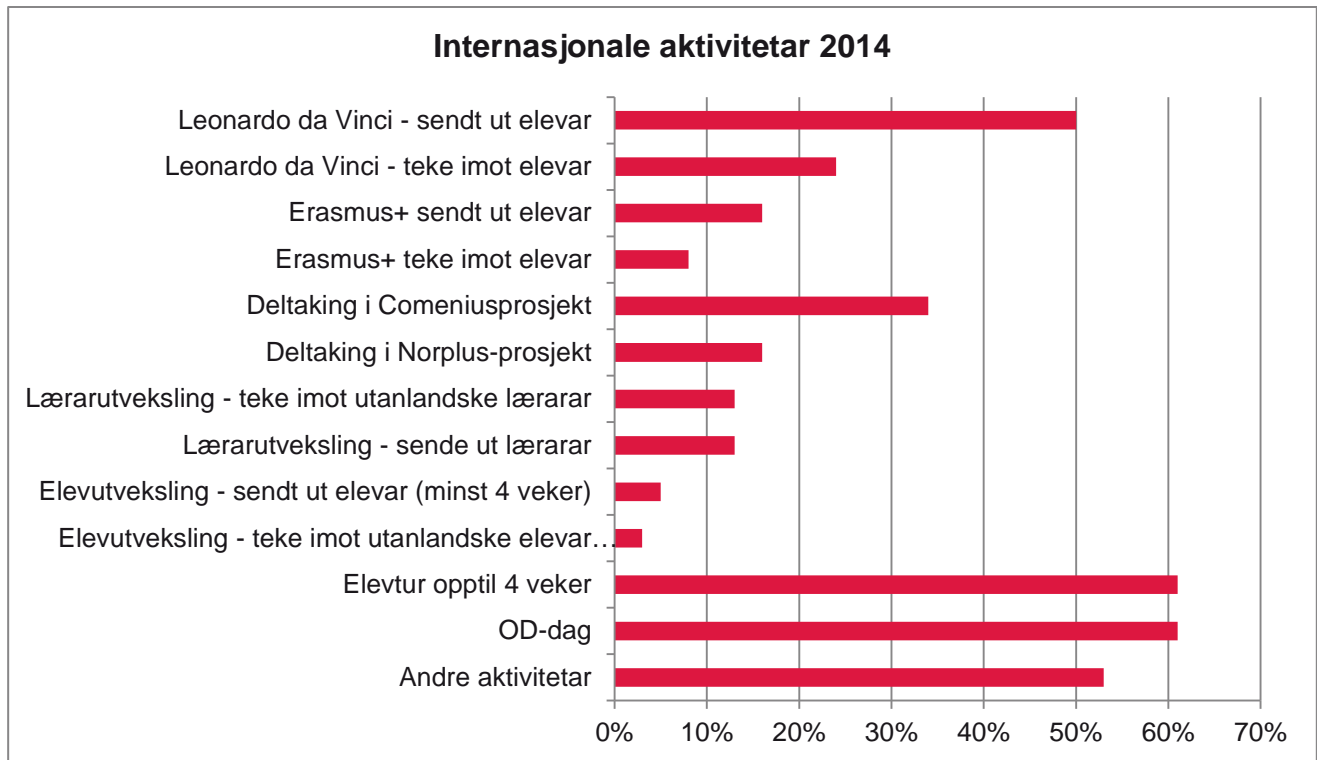
I høve til spørsmål om kva type aktivitetar skulane tok del i, var det sett opp 12 faste kategoriar av aktivitetar, samt ein open kategori. Tre av variablane frå tidlegare kartleggingar, «Administrering av utanlandsklasse», «Etablering av vennskapsskule» og «Andre fellesprosjekt med utanlandsk skule» vart i tekne bort i 2014-kartlegginga. Tre nye variablar vart lagde til; «Erasmus+ sendt ut elevar», «Erasmus+ teke imot elevar» og «OD-dag».

Dei mest vanlege aktivitetane er «Elevtur – opptil 4 veker» og gjennomføring av OD-dag. Det er 61% av skulane som har gjennomført desse aktivitetane, og når det gjeld elevturar opptil fire veker, så var det same tal av skular som gjennomførte denne aktiviteten i 2014 som i 2013 (23 skular). Denne kategorien omfattar dei «vanlege» studieturane på 1-2 veker og har vore den mest nytta aktiviteten kvart år, sjølv om omfanget har variert noko.

Av aktivitetar knytt til ulike program, er det framleis deltaking i Leonardo da Vinci-programmet (for yrkesfagopplæring) og Comenius-prosjekt som er dei mest populære. 50% av skulane melder at dei har sendt ut elevar og 24% av skulane har teke imot elevar gjennom Leonardo da Vinci-programmet. Samanlikna med tidlegare år er det ein jamn auke i bruken av EU-programma. Denne utviklinga er i

tråd med den internasjonale satsinga til Hordaland fylkeskommune, då slike prosjekt representerer langvarige relasjonar, i tillegg til at dei bidreg med ekstern finansiering av aktivitetane. Det er også gledeleg å sjå at det har vore ein auke i deltaking i Norplus-prosjekt, frå ein skule (2%) i 2013 til seks (16%) skular i 2014.

Alle resultata og fordelinga av type aktivitetar kan lesast i Figur 2.

Figur 2: Type internasjonale aktivitetar 2014

Figur 2 viser også at det er 53% av skulane som har ulike andre aktivitetar som ikkje passar inn i dei faste oppsette kategoriane. Her kan ein nemne bistands- og solidaritetsprosjekt, førebunde møter for deltaking i EU-programma, Grundtvig-programmet, ulike elev- og lærarkonferansar, elevpresentasjonar på ulike arrangement i utlandet, konkurransar, eTwinning med meir.

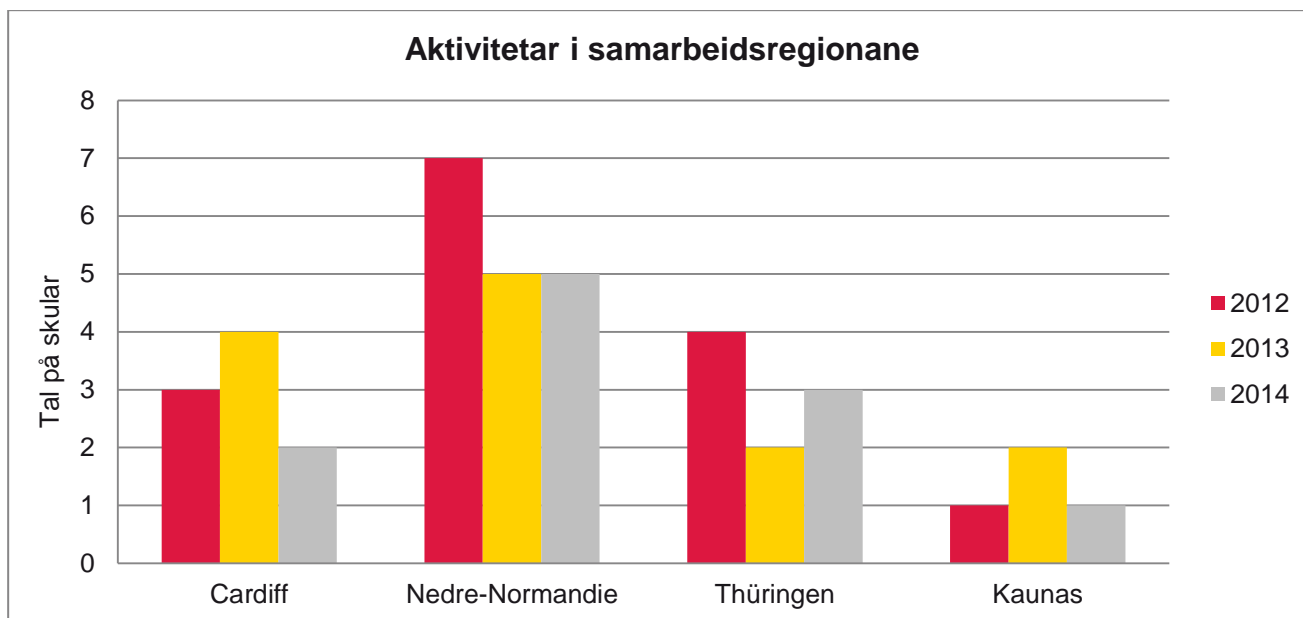
4.3 Deltaking: «Internasjonale aktivitetar innan alle utdanningsprogram»

Det er positivt å sjå at internasjonale aktivitetar er spreidd på alle utdanningsprogramma. Studiespesialiserande, bygg- og anleggsteknikk og helse- og oppvekstfag er nokre av utdanningsprogramma som har eit høgt aktivitetsnivå. Studiespesialiserande utdanningsprogram er mest aktive på dei meir «tradisjonelle» språk- og studieturane. Dei ulike yrkesfaglege utdanningsprogramma nyttar i stor grad EU-programma i internasjonaliseringsarbeidet. Mange av programma er særleg retta mot yrkesfagleg utdanning, og moglegheitene for finansiering er særst gode, samanlikna med tilboda som er tilgjengeleg for studiespesialiserande utdanning.

4.4 Geografisk fordeling

«11 samarbeid i samarbeidsregionane»

Hordaland fylkeskommune har formalisert samarbeid med fleire europeiske regionar. Det er ni skular som melder om totalt 11 ulike samarbeidsprosjekt i samarbeidsregionane. Opplæringsavdelinga har som målsetting å etablere eit tettare samarbeid med samarbeidsregionane der vi har Hordalandsklassar. Ti av dei 11 ulike samarbeidsprosjekta er i dei prioriterte samarbeidsregionane; Cardiff (2), Thüringen (3) og Nedre-Normandie (5). Desse tala viser litt lågare aktivitet i samarbeidet med Cardiff og ein liten auke i samarbeidet med Thüringen, medan Nedre-Normandie er stabil. Hordaland fylkeskommune og opplæringsavdelinga har over lengre tid etablert god kontakt med nøkkelpersonar i samarbeidsregionane, noko som har gitt eit godt og stabilt samarbeid med desse regionane. Noko av grunnen til at det er lågare aktivitet i Cardiff kan ha samband med at det er økonomiske utfordringar og omorganisering i administrasjonen i Wales.

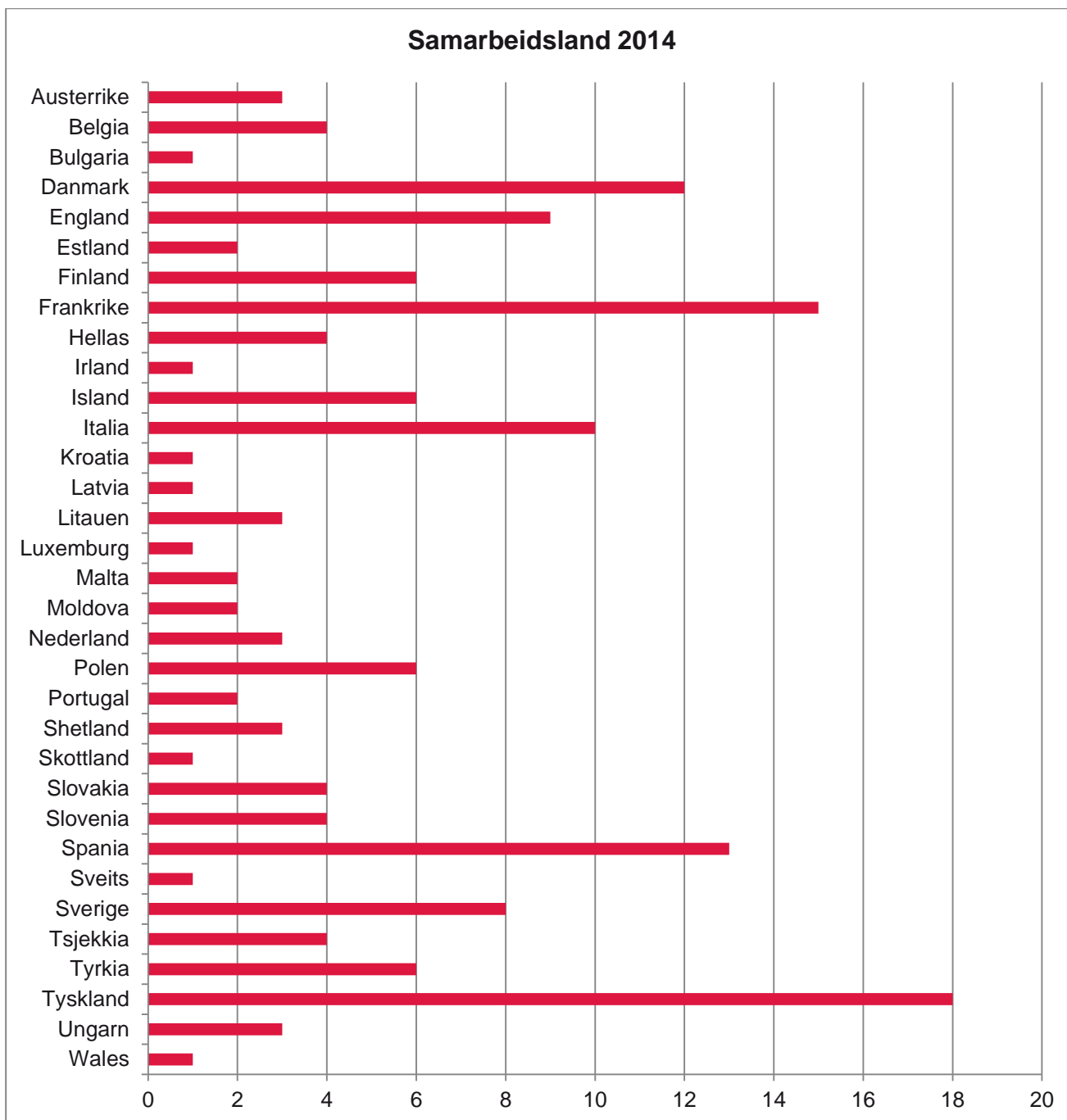

Figur 3: Aktivitatar i samarbeidsregionane²

«Samarbeid i 33 land i Europa»

På spørsmål om samarbeid i andre europeiske regionar/land opplyser skulane at dei samarbeider med skular, læreverksemdar eller liknande i til saman 33 land i Europa. Her har talet på land som skulane har samarbeidd i, auka samanlikna med tidlegare år (24 land i 2012 og 25 land i 2013). Auken kan ha samband med at i tidlegare kartleggingar var dette eit ope spørsmål og nokre land kunne då falle ut når skulane rapporterte. For å minimere feilkjeldene vart det i denne kartlegginga laga ei liste med land der skulane kryssa av kva for land dei har samarbeidd med. Figur 4 viser ei oversikt over kor mange skular som hadde samarbeid i dei ulike landa i 2014.

² Orknøylene og Edinburgh er ikkje teke med i figuren då ingen skular melder om samarbeid i desse regionane dei siste åra.

Figur 4: Samarbeidsland i 2014

Resultata viser at det er spesielt Tyskland, Frankrike, Spania, Danmark, Storbritannia og Italia som er populære land å samarbeide med. Tabell 1 (under) viser at Tyskland og Spania har vore populære i fleire år, medan vi ser ein markant auke i talet på skular som samarbeider med Frankrike, Danmark, Sverige, Storbritannia og Italia samanlikna med tidlegare år. Fleire samarbeid med Danmark og Sverige kan ha samband med språket, samt felles grunntanke når det gjeld arbeidsmåtar, kultur og pedagogikk. Auke i talet på samarbeid med Storbritannia kan også ha samband med språk, men her har vi og sett ein offensiv rekrutteringskampanje frå eit Erasmus+ byrå i England. Den markante auken kan også ha samband med utforminga av spørsmåla, og at nokre samarbeidsland vart gløymde då det tidlegare skulle skrivast som fri tekst, og ikkje kryssast av som i denne kartlegginga.

	2012	2013	2014
Tyskland	13	12	18
Frankrike	5	6	15
Spania	12	15	13
Danmark	3	6	12
Storbritannia ³	2	5	11
Italia	6	6	10
Sverige	-	2	8
Finland ⁴	4	2	7
Island	-	1	6
Polen	4	3	6
Tyrkia	4	6	6
Belgia	3	2	4
Hellas	2	4	4
Slovakia	1	2	4
Slovenia	2	3	4
Tsjekkia	4	2	4

	2012	2013	2014
Austerrike	2	2	3
Litauen	-	1	3
Nederland	2	2	3
Shetland	-	-	3
Ungarn	2	1	3
Estland	1	1	2
Malta	1	2	2
Moldova	-	2	2
Portugal	4	1	2
Bulgaria	1	1	1
Irland	1	1	1
Kroatia	1	-	1
Latvia	1	-	1
Luxemburg	-	1	1
Sveits	-	1	1

Tabell 1: Geografisk fordeling av samarbeid i Europa

«Samarbeid i Asia, Afrika og Amerika»

Det er åtte skular som opplyser at dei har samarbeid med skular eller andre institusjonar i Afrika, Asia eller Nord/Sør-Amerika. Det er det same talet på skular som i 2013-kartlegginga. Landa skulane opplyser om samarbeid med, er: USA (3), Uganda (2), Filippinene (1), Tanzania (1) og Kenya (1).

4.5 Gjennomføring av aktivitetane

På spørsmål om det var nokre aktivitetar som var planlagde, men som ikkje vart gjennomførte, svarte 32 skular «nei» (84%) og seks skular «ja» (16%). Hindringane som skulane nemner, er i stor grad grunna faktorar som skulane ikkje har hatt høve til å påverke. Til dømes er det prosjekt som har vorte utsette til eit seinare tidspunkt av ulike årsaker, søknader som ikkje vart behandla og godkjent, elevar som ikkje var kvalifiserte til å delta eller som trakk seg. Ein skule melder også om at prosjektet dei hadde planlagt, vart for omfattande og måtte kansellerast.

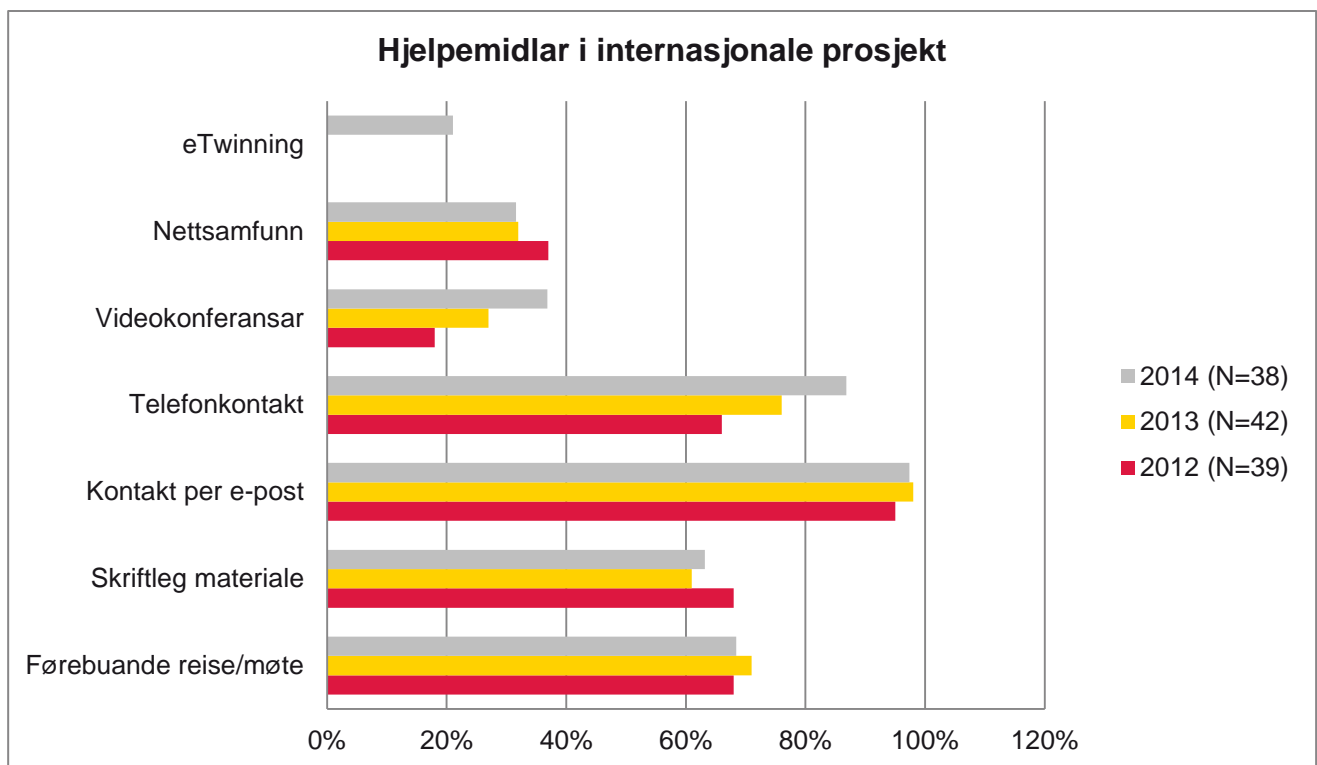
4.6 Førebuing av internasjonale prosjekt

Resultata i Figur 5 viser at det i 2014, som tidlegare år, er e-post som utan tvil er det mest vanlege hjelpemiddelet som vert nytta (97%) når ein førebur internasjonale prosjekt. Tala frå 2014 viser i tillegg auka bruk av telefon og videokonferansar samanlikna med tidlegare år.

³ Storbritannia inkluderer England (9), Wales (1) og Skottland (1). Tala i parentes er frå 2014 kartlegginga.

⁴ Ein skule har hatt samarbeid med Åland i 2014.

Tidlegare har skulane hatt høve til å søkje om midlar til førebuande reiser gjennom Leonardo da Vinci-programmet. Denne moglegheita vil ikkje bli vidareført i Erasmus+. Resultata i undersøkinga indikerer at sjølv om det er mindre tilgang på midlar og at digital teknologi er eit effektivt hjelpemiddel, er likevel direkte kontakt med den utanlandske institusjonen framleis viktig. Førebuande reiser har vore, og er framleis, mykje nytta som eit hjelpemiddel i planlegging og gjennomføring av internasjonale prosjekt. Ettersom førebuande reiser er eit viktig middel for vellukka samarbeidsprosjekt, har skulane høve til å søkje om økonomisk støtte til dette gjennom internasjonaliseringbudsjettet til opplæringsavdelinga. I framtidige kartleggingar vil det verte interessant å sjå om færre midlar til førebuande reiser gjer at skulane i større grad vil nytte ulike digitale verktøy, som til dømes Skype, eTwinning og Adobe Connect.

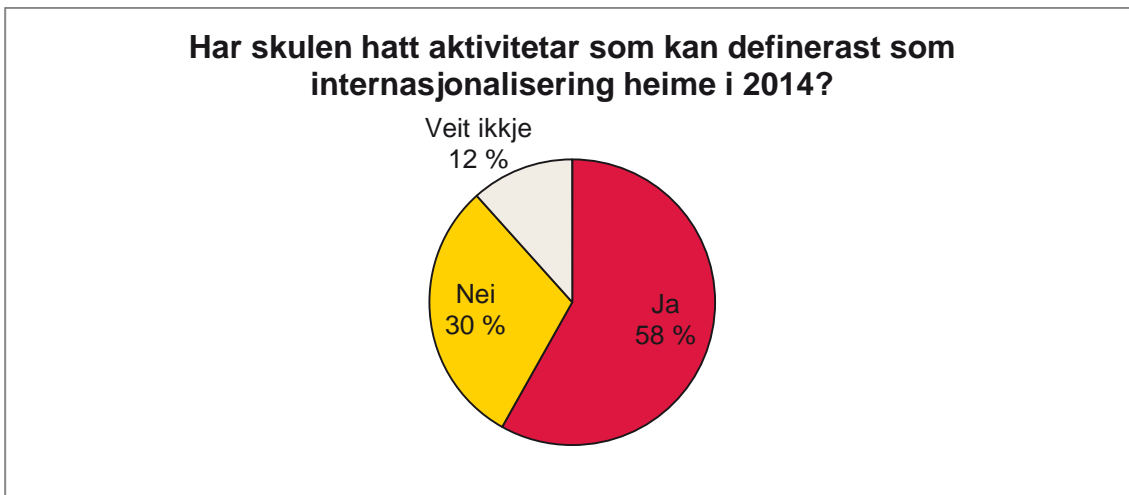
Figur 5: Hjelpemidlar i internasjonale prosjekt

eTwinning har ikkje vore ein eigen variabel i spørjeskjemaet tidlegare, men vart lagt til i denne kartlegginga fordi mange har nemnt verktøyet i kategorien «anna» i tidlegare kartleggingar og fordi dette er eit verktøy ein kan tilrå i både førebuing av internasjonale prosjekt, men også når det gjeld internasjonalisering heime. eTwinning er eit virtuelt europeisk skulefelleskap der lærarar kan registrere seg. Her får dei tilgang og moglegheita til å bruke læreverktoya til eTwinning på Internett for å finne kvarandre, møtast virtuelt, utveksle idear og undervisningsopplegg, slå seg saman i grupper og delta i internettbaserte prosjekt. Det er positivt at 21% av skulane i Hordaland bruker dette verktøyet til førebuing av internasjonalt arbeid.

I tillegg til dei faste kategoriane av hjelpemiddel, nemner to skular at dei også har hatt god nytte av kontaktseminar og lokal internasjonaliseringkontakt i førebuingarbeidet.

5 Internasjonalisering «heime»

Internasjonalisering heime er eit av satsingsområda i den internasjonale handlingsplanen til opplæringsavdelinga. På spørsmål om skulane har hatt aktivitetar som dei definerer som internasjonalisering heime, svarer 58% av skulane «ja», 30% «nei», medan 12% ikkje var sikre. Det viser ein auke frå 23 til 25 skular som har hatt internasjonalisering heime, og ein nedgang frå 17 til 13 skular som ikkje har hatt denne type aktivitet. Skulane står fritt til å sjølv å definere og skrive kva type aktivitetar dei ser på som internasjonalisering heime. Dette kan resultere i at det ikkje er alle aktivitetar i kategorien internasjonalisering heime som er med i kartlegginga. Skular som melder om slike aktivitetar, har mange gode tiltak, og aktivitetane viser eit stort mangfald.

Figur 6: Har skulen hatt aktivitetar som kan definerast som internasjonalisering heime?

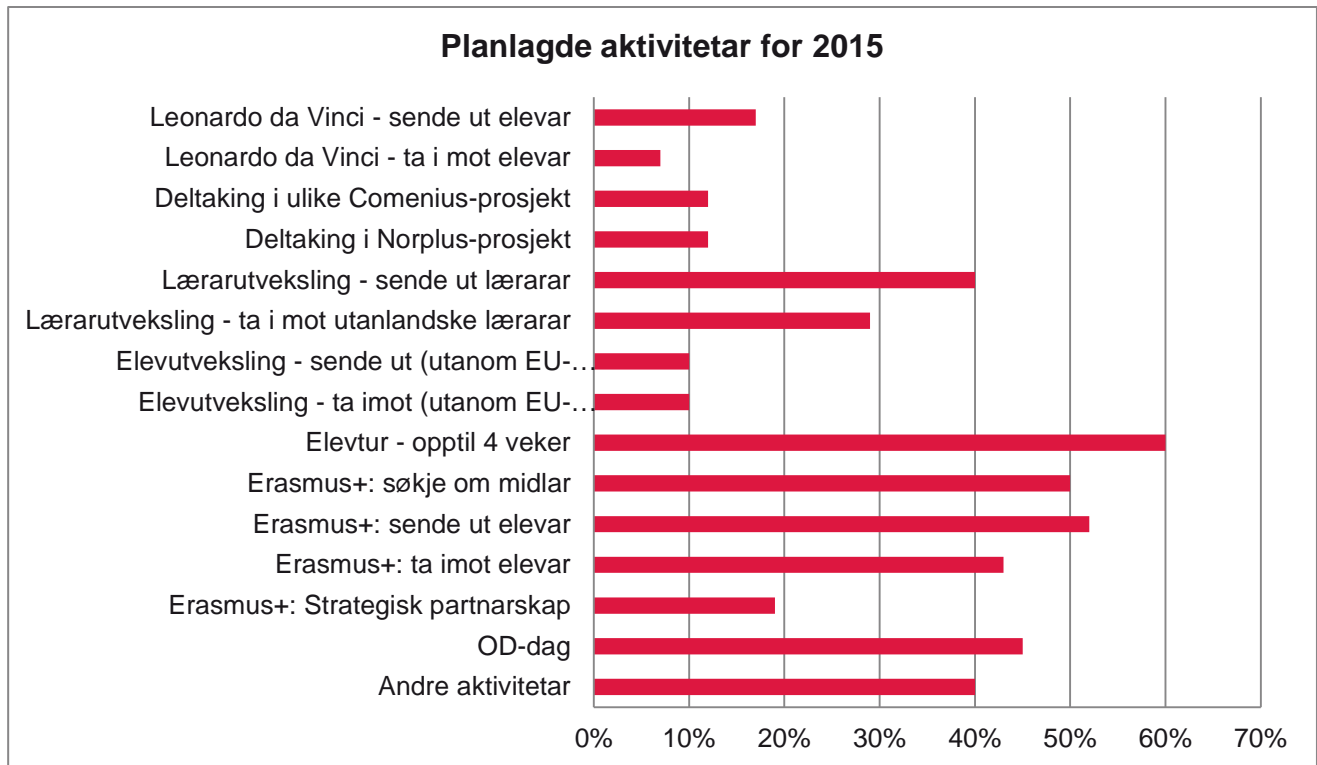
I tillegg til å trekkje internasjonalt perspektiv inn i undervisninga, er det tilbakemeldingar om fagleg samarbeid med elevar og lærarar på tvers av landegrensar gjennom digitale verktøy som til dømes Google docs, Facebook, eTwinning og Skype. Mange av skulane er også flinke til å involvere heile skulen, og ikkje berre dei som får reise utanlands, i prosjekta skulen er involverte i. Gjennom internasjonale prosjekt og ulike utvekslingsprogram viser skulane til internasjonalt nærvær på skulen. Det er fleire skular som melder om at dei tek imot kortare og lengre besøk av både elevar og lærarar, samt representantar frå skuleleiing frå utlandet. Andre aktivitetar som blir nemnd er Operasjon Dagsverk, temadagar knytt til alternative solidaritetsaksjonar/innsamlingsaksjonar, miljødag, konferansar og internasjonal dag.

6 Planlagde aktivitetar for 2015

Når det gjeld aktivitetar for 2015, planlegg skulane først og fremst kortare elevturar og utsending av elevar gjennom Erasmus+. Over halvparten av skulane planlegg denne typen aktivitet for 2015. Resultata i Figur 7 viser at tala på skular som planlegg å sende ut elevar gjennom Erasmus+programmet (52%) er tilnærma likt som det har vore i Leonardo da Vinci-programmet tidlegare. Tala viser også at det er ein liten auke i skular som planlegg å søkje om Erasmus+midlar i 2015, frå 44% i kartlegginga frå 2013 til 50% i denne kartlegginga.

Det er også positivt at det er ein klar auke i talet på skular som planlegg lærarutveksling, både det å sende ut lærarar og ta imot lærarar frå utlandet. Det er 40% av skulane som ønskjer å sende lærarar

ut og 29% ønskjer å ta imot lærarar frå utlandet. Samanlikna med tala frå 2013 er dette ein auke på høvesvis 13% og 17%. Desse resultatane indikerer at internasjonalisering er satt på dagsorden, det viser at det er ønskeleg med meir samarbeid mellom lærarar og at det er ønskeleg om å utvide den internasjonale kompetansen på skulane. Dette ser vi på som ein positiv utvikling då det vil komme den einskilde lærar, samt skulen og elevane til gode i det lange løp.

Figur 7: Planlagde aktivitetar for 2015

I kategorien andre aktivitetar nemner skulane aktivitetar som solidaritetsprosjekt og bistandsarbeid, konferansar i utlandet, Troll-prosjekt, skuleår i utlandet (Hordalandsklassar) og mottak av elevar på mindre enn fire veker.

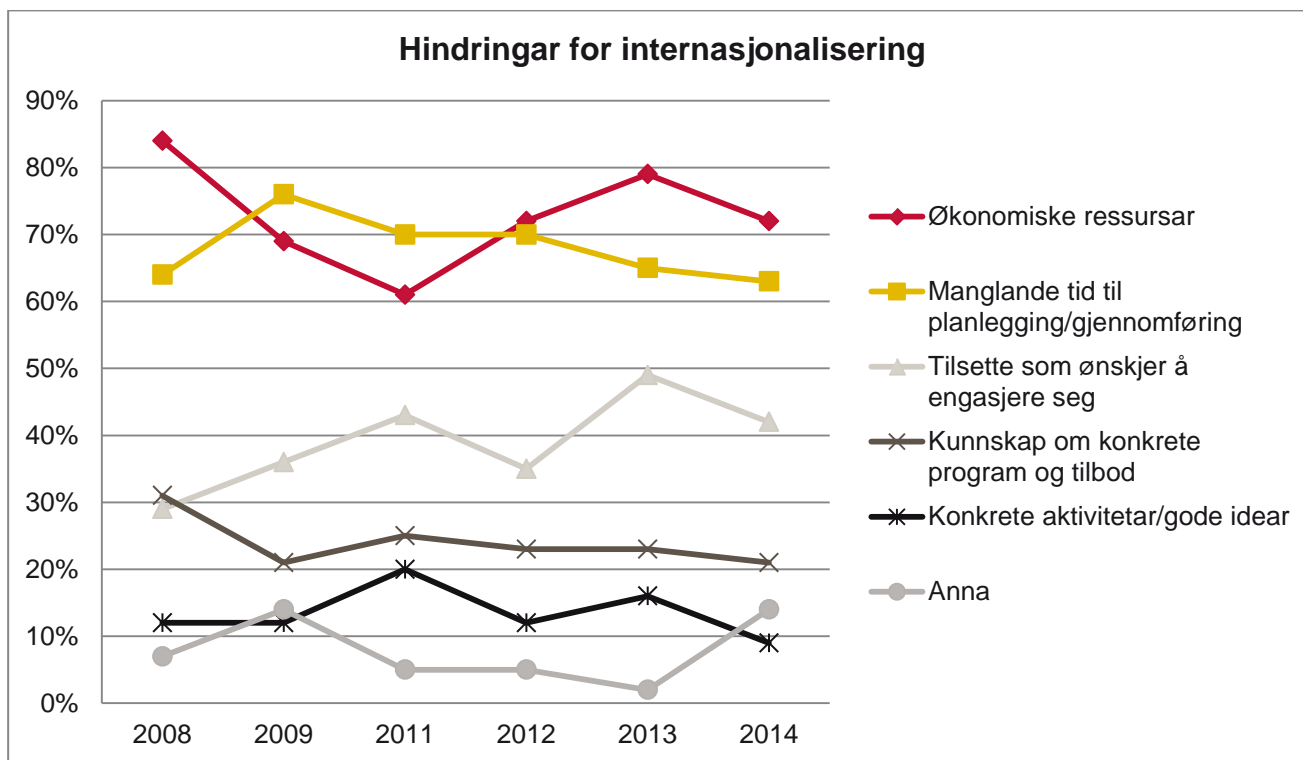
Dette er planlagde aktivitetar, og mykje kan endre seg i løpet av skuleåret, men om vi samanliknar tala med dei faktiske tala for 2014, er skulane relativt realistiske når dei legg fram planane sine.

7 Hindringar for internasjonalisering

Skulane ser tid og pengar heller enn kunnskap som dei største hindringane for internasjonaliseringsarbeidet. Figur 8 viser at det som skulane ser på som hindringar for arbeidet med internasjonalisering, ikkje har endra seg mykje sidan 2008. Resultatane viser at det er ein liten nedgang i talet på skular som nemner økonomiske ressursar som det største hinderet, og at det også er ein liten nedgang i talet på skular som meiner at mangel på tilsette som ønskjer å engasjere seg i arbeidet, er eit hinder.

Det var seks skular som la inn kommentarar i feltet «anna» på dette spørsmålet. Her nemnast dårlege erfaringar med EU-systemet, til dømes at nokre land som ikkje er medlem i EU, ikkje kan søkje midlar og at det har oppstått feil i høve til søknadsprosess og tildeling i Erasmus+ partnerskapssøknad. I tillegg påpeiker nokre av skulane at det tar mykje tid å etablere samarbeid, og

at dei treng tid og hjelp til å utvikle dei gode ideane til å passe kriterier i dei ulike programma som tilbyr midlar. Ein av respondentane meinte at skulane treng gode løysingar for tilrettelegging og dekke av vikarbehov når dei skal arbeide internasjonalt.

Figur 8: Hindringar for internasjonalisering

8 Tilrettelegging for internasjonalisering

På spørsmål om kva skulane sjølv meiner kunne betre moglegheitene for internasjonalisering ved eigen skule, er det framleis problemstillingane kring «tid og pengar» som dominerer. Sjølv om mange av skulane får økonomisk støtte gjennom EU-programma og internasjonaliseringsbudsjettet til opplæringsavdelinga til å gjennomføre internasjonale aktiviteter, dekkjer ikkje dette alle kostnader eller tidsbruken i samband med planlegging og gjennomføring av prosjekta. Konkrete forslag som går igjen er øyremerkta tids- og økonomiske ressursar til ein internasjonal koordinator og økonomisk støtte til bruk av vikarar. Det var også fleire skular som meinte at desse tiltaka vil motivere fleire lærarar til å engasjere seg.

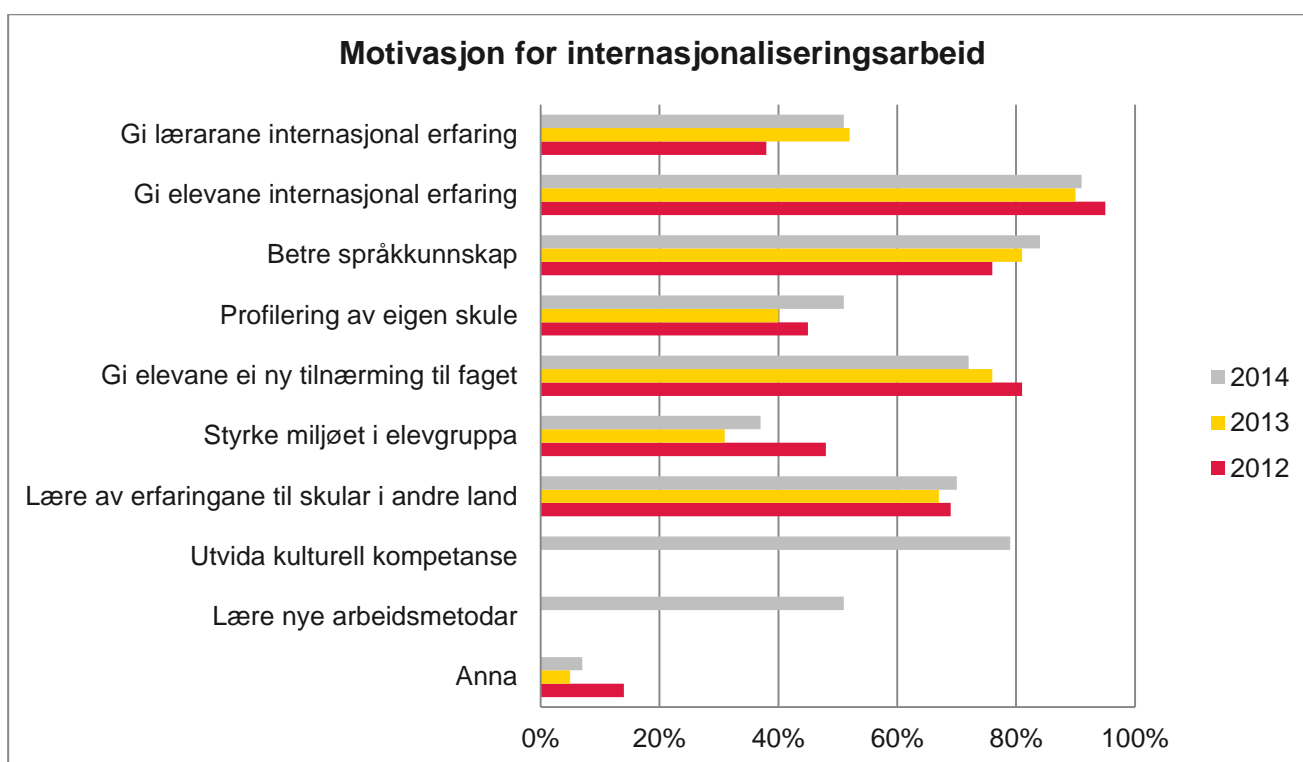
I tillegg til «tid og pengar» nemner også fleire av skulane at internasjonalisering burde marknadsførast betre, generelt, men også på eigen arbeidsplass. Dei ønskjer at internasjonalisering skal forankrast i utviklingsplanar, og at det skal vere større fokus på integrering av internasjonale aktivitetar i dei ulike faga på skulen. Skulane nemner også at dei ønskjer betre samarbeid på tvers av skular, der dei kan ta imot besøk, eller besøke andre skular som har lukkast med internasjonalisering.

Nokre av skulane ønskjer også meir informasjon om moglegheitene, samt meir hjelp til det praktiske arbeidet med søknadsskriving og å finne gode samarbeidspartnarar. Eit par skular nemner også at syklusen med søknad og tildeling av internasjonaliseringsmidlane ikkje samsvarar med skuleåret og gjer det vanskeleg å planlegge og gjennomføre aktivitetane.

9 Motivasjonen bak og effektar av internasjonalisering

9.1 Motivasjonen for internasjonalisering

På spørsmål om kva som er hovudmotivasjonen bak internasjonaliseringstiltaka på skulane, er dei tre viktigaste grunnane; å gi elevane internasjonal erfaring (91%), betre språkkunnskapen (84%), gi utvida kulturell kompetanse (79%). Det å gi elevane internasjonal erfaring har vore den viktigaste faktoren sidan 2008 og har halde seg relativt stabil gjennom heile perioden, medan motivasjonsfaktoren om å betre språkkunnskapen har auka jamt dei siste åra. Variabelen «utvida kulturell kompetanse» er ny i denne kartlegginga, og det at nesten 80% av skulane meiner at dette er ein viktig motivasjonsfaktor, saman med internasjonal erfaring og språkkunnskap, understrekar at den internasjonale dimensjonen i utdanning og opplæring er viktig.

Figur 9: Motivasjon for internasjonaliseringsarbeid

Når det gjeld tilbakemeldingane i kategorien «anna», er det personleg og fagleg danning, og ein døropnar for vidare karriere som vert nemnt.

9.2 Effektane av internasjonalisering

Når det gjeld effektane av internasjonaliseringstiltaka, la kartlegginga opp til eit ope spørsmål der skulane kunne svare fritt. Svara viser at internasjonaliseringsarbeidet gir effektar som er i tråd med målsettinga til Hordaland fylkeskommune, og at dei svarer til måla som er sett opp i den internasjonale strategien og handlingsplanen for internasjonaliseringsarbeidet. Tilbakemeldingane kan stort sett delast i to kategoriar: dei positive effektane for einssilde deltakarar (både elevar og lærarar) og dei positive effektane for skulen, undervisninga og miljøet.

Internasjonaliseringsarbeidet gir både elevar og lærarar auka språkkompetanse, auka kulturforståing og toleranse. Gjennom deltaking i ulike aktivitetar blir deltakarane meir medviten på andre kulturar, samtidig som dei utvidar kunnskapen om eigen kultur.

Mange av skulane seier også at internasjonaliseringsarbeidet har ein motiverande effekt på elevane. Elevane viser auka engasjement og entusiasme for faga og for læring, og at det gir inspirasjon, ei kjensle av meistring og positive opplevingar. Lærarane vert også meir inspirerte, motiverte og engasjerte av å arbeide internasjonalt. Mange får eit nytt perspektiv i synet på eigen undervisning, elevane og utdanningssystemet.

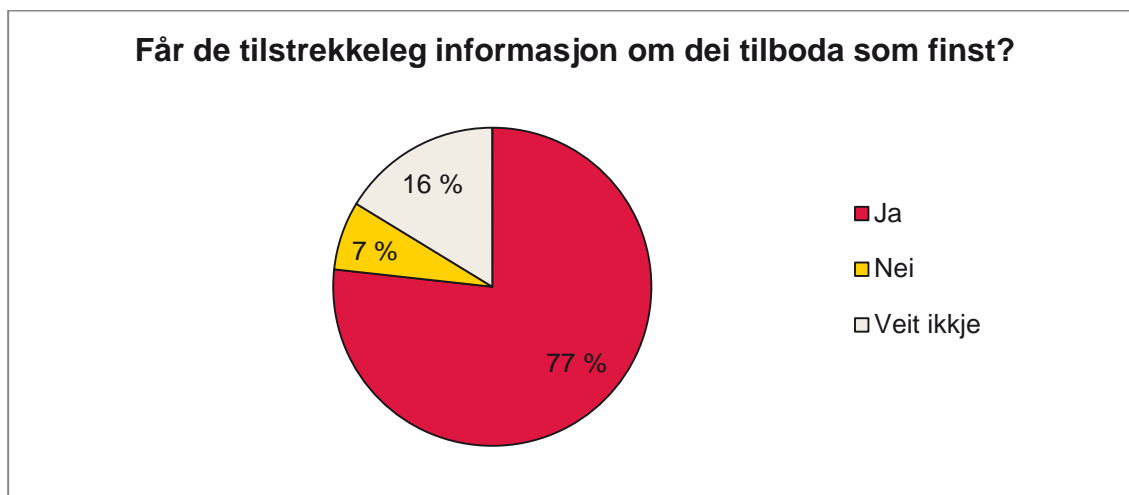
Yrkesfagelevane får ny fagkunnskap og nytt fagleg perspektiv på eiga utdanning. Vidare melder skulane at deltaking i internasjonale aktivitetar bidreg til danning og positiv utvikling av elevane. Dei veks på opplevingane og får auka kunnskap om seg sjølv.

Dei positive effektane for skulen understreka av mange. Internasjonaliseringsarbeidet skaper engasjement og samhold og bidreg til auka samarbeid på skulen. Fleire skular trekk fram at arbeidet er positivt for læringsmiljøet, og at det bidreg til kompetanseheving. Internasjonaliseringsarbeidet gir skulen status, og har ein positiv effekt på både omdømet og rekrutteringa til skulen.

10 Informasjon og oppfølging

10.1 Informasjon

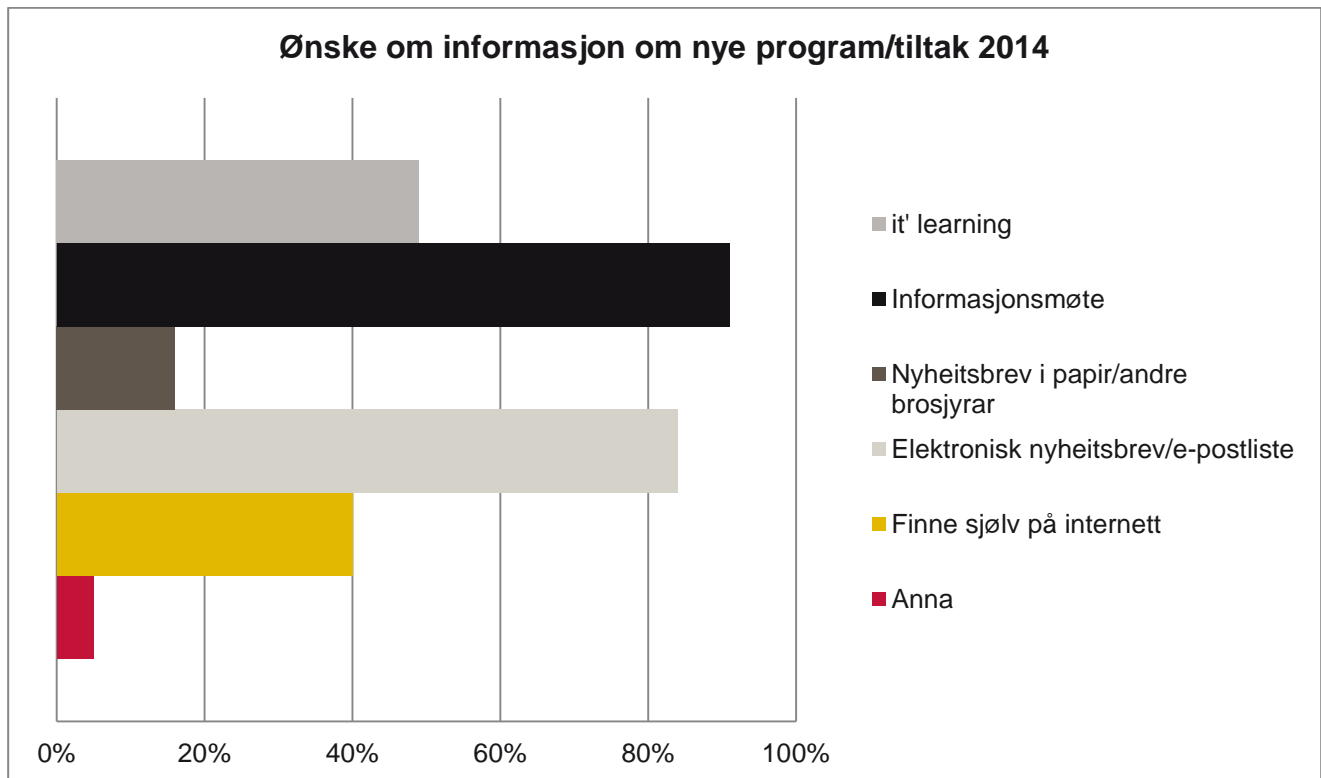
På spørsmål om skulane får tilstrekkeleg informasjon om tilboda som finst i høve til internasjonale aktivitetar, svarer 33 skular «ja», tre skular «nei», medan sju skular er usikre. Ved kartlegginga i 2013 var det ein markant auke i talet på skular som svarte at dei fekk tilstrekkeleg med informasjon og den har halde seg stabil i denne kartlegginga også. Det er gledeleg at det er ein liten nedgang i talet på skular som meiner dei ikkje får tilstrekkeleg med informasjon om tilboda som finst. Dette forsterkar også funna som viser at det er andre faktorar enn kunnskap som er til hinder for internasjonaliseringsarbeidet.

Figur 10: Tilstrekkeleg informasjon om tilboda som finst

Når det gjeld i kva form skulane ønskjer å få informasjon, er det framleis ein kombinasjon av det digitale og det personlege. Sidan 2010 har det vore elektroniske nyheitsbrev/e-postlister og informasjonsmøte som har vore dei informasjonskjeldene som er mest ønskelege, der elektronisk

nyheitsbrev/e-postliste har vore mest populær. I denne kartlegginga er det interessant å sjå at det personlege, med informasjonsmøte, er den forma for informasjonskanal som er mest ønskeleg blant skulane, med ein auke frå 75% av skulane i 2013 til 91% i 2014. Informasjonsmøte er viktige, og det er eit forum som opplæringsavdelinga legg ned mykje arbeid i. Det personlege møtet der skuleeigar kan informere, rettleie og leggje til rette, viser seg å vere eit viktig verkemiddel for å gi skulane den støtta dei etterspør.

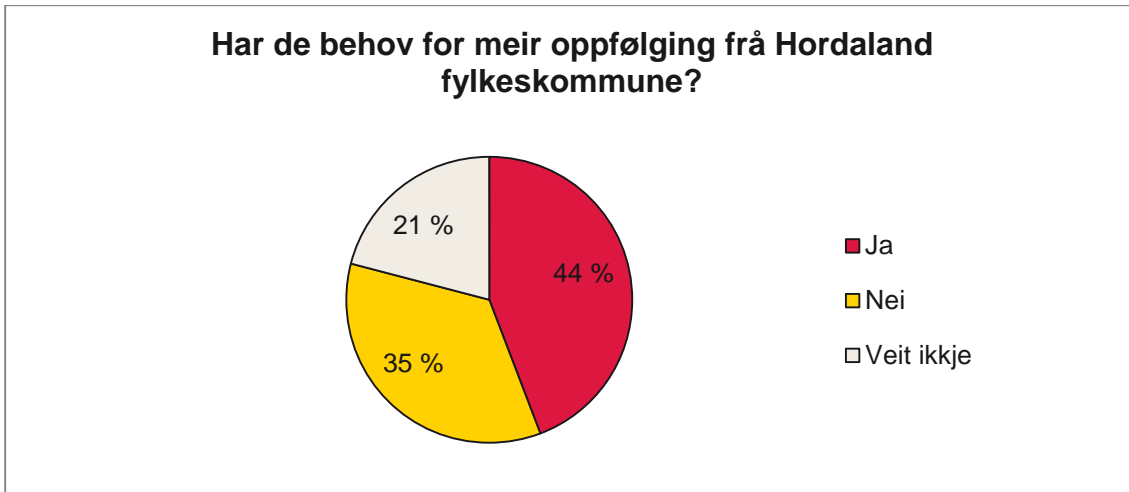
Figur 11: Informasjonskanalar som er ønskeleg

Det er oppmuntrande å sjå at nesten 50% av skulane ønskjer informasjon gjennom it's learning. Opplæringsavdelinga laga frå skuleåret 2014/15 eit eige fag på it's learning for dei som arbeider med internasjonalisering på skulane. Dette er ein arena for deling av informasjon om til dømes programma, ulike tilbod, seminar og møte, samt partnersøk. I tillegg er det ein arena der lærarane kan diskutere, stille spørsmål og dele erfaringar. Resultata frå undersøkinga tyder på at forumet blir brukt og har ein nytteverdi.

I kategorien «anna» finn ein ein og ønske om meir «personleg kontakt» i form av besøk til skulen av ulike aktørar og gjerne andre skular som har erfaring med internasjonalisering.

10.2 Oppfølging

44% av skulane meiner at dei har behov for meir oppfølging frå administrasjonen i fylkeskommunen. Det er 35% av skulane som seier dei ikkje har behov for meir oppfølging og 21% som er usikre. Her er det ein auke i talet på skular som ønskjer meir oppfølging samanlikna med kartlegginga frå 2013, då det var 36% av skulane som ønskte meir oppfølging.

Figur 12: Behovet for meir oppfølging

Det at 77% av skulane seier dei får tilstrekkeleg med informasjon frå fylkeskommunen (sjå Figur 10) samanlikna med at det likevel er 44% av skulane som ønskjer meir oppfølging kan ha samanheng med auka satsing på internasjonalisering. Det at Hordaland fylkeskommune satsar meir på internasjonalisering og i større grad tilbyr støtte i samband med til dømes søknadsskriving og partnersøk, gjer at også skulane satsar meir. Dette fører igjen til at skulane har behov for meir informasjon og oppfølging for å kunne gjennomføre aktivitetane.

Hordaland fylkeskommune gir vidaregåande opplæring til alle. Målet er å førebu til yrkesliv og høgare utdanning. Vi gir òg opplæring til alle med særskilte behov.

Gjennom vidaregåande skular, fagskular, lærlingordning og vaksenopplæring gir vi Hordaland viktig kompetanse.

**HORDALAND
FYLKESKOMMUNE**

Agnes Mowinckels gt 5
Postboks 7900
N-5020 BERGEN

Telefon: 55 23 90 00

www.hordaland.no

Opplæringsavdelinga, Juni 2015

Internasjonal strategi og handlingsplan for opplæringsavdelinga

Internasjonalisering i vidaregåande opplæring fram mot 2016

HORDALAND
FYLKESKOMMUNE

Internasjonal strategi og handlingsplan for opplæringsavdelinga

Internasjonalisering i vidaregåande opplæring fram mot 2016

Bakgrunn

Målsettinga i den internasjonale strategien for Hordaland fylkeskommune 2013–2016 er at det internasjonale arbeidet skal bidra til:

- Ei berekraftig utvikling av Hordaland som ein attraktiv og konkurransedyktig region
- At ungdom får internasjonal kompetanse, erfaring og medansvar

Sidan Stortingsmelding 14 (2008 – 2009) Internasjonalisering av utdanning kom, har det vore auka nasjonalt fokus på internasjonalisering. Stortingsmeldinga gir ei heilskapleg tilnærming til internasjonalisering i utdanninga. Internasjonalisering skal bli ein del av skulekvardagen og blir sett i samanhang med kvalitet i utdanninga. På alle trinn i utdanninga er det viktig å gi elevane internasjonal kompetanse slik at dei kan fungere i eit kulturelt mangfald og i internasjonalt samhandling.

Strategiplan

Overordna mål for internasjonalisering i vidaregåande opplæring

- Gjere elevane og lærlingane våre til lokale, nasjonale og globale medborgarar.

Mål for internasjonalisering

- Alle elevar og lærlingar skal få ein internasjonal dimensjon i opplæringa uavhengig om dei reiser utanlands eller ikkje.
- Internasjonale aktivitetar skal vere ein integrert del av det daglege arbeidet på skulen.
- Internasjonal kompetanse skal gjere elevane og lærlingane i stand til å fungere positivt, reflektert og aktivt i eit fleirkulturelt norsk samfunn og eit internasjonalt verdssamfunn.

Penarth Pier, Cardiff Wales

Strategi

- Prioritere språkopplæring
- Bidra til at fleire skular og opplæringskontor brukar dei internasjonale programma både på elev og lærar/ instruktørnivå
- Vidareutvikle Hordalandsklassane og samarbeidet med regionane/byane der vi har Hordalandsklassane
- Bevisstgjere skulane på internasjonalisering «heime»
- Aktiv bruk av Vest-Norges Brusselkontor

Handlingsplan 2013 – 2016

- Opprette eit nettverk på It's Learning for dei internasjonale kontaktpersonane på skulane
- Gjennomføre ein årleg konferanse for alle skulane - erfaringsutveksling, best practise, informasjon til skulane om program, midlar og samarbeidspartnarar, søknadsskriving
- Opprette eit nettbasert tilbod om undervisning i framandspråk, nivå III
- Opprette tilbod om arabisk som framandspråk
- Vidareutvikle kinesisk som framandspråk
- Etablere eit tettare samarbeid med skulemyndighetene i Erfurt, Thüringen og Cardiff, Wales for å få til fleire skulesamarbeid i regionar der vi allereie har Hordalandsklassane
- Bidra til at fleire elevar og lærlingar kan ta delar av utdanninga i utlandet (hospitering/praksisopphald)
- Arbeide for resiprositet, særleg i høve til samarbeidet med Basse-Normandie
- Evaluere Hordalandsklassane
- Vidareføre samarbeidet med Tanzania
- Bli meir aktiv i høve til utplassering av yrkesfagelevar og lærlingar – støtte skular og opplæringskontor i arbeidet med å søkje finansiering til prosjekt innanfor Erasmus+ og andre program, støtte skulane og opplæringskontora i arbeidet med å finne samarbeidspartnarar
- Bidra til at ungdommar i Hordaland kan ta delar av utdanninga (hospitering/praksisopphald) i utlandet, gjennom program for uformell læring
- Bidra til lærarutvekslingar gjennom Erasmus+
- Fortsette det nordiske samarbeidet med lærarutveksling og deltaking i Vennskapsbyenes Ungdomskonferanse (VUK)
- Støtte skulane i arbeidet med Internasjonalisering «heime» - bevisstgjere skulane på at heile skulen kan vere involvert i eit internasjonalt prosjekt sjølv om ikkje alle reiser utandlands, få skulane til å bruke den internasjonale kompetansen som fins på skulen og i nærmiljøet – tydeleggjere det fleirkulturelle aspektet i opplæringa
- Vere vertskap ved besøk frå våre samarbeidspartnarar og andre – vise fram og informere om skulane våre og utdanningsmodellen
- Sjå på korleis Opplæringsavdelinga og skulane kan nytte Vest-Norges Brusselkontor på ein meir målretta måte med utgangspunkt i den internasjonale strategien
- Utvide Ungt Entreprenørskapsaktivitetane til å omfatte samarbeid med ungdomsbedrifter i utlandet, til dømes gjennom Enterprise without Borders.

Opplæringsavdelinga i Hordaland fylkeskommune gir vidaregåande opplæring til alle. Målet er å førebu til yrkesliv og høgare utdanning. Vi gir òg opplæring til alle med særskilte behov.

Gjennom vidaregåande skular, fagskular, lærlingordning og vaksenopplæring gir vi Hordaland viktig kompetanse.

**HORDALAND
FYLKESKOMMUNE**

Agnes Mowinckels gt 5
Postboks 7900
N-5020 BERGEN

Telefon: 55 23 90 00

www.hordaland.no

Opplæringsavdelinga, Mai 2015

Arkivnr: 2014/10030-40

Saksbehandlar: Odd Bjarne Berdal

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	58/15	18.08.2015

Administrativ samanslåing av skular

Samandrag

Handsaminga av Skulebruksplanen for Hordaland resulterte i vedtak om ein plan for framtidig skulestruktur. Vedtaka om nye skular og fysiske samanslåingar ligg i tidspennet fram til 2025. Framleis har Hordaland fleire små skular som ligg relativt nær kvarandre. Difor vil det i fleire høve vere naturleg å vurdere administrativ samanslåing av skular i tida framover. I denne saka søkjer ein å avklare kva generelle prinsipp som skal leggjast til grunn og korleis administrativ samanslåing av skular skal gjennomførast. Vidare er det trong for å avklare når fylkesrådmannen har fullmakt til å sette i verk ei administrativ samanslåing.

Med bakgrunn i dei politiske vedtaka som er gjort i samband med Skulebruksplanen (SBP), vil desse skulane vere mest aktuelle for administrativ samanslåing i den kommande tida:

- Arna vgs og Garnes vgs
- Norheimsund vgs og Øystese gymnas
- Skular som skal gå inn i Nye Åsane vgs

Forslag til vedtak

1. Der det ligg føre vedtak om framtidig fysisk skulesamanslåing, har fylkesrådmannen fullmakt til å sette i verk ei administrativ samanslåing. OPHE skal informerast med melding når arbeid med administrativ samanslåing vert starta.
2. I Arna og Kvam vert det sett i verk administrativ samanslåing av skulane. Skulane på dei to stadane skal ha ei leing og vere ei økonomisk-administrativ eining seinast innan skulestart 2016.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Svein Heggheim
fylkesdirektør opplæring

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 30.06.2015

Administrativ samanslåing

Hordaland fylkeskommune har ein desentralisert skulestruktur med eit breitt geografisk tilbod. Pr i dag har HFK 43 vidaregåande skular, og mange av desse er små skular med relativt få elevar. Skulebruksplanen for Hordaland vart handsama i fylkestinget i desember 2012 og mars 2013. Planen sette fram kriterier for mellom anna skulestorleik og type skular ein skal planleggje for i ein framtidig skulestruktur. Planen resulterte i vedtak om ein plan for framtidig skulestruktur med nye skular og fysiske samanslåingar fram mot 2025. Det er likevel framleis mange små skular i drift som geografisk ligg relativt nær kvarandre. Difor vil det i fleire høve vere naturleg å vurdere administrativ samanslåing av skular i tida framover.

I denne saka søker ein å avklare kva generelle prinsipp som skal leggjast til grunn og korleis administrativ samanslåing av skular skal gjennomførast. Vidare er det trong for å avklare når fylkesrådmannen har fullmakt til å sette i verk ei administrativ samanslåing.

Med bakgrunn i dei politiske vedtaka som er gjort i samband med Skulebruksplanen (SBP), vil desse skulane vere mest aktuelle for administrativ samanslåing i den komande tida:

- Arna vgs og Garnes vgs
- Norheimsund vgs og Øystese gymnas
- Skular som skal gå inn i Nye Åsane vgs

Målsetting

Målsettingar med administrativ samanslåing er å leggje til rette for ein skulestruktur som i større grad er tilpassa kriterier i skulebruksplanen. Større einingar og fagmiljø er føremålstenleg med tanke på vidare utvikling av opplæringstilbodet og ivaretaking av samfunnsoppdraget. Større einingar vil vere meir robuste i høve til endringar i elev-/søkjargrunnlaget frå år til år. På den måten vil samanslåing til større einingar kunne bidra til meir stabilitet for personalet. Administrativ samanslåing skal og bidra til økonomisk innsparing i leiarstrukturen.

Skulestorleik

Skulebruksplanen legg til grunn følgjande kriterier når det gjeld skulestorleik

Skulestorleik og -typar:

- Vidaregåande skular i Hordaland bør i gjennomsnitt ha omlag 600 ordinære vgs-elevar. Normalt bør ikkje skulane ha mindre enn 300 elevar, eller meir enn 1200 elevar.
- Skular med studiespesialiserande utdanningsprogram bør ha minst 4 parallellar (helst fleire).
- Skular med yrkesfag bør ha minst 4 parallellar på Vg1 og fleire programfagtilbod på Vg2 på dei utdanningsprogram skulen har.
- Skular med Vg3 Påbyggingskurs til generell studiekompetanse bør ha minst 3 parallellar.
- Det er ønskjeleg med ein større del kombinerte skular (med robuste tilbod), men det kan forsvarast å ha reine studiespesialiserande skular og reine yrkesfaglege skular dersom elevgrunnlaget på skulane samla sett er stort nok (jf. kriteria om skulestorleik).
- Det bør leggjast til rette for skular med god blanding av tradisjonelle jente- og gutefag.
- Kombinerte ungdoms- og vidaregåande skular (8-13-skolar) kan vurderast der det ligg praktisk og fysisk til rette for det. Kriteria vedkomande skulestorleik og fagtilbod/fagmiljø skal også gjelde for desse skuletypene.

Med bakgrunn i kriteria over ser fylkesrådmannen det som naturleg at skular med under 300 elevar skal vurderast å slåast saman administrativt dersom det er ein rimelig geografisk nærleik mellom skulane. Vidare er det tenleg at ei administrativ samanslåing er første steg mot ei fysisk samanslåing. Difor bør eit vedtak

om framtidig fysisk samanslåing vektleggast sterkare enn skulestorleik og geografisk nærleik. Dersom det ligg føre vedtak om fysisk samanslåing, er det ønskeleg at ein startar arbeidet med administrativ samanslåing så raskt som mogleg. Dette vil gje gevinstar i høve til å starte fagleg samarbeid og bygging av felles kultur i forkant av fysisk samanslåing.

Økonomi

Skulebruksplanen legg til grunn følgjande kriterier når det gjeld økonomi:

Økonomi:

- Ny skule- og tilbudsstruktur bør redusere presset i driftsøkonomien, m.a. ved færre skular, samling av fagtilbod, fylte klassar og betre utnytting av kapasitet på verkstader og lærekrefter.
- Samla skuleareal skal reduserast for å redusere driftskostnadene.
- Investeringsbehovet skal avgrensast.
- Ved strukturendring bør og omsetningsverdi, verneverdi og -restriksjonar takast omsyn til.

Ei administrativ samanslåing skal bidra til å oppnå dei økonomiske kriteria og ikkje minst bidra til at ein startar prosessen med å etablere ein meir rasjonell driftsøkonomi fram mot ei fysisk samanslåing.

Leing

Opplæringslova § 9-1. Leing

«Kvar skule skal ha ei forsvarleg fagleg, pedagogisk og administrativ leing.

Opplæringa i skulen skal leiast av rektorar. Rektorane skal halde seg fortrulege med den daglege verksemda i skulane og arbeide for å vidareutvikle verksemda. Den som skal tilsetjast som rektor må ha pedagogisk kompetanse og nødvendige leiareigenskapar. Rektorar kan tilsetjast på åremål.

Departementet kan etter søknad gjere unntak frå reglane i andre ledd og gi høve til andre måtar å organisere leiinga på.»

Det kan vere fleire modellar for korleis ein slår saman to skular og driftar desse vidare. Dette vil avhenge mellom anna av fagtilbod, geografiske avstandar og skulestorleik. Arbeidsprosessen som leiar fram til ein samanslått skule, må ha til føremål å leie fram til den mest tenlege løysinga. Eit viktig hovudprinsipp vil vere at det blir *ein* rektor, *ei* leing og *ei* økonomisk-administrativ eining.

Når avgjerd om omstilling/etablering er tatt, må leiarstrukturen på plass. Leiinga må ha god tid til planlegging og tilrettelegging for ein samanslått skule.

Personalhandtering

I samband med samanslåingsprosessar vil det vere særleg viktig å ivareta krav til arbeidsmiljø, jf. AML kap. 4. Arbeidsmiljøutval, jf. AML kap 7, og informasjon- og drøfting, jf. AML kap 8. Dette vil vere ei sentral rettesnor i prosessane. Vidare må Hordaland fylkeskommune sine interne reglar når det gjeld omstilling og endring; omstillingsreglane, omstillingstiltak og reglar for handtering av overtalege, leggast til grunn. Det skal òg vere ein plan for korleis personalspørsmål skal handterast i samsvar med prinsippa over.

Gjennomføring

Dersom det ligg føre eit vedtak om fysisk samanslåing av to skular, tilrår fylkesrådmannen at administrasjonen har fullmakt til å sette i verk ei administrativ samanslåing. Oppstart av arbeidet skal meldast til Opplærings- og helseutvalet i forkant saman med eit mandat for arbeidet frå fylkesrådmannen.

Sjølve prosessen skal gjennomførast med involvering frå dei aktuelle skulane, og dei skal vere informert i god tid før arbeidet startar. Det må lagast ein klar framdriftsplan som må kunna reviderast ved behov. Eit

nært samarbeid med tillitsvalde og verneombod er viktig. Tidsressurs eller del av stillinga til rektor (ev alternativ prosjektleiar) må settast av til prosjektleiing.

Arbeidet vert organisert i omstillingsutval/prosjektgruppe der ein tilrår følgjande samansetning:

- Skuleleiing
- Faglærarar
- Tillitsvalde
- Verneombod
- HR-seksjonen
- Opplæringsavdelinga

Elevråda ved dei aktuelle skulane bør òg involverast i ein slik prosess.

Overlevering og oppfølging av prosjekt etter gjennomføring:

- Evaluering av gjennomføring
- Melding til politisk nivå om prosjektresultat/gjennomføring av vedtak/løypemelding skulebruksplanen
- Evaluering (gevinstar/kostnader) etter 3 og 5 år

Skulane i Arna og Kvam

Arna:

[Vedtak i f.t.sak 1/13, punkt 2a:](#)

«Arna vgs og Garnes vgs vert slått saman og samlokalisert i Arna vgs sine lokale. Fagtilbod og dimensjonering på den samanslåtte skulen vert som vist i tabell i saksutgreiinga. (...)

Design og handverk (DH) og teknikk og industriell produksjon (TIP) vert lagt ned. Påbygg til generell studiekompetanse (PÅ) ved Garnes vgs vert og lagt ned. Skulen må tilretteleggjast for å kunne starte opp tilbod på MK. Arna vgs ST vert vidareført. HFK ønskjer å vurdere 8-13-skule i samband med Bergen kommune si planlagde utbygging av Seimsmyrane ungdomsskule.»

Kvam:

[Vedtak i f.t.sak 1/13, punkt 7a:](#)

«Norheimsund vgs og Øystese gymnas vert slått saman til ein skule lokalisert til Norheimsund.

Fagtilbod og dimensjonering på den samanslåtte skulen vert som vist i tabell i saksutgreiinga.(....) Design og handverk (DH) og påbygg (PÅ) vert lagt ned. VG2 kjøretøy vert flytta til Voss vgs. I første omgang vil skulen ha to avdelingar, ein i Norheimsund og ein i Øystese. Fagtilboda vil halde fram på same lokalisering som i dag inntil den nye skulen vert samlokalisert i nytt bygg».

Fylkesrådmannen tilrår at det vert sett i gang arbeid med administrativ samanslåing i Arna og i Kvam. Skulane skal ha ei leiing og vere ei økonomisk- administrativ eining seinast innan skulestart 2016.

Arkivnr: 2014/21640-2
Saksbehandlar: Guro Kjellerød

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	59/15	18.08.2015
Fylkesutvalet		27.08.2015

Pedagogisk Arkitektur - Krav og forventningar til skuleanlegg i HFK

Samandrag

Fylkesrådmannen viser til brev av 03.08.2002 der Opplæringsavdelinga fekk i oppdrag å greie ut kva for funksjonskrav som måtte stillast til ein moderne, fleksibel læringsinstitusjon/skule. Det var på bakgrunn av denne bestillinga at fyrste utgåva av dette dokumentet kom på plass i 2003. Dokumentet vart gjennomgått og redigert i 2009 og er no gjennomarbeidd på nytt for å møte dagens krav og forventningar til skuleanlegg.

Forslag til innstilling

1	«Pedagogisk arkitektur – Krav og forventningar til skuleanlegg i HFK» skal nyttast som del av grunnlaget ved bestilling av nye skuleanlegg, utbygging av eksisterande anlegg og ved rehabilitering og mindre ombyggingar av vidaregåande skular i HFK.
2	Dokumentet «Pedagogisk Arkitektur» bør behandlast som eit dynamisk rullerande dokument, og bør ha ein regelmessig gjennomgang kvart 5. år. Neste gjennomgang vert tilrådd gjennomført i 2020.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Svein Heggheim
fylkesdirektør opplæring

Vedlegg: «Pedagogisk arkitektur – Krav og forventningar til skuleanlegg i HFK».

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 30.06.2015

Fylkesrådmannen viser til brev av 03.08.2002 der Opplæringsavdelinga fekk i oppdrag å greie ut kva for funksjonskrav som måtte stillast til ein moderne, fleksibel læringsinstitusjon/skule. Det var på bakgrunn av denne bestillinga at fyrste utgåva av dette dokumentet kom på plass i 2003. Dokumentet vart gjennomgått og redigert i 2009 og er no gjennomarbeidd på nytt for å møte dagens krav og forventningar til skuleanlegg.

Dokumentet omtalar dei krav og forventningar som Hordaland fylkeskommune stiller til sine skuleanlegg. Dokumentet dannar grunnlaget for bestilling av nye skuleanlegg, utbygging av eksisterande anlegg og krav til rehabiliteringar og mindre ombyggingar. Ved nye byggeprosjekt vil innhaldet i dokumentet vere å rekne som krav, og ved mindre byggeprosjekt og rehabiliteringar vil dokumentet ha status som retningsgivande.

Dokumentet tek utgangspunkt i fylkeskommunen og brukaren sitt perspektiv og behandlar særleg det funksjonelle med bakgrunn i den pedagogiske aktiviteten som skal utøvast i anlegget.

Det er eit overordna mål i HFK at det skal satsast på arealeffektivitet, sambruk og fleirbruk i skuleanlegga. Fylkesrådmannen ynskjer at skuleanlegg i HFK i større grad har ein fleksibel arkitektur som kan følgje trendar og endringar i programområde, politiske vedtak og utviklinga i samfunnet generelt.

Dokumentet er utarbeidd av opplæringsavdelinga i samarbeid med eigedomsseksjonen. Tillitsvalde og rådet for menneske med nedsett funksjonsevne har hatt høve til å kome med innspel. Innspela er innarbeidd i teksten.

Dokumentet «Pedagogisk Arkitektur» bør behandlast som eit dynamisk rullerande dokument, og bør ha ein regelmessig gjennomgang kvart 5. år. Neste gjennomgang vert tilrådd gjennomført i 2020.

Pedagogisk Arkitektur

Krav og forventningar til skuleanlegg i HFK

HORDALAND
FYLKESKOMMUNE

Pedagogisk arkitektur

Krav og forventningar til skuleanlegg i HFK

INNHALD

Innleiing	1
DEL 1 PEDAGOGISK BAKGRUNN	
1.1 Skulebygget som pedagogisk arkitektur	2
1.2 Skulen som læring- og kultursenter i lokalsamfunnet	2
1.3 Varierte, fleksible arbeidsmåtar	2
1.4 Estetisk utforming	3
1.5 Prosess og brukarmedverking	3
DEL 2 FUNKSJONSKRAV	
2.1 Utforming av skuleanlegg	4
2.2 Universell utforming	4
2.3 Tilpassingsdyktigheit	5
2.4 Kor fleksible skal kvart rom vere?	6
2.5 Adgangskontroll	7
2.6 Beredskap og varsling	7
2.7 Auditorium	7
2.8 Areal for fellesskap	8
2.9 Kantine	8
2.10 Avfallshandtering	9
2.11 Drikkestasjonar	9
2.12 Idrettshall, basishall, trimrom og garderobar	9
2.13 Lærargarderobar	10
2.14 Undervisningsrom	10
2.15 Møterom/grupperom	10
2.16 Spesialrom for realfag	11
2.17 Verkstader	12
2.18 Areal for HTH, HTA og HT-elevar	13
2.19 Bokskap for elevar	13
2.20 Dagslys	13
2.21 Bibliotek	14
2.22 Elevråds kontor	15
2.23 Lærararbeidsplassar	15
2.24 Rådgivingsteneste/helseteneste	16
2.25 Kvilerom	17
2.26 Administrasjon og kontorteneste	17
2.27 Kopirom	18
2.28 IKT-teneste	18
2.29 Drift	18
2.30 Reinhold	19
2.31 Personalrom	19
2.32 Uteareal	20

INNLEIING

Fylkesrådmannen vil i dette dokumentet beskrive dei krav og forventningar som Hordaland fylkeskommune stiller til sine skuleanlegg. Dokumentet dannar grunnlaget for bestilling av nye skuleanlegg, utbygging av eksisterande anlegg og ved rehabiliteringar og mindre ombyggingar. Ved nye byggeprosjekt må dokumentet sitt innhald sjåast på som krav, og ved mindre byggeprosjekt og rehabiliteringar vil dokumentet sjåast på som retningsgivande. Dette fordi «gamal» bygningsmasse ikkje er bygd etter dagens krav.

Dette dokumentet beskriv bakgrunnen og mål som dannar grunnlaget for korleis Hordaland fylkeskommune tenkjer i planlegging av nye skular. Krav og forventningar gjeld alle dei vidaregåande skulane i HFK. Dokumentet er generelt og gyldig for alle skuleanlegg, medan nye byggeprogram som vert utvikla skal tilpassast for kvart enkelt prosjekt. Fylkesrådmannen ynskjer at det i planleggingsfasen vert utarbeidd særskilte byggeprogram for kvar vidaregåande skule fordi det er ulike omsyn å ta etter kvar skulen ligg i fylket og kva skulen skal innehalde av aktivitet.

Dokumentet tek utgangspunkt i fylkeskommunen og brukaren sitt perspektiv, og behandlar særleg det funksjonelle med bakgrunn i den pedagogiske aktiviteten som skal utøvast i anlegget.

Det er eit overordna mål i HFK at det skal satsast på arealeffektivitet, sambruk og fleirbruk i skuleanlegga. Fylkesrådmannen ynskjer at skuleanlegg i HFK i større grad har ein fleksibel arkitektur som kan følgje trendar og endringar i programområde, politiske vedtak og utviklinga i samfunnet generelt.

Det er eit mål at dette dokumentet skal vere ein del av grunnlagsmaterialet når politikarane skal fatte vedtak på det aktuelle området. Dokumentet gir ikkje nokon fasit, men er meint å vere retningsgivande når ein skal konkretisere og sette saman eit byggeprogram for dei ulike skulane. Dokumentet er også meint å gi eit utgangspunkt for t.d. arkitektkonkurransar. Framstillinga er også meint som eit basisdokument for informasjon, dialog og drøfting mellom dei impliserte partane.

Det er viktig å presisere at dokumentet er eit dynamisk dokument og bør evaluerast med jamne mellomrom for at dokumentet ikkje skal verte utdatert.

Hordaland fylkeskommune ynskjer at alle nye skuleanlegg har ein identitet. Skuleanlegga skal tole å vera forskjellige; samstundes er det viktig at ein ikkje mister HFK-identiteten. Skulen skal vere ein dynamisk bygning som støttar opp om det pedagogiske arbeidet over tid. Samstundes er det viktig at fylkeskommunen set nokre generelle krav til skulebygningane.

I dette dokumentet omfattar omgrepet *skuleanlegg* både sjølv skulebygningen og uteområdet, som saman skal medverke til å gi best mogleg arbeidsforhold for alle medlemene i det aktuelle skulesamfunnet.

DEL 1

1.1 SKULEBYGGET SOM PEDAGOGISK ARKITEKTUR

Eitkvart skuleanlegg vil kunne verke inn på opplæringsopplegg, arbeidsformer, organisering av arbeidsdagen, elevane sitt læringsarbeid, det sosiale livet på skulen osv. Derfor må dei funksjonane samfunnet har pålagt skulen å ivareta leggjast til grunn for den fysiske utforminga av skulebygningen. Skuleanlegga sine arkitektoniske uttrykk bør såleis utviklast i takt med den pedagogikken samfunnet ønskjer skulen skal ha og samfunnsutviklinga. Det er m.a. ein tydeleg samanheng mellom elevane si vurdering av kvaliteten på det fysiske skulemiljøet og trivselen deira.

Ingen enkelt institusjon er i stand til å dekkje alle opplæringsbehov. Storsamfunnet har store vinstar å hente på å utvikle tettare samarbeid mellom m.a. skule og arbeidsliv. Dette bør vere ei utfordring når det gjeld den vidare utviklinga av kompetansefylket Hordaland.

Det vil vere viktig å leggje til grunn dette perspektivet også når nye skular skal byggjast og når eksisterande skular skal byggjast om.

1.2 SKULEN SOM LÆRINGS- OG KULTURSENTER I LOKALSAMFUNNET

I lys av tankar om det lærande samfunnet må skulen formast og takast i bruk som eit læringsssenter i lokalsamfunnet. Etersom stadig fleire aldersgrupper trer inn i den offentlege skulen må også bruksrammene utvidast (jf t.d. vaksenopplæring, realkompetanseverksemd, idrett, kultur). Skule – lokalsamfunn -samarbeid må få fysiske føresetnader i det aktuelle bygget.

Skulen må leggje til rette for – og ha fysiske føresetnader for – å trekkje ulike brukarar til seg ved å gi tilbod til heile lokalsamfunnet. Skulen skal kunne brukast utanom ordinære skuletider – både av elevane ved skulen og av folk frå lokalsamfunnet for øvrig.

1.3 VARIERTE, FLEKSIBLE ARBEIDSMÅTAR

Alle elevar og lærlingar / lære kandidatlar har rett til tilpassa opplæring, til å få utvikle evner og talent i samarbeid med andre, samt til å få ei opplæring som stimulerer deira lære- og vitelyst (Opplæringslova § 1-2).

Med innføring av ny nasjonal læreplan hausten 2006, *Kunnskapsløftet*, er det å skape betre kultur for læring og tilpassa opplæring ein visjon for skulen sin aktivitet. Skuleanlegget har ei sentral rolle i arbeidet med å styrke elevane sine grunnleggjande ferdigheiter og anna kompetanse.

Dersom ulikskapar i elevføresetnader skal takast på alvor, må variasjon i læringsinnhald, metode og organisering stå i fokus når skulen skal leggje til rette for elevane sitt læringsarbeid.

Difor må lærarane mellom anna hente ut av sitt metodikkskrin ulike typar samspels- og involveringsverktøy som t.d. prosjektarbeid, problembasert læring, læring gjennom samarbeid, erfaringslæring, aksjonslæring og ansvarslæring.

Det handlar m.a. om å gi elevane høve til både enkeltfagleg og tverrfagleg arbeid, aleine, saman med andre i grupper eller i samla klasse. Det handlar også om å leggje forholda til rette slik at elevane kan nytte ulike hjelpemiddel som bibliotek og IKT.

Dersom elevane veit korleis dei skal nytta desse læringsvegane og hjelpemidla vil dette kunne bidra til å heve kvaliteten på læringsresultata. Det seier seg sjølv at også dei fysiske tilhøva på lærestaden må leggjast til rette dersom ein skal få til dette.

Varierte og fleksible arbeidsmåtar er sentrale kjenneteikn på høg undervisningskvalitet, og dei reduserer behovet for individuelle tilpassingar og spesialundervisning.

1.4 ESTETISK UTFORMING

Ei rad forskingsresultat peikar på kor viktig den estetiske utforminga og det fysiske miljøet er for trivsel og læringsresultat. Elevar og andre brukarar reagerer – ofte umedvite – på skulen sine estetiske kvalitetar, på fargar, former, storleikar, orden og utsmykking.

Den estetiske utforminga kan gi ei kjensle av at skulen er verdfull og ein inspirerende stad å vere. Den estetiske utforminga av skuleanlegget påverkar i kva grad brukarane kjenner seg trygge og velkomne.

Dei som skal byggje framtida må kunne tenkje nytt. Eit framtidsretta skuleanlegg må akseptere estetisk mangfald og leggje til rette for overraskingar og utfordringar – ikkje minst for dei unge.

Elevar og skulen sine tilsette skal vere stolte når dei viser fram skulebygget og arbeidsplassen sin !

1.5 PROSESS OG BRUKARMEDVERKING

Opplæringsavdelinga har ansvar for alle dei vidaregåande skulane i Hordaland fylkeskommune. Opplæringsavdelinga skal derfor vere tydeleg og aktivt med i prosessen rundt planlegging og bygging av nye skuler.

Opplæringsavdelinga skal vere bindeleddet mellom brukarane og HFK Eigedom.

Eit byggeprosjekt inneber gjerne endringar i arbeidskvardagen for personalet på skulen. Nye fysiske omgjevnader kan føre til nye arbeidsmetodar og samarbeidsformer, samtidig som byggeperioden kan være krevjande i seg sjølv. For å møte endringar og utfordringar på ein god måte er det viktig at personalet medverkar og føler at dei er viktige i prosessen og medverkar til eit godt resultat på byggeprosjektet.

Brukarane organiserast i relevante brukargrupper og bidrar med innspel i samspelsprosessen i programmering av skulen og seinare i byggeprosessen.

Utfordringa er at ein bygge- og planleggingsprosess tek lang tid. Dei som er med i denne prosessen er kanskje ikkje dei som kjem til å arbeide på denne skulen.

Brukarane fungerer som eit rådgivande organ og vil i organiserte former kunne vere med å ta slutningar. Opplæringsavdelinga har det siste avgjerande ordet i vanskelege slutningsprosessar.

Ved val av rådgivarar, utbyggjarar og entreprenørar blir det vektlagt at dei har den nødvendige kompetansen, forståinga og interessa for å jobbe fram optimale læringsarenaer i skjeringspunktet mellom pedagogiske føringar, miljø omsyn, berekraftig design, byggeprosess og kostnadseffektivitet.

Ved større og mindre rehabiliteringar på eksisterande skular er det viktig at Opplæringsavdelinga er involvert. Skulen må i samarbeid med HFK Eigedom og HFK Opplæringsavdelinga finna fram til beste løysing for den enkelte skule, samstundes skal skulen sjåast på i samheng med dei andre skulane i HFK. Tilbudsstrukturen i HFK vil og vere ein faktor som vil vere avgjerande for utforming og rehabilitering av skuleanlegga våre.

Del 2 FUNKSJONSKRAV

2.1 UTFORMING AV SKULEANLEGG

Skuleanlegget skal være utforma på ein slik måte at nye reformer/ arbeidsmåtar kan implementerast utan vesentlege bygningsmessige endringar.

Det betyr at skal vere vurdert korleis skuleanlegget kan utvidast, alternativt reduserast eller delast opp dersom arealbehova skulle endrast.

Nye skuleanlegg bør utan større ombygging kunne takle endring i utdanningsprogram, klassestorleik og nye elevgrupper. Eventuelle enkle ombyggingar bør kunna utførast utan store investeringar, og på kort tid.

Levetida til eit skuleanlegg er betydeleg lengre enn levetida for læreplanane. Tilstrekkeleg grad av bygningsmessig tilpassingsevne er derfor viktig.

2.2 UNIVERSELL UTFORMING

Temaet *universell utforming* har fått stort fokus dei siste åra, og det stillast stadig større krav til utforminga av bygningar og uteområda. Eit undervisningsbygg er eit bygg med mange brukarar med svært ulike behov.

Eksisterande skulebygg er av varierende alder og storleik og kan gi store utfordringar i forhold til å oppnå krav om universell utforming. Derfor er det viktig for HFK å

utforme nye og tilpasse dei gamle skulebygga slik at alle, inkludert menneske med nedsett funksjonsevne, skal kunna nytta skuleanlegget sin alminnelige funksjon i størst mogleg grad.

Universell utforming er eit gjennomgåande punkt i plan- og bygningslova. Ved utforming av skular og læringsmiljø, vil omsynet til universell utforming vurderast nøye.

Krav til universell utforming er eit område HFK tek svært alvorleg, og ved bygging av nye skuleanlegg kontrollerast dette spesielt. Samarbeid med organisasjonar og brukarar med spesiell kunnskap på dette området vil vere eit viktig element både i planlegging og byggeprosess for å få til eit godt resultat. Samarbeidsmøte med «Rådet for personer med nedsett funksjonsevne» - oppnemnd av Fylkestinget - bør skje i alle fasar når ein planlegg og byggjer nye skuleanlegg.

2.3 TILPASSINGSDYKTIGHEIT

Vår tids skule har krav til eit kvalitativt godt inneklima, krav til opplegg som gjer det mogleg å bruke IKT i undervisninga og i læringsarbeidet, og eit ynskje frå mange lærarar om å få "både i pose og sekk". Det handlar om ein fleksibel skulebygning med tradisjonelle klasserom, spesialrom for bestemte fag, rom for klasseundervisning, gruppearbeid og individuelt arbeid.

Krava til dagens skulebygningar kan kort oppsummerast på denne måten:

- Dei skal leggje til rette for eit elevtilpassa og inkluderande læringsmiljø som fremjar læring, og som har danning i vid forstand som siktemål
- Dei skal gi rom for pedagogisk nyskaping og eksperimentering av ulike slag
- Dei skal ha ei inspirerende og levande form m.a. via eit bevisst materialval og bruk av fargar og kunst
- Dei skal være opne for ei rekkje ulike brukarar/brukargrupper – for alle kategoriar elevar, men også for andre brukarar
- Dei må byggjast og innreist med tanke på omfattande bruk av digitale verktøy
- Dei skal vere bygningsmessig delvis opne, men samtidig fleksible og tilpassa ulike typar undervisning, ulike læringsstilar og nye hjelpemiddel. Uteareala utformast slik at dei er ein del av læringsarealet
- Dei skal vere prega av open kommunikasjon og tillitsfulle samarbeidsforhold, både internt og vis a vis lokalsamfunnet etc.

Dette fortel om ei utvikling bort frå den tradisjonelle skulen, som var spesielt tilrettelagt for formidling og undervisning i samla klasse. Omgrepet *fleksibel skule* kan vere dekkjande for den skulen dette dokumentet handlar om i og med at det her er ikkje er tale om ei bestemt utforming, men om ein skulebygning som skal dekkje fleire og varierende behov.

Eit moderne skuleanlegg skal som tidlegare nemnt ha potensiale for utvikling som fangar opp nye trendar i den skulepolitiske, samfunnsmessige, pedagogiske og teknologiske utviklinga.

Fleksibilitet betyr at arealet er planlagt slik at det så enkelt som råd kan endrast når det

gjeld storleik, innreiing og utstyr for å dekkje krav frå ulike funksjonar og brukargrupper.

Skuleanlegget må bestå av ein kombinasjon av lukka/avskjerma rom og opne fleksible læringsareal. Eit hovudutgangspunkt er omgrepet *fleirbruksrom*. Det er eit mål at så få rom som mogleg berre skal ha *ein* funksjon.

Eit skuleanlegg skal også vere *elastisk*, dvs. at areala er planlagt slik at dei på sikt kan

utvidast eller delast opp etter behov. Dette betyr mellom anna at tomtediskoneringa blir gjort

med tanke på eventuell framtidig utviding og/eller oppdeling.

2.4 KOR FLEKSIBELT SKAL KVART ROM VERE?

HFK ynskjer at dei aller fleste rom i skulen er generelle. Med det meiner vi at det skal vere størst mogleg belegg på alle rom. Dette er økonomisk tenleg for skulen og fylkeskommunen. Det inneber at verkstader, spesialrom og klasserom skal kunne nyttast på tvers av utdanningsprogram.

Møterom og grupperom må også i utgangspunktet kunne nyttast av alle på skulen.

Det går sjølvstøtt ei grense for kor generelle nokre spesialrom kan vere. Det har særskilt samanheng med områda sikkerheit og hygiene.

2.5 ADGANGSKONTROLL

Adgangskontroll er viktig i skulane våre. Det vil variere frå skule til skule kor lenge skulen skal vere tilgjengeleg for elevane. Mange skular leigar/låner ut lokala etter skuletid, då kan det vere aktuelt med ei soneinndeling i skulen for å kontrollere tilgang til skuleanlegget.

I programmering av nye skuler må ein spesifisere kven som vil ha nytte av lokala etter skuletid, og kva for soner ein kan ha låst og opne.

HFK ynskjer å bruke nøkkelkort.

HFK ynskjer at desse korta også kan nyttast i andre situasjonar på skulen. Kortet kan t.d. nyttast som betalingskort i kantina og lånekort på biblioteket. Kortlås kan også monterast på enkelte dørar og skap der ein må sikre farleg eller kostbart utstyr.

Sikring av utstyr er spesielt viktig ved utleige/utlån av rom.

Skulen skal lett kunna administrere, lage og programmere nye erstatningskort og gjestekort. Dei skal også lett kunne stoppe tilgang og sperre mista kort. Med andre ord må brukargrensesnittet for drift av adgangskontroll vere lågt.

Det er viktig å sjå nøkkelkort i samanheng med storleiken og alderen på skulen. Det vil i nokre høve vere tenleg å bruke ei løysing med både nøkkelkort og vanleg nøkkel. Nokre skular treng kanskje ikkje leggje om til nøkkelkort i det heile tatt.

Kva for nøkkelløysing, soneinndeling og kva for sikkerheitsnivå ein legg seg på må diskuterast og vurderast ved kvar skule.

2.6 BEREDSKAP OG VARSLING

Fylkeskommunen må til ei kvar tid vurdere risiko for uønska hendingar. Det er vanskeleg å forutsjå hendingar som kan oppstå i skulekvardagen. HFK har utarbeidd tiltakskort i samarbeid med skulane. Skulen si utforming skal ta omsyn til desse tiltakskorta, og ein skal vurdere kva som er akseptabel risiko på kvar enkelt skule.

Vurderingar av kor langt ein strekkjer seg med omsyn til akseptabel risiko kan koma i konflikt med val av løysingar for samarbeid og eit godt læringsmiljø. Dette er vurderingar som må gjennomarbeidast nøye.

Eit eksempel her er glasfelt i klasseromsdør og andre opne løysingar med god innsikt.

Det er viktig at skulane planleggast med gode varslingsanlegg og gode varslingsrutiner.

2.7 AUDITORIUM

I nye skuleanlegg i HFK bør ein planlegge eit auditorium. Det må vere eit mål at ein kan samle alle elevane og lærerane på eitt trinn i dette auditoriet. Dette gir skulen stor fridom til å leige inn foredragshaldarar, gi felles informasjon og gjennomføre foreldremøte.

HFK ynskjer fast bordplate i front av stol. Nye auditorium stolar skal **ikkje** monterast på inntrinn, men **på opptrinn** eller på **trappenasen**; slik legg ein til rette for godt reinhald. Det skal også monterast stikkontaktar i stolradene. Her tilrår vi å montere ei el-skinne i underkant av bord for å lette tilgang for elevane samt lette reinhald.

2.8 AREAL FOR FELLESKAP

Det er eit mål at nye skuleanlegg har eit stort nok areal til å kunne samle alle skulen sine elevar samstundes. For dei skulane som har eigen idrettshall er det mest realistisk at dei brukar dette rommet til det formålet.

Idrettshallen vil også vere i bruk ved eksamensavvikling. Rom til samanleggbare stolar og bord bør plasserast i nærleiken. Det vil vere tenleg å planlegge inn teleskoptribunar som eit supplement til stolar i idrettshallen ved større samlingar. Nokre skular treng også samanleggbare scene som må oppbevarast i stollageret.

Der skulane leiger idrettshall er det vanskelegare å samle heile skulen på ein gang. Ved prosjektering av nye skular utan idrettshall er det ynskjeleg å sjå om andre store fellesareal som t.d. kantine og andre store vrimleareal kan brukast til denne type arrangement. Det må også gjerast ein studie av nærliggande areal utanfor skuleanlegget til dette formålet.

Teleskoptribunar kan også brukast i dette arealet. HFK har eksempel på skular der dei har nytta vrimleareal og trapp til eit amfi, t.d. Nordahl Grieg vgs og Fusa vgs. Det vil sjølv sagt vera viktig å få på plass nødvendig digitalt presentasjonsutstyr i denne samanhengen.

I ein tradisjonell skule blir ca 30 % av arealet nytta til korridorar og anna gangareal. I ein open, fleksibel skule ynskjer HFK at store delar av slikt areal blir nytta til læringsareal og sosialt fellesskap. Det er viktig at det monterast stikkontaktar i felles naturlege møtepunkt i vrimleareal og korridorar, fordi ein då lettare kan nytte seg av plassen som ein studiestad.

2.9 KANTINE

I nye skuleanlegg er det viktig at kantina har ei sentral plassering og god kapasitet. For å kunne avvike felles lunsjpause for elevane bør kantina kunne huse og betene ein stor del av både elevar og tilsette. Det er viktig å sjå på nærliggjande vrimleareal i samband med storleiken på kantina, dette kan variere frå skule til skule.

Ved nokre skular har elevane svært lang veg og er avhengig av offentleg kommunikasjon. Desse skulane har ikkje like god fleksibilitet med omsyn til tid og treng difor større kantine for å kunne handtere spisetida godt nok. Storleiken på kantina bør difor programmerast i høve til lokale forhold.

Kjøkenet må ha oppdatert standard i følgje regelverk for laging og servering av mat. Serveringsarealet bør kunne låsast av slik at kantina kan nyttast utanom opningstid. HFK ynskjer at ein legg til rette for ein sjølvryddingsstasjon i tilknytning til kjøkenet. Prinsippet går ut på at brukarane set frå seg skittent servise i oppvaskkorger på eit band som går direkte inn til oppvaskmaskina. Avfallssortering plasserast også i dette området av kantina.

Kantina bør lik andre areal i skuleanlegget vere fleksibel i bruk. I planlegging av nye skular er det viktig å ta stilling til om heile eller delar av kantinearealet skal vere tilgjengeleg i soneinndelinga på ettermiddagstid.

HFK ynskjer at nye kantiner utformast etter eit *fri flyt-prinsipp* med øyer og moglegheit for fleire betalingspunkt.

Kantinedrift krev eigen garderobe, kontorplass og eige toalett.

2.10 AVFALLSHÅNDTERING

I fellesareala må ein planlegge plass til avfallshandtering. Det er fint om ein set av plass til avfallsstasjonar med kjeldesortering i passeleg avstand. Stasjonane må vere tydeleg merka, lette å bruke og lette å tømme for reinhaldspersonalet.

2.11 DRIKKESTASJONAR

Elevane må kunne fylle reint kaldt drikkevann i kvar etasje.

2.12 IDRETTSHALL, BASISHALL, TRIMROM OG GARDEROBAR

I nye skular der ein planlegg å byggje idrettshall er det viktig at idrettshall og garderobeanlegg ligg slik til at areala kan leigast ut etter skuletid. Garderobane skal ha tilkomst frå *skitten sone*. I garderobe legg ein opp til benkar og knaggar på vegg. Ein må vurdere i kvart tilfelle om skulen treng nokre låsbare skap i garderobe til verdisaker. Dusjing føregår i eit stort rom, men det kan setjast opp dusjvegger for skjerming viss skulen ynskjer det. Mellom garderobe og idrettshall skal det være ein barfotgang, ei *rein sone*.

Talet på garderobar reknast ut etter storleiken på skulen og idrettshallen.

Kroppsøvingslærarane bør ha heile låsbare skap tilgjengeleg i idrettshallen sitt garderobeanlegg eller i felles lærargarderobe.

Det kan vere ynskjeleg å lage eit par «spesialgarderobar» med god plass til mellom anna rullestol. Det finst elevar som av ulike grunnar ikkje kan bruke fellesgarderobe og dei kan få nytte desse garderobane.

Idrettshallen utformast slik at den lett kan delast opp i fleire einingar. Senkevegg må halde lydkrav på 35dB. Hallen skal følgje alle krav som stillast anten det er handballstorleik eller basketballstorleik. Kvar «halldel» må ha eige apparatrom med rulleport.

Der skulen byggjer basishall skal den leggjast i den eine enden av idrettshallen slik at ein kan nytta dei to areala fullt ut om nødvendig. Basishallen spesialinnreiast etter utdanningsprogram ved skulen. Det må vere tilgang til basishall frå *barfotgang/rein sone*.

Der skulen programmerast med klatrevegg bør ein plassere denne slik at den ikkje legg beslag på ein heil halldel eller heile basishallen.

Trimrom må også ha sjølvstendig tilgang. Dette for å kunne utnytte timeplanlegginga maksimalt. Alle romma skal fungere sjølvstendige.

Scene, stollager og andre flyttbare installasjonar, sjå punkt 2.8.

2.13 LÆRARGARDEROBAR

HFK ynskjer at skulane våre skal plasserast i regionalsentra i knutepunkt for offentlig transport. HFK ynskjer også at elevar og tilsette går eller sykklar til skulen. Det inneber at garderobefasilitetane må bli betre.

Ved bygging av nye skular skal det setjast av plass til lærargarderobe, kvinnegarderobe og herregarderobe. Alle treng tilgang til garderobe med dusj og toalett. Lærarane må ha moglegheit for å tørke våte klede.

Elevane må nytte garderobeanlegget i idrettshallen om dei treng å dusje.

2.14 UNDERVISNINGSROM

HFK fyljer i utgangspunktet *FEF-modellen* som grunnlag for størrelse og tall på undervisningsrom, men her vil det vere unntak og variasjonar frå skule til skule.

Arealnormen er $2\text{m}^2 - 2,5\text{m}^2$ pr elev, mindre undervisningsrom planlagt til 15 elevar bør ha høgare arealnorm (ca 40m^2).

HFK har eit ynskje om at generelle undervisningsrom blir brukt opp mot 80% av skuletida. Det inneber at ulike fag må nytta same rom.

Generelle undervisningsrom skal ha god utforming. Utforminga på rommet må gi alle elevane god oversikt over tavlesituasjonen. Elevane skal ha utsyn og dagslys. Bord og stolar bør kunne flyttast på slik at ein kan lage ulike gruppekonstellasjonar. Det er også viktig å kunne nytte romma til prøvesituasjonar.

Generelle undervisningsrom treng store tavler og moglegheit for framsyning av bilete, film og andre digitale presentasjonar. HFK ynskjer at ein monterer store Whiteboards framme i klasserommet som kan nyttast både som lerret og tavle.

Bordplater i generelle klasserom skal ha høgtrykkslaminat.

I nye skular vil straumuttak til elevane i hovudsak kome frå tak, og oppkopling til presentasjonsutstyr vil skje trådlaust.

I nye skuleanlegg vil solskjerming monterast utvendig for å regulere varmen i rommet. Bruk av digitalt framsyningsutstyr gjer at det likevel kan vere at nokre rom vil trenge ekstra skjerming, men det må det takast standpunkt til i kvart enkelt tilfelle.

2.15 MØTEROM/GRUPPEROM

Det må planleggast mange grupperom og møterom i nye skuleanlegg. Romma må fordelast godt rundt på skulen og bør variere i størrelse. Omgrepet

grupperom/møterom nyttast om kvarandre og kan til tider vere noko uklart. HFK har under forsøkt å klargjere mellom desse omgrepa.

Grupperom er rom som er store nok til ei gruppe på minst 8 elevar + lærar. Romma kan timeplanleggast og må derfor ha tilstrekkeleg dagslys og utsyn. Romma må vere utstyrt med Whiteboard og opplegg for digitalt framsyningsutstyr.

Møteromma kan variere i storleik frå 5m² – 20m². Det er ikkje eit krav at alle møteromma har dagslys, men det er viktig at ein har som mål at desse opphaldsromma også bør ha dagslys. Indirekte dagslys til møterom frå andre rom kan vere ei løysing.

Møteromma skal i utgangspunktet vere felles for alle på skulen. Møteromma skal kunne nyttast så lenge dei er ledig til gruppearbeid, studietid, møteaktivitet og samtale. HFK ynskjer at møteromma har varierende grad av innsyn.

Nokre rom som t.d. i administrasjonen og inne på lærararbeidssona treng ikkje vere tilgjengeleg for elevane. Nokre møterom bør skjermast for innsyn, då desse romma kan ha sensitive møte med m.a. barnevern, foreldre, OT/PPT og andre.

Møteromma bør ha opplegg for TV-skjerm eller projektor. Whiteboard vil også vere eit godt verktøy, spesielt på dei største romma.

2.16 SPESIALROM REALFAG

HFK ynskjer i utgangspunktet at alle undervisningsrom utformast på ein generell måte slik at ein kan bruke romma til fleire fag og formål.

Realfagslaboratoria er ofte dei største undervisningsromma på skulen og også dei romma med lågast dekningsgrad. Desse romma bør nyttast meir i fellesfag og til dømes til prøve og eksamensavvikling.

HFK ser at det er spesielle krav som må sjåast i samanheng med sikkerhet i undervisninga i realfagslaboratoria. Dette kan vere ei utfordring. HFK ynskjer sølvsagt full sikkerheit for elevar og lærarar som oppheld seg i desse romma. Ein må difor sjå nøye på korleis ein innreiar og sikrar utstyr.

I dagens FEF-modell er det lagt opp til laboratorium på ca. 90m². HFK ynskjer at ein aukar dette talet til **minst** 100m² – 115m². Ein ser at farlege forsøk bør utførast på faste høge bord, difor ynskjer vi faste arbeidsbenkar langs veggane. Skap og anna fast innreiing treng mykje veggplass. Farleg og kostbart utstyr kan lettare sikrast i låste skap. Mobilt laboratorieutstyr som treng straum, t.d. mikroskop, rekk ikkje opp i straumskinna frå taket. Dette kan skape farlege situasjonar då ein må

nytte skøyteleidning. Fastmonterte arbeidsstasjonar er difor eit viktig bidrag til sikkerheit i klasserommet.

HFK ynskjer også å sjå på ei anna løysing med eigne forsøksrom i tilknytning til realfags-romma. Her vil ein innreie eit laboratorium der ein kan gjennomføre forsøk på ein sikker og profesjonell måte. Klasserommet vert mindre og meir generelt, og vil ha direkte tilgang til laboratoriet gjennom store doble dører. I timar der ein ikkje treng laboratoriet kan dette vere tilgjengeleg for andre klassar.

HFK ynskjer å sjå på om dette laboratoriet kan slåast saman med førebuingssrommet.

Realfagslaboratoria bør også utstyrast slik at ein kan nytte romma t.d. både til naturfag og fysikk. Det betyr at ein kanskje må ha dobbelt sett utstyr på nokre område. På store skular der ein har fleire laboratorium kan ein sjå på om ein skal spesialinnreie for enkelte fag. HFK trur det er økonomisk riktig bruk av plass og ressursar å gå grundig inn i denne problemstillinga i programmeringsfasen.

Førebuingssromma er svært viktige og må sjåast i samanheng med planlegginga av laboratoria.

Gamle skular har ikkje alltid areal tilgjengeleg for denne tankegangen, men det er viktig at ein er kritisk i planlegging og oppgradering av gamle realfagslaboratorium slik at ein kan forsøke å tilnærma seg «det generelle klasserommet».

I nye skular må det ikkje vere rømmingsveg gjennom førebuingssrom. HFK ynskjer at all oppbevaring av kjemikalier skjer i førebuingssrom eller «spesiallaboratoriet». Det betyr at desse romma må skjermast for brann i 60 minutt.

2.17 VERKSTADER

Alle verkstader må sjåast på som spesialrom. Ved planlegging av nye skular er det viktig at ein har ein grundig gjennomgang på korleis desse romma utformast og utstyrast. Dette er ein prosess som må gjerast i samarbeid med Opplæringsavdelinga, HFK Eigedom og brukarar.

Med tanken om generelle undervisningsrom i bakhovudet er det viktig at alle dei implementerte partane i denne prosessen prøver å tenkje sambruk. Bruken av verkstadene skal sjølvstøtt ikkje gå utover sikkerheit, men det er eit faktum at dette er kostbare rom som har lågare belegg enn andre rom. Kan ein sikre farleg utstyr slik at andre fag kan nytte seg av rommet? Slike spørsmål må ein stille seg i prosjekteringa. Nokre verkstader, som t.d. kjøkken har høge krav til hygiene. Andre verkstader har farleg utstyr som ikkje kan nyttast utan opplæring.

Det er viktig at det leggjast undervisningsrom, grupperom og møterom i nærleiken av verkstadane. Dette kan lette undervisninga og hjelpe læraren til å leggje til rette for fleksibel og variert undervisning.

2.18 AREAL FOR HTH-, HTA- OG HT-ELEVAR

Det er stor variasjon på elevane i desse gruppene. Dei har svært ulik funksjonsevne og vi deler dei opp i ulike grupper. Kvardagslivselevar (HTH) er elevar i gruppe på 4-6 elevar, det same gjeld elevane på Arbeidslivstrening (HTA). Gruppa på tilrettelagt-innleiande (HT) har ein storleik på 8-10 elevar.

Areal som skal nyttast av elevar med store psykiske og fysiske utfordringar er vanskeleg å planlegge. Denne gruppa elevar treng stor plass og er vanskeleg å planlegge frå år til år. Nokre år kan ein ha grupper som fungerer greitt saman, mens andre år har ein elevar som ikkje kan vere i same rom som andre. Dette krev fleksible areal.

Elevane kjem som regel til skulen i drosje. Det er derfor viktig at areala har utsyn til der drosjene parkerer. Mange må følgjast ut til drosja, då er det praktisk at avstanden ikkje er lang. Kvardagslivsavdelinga bør vere på bakkeplan. Det er også fint å vere på bakkenivå når mange av desse elevane sit i rullestol. Nokre elevar treng skjerming frå andre, derfor treng HTH-avdelinga ein alternativ inngang.

Det er eit pluss om elevane kan gå rett frå undervisningsareala og ut på bakkeplan for ute-undervisning og rekreasjon. Rømning ved brann blir også enklare.

Elevane i HT-klasse på innleiande nivå, og til dels Arbeidslivstrening (HTA), har i utgangspunktet ei klar tilknytning til eit programområde på skulen. Desse elevane treng tilgang til verkstader på programområda og vil nytte desse på lik linje med andre elevar på skulen. Kor mykje kvar enkelt elev kan klare og bruke av heile eller delar av verkstadane vil variere frå elev til elev og frå år til år. Derfor kan det vere nyttig å ha gode romslege klasserom til desse gruppene for å lette fleksibel undervisning.

2.19 BOKSKAP FOR ELEVAR

HFK sitt ynskje om generelle undervisningsrom gjer at elevane treng skåp med lås til bøker og anna utstyr. Nokre skåp vil vere plassert i verkstadsområda. Det er utdanningsprogrammet som avgjer kva for storleik og utforming skåpa treng.

Talet på skåp per elev, storleik og plassering må vere eit punkt i programmeringsfasen.

Alle skåp bør ha dørblad i høgtrykkslaminat. Alle bokskåp og garderobeskåp låsast med hengelås som elevane skaffar sjølv.

2.20 DAGSLYS

Hordaland fylkeskommune har eit krav om at det er dagslys i alle undervisningsrom, det er ein fordel om lyset kjem inn i rommet frå venstre, men dette er ikkje eit krav. Naturleg lys er svært viktig for å sjå godt; på den andre sida kan mange vindauge i klasserommet gi utfordringar for skjerming av lys.

Digitale tavler treng m.a. god dagslysskjerming. Nokre fag og nokre utdanningsprogram treng særskilt skjerming. Dette må koma fram i programmeringa av nye skular.

HFK ser at det er klokt å designe nye skular slik at ei viss mengde grupperom/møterom også har naturleg dagslys. Glasvegger ut mot fellesareal på nokre møterom kan vere eit godt verkemiddel for å skape kontakt og openheit.

Det er eit ynskje at ein har eit glasfelt ved sida av klasseromsdøra slik at ein kan sjå inn og orientere seg om rommet er ledig. Dette gjeld også kontora i administrasjonen og elevtenesta. Kontor og møterom som har særskilt behov for skjerming, kan skjermast med folie i glasfeltet. Der dette ikkje er nok må det kome fram i prosjekteringa av skulen kva for kontor og møterom som må skjermast fullstendig.

2.21 BIBLIOTEK

Skulebiblioteket i grunnskulen og vidaregåande opplæring er ein sentral del av skulen sine oppgåver og gjeremål. Det skal vere eit verkemiddel for å nå generelle opplæringsmål.

Ved å leggje til rette for ansvar for eiga læring og eit mangfald av læringsstilar for individuelt arbeid så vel som arbeid i grupper, vil skulebiblioteket kunne medverke til å styrkje elevane sin læringssituasjon.

Gjennom eit breitt tilbod av skjønnlitteratur, film og andre estetiske kulturuttrykk kan skulebiblioteket vere ein stad for oppleving og personleg vekst. Skulebiblioteket vil såleis og vere eit sterkt læringsmotiverande verkemiddel.

Samtidig skal skulebiblioteket vere ein reiskap for skulen i planlegging, utvikling og betring av opplæringa. Slik integrering i pedagogisk utviklingsarbeid er berre mogleg dersom dei fysiske, organisatoriske og personalmessige føresetnadene er til stades.

Ved planlegging av nye skular ynskjer HFK at biblioteket vert plassert slik at det kan nyttast også etter skuletid.

Biblioteket skal vere eit rom for både samarbeid og sjølvstudium. Det er også eit ynskje at ein kan nytte biblioteket i ulike undervisningssituasjonar. Det må leggest til rette for projektor i tak eller skjerm på vegg. Dette er spesielle omsyn som må koma fram i programmeringsfasen.

Krav om utlånskontroll og alarm vil variere frå skule til skule.

Nokre stader i fylket er det naturleg at det lokale *folkebiblioteket* og skulebiblioteket utfyller kvarandre og samarbeider. Samlokalisering mellom dei to bibliotektypene kan også vere eit alternativ. Nokre stader er det etablert slike kombinasjonsbibliotek i Noreg.

Ved *utforming av skulebiblioteket* må ein ta omsyn til behova for

- Samlingar
- Plass til utstillingar og andre presentasjonsformer
- IKT-fasilitetar
- Rom for gruppearbeid og for individuell fordjuping
- Sosiale rom / møteplassar
- Plass for rettleiing og undervisning
- Arbeidsplassar for bibliotekpersonalet, kontor og bokmagasin
- Prinsipp om open tilgang og sjølvbetjening i tillegg til omsynet til naudsynt sikring av samlingane

2.22 ELEVRÅDSKONTOR

Elevrådet må ha tilgang på eige kontor. For å oppretthalde god elevmedverknad ynskjer vi at kontoret ligg sentralt til der det også er lav terskel for å kontakte elevrådet og delta på elevrådsaktivitetar.

Kontoret kan m.a. liggje i vrimleareal, i tilknytning til bibliotek eller kantine .

Kontoret/møterommet må kunne nyttast av andre elevar når det er «ledig». HFK tilrår skåp med lås der ein kan låse inn elevrådsutstyr. Dette er også tenleg sett frå reinhald si side. Alle rom må ryddast etter bruk.

2.23 LÆRERARBEIDSPASSER

Kvaliteten på ein skule står og fell med lærarane sin innsats. Lærarar flest har skulen som sin livslange arbeidsplass.

Det blir stilt store krav til lærarane om å støtte elevane både på det faglege og personlege plan. Det er viktig at skulebygningen er lagt til rette for lærarane slik at dei kan fylle dei

oppgåvene dei har og at deira individuelle arbeidsplass tilfredsstillar krava til ein moderne arbeidsplass for lærarar.

Det er viktig at lærarane får ein arbeidsplass som er tilrettelagt for individuelt arbeid og for arbeid som krev konsentrasjon.

Arbeidsmiljølova seier at lærereane skal ha 6 m² kontorplass kvar.

Det er mogleg å planleggje dette i nye skulebygg, medan «gamle» skular dessverre har utfordringar med å møte desse krava.

HFK har forsøkt ein ny modell for lærerarbeidsplassar på dei to nye vidaregåande skulane på Voss.

Forsøksordninga er gjort etter modell frå Charlottenlund vgs i Sør-Trøndelag. Der har dei samla lærarane og laga *stillerom* med 4 lærarar på kvart kontor. Dei har «lånt»

2m² frå dei 6m² pålagte og lagt dei til eit felles samarbeidsareal i tilknytning til stilleromma. Her kan lærarane samarbeide med kvarandre, møte foreldre og elevar. Dei har laga samtalerom og telefonrom.

Arbeidstilsynet godkjente mellom ein halv og 1m² lagt ut i fellesareal på Vossaskulane. Det bør for framtidige programmeringsprosessar planleggjast nokre ekstra kvadrat til eit slik areal om ein ynskjer ei optimal løysing for lærarane.

Det er viktig å påpeike at desse areala *ikkje* er det same som personalrom, det kjem i tillegg. Arealet må sjåast på som ein verkstad og ressurs for lærarane som har mange måtar å arbeide på for å kome i mål med arbeidsoppgåvene sine. Det kan også vere lurt å leggje desse ekstra kvadratmeterane i forbindelse med korridor for å utnytte arealet maksimalt.

På Nye Voss Gymnas og Nye Voss vgs er desse «fellesareala» ikkje for elevane. Området er tinga til lærarane slik at dei kan snakke fritt og jobbe i fred. Fellesareala er delt inn i telefonrom/samtalerom (kapasitet til 2-3 personar der ein sjølvsgt kan møte elevar og foreldre), møterom og møtekrokar i ulik storleik for ulikt samarbeid.

Ordninga er svært godt mottaken blant lærarane ved Charlottenlund vgs , og dei er no i ferd med å utvida. Det er svært viktig at HKF evaluerer denne løysinga på Voss når det er gått ei tid for å sjå om dette er måten å planlegge arbeidsareala på i framtida.

Planlegging og tilrettelegging av denne typen sentraliserte arbeidsplassar kan vere krevjande å få til i eldre skulebygg. I Hordaland har vi mange skular med desentraliserte arbeidsplassar. Somme plassar fungerer det fint, men det kan òg skape situasjonar der skulen si fellesskaps-kjensle kjem i andre rekke.

2.24 RÅDGIVINGSTENESTE/ HELSETENESTE

I ein skule vil elevane ha ulike behov for andre støttespelarar enn fag-/kontaktlærarar i si faglege og personlege utvikling.

Dette er i hovudsak rådgivar, OT/PPT , helsesøster, psykolog, lege og foreldre/føresette.

For å styrke rettleiinga og tilfredsstillte elevane sitt individuelle behov på læringsarenaen kan det være nyttig å tenke at slikt personale i større grad brukar si tid i undervisningsareala og er meir synlege i sitt arbeid.

Dette inneber at kontora for desse tenestene må liggje sentralt og vere lett tilgjengeleg; både for dei som går på skulen og dei som kjem utanfrå til samtale og møte. Nokre skular ynskjer rådgivarane plassert svært synleg. Her er det m.a. skulekulturen som spelar inn i val av plassering.

Ein må skilje mellom rådgivingstenesta og helsetenesta. Kontora til helsetenesta bør ikkje liggje midt i vrimleareal der det er mykje trafikk. Det er mange sårbare elevar som nyttar denne tenesta, og dei treng ro.

Helsetenesta treng eit venteareal som ikkje tiltrekkjer seg elevar som ikkje skal bruke elevtenestetilbodet. Her må ein kunne sitje «i fred» å vente.

Det er ein fordel om alle kontor i elevtenesta møblerast slik at ein kan gjennomføre samtalar/møte mellom 3 personar. Det er også ein fordel at det er møterom i nærleiken om ein skal gjennomføre større møte.

Helsesøster og lege har behov for at det ligg eit toalett i nærleiken av kontoret pluss ein liten vask med speil inne på kontoret. Helsesøster treng eit lite kjøleskap til vaksiner og andre medisinar.

Rådgivingstenesta og helsetenesta treng brannsikre arkivskåp med lås. Desse skåpa bør plasserast på eige arkivrom med lås.

2.25 KVILEROM

Arbeidstilsynet krev eit kvilerom til dei tilsette. Det er dessverre ikkje eit krav om eit slikt rom til elevane. Erfaring viser at elevane treng dette like mykje som dei tilsette, difor er det viktig at eit slikt rom ligg nær helsesøster slik at elevar som treng det kan nytte kvilerommet når det er ledig.

Det er ynskjeleg frå HFK si side at ein etablerer eit eige kvilerom også for elevane.

2.36 ADMINISTRASJON OG KONTOR

Alle som kjem til skulen skal lett kunne orientere seg og finne ekspedisjonen der ein blir rettleia vidare. Administrasjonen må ha ei sentral plassering på skulen og vere i tilknytning til ekspedisjonen.

Det er det merkantile personalet ved skulen som arbeider i ekspedisjonen, og vi tilrår at dei har kontorplass i tett nærleik til denne.

Til administrasjonen vil det vera naudsynt med tilleggsareal til arkiv og materiell.

Leiarane treng å kunne gjennomføre møte med tre personar inne på kontora sine. Det er viktig at det er nærleik til møterom frå administrasjonen. Eitt av møteromma må kunna romma heile skulen si leiing.

2.27 KOPIROM

Skulane må finne løysingar der ein har færrest mogleg kopimaskiner på skulen.

I nye bygg krev kopimaskinene eigne rom og kopimaskinene er både kostbare å kjøpe/leige inn og drifte. Ekstra kopirom er ekstra kvadratmeter som kan nyttast til andre gode formål som til dømes møterom/grupperom.

Fylkeskommunen opplever at det i mange tilfelle er mogleg å drive skule der det er *ei* kopimaskin til administrasjonen, *ei* til lærerane og *ei* til elevane. På skular der det programmerast inn fleire enn tre kopirom er det viktig med ein grundig gjennomgang av skulen si utforming og det reelle behovet for kopimaskiner. Kanskje det er lurt å lage eit større kopirom med plass til to maskiner?

HFK ynskjer at kopirommet som nyttast av elevane ligg rett ved eller i nærleiken av IKT-tenesta.

2.28 IKT-TENESTE

Skulen si IKT-teneste bør plasserast sentralt. IKT treng areal der dei kan hjelpe og rettleie elevar og tilsette. Amalie Skram vgs har laga ein open IKT-verkstad der IKT-konsulent rettleier elevane rundt eit stort bord. Det viser seg at elevane rettleier kvarandre også, så denne løysinga blei både lærerik og effektiv. Når ein prosjekterer nye skuleanlegg er det viktig at skulen har ein klar ide om korleis dei ynskjer å drive IKT-tenesta.

IKT treng i tillegg kontor og lager der dei kan trekkje seg tilbake for større oppgåver som t.d. reperasjonar og installasjonar; dette tek både plass og tid.

Plassering av IKT-tenesta bør vere sentral slik at den er lett tilgjengeleg for alle på skulen.

2.29 DRIFT

For å sikre at skuleanlegga vert tatt godt vare på, er det viktig at driftsleiar og reinhaldarar sikrast høvelege lokalitetar som gjer at dei kan samarbeide om og kvar for seg utføre dei oppgåvene dei har.

Driftsleiar må ha kontor og verkstad. Plassering av desse romma kan diskuteras på kvar enkelt skule.

2.30 REINHOLD

Reinholdssleiar skal ha eigen kontorplass. Plassering av rommet kan diskuteras på kvar enkelt skule.

Det bør planleggjast eit lite reinholdsrom i kvar etasje på 2-3m².

Det skal vere reinholdssentral med plass til lading av motorisert reinholdsutstyr, traller, samt vaskemaskiner, moppeskåp og hyller. Reinhold treng også lager. Det er ein fordel om lager er i nærleiken av varemottak.

2.31 PERSONALROM

HFK er opptatt av at skuleanlegget består av fleire grupper tilsette. Alle dei tilsette fyller viktige funksjonar som til saman gir elevane ein god læringsarena.

Personalrommet skal gi alle dei tilsette eit rom der dei kan slappe av og møte kollegaer til ein uformell og hyggeleg prat.

Det kan vera uklokt at det dannar seg «private» pauserom i dei ulike avdelingane. HFK ynskjer å byggje opp under ein fellesskapsfølelse.

Personalrommet bør liggje i tilknytning til kantina slik at dei tilsette lett kan nytte seg av dette tilbodet.

På personalrommet kan ein også finne posthyller og anna felles informasjon. Det bør også leggjast til rette for eit lite te-kjøkken med kjøleskap, vask og oppvaskmaskin. Dei tilsette ynskjer ofte eit variert tilbod av sitjemøblar, nokre sofaer og nokre vanlege bord med stolar.

Her er nokre moment som talar for eit godt tilrettelagt personalrom:

- Gir moglegheiter for samarbeid, meningsutveksling og refleksjon på tvers av avdelingar og funksjonar
- Gir rom for uformelt samarbeid og uformelle samtalar
- Trivselsfremjande, positivt for det psykososiale arbeidsmiljøet
- Viktig arena når ulike skulekulturar skal smeltast saman
- Bidrar til god kommunikasjon og informasjonsflyt i organisasjonen
- Fremjer fellesskapsfølelse og kollegialt fellesskap
- God livsfasepolitikk

2.32 UTEAREAL

Skulen sitt uteareal er også ein del av skuleanlegget. Eit imøtekommande og tydeleg inngangsparti er viktig og sender signal om at her er du velkomen.

Tilsette og elevar ved skulen vil kome på sykkel, moped, bil, buss og til fots. Det er viktig at ein tar omsyn til logistikken rundt det trafikale slik at sikkerheita blir ivaretatt for alle partar.

Behovet for parkering vil vere ulikt i fylket vårt. Her er det viktig å fylgje den enkelte kommune sin reguleringsplan rundt dette punktet. Om skulen treng ytterlegare parkering må dette vurderast spesielt for den enkelte skule. Avstand til kollektivtransport er sjølvstapt ein faktor som er avgjerande for korleis ein planlegg parkering. Sykkel og mopedparkering bør fortrinnsvis vere under tak. UU-parkering skal ligge nær hovudinngang.

Eit moderne uteareal må støtte tre hovudføremål :

- Rekreasjon, aktivitet og sosial kontakt

Eit hovudkrav må vere at det blir skapt eit variert miljø. HFK ynskjer å oppmode til aktivitet og ser positivt på areal og tiltak som kan fremje dette.

Det må skjermast mot ver og vind ved hjelp av takutspring, leveggjar og vegetasjon. Bord og benkar fremjar den sosiale kontakten mellom brukarane.

Læring

Ein skule sitt uteareal bør invitere til *oppleving, eksperiment og praktisk erfaringsinnhenting*. Utearealet bør gi høve til å lære ved å *oppdage* og å lære ved å *gjere*. Arealet bør takast i bruk som pedagogisk verkemiddel i tilknytning til læringsarbeidet innandørs.

Alle fag kan nytta utearealet som pedagogisk ressurs dersom det blir lagt til rette for det - ikkje minst i tverrfaglege samanhengar.

Arkivnr: 2015/6561-1

Saksbehandlar: Tor Ivar Sagen Sandvik

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	60/15	18.08.2015
Fylkesutvalet		27.08.2015

Høyring om endring i fagtilbodet i matematikk i vidaregåande opplæring

Samandrag

Utdanningsdirektoratet har gjort framlegg om endringar i fagtilbodet i matematikk i vidaregåande opplæring. Dei tilrådde endringane vil eventuelt tre i kraft frå 1.8.2016. Endringane inneber å fjerne matematikk 2T frå matematikktilbodet på studieførebuande utdanningsprogram. Utdanningsdirektoratet høyrer også om matematikk 2T-Y på Vg3 påbygging til generell studiekompetanse i så fall bør fjernast.

Høyringsfristen er 20. august 2015. Høyringsuttalen blir gitt innanfor fristen med atterhald om politisk vedtak.

Forslag til innstilling

1	Hordaland fylkeskommune tilrår at matematikk 2T bør fjernast frå fagtilbodet i vidaregåande opplæring.
2	Hordaland fylkeskommune tilrår at matematikk 2T-Y bør fjernast frå fagtilbodet dersom matematikk 2T blir fjerna.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Svein Heggheim
fylkesdirektør opplæring

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 26.06.2015

Høyring om endring av fagtilbodet i matematikk i vidaregåande opplæring

1) Bakgrunn

Utdanningsdirektoratet har gjort framlegg om endringar i fagtilbodet i matematikk i vidaregåande opplæring. Dei tilrårde endringane vil eventuelt tre i kraft frå 01.08.2016. Endringane inneber å fjerne matematikk 2T frå matematikktilbodet på studieførebuande utdanningsprogram. Utdanningsdirektoratet høyrer også om matematikk 2T-Y på Vg3 påbygging til generell studiekompetanse i så fall bør fjernast.

Høyringsfristen er 20. august 2015. Høyringsuttalen blir gitt innanfor fristen med atterhald om politisk vedtak.

Elektronisk lenke til høyringa: <http://www.udir.no/Regelverk/Horinger/Saker-ute-pa-horing/Horing---avvikling-av-matematikk-2T-i-videregaende-opplaring/>

Fagutval for realfag i Hordaland fylkeskommune har gitt innspel til høyringa og støttar vurderingane i uttalen.

2) Matematikk på studieførebuande utdanningsprogram

Matematikk 2T er eit fellesfag som elevar på studieførebuande kan velje på Vg2 om dei har valt matematikk 1T på Vg1. Elevane må velje eitt av fire fag på Vg2: Matematikk 2P eller 2T, eller programfag S1 eller R1.

Grunngjevinga for å fjerne matematikk 2T frå fagtilbodet er at det har vore ein sterk nedgang i elevtalet. Tabellen under illustrerer utviklinga i tal elevar som tek matematikk 2T på nasjonalt nivå og i Hordaland. På begge nivåa ser vi at det dei siste fem åra har vore ein kraftig nedgang i tal elevar som vel dette faget. Nasjonalt var det berre ein elev som hadde faget i skuleåret 2014/15.

Nasjonalt:

Skuleår	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Tal elevar matematikk 2T	169	94	34	6	1

Hordaland fylkeskommune:

Skuleår	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Tal elevar matematikk 2T	27	5	3	1	0

Fylkesrådmannen si vurdering av at det er så få elevar som vel matematikk 2T, er at faget er særskilt krevjande. Med tanke på innhald kan faget samanliknast med programfaget R1, men tilpassa etter lågare timetal. 2T har 84 årstimar, medan R1 har 140 årstimar. Aktuelle elevar som ønskjer ein meir krevjande matematikk i Vg2, vel då heller R1 eller S1 framfor 2T, noko som gjer at elevane også får realfagspoeng. 2T gir heller ikkje høve til å ta høgaste nivå matematikk på Vg3 eller innpass på realfagsstudiar på universitets- og høgskulenivå.

Fylkesrådmannen tilrår difor at matematikk 2T bør fjernast frå fagtilbodet på studieførebuande utdanningsprogram.

3) Matematikk på Vg3 Påbygging til generell studiekompetanse

Elevar som tek påbygging til generell studiekompetanse, kan i dag velje mellom matematikk 2P-Y eller 2T-Y. Påbyggingsfaget matematikk 2T-Y omfattar heile matematikk 2T og delar av matematikk 1T.

Tabellane under viser utviklinga i tal elevar som vel 2T-Y. Berre eit fåtal av elevane vel 2T-Y på Vg3 påbygg, både nasjonalt og i HFK.

Nasjonalt:

Skuleår	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Tal elevar Vg1 matematikk 1T-Y	1616	1536	1351	1298
Tal elevar Vg3/Vg4 påbygging til generell studiekompetanse Matematikk 2T-Y	136	100	71	68

Hordaland fylkeskommune

Skuleår	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Tal elevar Vg1 matematikk 1T-Y	162	165	139	115
Tal elevar Vg3/Vg4 påbygging til generell studiekompetanse Matematikk 2T-Y	40	22	11	11

Fylkesrådmannen tilrår difor at også 2T-Y bør fjernast frå fagtilbodet dersom matematikk 2T blir fjerna.

4) Overgangsordningar og økonomiske/administrative konsekvensar

Det vil bli utarbeidd overgangsordningar for elevar og privatistar, slik at dei har høve til å betre sluttvurdering i faget.

Å fjerne matematikk 2T og 2T-Y gir ingen kostnader for skuleeigar, men fører til ei forenkling av det totale fagtilbodet som skuleeigar skal tilby.

Arkivnr: 2015/6303-3
Saksbehandlar: Sunniva Schultze-Florey

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	61/15	18.08.2015
Fylkesutvalet		27.08.2015

Høyring - NOU 2015:2 Å høre til - Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø

Samandrag

Regjeringa Stoltenberg sette i 2013 ned eit utval som skulle vurdere dei samla verkemidla for å skape eit godt psykososialt skulemiljø, motverke og handtere mobbing og andre uønskte hendingar i skulen. Utvalet har vore leia av fylkesmann Øystein Djupedal i Aust-Agder. Utvalet overleverte utgreiinga si, NOU 2015:2 Å høre til – *verkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*, til kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen 17.3.2015. Høyringsfristen var måndag 22. juni 2015, og administrasjonen har meldt frå om at høyringsfråsegna frå Hordaland fylkeskommune vil verte forseinka.

Forslag til innstilling

Hordaland fylkeskommune sluttar seg til konklusjonane og framlegga til tiltak slik dei går fram av NOU 2015:2 Å høre til – *verkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Svein Heggheim
fylkesdirektør opplæring

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Vedlegg

1 NOU 2015:2 Å høre til - Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø

Fylkesrådmannen, 31.07.2015

Regjeringa Stoltenberg sette i 2013 ned eit utval som skulle vurdere dei samla verkemidla for å skape eit godt psykososialt skulemiljø, motverke og handtere mobbing og andre uønskte hendingar i skulen. Utvalet har vore leia av fylkesmann Øystein Djupedal i Aust-Agder. Utvalet overleverte utgreiinga si, NOU 2015:2 *Å høre til – virkemidler for et trygt psykososialt skulemiljø*, til kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen 17.3.2015. Høyringsfristen var måndag 22. juni 2015, og administrasjonen har meldt frå om at høyringsfråsegna frå Hordaland fylkeskommune vil verte forseinka.

NOU 2015:2 inneheld om lag 100 framlegg til tiltak. Djupedal-utvalet legg til grunn fire overordna perspektiv som er styrande for kva problemstillingar dei har vore opptekne av. Det same gjeld for kva strategiar og tiltak som utvalet spesielt meiner bør verte tekne i bruk. Desse perspektiva er:

- Menneskerettane som målestokk
- Samfunnet skal ha ein nullvisjon om og nulltoleranse for krenkingar, mobbing, trakassering og diskriminering
- Fagleg læring må koplast og integrerast med sosial læring
- Inkludering skal gjelde for alle. Inkludering er grunnleggjande for alle elevar og handlar om at alle skal høyre til

Utvalet viser sjølv til det dei meiner er dei 7 viktigaste innsatsområda:

- Ei stor statleg satsing, Inkluderande skule, som mellom anna inneheld skulebasert kompetansebygging
- Endring av kapittel 9a i opplæringslova
- Styrkt handheving av opplæringslova, med endra klageordning og innføring av administrative sanksjonar og reaksjonar
- Målretta innsats mot krenkingar, mobbing, trakassering og diskriminering for å førebyggje og handtere dette
- Styrking av skuleeigarskapen
- «Eit lag rundt eleven» - nye stillingar til skulehelsetenesta og endring av pedagogisk-psykologisk teneste sitt mandat
- Ny forskning på kunnskapssvake område

Djupedal-utvalet foreslår å lovfeste heilt konkret kva skulen pliktar å gjere dersom dei oppdagar mobbing, og at kommunar og skular som ikkje følgjer dette opp, skal straffast økonomisk. Både elevar og foreldre skal kunne klage til Barneombodet dersom skulen eller kommunen ikkje gjer nok for å stoppe mobbing.

Mobbing har i mange år vore eit svært aktuelt tema i samfunnsdebatten. Media, politikarar og folk flest har engasjert seg i diskusjonen om kva som kan gjerast for å unngå at barn og unge vert mobba og diskriminerte. Eit trygt psykososialt skulemiljø er heilt avgjerande for at alle elevar skal kjenne seg inkludert. Alvorleg og langvarig mobbing og anna krenkande åtferd har svært alvorlege konsekvensar, og kan i verste fall gå ut over sentrale rettar som læring, utvikling, liv og helse.

Utdanningsdirektoratet brukar denne definisjonen på mobbing i Elevundersøkinga:

Mobbing er "gjentatt negativ eller "ondsinn" atferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vansker for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing". Atferden må finne sted 2 eller 3 ganger i måneden eller oftere for å defineres som mobbing.

Utdanningsdirektoratet gjer greie for forskning på områda mobbing og krenkingar på nettstaden sin om læringsmiljø, <http://www.udir.no/Laringsmiljo/> .

Gjeldande lov- og regelverk

Opplæringslova kapittel 9a Elevane sitt skulemiljø regulerer retten elevane har til eit godt skulemiljø. § 9a-1 gir alle elevar i grunnskulen og vidaregåande skular rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring. Vidare seier § 9a-3 at skulen aktivt og systematisk skal arbeide for å fremje dette, og at den som oppdagar mobbing, vald, rasisme, snarast skal gripe inn eller varsle skuleleiinga. Skulen skal snarast råd handsame ei slik sak etter reglane om enkeltvedtak etter forvaltningslova.

Rundskriv 2-2010 frå Utdanningsdirektoratet gir utfyllande informasjon og tolking av regelverket.

Opplæringslova kapitel 11 Organ for brukarmedverknad i skolen pålegg i § 11-5a alle vidaregåande skular å ha eit skulemiljøutval, der elevane, dei tilsette, skuleleiinga og fylkeskommunen er representerte. Skulemiljøutvalet skal vere sett saman slik at elevane har fleirtal. Skulemiljøutvalet skal medverke til at skulen, dei tilsette og elevane tek aktivt del i arbeidet for å skape eit godt skulemiljø. Skulemiljøutvalet har rett til å uttale seg i alle saker som gjeld skulemiljøet, jf. kap.9a.

Opplæringslova § 11-6 Elevråd og allmøte ved vidaregåande skular seier mellom anna at elevrådet skal arbeide for læringsmiljøet, arbeidsforholda og velferdsinteressene til elevane.

Opplæringslova § 11-9 Foreldreutvalet for grunnopplæringa gir heimel for at foreldreutvalet for grunnopplæringa (FUG) kan ha oppgåver også i første året i vidaregåande opplæring.

Forskrift til opplæringslova § 22-2 Sosial-pedagogisk rådgjeving gir elevane rett til nødvendig rådgjeving om sosiale spørsmål. Formålet med den sosial-pedagogiske rådgjevinga er å medverke til at den enkelte eleven finn seg til rette i opplæringa og at han/ho får hjelp med personlege, sosiale og emosjonelle vanskar som kan påverke opplæringa og dei sosiale tilhøva på skulen. Skulen har plikt til tett kontakt med instansar utanfor skulen og heimen slik at det vert samanheng i tiltaka rundt eleven.

Opplæringslova § 3-6 Oppfølgingstenesta pålegg fylkeskommunen å ha ei oppfølgingsteneste for ungdom som har rett til opplæring etter § 3-1 , og som ikkje er i opplæring eller arbeid. Kapittel 13 i forskrift til opplæringslova omhandlar formål, målgruppe, oppgåver og samarbeid og koordinering for oppfølgingstenesta. Tenesta skal mellom anna sikre tverretatleg samarbeid mellom ulike hjelpeinstansar, som t.d. pedagogisk-psykologisk teneste, arbeids- og velferdsforvaltninga og helse- og sosialtenestene.

Opplæringslova § 5-6 pedagogisk-psykologisk teneste regulerer plikta kommunane og fylkeskommunane har til å ha ei pedagogisk-psykologisk teneste. Tenesta skal hjelpe skulane med kompetanse- og organisasjonsutvikling slik at opplæringa vert lagt til rette for elevar med særlege behov.

Skulehelsetenesta er eit kommunalt ansvar. Vertskommunane for dei vidaregåande skulane skal syte for at elevane får eit forsvarleg psykisk og fysisk tilbod, som er gratis og lett tilgjengeleg. Rettleiande nasjonal norm for vidaregåande skular er 800 elevar pr. 100% stilling som helsesøster.

Helsedirektoratet har dei siste åra lyst ut ekstra midlar til styrking av skulehelsetenesta i vidaregåande skule, også i 2015 (27,6 mill.kr.).

Innhald og vurderingar i NOU 2015:2

I NOU 2015:2 er det gjort greie for fire overordna perspektiv som ligg til grunn for konklusjonane, strategiane og tiltaka utvalet tilrår.

Dei fire perspektiva er:

- Menneskerettane som målestokk
- Samfunnet skal ha ein nullvisjon om og nulltoleranse for krenking, mobbing, trakassering og diskriminering
- Fagleg læring og sosial læring høyrer saman
- Inkludering for å høyre til

Djupedal-utvalet har vidare, med utgangspunkt i dei fem utfordringane rettstryggleik, skulekultur, involvering og samarbeid, ansvarleggjering og systematikk og organisering og ansvarsfordeling, definert fem målsettingar for staten sin innsats:

1) Betre rettstryggleik og rettsvern for elevane og ei meir effektiv handheving av kapittel 9a i opplæringslova

- 2) Skulekulturen skal ha nulltoleranse for krenkingar, mobbing, trakassering og diskriminering
- 3) Betre involvering og samarbeid med elevar og foreldre
- 4) Tydelegare ansvarleggjering av skuleeigar og skulen og auka kompetanse til å arbeide langsiktig og systematisk med skulemiljø, krenkingar, mobbing, trakassering og diskriminering
- 5) Eit styrkt støttesystem med tydeleg ansvars- og oppgåvedeling

Utvalet gjer i kapitla 12 – 21 greie for vurderingane som ligg til grunn for tilrådingane til tiltak. Oppsummeringa nedanfor gjer kort greie for hovudinnhaldet i desse kapitla.

Kapittel 12 Frå menneskerettar til praksis

I dette kapitlet trekkjer utvalet opp rammene for staten sitt arbeid med elevane sitt psykologiske skulemiljø. Utvalet har vore spesielt opptekne av kva som må til for barn og unge sine rettar etter FN sin barnekonvensjon og opplæringslova skal bli oppfylt i praksis. Kapitlet presenterer felles mål for arbeidet og understrekar behovet for ein forsterka innsats for det psykososiale miljøet i skulen. Utvalet foreslår at det vert utarbeidd ein felles nasjonal handlingsplan for trygge oppvekstmiljø.

Kapittel 13 Arbeid med å fremje eit trygt skulemiljø og å førebyggje krenking, mobbing, trakassering og diskriminering

Dette kapitlet handlar om skulen sitt heilskaplege arbeid, med spesielt fokus på å redusere og å avverje risikoen for krenking, mobbing, trakassering og diskriminering. Utvalet drøftar både korleis skulane kan arbeide for å oppnå ein skulekultur som har nulltoleranse på desse områda, og korleis elevar og foreldre kan involverast betre i arbeidet. Særskilte innsatsområde er å gjere sosial og emosjonell kompetanse i læreplanverket tydelegare. Vidare ønskjer utvalet å styrke Elevorganisasjonen og brukarorgana i skulen.

Kapittel 14 Handtering av krenkingar, mobbing, trakassering og diskriminering i skulen

Utvalet presenterer i dette kapitlet ulike fasar i handteringa, og foreslår at det skal utarbeidast ein rettleiar som byggjer på kunnskap om kva som verkar.

Kapittel 15 Auka rettstryggleik ved å gjere kap. 9a tydelegare

Utvalet foreslår i dette kapitlet omfattande endringar i kap. 9a i opplæringslova. Endringane skal gjere ansvaret for eit trygt psykososialt skulemiljø som fremjar helse, trivsel og sosial tilhøyrse tydelegare, både for skuleeigar, rektor og andre tilsette på skulen. Kap 9a blir endra til kap 9A, etter tilråding frå lovavdelinga i Justis- og beredskapsdepartementet.

Kapittel 16 Styrkt handheving av brot på kap 9a

I dette kapitlet vert klagehandsaming, tilsyn og høvet til bruk av administrative sanksjonar og reaksjonar retta mot skuleeigarar som ikkje følgjer krava i lova omtalt. I tillegg er reglar om erstatning tema.

Kapittel 17 Skuleigar si styring og støtte

Utvalet har i dette kapitlet fokus på korleis styrke og ansvarleggjere skuleeigar. Skuleeigar skal støtte og rettleie skulane i arbeidet med å utvikle og forbetre det psykososiale skulemiljøet, og i tillegg kontrollere at lovfesta rettar og plikter vert oppfylte. Vidare drøftar dette kapitlet støttesystema til skuleeigar og skulane, og foreslår mellom anna å endre mandatet til PP-tenesta slik at tenesta får ein tydelegare førebyggjande funksjon.

Kapittel 18 Styrkt samarbeid med andre – eit betre støttesystem

Kapitlet omhandlar det statlege og det kommunale støttesystemet, både innanfor og utanfor utdanningssektoren. Utvalet meiner at ressursane og kompetansen i det statlege støttesystemet, som rettleiarkorpsa, nasjonale senter, Senter for IKT i utdanninga og Stadped kan vidareutviklast og samordnast betre enn i dag.

Kapittel 19 Å styrke kompetansen

Kapitel 19 presenterer heilt konkrete tiltak for å heve kompetansen til lærarar og skuleleiarar på heilt sentrale område, mellom anna regelverket som gjeld elevane sitt psykososiale miljø.

Kapittel 20 Forsking

Kapitel 20 handlar om forskning på område utvalet meiner det er nødvendig med meir kunnskap. Det betyr at praksis i skulen må byggje på kunnskap om kva som er effektiv og målretta innsats.

Kapittel 21 Inkluderande skulemiljø – ei ny statleg satsing

Utvalet vurderer i dette kapitlet rammene for eit nytt langsiktig og systematisk statleg arbeid gjennom satsing. Inkluderande skule. Satsinga skal omfatte både juridiske og pedagogiske verkemiddel.

Økonomiske, administrative og andre konsekvensar

Utvalet gjer framlegg om ei rekkje tiltak. Framlegga byggjer på kunnskap om og røynsler frå det ein i dag veit påverkar skulemiljøet. Framlegga inneber omfattande endringar på eit breitt felt. Fleire av framlegga har økonomiske og administrative konsekvensar, og inneber på kort sikt ein auke i offentlege utgifter. Utvalet meiner likevel det på sikt vil vere samfunnsøkonomisk lønsamt å gjere dei grepa dei foreslår. Førebygging av mobbing er til dømes eitt av fleire tiltak som ein veit at reduserer fråfall. Utvalet viser til at berekningar som viser at dersom delen av dei som fullfører vidaregåande opplæring aukar frå 70 til 80% kan den samfunnsøkonomiske gevinsten verte 5,4 mill.kr for kvart kull.

Mange av framlegga vil etter utvalet sine vurderingar kunne realiserast gjennom omdisponering av gjeldande rammer. Fleire av tiltaka vil på sikt kunne medføre reduserte kostnader gjennom betre organisering og samordning av oppgåver og kompetanseheving. Dette gjeld mellom anna satsinga «*Inkluderende skole*», endring av den pedagogisk-psykologiske tenesta og ny forskning. Det er gjort nærare greie for kostnadene i kapittel 24 (side 409).

Oppsummering

Djupedal-utvalet ønskjer ein meir målretta innsats mot krenkingar, mobbing, trakassering og diskriminering, inkludert eit meir intensivt arbeid mot digital mobbing. Utvalet foreslår mellom anna ei ny statleg satsing, «*Inkluderende skole*», som byggjer på forskings- og skulebasert kompetanseutvikling. Utvalet ønskjer vidare å endre kap. 9a i opplæringslova for å gjere skuleeigar og skule sine plikter tydelegare, og foreslår også å fjerne dagens praksis med enkeltvedtak, under føresetnad av at nye krav til sakshandsaming tek i vare elevane sin rettstryggleik. Det vert tilrådd at FN sin barnekonvensjon vert implementert i opplæringssektoren. Vidare foreslår utvalet at Barneombodet vert førsteinstans for klager på krenking, og at Barneombodet også får mynde til administrative reaksjonar og sanksjonar. Andre yrkesgrupper må trekkjast inn i skulen, og pedagogisk-psykologisk teneste må få ei utvida rolle.

Arkivnr: 2015/6776-2

Saksbehandlarar: Gerd Kjersti Ytre-Arne, Linda Farestveit, Nina Ludvigsen, Torbjørn Mjelstad,
Marianne Haaland, Torunn Ask.

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	62/15	18.08.2015
Fylkesutvalet		27.08.2015

Tiltak for å redusere fråfall og auke gjennomføring i vidaregåande opplæring

Samandrag

Fylkesrådmannen viser til verbalforslag punkt 27. i Fylkestinget 9. - 10. desember

En lang rekke tiltak er satt i verk for å redusere fråfall og øke gjennomføring i vidaregåande skole. Fylkestinget ber om at det gjennomføres en samlet oppstilling og evaluering av disse tiltakene. Denne skal være klar enten i forbindelse med tilstandsrapporten for vidaregåande skoler, eller senest for behandling i fylkestinget i oktober 2015.

Auka gjennomføring i vidaregåande opplæring er forankra i Hordaland fylkeskommune sitt hovudmål «Auka læringsutbytte og fullføring». Hordaland fylkeskommune ligg om lag på landsgjennomsnitt når det gjeld fullføring etter 5 år, men ligg over landsgjennomsnitt etter 10 år. Dei gode tala her kan vere eit resultat av arbeidet som vaksenopplæringa gjer i høve til informasjon og oppretting av skuleplassar for unge vaksne. Hordaland er det fylket som har den største breidda i vaksenopplæringstilbodet innan yrkesfaga.

I alt arbeidet fylkeskommunen gjer med betre gjennomføring, er det to pilarar som er viktige. Den eine er korleis vi kan førebyggje at elevar sluttar, og den andre er korleis vi kan tilbakeføre dei elevane som trass alle forsøk har slutta i vidaregåande opplæring.

Fylkesrådmannen har sett inn store ressursar dei siste åra for å bidra til at fleire står. Tiltaka er finansiert gjennom overføringar frå Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet i tillegg til midlar over fylkesbudsjettet. Ny GIV som no er vidareført i *Program for betre gjennomføring* og FYR-satsinga, er dei områda som har hatt størst merksemd, og som har fått dei største tilskota dei siste åra. Døme på tiltak:

- Tydeleggjering av skulane sitt ansvar for å identifisere, kartleggje og følgje opp elevar som kan vere i faresona for å slutte.
- Fylkeskommunen samarbeider med kommunane om dei kommunevise gjennomføringstala.
- Fylkeskommunen har investert i programvare for å få gode data som gjer det mogleg for skulane å følgje elevane tettare opp.
- Om lag 1000 lærarar har gjennomført kurs i grunnleggande ferdigheiter.
- 300 lærarar frå yrkesfaglege programområde blir skulert i perioden 2014 – 2016 for å gjere fellesfaga meir yrkesretta.
- Ekstra tiltak for å styrke opplæringa i overgangen Vg2 - Vg3/lære.
- Tilbod om studieverkstad til elevar som treng ekstra tilpassa opplæring
- Eige fylkeskommunalt opplæringskontor for å styrke samarbeidet skule-arbeidsliv for dei som treng ekstra støtte for å skaffe seg læreplass.
- Avklaringsamtalar med elevar som er på veg til å slutte for å gje dei eit tilbod, og få dei tilbake til skulen.

- Styrking av tilbudet til OT-ungdommar gjennom etablering av Hyssingen produksjonsskule i januar 2015.

Det finst lite forskning på kva tiltak som verkar og for kven. Hordaland fylkeskommune har no søkt om å få vere med i eit nytt forskingsprosjektet, initiert av Kunnskapsdepartementet, der dei vidaregåande skulane skal prøve ut tiltak som kan ha effekt for å auke gjennomføringa. Forskingsprosjektet vil eventuelt bli gjennomført i samarbeid med Nordlandsforskning, HEMIL-senteret og Oxford Research. Kunnskapsdepartementet kjem med si avgjerse i januar 2016.

Forslag til innstilling

Fylkesutvalet tek fylkesrådmannen si sak til etterretning.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Svein Heggheim
fylkesdirektør opplæring

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 01.07.2015

Innleiing

Fylkestinget 9. - 10. desember 2014

Det kom følgjande verbalforslag punkt 27:

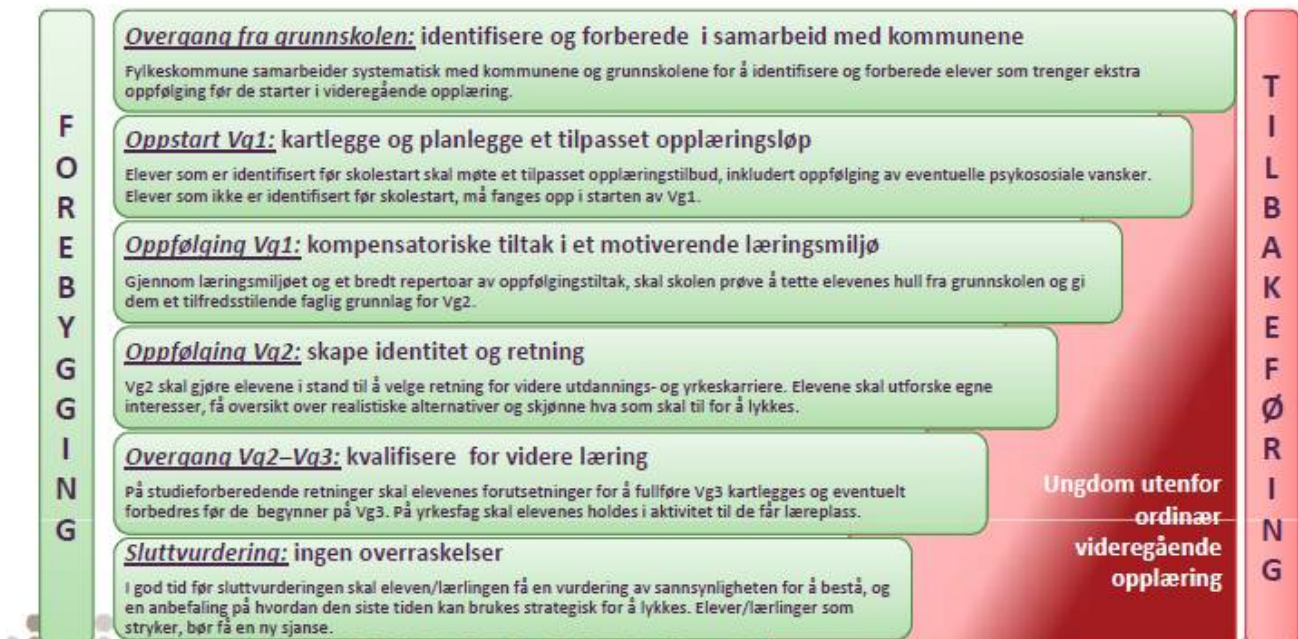
«En lang rekke tiltak er satt i verk for å redusere frafall og øke gjennomføring i videregående skole. Fylkestinget ber om at det gjennomføres en samlet oppstilling og evaluering av disse tiltakene. Denne skal være klar enten i forbindelse med tilstandsrapporten for videregående skoler, eller senest for behandling i fylkestinget i oktober 2015.»

Auka gjennomføring i videregående opplæring er forankra i Hordaland fylkeskommune sitt hovudmål «Auka læringsutbytte og fullføring». All pedagogisk verksemd ved skulane skal byggje opp under hovudmålet. Frå klasserom og verkstad til kontor og andre arenaer skal vi følgje opp kva elevane skal lære, vite kva dei har lært og kva ein gjer når dei ikkje lærer det som er forventa til ulike tidspunkt. Det er sett inn styrka innsats for betre gjennomføring gjennom:

- Tidleg og systematisk innsats for å identifisere elevar som står i fare for å ikkje fullføre.
- Tett oppfølging og tilpassa opplæring med fokus på meistring og motivasjon.

I alt arbeidet fylkeskommunen gjer med betre gjennomføring, er det to pilarar som er viktige. Den eine er korleis vi kan førebyggje at elevar sluttar, og den andre er korleis vi kan tilbakeføre dei elevane som tross alle forsøk har slutta i videregående opplæring. Kunnskapsdepartementet har utarbeidd eit rammeverk for betre gjennomføring som legg føringar for alle tiltak fylkeskommunane set i verk.

Rammeverk for betre gjennomføring i videregående opplæring

KD:2014

Sidan reform 94 har dei gjennomsnittlege tala for gjennomføringa for Hordaland fylkeskommune og landsgjennomsnitt vore stabilt på rundt 70 %. Regjeringa sitt mål i satsinga "Ny GIV" var at den skal aukast til 75 % innan 2015. Etter vedtak i fylkestinget i Hordaland i 2012 blei mål for gjennomføring over fem år i Hordaland sett til 80 %.

Gjennomføringsbarometeret 2014

	2002-kullet		
	5 år	10 år	Økning
Nasjonalt	68,3	77,7	9,3
Østfold	67,2	75,3	8,0
Akershus	71,7	79,7	8,0
Oslo	72,3	79,6	7,3
Hedmark	63,9	73,1	9,3
Oppland	71,0	79,8	8,8
Buskerud	68,9	77,2	8,3
Vestfold	64,6	74,8	10,2
Telemark	67,9	76,6	8,7
Aust-Agder	68,2	78,2	10,1
Vest-Agder	71,2	80,5	9,3
Rogaland	71,3	80,0	8,7
Hordaland	69,7	79,9	10,3
Sogn og Fjordane	72,3	82,2	9,9
Møre og Romsdal	70,0	80,5	10,5
Sør-Trøndelag	73,3	81,5	8,2
Nord-Trøndelag	70,6	80,7	10,2
Nordland	59,8	72,5	12,8
Troms	60,6	73,1	12,6
Finnmark	52,6	66,7	14,1
Høyeste verdi	73,3	82,2	14,1
Laveste verdi	52,6	66,7	7,3
Høyeste - Laveste	20,7	15,5	6,9

Som tabellen til venstre viser har Hordaland ein gjennomføringsgrad på 70,1 % etter 5 år. Høgste verdi for gjennomføring er 76,1% og den lågaste er på 55,3 %. Det vil seie at Hordaland ligg omtrent på gjennomsnittet som er 70,6 %.

Tabellen viser at biletet endrar seg om vi ser på gjennomføringstala etter 10 år. Då er tala for Hordaland 79,9 %, altså ein auke på 10,3 %. Nasjonalt er talet 77,7 %, ein auke på 9,3 %.

Moglege forklaringar kan vere at vaksenopplæringa i fleire år har gitt vaksne yrkesfagleg utdanning som næringslivet og den enkelte treng. Med eit stadig breiare utdanningstilbod og eit betre samarbeid med det lokale næringslivet, er vaksenopplæringa i Hordaland det fylket med størst breidde innan yrkesfag.

Dei fleste av dei som sluttar undervegs fullfører deler av opplæringa, som seinare kan byggas ut til full videregående kompetanse

Gjennomføringsbarometeret 2014

Gjennomføringsbarometeret for 2014 viser at det framleis er yrkesfaga som har lågast gjennomføring. Dersom ein tar høgde for grunnskulepoenga elevane har med seg inn i videregående opplæring, er det like stor del som fullfører og består blant elevar i yrkesfaglege utdanningsprogram, som blant elevar i studieførebuande utdanningsprogram.

Gjennomføringsbarometeret 2014

Fullført og bestått innen fem år

	2005-kullet	2006-kullet	2007-kullet	2008-kullet
Nasjonalt	70	69,5	69,3	70,6
Østfold	65	65,8	64,2	65,6
Akershus	73	74,2	74,0	74,7
Oslo	73	75,6	75,5	75,2
Hedmark	65	67,3	68,6	67,8
Oppland	69	68,0	67,6	69,5
Buskerud	69	67,5	68,8	71,2
Vestfold	69	67,3	67,2	69,1
Telemark	68	68,1	69,0	70,2
Aust-Agder	66	67,5	67,4	70,6
Vest-Agder	71	70,8	71,4	73,4
Rogaland	72	72,8	71,5	73,1
Hordaland	70	71,5	69,1	70,1
Sogn og Fjordane	75	76,1	74,4	76,7
Møre og Romsdal	74	70,7	71,0	72,9
Sør-Trøndelag	72	69,9	69,4	69,7
Nord-Trøndelag	70	66,4	69,5	70,8
Nordland	65	61,2	61,3	62,6
Troms	63	60,6	62,6	64,1
Finnmark	51	48,9	48,5	55,3
Høyeste verdi	75	76,1	75,5	76,7
Laveste verdi	51	48,9	48,5	55,3
Høyeste - Laveste	24	27,2	27,0	21,4

Ny GIV.

For å bidra til at fleire elevar gjennomfører vidaregåande opplæring, starta Kunnskapsdepartementet opp prosjektet Ny GIV i 2010. Dette skulle vere ein nasjonal dugnad for å auke gjennomføringa og hindre fråfall. Ny GIV bestod av fleire delprosjekt og tiltak, men *Overgangsprosjektet og Oppfølgingsprosjektet*, som starta i 2010 og var ferdig i 2013, var dei sentrale prosjekta. Ny GIV er i dag vidareført gjennom **Program for betre gjennomføring** som er slått saman til eitt nasjonalt prosjekt.

I Hordaland blei den største endringa etter Ny GIV eit større samla fokus på tidleg innsats mot elevar som står i fare for å slutte. Avklaringssamtalar (samtalar med elevane før dei sluttar) gir resultat ved at OT raskt får kontakt med ungdommen. Då er det mogleg å fange opp problematikk som elles kan utvikle seg når ein går lenge ledig. Dette viser seg på statistikk over «ukjende». Talet på «ukjende» er sterkt redusert i Hordaland, men det er fortsatt ei utfordring å få oversikt over dei eldste i gruppa. Erfaringar som er gjort etter satsinga, er at tiltak som blir sett inn må vere konsentrerte, basert på færre ordningar og på faste strukturar og samarbeids-partnarar. I tillegg er forankring i styringslina hos samarbeids-partnarane heilt sentral. Forarbeidet, forankringa og arbeidet med Hyssingen produksjonsskule er såleis den største satsinga til no som oppfyller denne målsettinga i tillegg til samarbeidet med NAV om Ungdomsmottaket i Bergen.

Målet med overgangsprosjektet var å sikre ein god overgang mellom ungdomstrinnet og vidaregåande opplæring. Eit nøkkeltiltak var styrka samarbeid mellom kommunar og fylkeskommunen. Overgangsprosjektet omfatta óg skulering av lærarar. Alle vidaregåande skular fekk tilbod om kurs til lærarane for å gjere opplæringa meir praktisk og interessant for elevar som slit, både fagleg og med motivasjonen. Hovudfokus i skuleringa var direkte knytt til intensivundervisninga og arbeid med grunnleggjande ferdigheiter i lesing, skrivning og rekning.

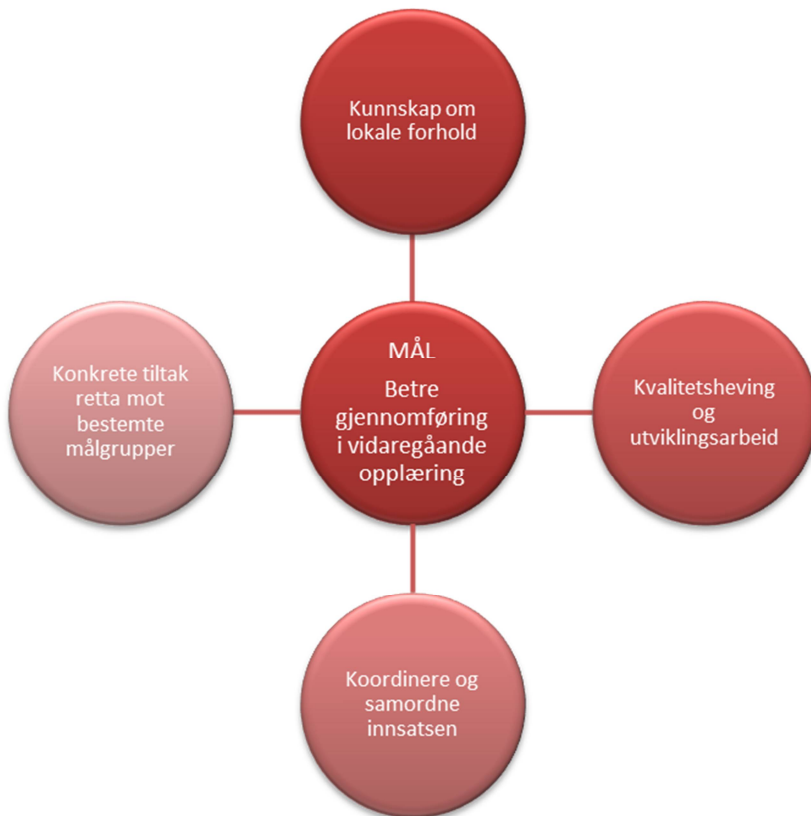
Rapport Ny GIV - Hordaland 2010 – 2013

Tiltak på fleire arenaer

Internasjonale studiar og undersøkingar som er gjort i regi av UDIR viser at det ikkje er eitt enkelt tiltak som verkar, men dersom ein ser heilskapen og samordnar innsatsen, vil vi få resultat på sikt. Vidare skriv UDIR på si heimeside:

«Arbeidet må foregå kontinuerlig og forankres som en del av hele skolens oppgave. I tillegg må skolen kunne samarbeide godt med et støttenettverk utenfor skolen, bestående av bl.a. Oppfølgingstjenesten, barnevernet og NAV. Det er viktig å ha en klar ansvars- og oppgavefordeling, slik at alle aktuelle personer og institusjoner vet når de skal trå til og hva de skal gjøre. Samtidig er det sentralt å opprettholde fokuset på arbeidet mot frafall.»

<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/Sintef/Tiltak-mot-fracfall-i-videregaende-opplaring-2007/>

Fylkeskommunen har sett i verk ulike tiltak for å auke gjennomføringa på ulike arenaer. Nokre av tiltaka er organisatoriske og dreiar seg om skuleutvikling og kvalitetsheving i skulane. Dette er tiltak som det er vanskeleg å måle på kort sikt.

I utvikling og gjennomføring av tilbod til gruppa som ikkje er i vidaregåande opplæring er målet at dei skal vere berekraftige og «saumlause». Det vil seie at dei ulike instansane har eit systematisk og føreseieleg samarbeid

både på system- og individplan. Oppfølgingstenesta skal ha ulike tilbod på ulike nivå, og etter ulike behov og med oppfølging av resultat. All kartlegging og innsøking skjer gjennom OT. OT har oppfølgings- og koordineringsansvaret, jfr opplæringslova si forskrift om oppfølgingstenesta. OT og PPT er organisert saman i Hordaland. Dette lettar samarbeidet mellom OT og PPT.

I april 2015 presenterte *Kunnskapssenter for utdanning* ei kunnskapsoversikt med systematisk gjennomgang over nokre sentrale forskingsrapportar på fråfall som ligg føre. Gjennomgangen viser at mange forskingsrapportar har funne årsakene til fråfall, og kva for elevar som er i risikosona. Rapporten seier vidare at ingen forskingsresultat finn svar på kva for tiltak som har effekt. Fleire norske forskarar med god innsikt i fråfallsproblematikk peikar på at det no er behov for meir målretta intervensjonar som blir følgd med metodisk robuste målingar av effektar av tiltak. På bakgrunn av denne rapporten set Kunnskapsdepartementet no i gang med nye forskingsprosjekt, denne gongen som randomiserte kontrollerte forsøk som undersøker kva for strategiar som verkar, under kva omstende og for kven. Målet med forskinga er å få gode skildringar av tiltak med konkrete tilrådingar om korleis dei skal utførast for å få den ønska effekten.

Fråfall i vidaregåande opplæring. En systematisk kunnskapsoversikt

<http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Rapport&cid=1254008808778&lang=no&pagename=kunnskapssenter%2FHovedsidema>

Fylkesdirektør opplæring har meldt inn eit ønskje om å delta i ein studie i samarbeid med Hemil-Senteret, Nordlandsforskning og Oxford Research som handlar om nærværsfaktorar og auka fullføring. Avgjerda frå Kunnskapsdepartementet om kva for fylkeskommunar som får delta, kjem i februar 2016.

Tabellen under viser den samla oppstillinga over tiltak som er sett i verk for å redusere fråfall og auke gjennomføringa i vidaregåande skule i Hordaland.

Tiltak som er sett i gang i Hordaland fylkeskommune

Kompetanseheving

Yrkesretting av fellesfag – FYR (blir nærare forklart under)	300 lærarar blir kursa i perioden 2014 - 2016. Dei 93 første frå 8 skular var i Oslo hausten 2014. I tillegg til lærarane var det 1 frå leiinga på kvar skule som var med på siste del av kurset. Våren 2015 var det ein 4. skuleringsdag lokalt i Bergen. Hausten 2015 er det om lag 90 nye lærarar og 10 nye skular som blir skulerte, og dei siste skulane kjem med i 2016.
Grunnleggande ferdigheiter	<p>Tilbod om skulebasert kompetanseheving for heile eller delar av personalet. Kursdeltakarane får kunnskap og kompetanse i lesing og leseopplæring på tvers av fag, og auka medvit om dei lese- og skrivekompetansar som blir kravd i ulike fag og yrke. Det er eit viktig mål at kurset skal setje varige spor i praksis. Det er 5 skular som har vore med i opplegget, og det er 4 nye skular som har søkt om støtte neste skuleår.</p> <p>Kursa og rettleiinga i etterkant har vore arrangert av NLA Høgskolen og Høgskolen i Bergen.</p> <p>Tilbakemeldingane frå lærarane som har tatt denne etterutdanninga er svært gode. Dei melder at kursrekka har gitt dei ei «leseverktøykasse» som dei kan nytte til å tilpasse undervisninga til den einskilde elev.</p> <p>Styrking av grunnleggande ferdigheit er ei satsing som er forankra i Stortingsmelding nr. 20 «På rett vei».</p>
	Om lag 1000 lærarar har delteke på mindre kurs i grunnleggande ferdigheiter i regi av Kunnskapsdepartementet.
Kompetanseheving av lærarar som underviser minoritetsspråklege elevar	Styrking av tilbodet til minoritetsspråklege elevar med kort butid i Norge. Om lag 20 lærarar gjennomførte opplæringa i regi av Høgskulen i Bergen 2014/2015

Overgang frå grunnskulen - identifisering og kartlegging i samarbeid med kommunane

Systematisk samarbeid med kommunane	<p>Sjølv om Ny GIV-prosjektet er avslutta, kjem det fortsatt informasjon frå kommunane om elevar som har vore med i NY GIV-prosjektet i grunnskulen. Desse elevane blir merka som Ny GIV-elevar i inntakslista slik at skulen er informert og kan ha eit ekstra blick på dei. Det viser seg at mange av elevane er på eit karakternivå som gjer at dei elles ikkje ville blitt "fanga" opp.</p>
	Hordaland fylkeskommune samarbeider med kommunane om kommunevise resultat på gjennomføring

<p>Styrke og tydeleggjere krava til leiarrolle i arbeidet med identifisering, kartlegging og oppfølging for å nå målet om auka gjennomføring</p>	<p>Leiinga ved skulane må særleg sjå til at skulen har eit effektiv system* for tidleg identifisering og tett oppfølging av:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elevar med informasjonsskjema • Elevar med låge inntakspoeng • Elevar som gjer omval • Elevar som har stryk/IV frå tidlegare år • Elevar sitt fråvær • Elevar som har stryk/IV til første termin • Minoritetsspråklege elevar med kort butid <p>Fylkesdirektør opplæring fekk utarbeidd eit rettleiingsdokument "<i>Blikk for alle, fokus på den enkelte</i>". som set tydeleg krav til leiinga om kartlegging og oppfølging av elevane. Rettleiinga blir følgd opp i styringsdialogen med skuleeigar, og fylkesrådmannen vurderer dette til eit svært viktig tiltak på lang sikt.</p> <p><i>*Med system forstås ein at skulen t.d. har årshjul, rutinar, handlingsplanar og møteplanar som er kjent for alle og som har som mål å sikre at alle drar i same retning for å auke gjennomføringa.</i></p>
<p>Rådgeving og overføringsmøte</p>	<p>OT/PPT arrangerer årlege møte med rådgjevarar og PPT-grunnskule der dei går gjennom elevar som er tatt inn på særskilt tilrettelegging.</p> <p>Mange skular har og eigne overføringsmøte med grunnskulen, og det er også vanleg at dei inviterer elevane inn til skulen om våren.</p> <p>Det blir arrangert eigne informasjonsmøte om tilbodet ved dei vidaregåande skulane i Hordaland for minoritetsspråklege elevar og deira føresette i mars kvart år. Årleg ca 160 deltakarar.</p>

Kartlegging og opstart av eit tilpassa opplæringsløp

<p>Kartleggingstestar</p>	<p>Alle elevane på Vg1 blir kartlagt med ulike kartleggingsverktøy i faga engelsk, norsk og matematikk. Føremålet med kartleggingsprøvar er å undersøkje om det er enkeltelevar som treng ekstra oppfølging i ferdigheiter og fag.</p>
<p>Startsamtalar</p>	<p>Skulane gjennomfører startsamtalar med alle nye elevar. Gjennom desse samtalane vil kontaktlærarane få eit godt bilete av elevane og eventuelle utfordringar dei måtte ha.</p>

Konkrete tiltak retta mot ulike målgrupper

<p>Studieverkstad</p>	<p>Studieverkstad blei etablert på to store skular i samarbeid med OT/PPT som ei utprøving i 2007. Studieverkstadane er no etablert som eit tilbod på meir enn halvparten av dei vidaregåande skulane i Hordaland. Organiseringa varierer frå skule til skule, men i hovudsak blir det gitt eit tilbod om individuelt tilpassa/differensiert opplæring i mindre grupper, i fellesfag som norsk, matematikk, engelsk og kroppsøving etter behov. Minoritetsspråklege elevar får oftast tilbod om forsterka opplæring i norsk. Fleire skular har også tilbod om kurs i studieteknikk og intensivkurs i samband med heildagsprøver, tentamen og eksamen.</p> <p>Eleven blir søkt inn via faglærar eller kontaktlærar etter kartlegging, mange skular har skriftleg søknad og inngår ein skriftleg avtale med eleven. Varigheit varierer også, vedtak blir gitt for kortare eller lengre periodar.</p> <p>I hovudsak er tilbodet etablert som eit tiltak for elevar med svake resultat, men nokre</p>
-----------------------	---

	<p>få skular gir også tilbod om forsterka opplæring til elevar med gode resultat.</p> <p>Skulane har årleg fått ekstra midlar til utvikling av dette tilbodet. Omfanget av elevar på studieverkstader ligg på rundt 1200 -1300 elevar årleg. Skulane melder om gode resultat, dei har reduserte tal på sluttarar, IV og stryk blant deltakande elevar. Eit anna resultat er at talet på elevar med spesialundervisning er redusert.</p>
Minoritetsspråklege elevar	<p>Innkjøp av lisens til «Veien fram» som er eit nettbasert læremiddel i norsk for minoritetsspråklege elevar. Fylkesdirektør opplæring er usikker på om dette programmet blir brukt. Dette er noko som må setjast større merksemd på ovanfor skulane.</p> <p>I Hordaland er det totalt 10 innføringsklassar for minoritetsspråklege elevar. Om desse elevane går over til ordinære klassar og gjennomfører vidaregåande opplæring, er det ikkje mogleg å finne ut på grunn av personvernet til den einskilde elev.</p> <p>Styrka ressurs for å følgje minoritetsspråklege elevar i overgangen til lære.</p>
Tiltak for elevar i påbyggklassar	<p>Elevar som har søkt Vg3 påbygg og har stryk i inntil to fag, enten fellesfag eller programfag, kan få ekstra støtte for å ta ny og utsett eksamen til jul. 7 skular har fått midlar til forsterka pedagogisk tilbod på påbygg med større trykk på vurderingspraksis.</p> <p>Skulane melder tilbake at det er vanskeleg å motivere elevane til dette tilbodet fordi det er timar som kjem på toppen av ordinær undervisningstid, og elevane ønskjer ikkje å få meir opplæring i fag dei allereie slit med. Tiltaket går likevel vidare neste skuleår.</p>
Leksehjelpen	<p>I skuleåret 2013 -2014 var det 10 leksehjelptiltak i Hordaland i samarbeid med Røde Kors. 4 tilbod var i Bergen sentrum og 1 tilbod i Åsane, Fana, Askøy, Øystese, Bømlo og Voss. I snitt er det omlag 150 elevar som nyttar tilbodet kvar veke, og det er 88 personar som stillar opp som frivillege.</p> <p>Det er ikkje mogleg å måle tiltaket, men om ein reknar med at det er omlag 700 elevar som har fått hjelp dette året, må ein rekne det som eit vellykka tiltak.</p>
Nettundervisning	<p>Hausten 2016 blir det sett i gang nettundervisning for minoritetsspråklege elevar som treng særskilt norskopplæring. Her får dei opplæring i norsk tilpassa elevar med kort butid i Norge. Det er ikkje karakterar eller eksamen på kurset.</p>
Sommarskolen	<p>Sommarskolen blei arrangert for 9. gong dette året. I år blir sommarskolen arrangert i Bergen, Askøy, Stord og Knarvik, og det var 45 elevar som deltok. Undervisninga er i matematikk. Målgruppa er elevar som ikkje har bestått. P.g.a organiseringa er det berre elevar på yrkesfag som kan ta eksamen.</p> <p>På dei 9 åra har det vore 594 elevar som har deltatt på sommarskolen. Det er 250 som har tatt eksamen og det er 170 som har bestått.</p>

Konkrete tiltak i fag- og yrkesopplæringa	
Vekslingsmodellen	<p>Elevane startar læretida i løpet av første året i vidaregåande skule (Vg1), og tar teorien som modular i løpet av læretida. For skuleåret 2014/15 er dette eit prøveprosjekt i betong-/eller tømrrarfaget for inntil 15 elevar og i helsearbeidar-faget eller barne- og ungdomsarbeiderfaget for inntil 22 elevar.</p> <p>Resultatet kan målast først når elevane har fullført opplæringa i 2017.</p>
Styrking av samarbeidet skule - arbeidsliv	<p>Det er oppretta eit opplæringskontor for tilrettelagt fagopplæring for heile Hordaland, Ok AMB. Opplæringskontoret skal vere med å formidle ungdommar som elles vil slite med å fullføre opplæringa på eige hand. Ok AMB er eigd av arbeidsmarknadsbedriftene i Hordaland. Hordaland fylkeskommune er deltakar i prosjektet på forvaltningsnivå og skal sikre at prosjektet heng saman med andre prosjekt.</p> <p>Prosjektet har som mål å utvikle, utvide og formalisere betre samarbeidsrelasjonar mellom opplæring i skule og lokalt arbeidsliv, og slik skape nye og varige samarbeidsarenaer i Hordaland. Tiltaket har òg som mål å hjelpe fleire ungdommar ut i lære, og til å fullføre opplæringstida gjennom felles rettleiingsinnsats frå dei ulike partane.</p>
Lærekandidatordninga	<p>Ein lærekandidat siktar mot arbeidsoppgåver innanfor ein avgrensa del av læreplanen. Variasjonane kan vere store frå kandidat til kandidat. Nokre kan nå alle måla i Vg3-læreplanen, mens andre kan ha ei måloppnåing på til dømes 50 %. Det er mogleg å gjere om ein opplæringskontrakt til ein lærekontrakt og omvendt undervegs i læreløpet. .</p>
Praksisbrev	<p>Det er planar om setje i gang med praksisbrev med eit kompetansebevis som er mindre omfattande enn fag- eller sveinebrev. Dette er ei forsøksordning initiert av UDIR og er spesielt retta mot dei som ønskjer ei meir praktisk vidaregåande opplæring. Praksisbrev er ein grunnkompetanse, som kan byggast vidare til fag- eller sveinebrev.</p>
FYR- yrkesretting av fellesfaga	<p>FYR-prosjektet starta hausten 2011 og var i utgangspunktet eit sideprosjekt til Ny GIV. No er det eit eige prosjekt under UDIR fram til 2016. FYR-prosjektet skal sikre at elevar i yrkesfaglege utdanningsprogram får ei opplæring i fellesfaga matematikk, norsk, engelsk og naturfag, som blir opplevd som relevant for skulekvardagen, og er yrkesretta mot framtidig arbeidsliv. Gjennom UDIR er det tilsett 4 FYR-koordinatorar; ein i kvart av fellesfaga. Desse 4 koordinatorane skal vere med å bidra til ei god spreing i Hordaland.</p>
Konferansen "Rett kompetanse"	<p>Årleg konferanse blir arrangert i samarbeid med partane i arbeidslivet. Målet er å stimulere til vidare samarbeid mellom vidaregåande opplæring og arbeidslivet.</p> <p>Det er om lag 200 deltakarar kvart år på konferansen.</p>
Påbygg for elevar som er ferdig med læretida	<p>For å sikre at fleire vel fagbrev som utdanningsløp og minke talet på elevar som vel påbygg til generell studiekompetanse etter Vg2.</p>
Ressursteam for fagopplæring	<p>Samarbeid med Bergen Kommune for lærlingar som er tilsett i kommunen. Målet er å førebygge frávær, tilrettelegging av opplæringa og auke gjennomføringa.</p> <p>Ressursteamet har vore eit forsøksprosjekt, og evaluering viser at fleire av målsettingane er oppnådd og at prosjektet kjem til å fortsette neste år.</p>

Kvalifiseringsprogram	<p>«Kick off» på Stord og i Bergen for elevar som hadde søkt, men ikkje fått læreplass. Dei får opplæring i CV-skriving og førebuing til intervju. Arbeidslivets krav til kompetanse, endringsvilje og å ta ansvar for eiga utdanning og eige liv var og sentrale tema.</p> <p>170 ungdommar møtte til læreplasskurset i juni. Fleire opplæringskontor og lærebedrifter var til stades for å gi råd og ta i mot søknader. Det vart gjort fleire avtaler om intervju og vidare kontakt. Deltakarane er registrerte.</p> <p>Resultat er ikkje mogleg å måle enda.</p>
Vegen vidare for å få læreplass	<p>11 elevar frå Sunnhordland og Bergensregionen vart inviterte med på ein Camp på Dale Oen Experience i Øygarden. Vegen til læreplass vart gjennomført på tre dagar. Målet var motivasjon og bevisstgjerung rundt personleg meistring og motivasjon – slik at dei sjølv skulle ta det avgjerande steget for å få seg ein læreplass. Kurset skulle òg gi deltakarane auka kompetanse om det å søke læreplass, gi innsikt i kva bedriftene forventar og korleis ein møter desse krava.</p> <p>Dag 3 i kurset var lagt opp med «speed intervju». Alle som deltok på kurset fekk minimum møte to bedrifter innanfor eige fag.</p> <p>9 elevar fekk læreplass og 2 byrja på påbygg.</p>
3 månaders læreplasskurs	<p>Eit anna tilbod var eit 3 månaders læreplasskurs. Målet var å skaffe læreplass til kvalifiserte søkjarar som ikkje var formidla pr 15.08. Kurset skal kvalifisere ungdommar for å få læreplass, auke gjennomføringa og systematisere arbeidet med formidling.</p> <p>Senter for Sysselsetting A/S var leigd inn for å gjennomføre læreplasskurset. Manglande teori og komplettering av fag vart kjøpt gjennom A2G LINK. Sentrale tema i kurset var motivasjon og bevisstgjerung, arbeidslivskompetanse, arbeidspraksis og komplettering av fag.</p> <p>Status er at 8 av dei 17 deltakarane har fått læreplass. Dei andre er vidare i arbeidspraksis med sikte på læreplass. 1 av desse vil få seg læreplass etter praksisperioden.</p>
Vegen tilbake for dei som har slutta	
#GAME-PLAN	<p>#GAMEPLAN er eit gruppetilbod som vert drive av OT. Målsetjinga er å avklare ungdom som treng tett oppfølging og ikkje er klar for andre tilbod, og er ei prekvalifisering før avklaring og klargjering. Tilbodet har vore i gang i 8 månader, og 26 ungdommar har delteke. Av desse har 17 gått vidare til andre tilbod som Hyssingen produksjonsskule og Ungdomsmottaket i NAV, fem har søkt om aktivitetar utanlands. To har gått vidare i eit behandlingssystem, og det er berre ein som ikkje har planar for vidare aktivitet eller skule.</p>
Hyssingen produksjons-skule	<p>Hyssingen produksjonsskule skal gje ungdom under 21 år motivasjon, moglegheit og kompetanse til å gjennomføre ei vidaregåande utdanning eller klare seg på arbeidsmarknaden. Hyssingen sine verkstader vil ha ein reell produksjon og levere varer og tenester til eksterne kundar.</p> <p>Det er etablert eit tverrfagleg ressursteam med representantar frå PPT (psykolog), OT, Fagopplæring og tilsette på Hyssingen. Talet på ungdom i Hyssingen har til no vore mellom 20 og 30.</p>

Ungdomsmottaket i Bergen	NAV sitt Ungdomsmottak i Bergen har vore eit samarbeid med OT i Ny GIV-satsinga sidan 2011. Satsinga skal sikre eit alternativt tilbod så tidleg som mogleg og hindre tilleggsproblematikk. Ungdomsmottaket er eit arbeidsretta tiltak, og deltakarane må være avklart i forhold til helse, motivasjon og modenheit for å kunne stå i et arbeid/tiltak. Andre tiltak frå NAV er i hovudsak praksisplassar.
Aktiv ungdom	OT samarbeider med Regionalavdelinga i fylkeskommunen om tilbodet Erasmus+ og Aktiv Ungdom. Sidan oktober 2014 er det sendt 15 ungdommar til utlandet gjennom Aktiv ungdom. Ein av medarbeidarane i OT er fast kontaktperson mot deltakarane, og OT følgjer opp undervegs og i etterkant av opphaldet.
Korte kompetanse-givande kurs	Korte kompetanse-givande kurs er enkeltkurs for dei som kan få praksisplass eller arbeid i samarbeid med OT, bedrift og eventuelt NAV, og der kurset er ein inngangsbillett til plassen. Kursa er finansiert av fråfallsmidlar frå fylkeskommunen. Talet på kursa varierer årleg mellom 5 og 10.
Truckførar-kurs på Hjeltnes vgs	Tilbod over to veker 4 gonger pr år. Det er plass til 8 ungdommar på kvart kurs. Målet er å gjere ungdommen kvalifisert for arbeid innan bedrifter som krev truckførarsertifikat. Her bur dei på skulen sitt internat under opphaldet. Kurset vert finansiert av fråfallsmidlar frå fylkeskommunen.
Avklarings-samtaler for skule-sluttarar	Føremålet med samtalen er å leggje til rette for ei tidlegare og meir forpliktande oppfølging av ungdom som kan falle ut av opplæring og arbeid. Samtalen skal motivere og realitetsorientere ungdommen, og OT skal gi rettleiing og informasjon om dei moglegheitene som finst. Det skal lagast ein oppfølgingsplan. OT skal følgje ungdommen opp vidare. Tal på avklaringsamtaler for skuleåret 2014/15 var 497 (tal pr. 15.06.15)
Studieverkstad Årstad vidaregående skole	OT har inngått ein avtale med Årstad vidaregående skole om å ta inn OT-ungdom i studieverkstad. Ut frå behov skjer det eit kontinuerleg inntak gjennom skuleåret. Plass på studieverkstaden kan kombinerast med andre tilbod, til dømes praksisplass. Opplegget viser gode resultat og styrker OT-ungdommen.

Statistisk oppfølging

Eitt av forskingsresultata etter Ny GIV var at fylkeskommunane hadde for lite kjennskap til å bruke statistisk metode for å kartlegge og jobbe systematisk med elevane sitt læringsmiljø og utvikling.

PULS	Hordaland fylkeskommune har kjøpt inn PULS til alle skulane. Puls er eit analyseverktøy som set saman ulike tabellar mellom anna i elevundersøkinga. I PULS har og skulane moglegheit til å halde seg oppdatert om sluttarar og karakterutvikling slik at dei har moglegheit til å jobbe meir systematisk med utviklingsarbeid og elevane si utvikling.
	I mai 2015 blei det arrangert eit to-dagars kurs i bruken av PULS for skuleleiarar. Det var 51 deltakarar fordelt på 42 skular.
	Fagopplæringskontoret har også tatt i bruk PULS, i første omgang til lærlingundersøkinga og lærebedriftundersøkinga. Opplæringskontora vil også etter kvart bruke dette verktøyet. Desse vil bli kursa i programmet i september 2016.

Arkivnr: 2014/598-16

Saksbehandlar: Bjarte Molvik

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	63/15	18.08.2015
Fylkesutvalet		27.08.2015

Rehabilitering - ombygging - mindre tilbygg i skulesektoren – budsjettfordeling nr. 4 - 2015

Samandrag

I budsjettet for 2015 var det opphavleg løyvd 125 millionar kroner til rehabilitering / ombygging / mindre tilbygg i skulesektoren. I samband med tertialrapporteringa for 1. tertial er denne posten redusert til 100 million kroner.

I denne saka rår ein til at det vert fordelt 10 million kroner til rehabilitering / ombygging av Bergen Katedralskole for vaksenopplæring, 4 million kroner til universell utforming, 2,0 million kroner til ladepunkt for el-bilar og 1,5 million kroner til opparbeiding / tilrettelegging av uteområde ved Laksevåg vgs.

Forslag til innstilling

Fylkesutvalet godkjenner fordeling av midlar til rehabilitering/ombygging/mindre tilbygg i skulesektoren i 2015 som skissert i saksutgreiinga, og at det vert gjort følgjande budsjettendringar:

K.stad	Art	Prosj.	Tekst	Meirutg./ mindreinnt.	Mindreutg./ meirinnt.
10	622.020.00	02320	06031 Bergen Handelsgym. - Tilrettelegging / omb. / rehab.	10 000 000	
10	777.025.00	02320	00208 Universell Utforming	4 000 000	
10	777.020.00	02320	02144 Ladepunkt - El-bilar	2 000 000	
10	636.020.00	02320	02128 Laksevåg vgs - uteområde	1 500 000	
10	777.021.00	02320	03000 Rehab. / omb./ tilbygg		17 500 000
				17 500 000	17 500 000

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Helge Haavardtun
eigedomssjef

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 07.07.2015

I budsjettet for 2015 var det opphavleg løyvd 125 millionar kroner til rehabilitering / ombygging / mindre tilbygg i skulesektoren. I samband med tertialrapporteringa for 1. tertial er denne posten redusert til 100 million kroner.

I denne saka rår ein til at følgjande tiltak får prioritet / auka løyving:

Bergen Handelsgymnasium - Tilrettelegging / ombygging for vaksenopplæringa.

Det er tidlegare løyvd til saman 50 million kroner til tilrettelegging / ombygging av Bergen Handelsgymnasium for vaksenopplæringa. Prosjektet er venta ferdigstilt innan utgongen av året. Ein ser imidlertid at ein har behov for ytterlegare løyvingar for å få til ei fullgod løysing. Årsaka til det auka behovet er dels knytt til meirkostnadar innom planlagt aktivitet og dels til at ein ser at det er hensiktsmessig å gjere prosjektet noko meir omfattande enn det som tidlegare har vore lagt til grunn. Ein rår til at prosjektet vert utvida med ei total utskifting / rehabilitering av taket til om lag 3 million kroner, oppgradering av sprednett for it til om lag 1 million kroner, oppgradering av belysning inne og ute til om lag 1 million kroner og etablering av bossbod til om lag 0,3 million kroner. Ein rår og til at det vært løyvd 0,7 million kroner til maling av fasade. Samla kostnad knytt til nye delprosjekt vert etter dette 6 million kroner.

Vidare er behova knytt til drenering / avgraving og utomhus tilpasningar, samt sannering av sopp og råteskader meir omfattande enn tidlegare lagt til grunn, slik at ein har vil få ein meirkostnad på om lag 3 million kroner. Til sist rår ein til at det vert løyvd 1 million kroner til diverse / reserve som mellom anna vil dekke kostnadar knytt til lønn for prosjektleiar.

Tidlegare løyvingar er gjeve som eigne løyvingar i budsjettbehandlinga for henholdsvis 2014 og 2015. Her rår ein likevel til at det blir gjeve ei løyving på 10 million kroner til sluttfinansiering av prosjektet frå posten for mindre ombygging / tilbygg.

Universell utforming

Det er så langt i år løyvd 15 million kroner til universell utforming, dei største delprosjekta her er knytt til Stord vgs., Stend vgs., Norheimsund vgs og Øystese Gymnas. Desse prosjekta har god framdrift, og ein ser at ein kan få gjennomført noko meir enn opphavleg planlagt i 2015 dersom det vert løyvd ytterlegare midlar til prosjekta. Dei udekkte behova innan området er framleis store, og ein rår til at ein og får løyving til å starte opp utbetringar ved Odda Gymnas. Samla rår ein til at det vert løyvd ytterlegare 4 million kroner til Universell utforming i 2015.

Prosjekta vil ikkje bli ferdig i år, og ei fullføring er difor avhengig av ytterlegare løyvingar i 2016. Ein legg opp til ei framdrift som gjer at prosjekta kan leggjast opp som ulike delprosjekt slik at det kan stoppast i 2016 dersom det ikkje vært prioritert løyvingar til å fullføre.

Ladepunkt - Elbiler

I budsjettet for 2015 er det løyvd 5 million kroner til innkjøp av el-bilar. I premissane for løyvinga er det lagt til grunn at kostnadane knytt til ladepunkt skal hentast frå annan budsjettpost. Ladepunkta er, i alle fall i første omgang, planlagt etablert på skular som i dag ikkje har ladepunkt for el-bilar men kor skulane, i samsvar med målet om overgang til el-bil, har gått til innkjøp av slike. Prosjektet er i ein planfase og basert på forebels kostnadsoverslag legg ein til grunn at etablering av eit ladepunkt med to uttak i snitt vil koste 0,1 million kroner. Ein rår til at det i denne omgang vert løyvd 2 million kroner til prosjektet.

Laksevåg vgs. - uteområde

I samband med Valheim bygget ved Laksevåg vgs. vart seldt til Bergen kommune hausten 2012, vart 2 million kroner øyremarka til etablering av veg og planering av nytt praksisområdet for Bygg- og anlegg som var aktive brukarar av uteområdet Valheim. Ei nærmare gjennomgang av behova ved skulen gjer at ein rår til at det i samband med prosjektet og vert etablert garasje på ca. 70 m². Vidare er det behov for å etablere ny framføring for vatn og strøm, som tidlegare har gått via bygget som kommunen kjøpte. Ein vil og legge til rette for seinare tilkopling av avløp samt gjennomføre litt murararbeid, mellom anna i grensa mot Bergen kommune. Samla kostnad ved prosjektet er etter dette rekna til 3,5 million kroner. Ein rår til at dei siste 1,5 million kroner til prosjektet vert løyvd frå budsjettposten for rehabilitering / mindre ombygging / tilbygg i 2015.

Arkivnr: 2015/5369-4
Saksbehandlar: Sunniva Schultze-Florey

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	64/15	18.08.2015
Fylkesutvalet		27.08.2015

Oppmoding om uttale - Hordaland Privatgymnas AS - søknad etter friskulelova

Samandrag

Hordaland Privatgymnas AS søker om godkjenning etter privatskulelova. Skulen ønskjer å drive verksemda på religiøst grunnlag, sjå friskulelova § 2-1 andre ledd bokstav a.

Skulen har søkt om 360 elevplassar på studiespesialisering frå hausten 2016.

Fristen for uttale er 1. september 2015.

Forslag til innstilling

Hordaland fylkeskommune har overkapasitet på studiespesialiserande utdanningsprogram. I Bergen kommune er det om lag 1000 elevplassar for mykje. Det er naudsynt å gjere endringar i skulestrukturen, og det vil kome ei sak som tek for seg struktur på studiespesialiserande utdanningsprogram. Ei godkjenning av ein ny privat skule vil ha negative konsekvensar for den offentlege skulestrukturen. Fylkesutvalet støtter ikkje søknaden om godkjenning.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Svein Heggheim
fylkesdirektør opplæring

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Vedlegg

- 2 Søknad
- 3 Registerutskrift fra Enhetsregisteret - 20150331 registerutskrift Oslo Toppidrettsgymnas
- 4 Innskuddskapital - Bekreftelse på innskuddskapital Oslo Toppidrettsgymnas AS
- 5 Vedtekter - 20150318 Vedtekter Hordaland Privatgymnas AS

- 6 Tillegg til læreplan og eller alternativ fag- og timefordeling - Læreplan Livssynshumanisme VGS Endringsdokument
- 7 Tillegg til læreplan og eller alternativ fag- og timefordeling - Læreplan Livssynshumanisme VGS Generell læreplan
- 8 Tillegg til læreplan og eller alternativ fag- og timefordeling - Læreplan Livssynshumanisme VGS Utkast filosofi og livssyn
- 9 Redegjørelse for elevtall - 2015 elevtall redegjørelse Hordaland Privatgymnas AS
- 10 Inntaksreglement - 2015 Inntaksreglement Hordaland Privatgymnas AS
- 11 Ordensreglement - 2015 Ordensreglement Hordaland Privatgymnas AS
- 12 Budsjett - budsjett_VGS_2015_90-360elever.xlsx
- 13 Tilleggsopplysninger - Tilleggsopplysninger Hordaland Privatgymnas
- 14 Endring av søknad - Hordaland Privatgymnas AS
- 15 Læreplan Livssynshumanisme VGS Endringsdokument
- 16 Læreplan Livssynshumanisme VGS Filosofi og livssyn
- 17 Læreplan Livssynshumanisme VGS Generell læreplan

Fylkesrådmannen, 31.07.2015

Bakgrunn for saka

Hordaland Privatgymnas AS søker om godkjenning etter privatskulelova. Privatskulelova vart endra med verknad frå 1. august 2015, mellom anna ved at namnet på lova vart endra til friskulelova. Hordaland Privatgymnas AS ønskjer å drive verksemda på religiøst grunnlag, og søker godkjenning etter friskulelova § 2-1 andre ledd bokstav a. Regelen lyder:

§ 2-1. Godkjenning av skolar

Departementet kan godkjenne frittstående skolar og driftsendringar ved godkjende frittstående skolar. Departementet kan godkjenne at ein grunnskole flyttar verksemda si til ein annan kommune eller at ein vidaregåande skole flyttar verksemda si til ein annan fylkeskommune. Ein skole skal ikkje få godkjenning dersom etableringa vil medføre negative konsekvensar for det offentlege skoletilbodet, eller andre særlege grunnar tilseier at skolen ikkje bør godkjennast. Vertskommunen eller vertsfylket skal få høve til å gi fråsegn før departementet gjer vedtak i saka, og dei kan klage på departementet sitt vedtak. Godkjende skolar har rett til statstilskot etter § 6-1 og til å drive verksemd etter lova.

Skolane skal drive verksemda si på følgjande grunnlag:

- a) livssyn*
- b) anerkjend pedagogisk retning*
- c) internasjonalt*
- d) særskilt tilrettelagd vidaregåande opplæring i kombinasjon med toppidrett*
- e) norsk grunnskoleopplæring i utlandet*
- f) særskilt tilrettelagd opplæring for funksjonshemma*
- g) vidaregåande opplæring i små og verneverdige handverksfag*
- h) vidaregåande opplæring i yrkesfaglege utdanningsprogram*
- i) særskilt profil*

Søknaden

Skulen har søkt om totalt 360 elevplassar på studiespesialisering fordelt på Vg1, Vg2 og Vg3, med 135 elevar fyrste skuleår og 360 ved fullt utbygd skule. Skulen er planlagt med felles Vg1 (STUSP1), og tredelt Vg2 og Vg3, med både realfag (STREA2 og 3), språk, samfunnsfag og økonomi (STSSA2 og 3) og studiespesialisering (utan formgivingsfag) (STUSP2 og 3). Skulen planlegg å starte hausten 2016. I søknaden vert det opplyst at skulen ikkje har lokale no, men er planlagt å liggje sentralt i Bergen kommune. Skulen søker godkjenning på religiøst grunnlag og opplyser at deira religiøse grunnlag er livssynshumanisme. Skulen har ein eigen generell læreplan og eigen filosofi og eige livssyn. Av liknande skular er allereie Humanistskolen godkjent, som har same livssyn som denne skulen. Søknaden er fremma av dagleg leiar Petter Arne Alvik som er involvert i Akademiet-kjeda, og som allereie har ein skule med tilbod innanfor studiespesialisering utdanningsprogram i Bergen sentrum.

Uttalen

Skulen er planlagt å liggje i Bergen kommune i Hordaland fylke, og som vertsfylke er Hordaland invitert til å kome med uttale. Fristen for uttale er 1. september 2015. Fylkeskommunen står fritt til å gi ein uttale uavhengig av om fylket stiller seg nøytral, positiv eller negativ til søknaden. Om det ikkje kjem uttale, legg Utdanningsdirektoratet til grunn at det ikkje føreligg konkrete innvendingar. Utdanningsdirektoratet vil mellom anna vektlegge desse momenta:

- Endring av skulestruktur og budsjettmessige konsekvensar
- Læreplassar
- Skulefaglege omsyn

Fylkeskommunen har ansvaret for formidling av læreplassar, og ei velgrunna innvending om høve til å skaffe læreplassar i aktuelle fag vil vere relevant for sakshandsaminga i Utdanningsdirektoratet. Dette er ikkje interessant for denne søknaden, ettersom det vert søkt om elevplassar innanfor studieførebuande utdanningsprogram. Med skulefaglege omsyn er t.d. meint nedlegging av små offentlege skular til fordel for større einingar for å opprette eit miljø med større høve til fagleg og pedagogisk utvikling. Dette er heller

ikkje relevant i denne saka. Det som derimot er relevant, er konsekvensane for den offentlege skulestrukturen.

I søknaden står det at skulen er planlagt sentralt i Bergen kommune. Fylkesrådmannen legg til grunn at initiativtakarane med dette søker å finne eigna lokale i Bergen sentrum. Det er overkapasitet på studiespesialiserande utdanningsprogram i Bergen kommune, og særleg i region Bergen Vest.

Ved vurdering av trong for auka elevplasstal på studiespesialiserande utdanningsprogram i region Bergen sentrum er det naturleg å sjå på utviklinga i talet på 16-18-åringar i regionen samanlikna med elevplasstalet ved utdanningstilbodet det vert søkt om godkjenning for. I skulebruksplanen er utviklinga i elevtalet i regionen omtala slik:

«I region sentrum er elevtalet og talet 16-18-åringar venta å halde seg relativt stabilt i første del av planperioden. Frå omkring 2020 er elevtalet venta å auke frå omkring 3800 til i overkant av 4000 i 2025. I perioden frå 2025-2035 er elevtalet venta å auke opp mot 4700.

Det er svært mange elevar frå andre regionar som reiser til region Sentrum. Dette er ei følgje av elevane sine ønskje, kommunikasjonar og attraktive tilbod i sentrum. Det er og her dei fleste private skulane er lokalisert.»

Nye tal frå Statistisk Sentralbyrå viser at reisejusterte framskrivingar av elevtalet i fylket er lågare enn tidlegare forventa. Elevtalet er forventa å ligge på 3500 i 2025 og 3700 i 2035. Dette er 500 færre elevar i 2025 og 1000 færre elevar i 2035, enn det som ligg til grunn for skulebruksplanen.

I region Bergen Sentrum er det dei fylkeskommunale skulane Amalie Skram videregående skole og Bergen katedralskole som har tilbod innan studiespesialiserande utdanningsprogram. I tillegg ligg dei private skulane Akademiet, Sonans, Danielsen, Bergen private gymnas og St. Paul i Bergen sentrum. Alle desse har tilbod innan studiespesialiserande utdanningsprogram.

Tabellen under syner elevtal på studiespesialiserande utdanningsprogram ved dei private skulane i 2014.

Skule	Studiespes. utd.progr.
Akademiet vgs ¹	334
Bergen private gymnas	338
Sonans vgs	177
St Paul vgs ²	270
Danielsen vgs ³	482
Totalt	1601

¹ toppidrettstilbodet er ikkje med i desse tala

² elevplasstal, ikkje faktisk elevtal, elevteljing manglar på SSB

³ i tillegg har Danielsen intensivgymnas 311 elevar

Ved dei fylkeskommunale skulane Bergen katedralskole og Amalie Skram vgs var det førre skuleår totalt 1348 elevar.

Totalt elevtal i Bergen sentrum i 2014 var 2949.

Elevplasstalet ved dei fylkeskommunale skulane er planlagt auka til 1405 slik tabellen under syner. Auken skal kompensere for nedgangen i elevplasstalet etter at Tanks vgs., Bergen Handelsgymnasium og Bjørgvin vgs vart slått saman hausten 2014 i Amalie Skram vgs.

Tabellen under syner planlagd elevplasstal i fylkeskommunale vgs.

Skule	Studiespes. utd.progr.
Bergen katedralskole ⁴	595
Amalie Skram vgs	810
Totalt	1405

⁴ inkludert Internasjonal baccalaureate (IB) og planlagd utvidig av elevplasstal

Tabellane viser at det er stor kapasitet på studiespesialiserande utdanningsprogram i Bergen sentrum, og ei overvekt av private elevplassar. I oppfølgingssak til Skulebruksplanen 22.01.2014 heiter det følgjande om kapasitet på studieførebuande i Bergen kommune: «Slik prognosane ser ut no, er det ein overkapasitet på ca. 1000 plassar på stusp i Bergen. Dette gjer at det samla sett er naudsynt å gjere endringar i tilbodet.» Av omsyn til kapasiteten er det difor ikkje trong for å auke plasstalet på studiespesialiserande utdanningsprogram i Region Sentrum eller for Bergen kommune samla sett.

Det vert arbeidd vidare med skulestrukturen i Hordaland, og fylkesadministrasjonen førebur ei sak om ny struktur for studiespesialiserande utdanningsprogram. Om den nye skulen vert godkjent, vil ein få ein enda større overkapasitet på studiespesialiserande utdanningsprogram i Bergen, som vil føre til nedbygging av offentleg skuletilbod.

Konklusjon

I Bergen kommune er det overkapasitet på studiespesialiserande utdanningsprogram, og det er naudsynt å gjere endringar i skulestrukturen. Det er allereie gjort nokre endringar for å redusere overkapasiteten. Ei godkjenning av ein auke i elevplassar i dette tilbodet vil gjere at effekten av dei allereie føretekte endringane vert svekka og medføre at det må gjerast nye endringar. Ei godkjenning vil ha negative konsekvensar for den offentlege skulestrukturen. Fylkesutvalet støtter ikkje søknaden om godkjenning.

Fra: Utdanningsdirektoratet (post@utdanningsdirektoratet.no)
Sendt: 21.05.2015 15:30:12
Til: Hordaland Fylkeskommune - Postmottak
Kopi: fmhopostmottak@fylkesmannen.no; petter.alvik@akademiet.no

Emne: Anmodning om uttalelse - Hordaland Privatgymnas AS - søknad etter privatskoleloven
Vedlegg: Søknad.docx; Registerutskrift fra Enhetsregisteret - 20150331 registerutskrift Oslo Toppidrettsgymnas.pdf; Innskuddskapital - Bekreftelse på innskuddskapital Oslo Toppidrettsgymnas AS.pdf; Vedtekter - 20150318 Vedtekter Hordaland Privatgymnas AS.pdf; Tillegg til læreplan og eller alternativ fag- og timefordeling - Læreplan Livssynshumanisme VGS Endringsdokument.pdf; Tillegg til læreplan og eller alternativ fag- og timefordeling - Læreplan Livssynshumanisme VGS Generell læreplan.pdf; Tillegg til læreplan og eller alternativ fag- og timefordeling - Læreplan Livssynshumanisme VGS Utkast filosofi og livssyn.pdf; Redegjørelse for elevtall - 2015 elevtall redegjørelse Hordaland Privatgymnas AS.pdf; Inntaksreglement - 2015 Inntaksreglement Hordaland Privatgymnas AS.pdf; Ordensreglement - 2015 Ordensreglement Hordaland Privatgymnas AS.pdf; Budsjett - budsjett_VGS_2015_90-360elever.xlsx.pdf; Tilleggsopplysninger - Tilleggsopplysninger Hordaland Privatgymnas.docx; Endring av søknad - Hordaland Privatgymnas AS.html; Læreplan Livssynshumanisme VGS Endringsdokument.pdf; Læreplan Livssynshumanisme VGS Filosofi og livssyn.pdf; Læreplan Livssynshumanisme VGS Generell læreplan.pdf

Saksbehandler: Christina Mendicino Grønli

Vår dato:
21.05.2015
Deres dato:

Vår referanse:
2015/2368
Deres referanse:

Hordaland fylkeskommune
hfk@post.hfk.no

Anmodning om uttalelse - Hordaland Privatgymnas AS - Org.nr. 912902366 - søknad etter privatskoleloven

Hordaland Privatgymnas AS søker om godkjenning etter privatskoleloven. Det fremgår av søknaden at skolen ligger i Hordaland / Bergen. Skolen ønsker å drive sin virksomhet på grunnlag (§ 2-1): a. religiøst. Kopi av søknaden er vedlagt.

Det søkes om:

	Søkt elevtall
Studiespesialisering (ST)	360
Vg1: Studiespesialisering (STUSP1)	?
Vg2: Real FAG Vg2 (STREA2)	?
Vg2: Språk, samfunnsfag og økonomi Vg2 (STSSA2)	?
Vg2: Studiespesialisering (uten formgivingsfag) (STUSP2)	?
Vg3: Real FAG Vg3 (STREA3)	?
Vg3: Språk, samfunnsfag og økonomi Vg3 (STSSA3)	?
Vg3: Studiespesialisering (uten formgivingsfag) (STUSP3)	?

Retten til uttalelse

Vertsfylket eller vertskommunen har rett til å uttale seg om søknaden før Utdanningsdirektoratet fatter vedtak i saken, jf. privatskoleloven § 2-1 første ledd. Retten til å uttale seg er nærmere beskrevet i Ot.prp. nr. 37 (2006-2007) og Innst.O.nr. 88 (2006-2007). Her fremgår det bl.a. at direktoratet etter en skjønnsmessig vurdering kan godkjenne nye skoler eller driftsendringer. I den skjønnsmessige vurderingen legges det blant annet vekt på hvilke konsekvenser en godkjenning vil få for den offentlige skolestrukturen, skolefaglige hensyn, behovet for skolen og budsjettmessige hensyn. Ved vurderingen av hvilke konsekvenser en godkjenning etter privatskoleloven vil få for den offentlige skolestrukturen, vil det kunne være relevant å legge vekt på uttalelsen fra vertskommunen eller vertsfylket. Uttalelsen skal ikke i seg selv være avgjørende for hvorvidt en søknad imøtekommes eller ikke, men inngå som en del av grunnlaget for direktoratets skjønnsmessige vurdering.

Uttalelsen

Kommunen eller fylkeskommunen står fritt til å gi en uttalelse uavhengig av om den stiller seg nøytral, er positiv eller negativ til søknaden. Dersom det ikke gis en uttalelse, legges det til grunn at det ikke foreligger konkrete innsigelser.

Dersom vertsfylket eller vertskommunen mener at en etablering eller en utvidelse av tilbudet vil få negative konsekvenser for skolestrukturen, vil det i vurderingen av innsigelsene ha betydning i hvor stor grad de negative konsekvensene er sannsynliggjort. Det er f.eks. ikke tilstrekkelig bare å vise til at kommunen eller fylkeskommunen på prinsipielt grunnlag er negativ til etablering av privatskoler. Vi viser til at hensynet til saksbehandlingsprosess tilsier at omfanget av dokumentasjonen ikke bør være mer omfattende enn at det tilstrekkelig underbygger vertskommunens eller vertsfylkets syn på etableringen av den omsøkte skolen. Følgende momenter vil blant annet kunne vektlegges:

Endring av skolestruktur og budsjettmessige konsekvenser

I vurderingen legger vi blant annet vekt på de budsjettmessige konsekvenser etablering av en privatskole vil ha, for eksempel ved at etableringen vil legge vesentlige bindinger på skolestrukturen og dermed begrense muligheten til å foreta (om)prioriteringer mellom ulike tjenesteområder. I tilfeller hvor det allerede er foretatt investeringer i nye skoleprosjekter, kan dette også være av betydning.

Det kan også legges vekt på om etablering av en privatskole kan føre til at en annen offentlig skole må legges ned fordi det ikke er elevgrunnlag for flere skoler, eller at reiseveien til den offentlige skolen blir urimelig. Det samme gjelder tilfeller der etablering av en privatskole vil gjøre det vanskelig å opprettholde desentraliserte tilbud som følge av sviktende elevgrunnlag.

Utdanningsdirektoratet viser også til at det kan ha betydning at en kommune er eller nylig har vært på ROBEK-lista.

Utdanningsdirektoratet påpeker at ikke enhver strukturendring kommunen eller fylkeskommunen må foreta som en konsekvens av etableringen av en eller flere privatskoler vil vektlegges.

Læreplasser

Etter gjeldende rett har fylkeskommunen ansvaret for formidling av læreplasser. Begrunnede innsigelser fra fylkeskommunene om mulighetene til å skaffe læreplasser innenfor de aktuelle studieretningene vil være relevant i søknadsbehandlingen.

Skolefaglige hensyn

Skolefaglige hensyn, f.eks. nedleggelse av små offentlige skoler til fordel for større enheter for å opprette et miljø med større muligheter for faglig og pedagogisk utvikling, kan vektlegges. Vi

viser imidlertid til at slike hensyn normalt ikke tillegges avgjørende vekt, dersom det er det eneste argumentet i innsigelsen.

Frist for uttalelse

Utdanningsdirektoratet ber med dette om en uttalelse i saken. Vi ber om at denne henvendelsen besvares senest innen 3 måneder.

Vennlig hilsen

Christina Mendicino Grønli
seniorrådgiver

Kopi sendt til:
Hordaland Privatgymnas AS
Fylkesmannen i Hordaland

Postadresse: Postboks 9359 Grønland, 0135 OSLO	Telefon: +47 23 30 12 00	Epost: post@utdanningsdirektoratet.no	Bankgiro: 7694 05 10879
Besøksadresser: Schweigaards gate 15 B, Oslo Britveien 4, Molde Parkgata 36, Hamar	Telefaks: +47 23 30 12 99	Internett: www.utdanningsdirektoratet.no	IBAN: NO8876940510879
		Org.nr.: NO 970 018 131	BIC/SWIFT DNBANOKK

Søknad om: Ny videregående skole etter privatskoleloven

Generelt om skolen

Geografisk plassering

Oppgi hvor skolen skal etableres.

Fylke: Hordaland

Kommune: Bergen (1201)

Organisasjonsform

Skolen må være registrert i Enhetsregisteret, eller tilsvarende register, på søknadstidspunktet. Skolens navn tilsvarende navnet på rettssubjektet slik det fremkommer av registreringen.

Navn på rettssubjektet: Hordaland Privatgymnas AS

Organisasjonsnummer: 912 902 366

Organisasjonsform: AS

Registerutskrift fra Enhetsregisteret

Last opp **fullstendig** registerutskrift fra Enhetsregisteret i Brønnøysund eller fra tilsvarende register. Registreringen må vise skolens formål, hvem som utgjør styret ved skolen, daglig leder, revisor mv. Nøkkelopplysninger fra Brønnøysundregistrene er ikke tilstrekkelig.

Utdanningsdirektoratet kan godkjenne registrering i annet register, forutsatt at denne gir tilsvarende notoritet.

Vedlegg

1. 20150331 registerutskrift Oslo Toppidrettsgymnas.pdf (lastet opp: 31.03.2015 13:28:02)
-

Innskuddskapital

Last opp en bekreftelse fra skolens bank på innbetalt innskuddskapital på minimum 30 000 kr. Skolens organisasjonsnummer, kontonummer og beløp, må fremgå av bekreftelsen. Bankgaranti er ikke tilstrekkelig i denne sammenheng.

Innskuddskapitalen må være inne på søknadstidspunktet, og kan ikke brukes i perioden fra søknaden er levert til den er ferdig behandlet.

Vedlegg

1. Bekreftelse på innskuddskapital Oslo Toppidrettsgymnas AS.pdf (lastet opp: 31.03.2015 14:43:53)
-

Lov

privatskoleloven

Kontaktinformasjon

Kontaktinformasjon

Fyll inn skolens kontaktadresse. Denne skal samsvare med forretningsadressen registrert i Enhetsregisteret. Korrespondanse fra Utdanningsdirektoratet skjer per e-post. Skriv inn den e-postadressen som skal brukes.

Postadresse: Molovegen 3B

Postnummer: 6004

Poststed: ÅLESUND

Telefonnummer: 90077644

E-post: petter.alvik@akademiet.no

Nettside:

Skoleanlegg

Skoleanlegg

Redegjør kort for skolens planer for skoleanlegg, herunder beliggenhet (hvilken del av kommunen, bydel osv.). Beskriv kort hvor langt skolen har kommet for å sikre at den har lokaler som er godkjent av fylkesmannen ved planlagt skolestart.

Skolen har ikke lokaler. I tråd med skolens intensjon om at elever og tilsatte skal kunne benytte offentlig kommunikasjon, vil skolen søke å etablere seg sentralt i kommunen.

Styret og vedtekter

Krav til styrings- og rådsorgan

Privatskoleloven stiller særlige krav til styret som skolens øverste organ. Skolen bekrefter at de har lest, og forstått at:

styret er skolens øverste organ

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

styret har den øverste ledelsen ved skolen, og skal se til at skolen drives etter gjeldende lover og forskrifter

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

styret er oppnevnt i samsvar både med privatskoleloven og skolens rettsgrunnlag (f.eks. aksjeloven eller stiftelsesloven)

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

skolen skal både ha et elevråd og et foreldreråd

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

skolen skal ha ett sett med vedtekter som både skal samsvare med privatskolelovens regler og skolens rettsgrunnlag (f.eks. aksjeloven eller stiftelsesloven)

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Vedtekter

Skolen bør blant annet være oppmerksom på følgende:

Oppgaver som er tillagt styret etter privatskoleloven §§ 5-1 og 5-2 kan ikke fordeles til andre.

Et eventuelt overskudd ved skolen må disponeres i henhold til økonomiforskrift til privatskoleloven kap. 4 og 5.

Ved nedleggelse av en privatskole er det klare føringer i regelverket på hvordan gjenstående midler kan benyttes. I henhold til økonomiforskriften § 6 andre ledd skal for mye utbetalt statstilskudd tilbakebetales til Utdanningsdirektoratet. Det vises videre til økonomiforskriften § 11 andre ledd om tilbakeføring av fondsmidler ved nedleggelse av skoledriften.

Last opp skolens/rettssubjektets vedtekter.

Vedlegg

1. 20150318 Vedtekter Hordaland Privatgymnas AS.pdf (lastet opp: 31.03.2015 10:42:29)
-

Utdanningens innhold

Skolens grunnlag

Velg grunnlaget skolen søker å bli godkjent etter.

- **a. religiøst**

For skoler som skal drives på religiøst grunnlag skal verdigrunnlaget synliggjøres i stiftelsesdokumentene og i læreplanene skolen skal følge. Spesifiser religiøs retning her:

Livssynshumanisme

For søknader om særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede

Skolen må redegjøre for hvordan opplæringen er særskilt tilrettelagt for funksjonshemmede, og om den skal drive opplæring for nokså eller særlig ressurskrevende elever. Last opp redegjørelse her:

Skolens læreplan

- **Skolen skal følge Kunnskapsløftets læreplaner med egne tillegg og/eller alternativ fag- og timestfordeling som ikke tidligere er godkjent**

Vedlegg

1. Læreplan Livssynshumanisme VGS Endringsdokument.pdf (lastet opp: 31.03.2015 10:43:08)
 2. Læreplan Livssynshumanisme VGS Generell læreplan.pdf (lastet opp: 31.03.2015 10:43:09)
 3. Læreplan Livssynshumanisme VGS Utkast filosofi og livssyn.pdf (lastet opp: 31.03.2015 10:43:11)
-

Skolens undervisningsspråk

Språk:

- Norsk
 - Samisk
 -
-

Vurderingsform

- **Skolen skal følge kapittel 3 om individuell vurdering i forskrift til privatskoleloven**
-

Elevtall – Videregående skole

Elevtall videregående

Nye skoler skal oppgi totalt elevtall per utdanningsprogram og hvilke programområder søknaden gjelder for.

Skoler som søker om endring skal oppgi utvidet elevtall per utdanningsprogram og/eller hvilke programområder endringen gjelder for.

Fra skoleår: Høsten 2016

Studiespesialisering (ST)	Søkt elevtall
	360
Vg1: Studiespesialisering (STUSP1)	✓
Vg2: Realfag Vg2 (STREA2)	✓
Vg2: Språk, samfunnsfag og økonomi Vg2 (STSSA2)	✓
Vg2: Studiespesialisering (uten formgivingsfag) (STUSP2)	✓
Vg3: Realfag Vg3 (STREA3)	✓
Vg3: Språk, samfunnsfag og økonomi Vg3 (STSSA3)	✓
Vg3: Studiespesialisering (uten formgivingsfag) (STUSP3)	✓

Redegjørelse for elevtall

Last opp vedlegg med redegjørelse for grunnlaget for det elevtallet skolen søker om.

Vedlegg

1. 2015 elevtall redegjørelse Hordaland Privatgymnas AS.pdf (lastet opp: 31.03.2015 15:03:07)

Elevene

Elevenes rettigheter

Elevene har særlige rettigheter etter privatskolelovens kapittel 3. Skolen bekrefter at den skal følge reglene om:

tilpasset opplæring og tidlig innsats

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

spesialundervisning

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

organisering i klasser og basisgrupper

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

særskilt språkopplæring

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

rådgivning

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Inntaksreglement

Skolen må ha et inntaksreglement som viser prioritering av søkere dersom det er flere søkere enn skolens godkjente kapasitet. Prioriteringen må skje ut fra saklige hensyn. [Les mer om inntak](#).

Vedlegg

1. 2015 Inntaksreglement Hordaland Privatgymnas AS.pdf (lastet opp: 31.03.2015 10:55:16)
-

Ordensreglement

Skolen skal ha et ordensreglement som beskriver elevenes rettigheter og plikter. Reglementet skal minst inneholde:

Regler om elevenes rettigheter og plikter, aktuelle tiltak mot regelbrudd og hvilken fremgangsmåte skolen vil bruke når refsingstiltak skal settes i verk.

Last opp skolens ordensreglement.

Vedlegg

1. 2015 Ordensreglement Hordaland Privatgymnas AS.pdf (lastet opp: 31.03.2015 10:55:23)
-

Skolens personale

Faglig, pedagogisk og administrativ ledelse

Skolen bekrefter at den skal ha en forsvarlig faglig, pedagogisk og administrativ ledelse.

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Skolen bekrefter at den skal ha en daglig leder.

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Kompetansekrav til undervisningspersonalet

Skolen vil stille de kompetansekravene som følger av privatskoleloven.

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Politiattest og lønns- og arbeidsvilkår

Skolen skal følge reglene i privatskoleloven om politiattest ved tilsetting.

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Skolen er kjent med at undervisningspersonalet har rett til lønns- og arbeidsvilkår tilsvarende det som gis i den offentlige skolen.

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Tilleggskompetansekrav for religiøse skoler

Religiøse skoler kan søke om å få godkjent tilleggskompetansekrav. Last opp søknad her.

Økonomi og annen virksomhet

Budsjett

Last opp budsjett som viser hvordan driften finansieres og hvilke kostnader skolen vil ha oppstartsåret, første hele driftsår og ved fullt utbygd skole, dvs. et helt skoleår for det totale elevtallet søknaden gjelder. Se [veileder](#) og [budsjettmal](#).

Vedlegg

1. budsjett_VGS_2015_90-360elever.xlsx.pdf (lastet opp: 31.03.2015 10:55:49)
-

Skolen bekrefter at beregningen av skolepenger og statstilskudd fremgår av note til budsjettet.

✓ Kontrollpunktet er bekreftet

Annen virksomhet

Oppgi om skolen skal tilby noen av disse typene virksomhet. Skolen må utarbeide eget budsjett for annen virksomhet og eventuelt felleskostnader skolen og den andre virksomheten har må fordeles på de forskjellige budsjettene. [Se veileder](#).

Dersom skolen ønsker å drive annen virksomhet utover det som nevnes her, må den søke særskilt om dette under "Annet".

Annet

Dispensasjoner

- **Skolen søker ikke om dispensasjoner fra loven.**
-

Tilleggsopplysninger

Dersom skolen ønsker å legge ved tilleggsopplysninger, kan dette lastes opp her.

Vedlegg

1. Tilleggsopplysninger Hordaland Privatgymnas.docx (lastet opp: 31.03.2015 15:30:42)
-

Foretaksregisteret
Pb. 900

8910 BRØNNØYSUND

Vår ref.
Bedrift/ks

Deres ref.

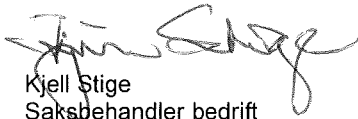
Dato
Ålesund, 24. mars 2015

Bekreftelse av aksjekapitalinnskudd

DNB Bank ASA bekrefter at kr. 30.000,- er innbetalt som økning av selskapets aksjekapital til konto **1503 42 32226**, tilhørende selskap **Oslo Toppidrettsgymnas AS**, og står på konto i dag. Selskapets konto er ikke sperret.

Denne bekreftelsen er et vedlegg til endringsmelding til selskapet

Med vennlig hilsen
for DNB Bank ASA

Kjell Stige
Saksbehandler bedrift

Hordaland Privatgymnas AS

Vedtekter

§1

Selskapets navn er Hordaland Privatgymnas AS.

§2

Selskapets forretningskontor er Moloveien 3B, Ålesund.

§3

Selskapets virksomhet er drift av privatskole.

§4

Selskapets aksjekapital er på kr. 30.000,- fordelt på 300 aksjer pålydende kr 100,- lydende på navn.

§5

Selskapets styre skal bestå av 1 til 4 medlemmer.

I tillegg til de ordinære styremedlemmene har følgende møte- og uttalerett:

- representant oppnevnt av fylkeskommunen.
- representant for elevrådet.
- representant for undervisningspersonalet.
- representant for andre tilsette ved skolen.
- daglig leder ved skolen.

Styret skal blant annet behandle følgende saker:

- fastsette størrelsen på skolepengene.
- vedta regnskap og budsjett for skolen.
- fastsette inntaks og ordensreglement for skolen.
- fremme bortvisning etter Privatskoleloven § 3-10 andre ledd.
- ha ansvar for at skolen har ei forsvarlig økonomi- og regnskapsforvaltning.
- påse at offentlige tilskudd og skolepenger kommer elevene til gode.
- påse at offentlige krav og forutsetninger for virksomheten blir oppfylt.
- sørge for å ha rett og nødvendig kompetanse i virksomheten.
- ansette daglig leder.
- drøfte den årlige rapporten om tilstanden til skolen.

§6

Selskapet tegnes av daglig leder.

§7

Aksjene kan ikke overdras uten styrets samtykke. Samtykke kan bare nektes når det foreligger saklig grunn for det. Nekting av samtykke skal begrunnes skriftlig. Aksjonærene har forkjøpsrett til aksjer ved evt. salg.

§8

Den ordinære generalforsamlingen skal behandle:

1. Fastsetting av resultatregnskap og balanse.
2. Anvendelse av overskudd eller dekning av underskudd i henhold til den fastsatte balanse.
3. Valg av styre.
4. Andre saker som etter lov eller vedtekter hører inn under generalforsamlingen.

§9

For øvrig henvises til gjeldende aksjelovgivning.

Endringsdokument¹ for endringer i læreplanene til VGS, basert på humanistiske verdier

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	1
Læreplanens generelle del.....	1
Skolens formål og verdigrunnlag.....	1
Overblikk over læreplanene.....	2
Fag- og timefordeling.....	2
Det meningssøkende menneske.....	2
Religiøse og livssynshumanistiske verdier.....	3
Underoverskriftene:.....	3
• Kulturarv og identitet,.....	3
• Det skapende menneske,.....	3
• Det arbeidende menneske,.....	3
• Det allmenndannende menneske,.....	3
• Det samarbeidende menneske,.....	3
• Det miljøbevisste menneske,.....	3
Det integrerte mennesket.....	4
Læreplan for faget «filosofi og livssyn».....	4
Fagets navn.....	4
Formål med faget.....	4
Struktur.....	4
Grunnleggende ferdigheter.....	5
Kompetansemål.....	5
Etter Vg3.....	5

Dette dokumentet er opprettet for å omtale og begrunne endringene vi har gjort i læreplanen for å gjøre dette klart for utdanningsdirektoratet. Det vil derfor ikke inngå som en del av det øvrige læreplanverket.

Læreplanens generelle del

Skolens formål og verdigrunnlag

Skolen ønsker å tilby et alternativ til den offentlige skole. Særlig ønsker skolen å representere et verdi- og livssynsmessig alternativ til den offentlige skole. Rent konkret vil dette komme til uttrykk gjennom at «Religion og etikk» i Vg3 har blitt døpt om til «Filosofi og livssyn».

¹ Jf Udir-2-2011 Krav til læreplaner for private skoler § 2A-2, «krav til begrunnelser i søknaden».

Skolen ønsker en ikke-religiøs tilnærming til de livssyn og verdispørsmål som omfattes av livssynshumanismen og etikken. Herunder vil dette være fokus på menneskerettigheter, filosofi og livssyn.

Det er lagt inn en passus fra en artikkel «noen tanker om humanisme i skolen» fra 2011 av Dag Hareide, forfatter av boka «Hva er humanisme». Denne er inntatt i læreplanverket for å bevisstgjøre skolens aktører på at fokuset på kritisk tenkning fordrer at man har kjennskap til både positive og negative effekter av sitt livssynsmessige standpunkt.

For å imøtekomme kunnskapsløftets krav om jevngod opplæring vil imidlertid faget også inneholde en del om verdensreligionene, herunder underpunkter om kristendommen og islam og en valgfri religion. En kunnskapsbasert tilnærming til dette, ser skolen på som en del av den dannelsen elevene trenger for å utdannes til selvstendige og kritisk tenkende mennesker.

Skolen ønsker for øvrig å ha fokus på moderne, sekulære humanistiske verdier. Dette skal komme til uttrykk gjennom et generelt fokus på for eksempel menneskeverd, vitenskapelig etterprøvbarehet og hensyn til natur og miljø.

Overblikk over læreplanene

Ut over endringene som gjøres ved at faget «Religion og etikk» gjøres om til «filosofi og livssyn», ønsker skolen for øvrig å følge strukturen til kunnskapsløftet. Skolens humanistiske verdigrunnlag og fokus på kritiske tenkning, vil gjennomgående være førende for undervisningen i alle fag.

Fag- og timefordeling

Med unntak av faget «filosofi og livssyn» ønsker skolen å organisere fagfordelingen etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Faget «filosofi og livssyn» overtar timene som tilligger kunnskapsløftets Religion og etikk-fag. For øvrig beholder alle fag sine timer.

Nedenfor følger en gjennomgang av de deler av læreplanverket for Kunnskapsløftets generelle del, hvor skolen har gjort endringer.

Det meningssøkende menneske

Setningen «Oppfostringen skal baseres på grunnleggende kristne og humanistiske verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden», er endret til «Oppfostringen skal baseres på grunnleggende religiøse og livssynshumanistiske verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden».

- Begrepet «religiøse og livssynshumanistiske verdier» ivaretar skolens grunnleggende verdigrunnlag langt bedre enn «kristne og humanistiske verdier». Begrunnelsen for denne endringen er todelt:
 - Den protestantiske kristendommen er ikke enerådende som religiøs tradisjon. Protestantismen begynte ikke før i 1529. Før den tid var Norge katolsk, og enda før det var det en rekke rådende religiøse tradisjoner, herunder den norrøne mytologien.

- I nyere tid er Norge som stadig mer pluralistisk samfunn, påvirket av religiøse og kulturelle strømninger utenfra.

Religiøse og livssynshumanistiske verdier

- Overskrift endret fra «Kristne og humanistiske verdier».

Første avsnitt:

- Første setning, endret fra «De kristne og humanistiske verdier...» til «De religiøse og livssynshumanistiske verdier...».

Andre avsnitt:

- Første setning endret: «Den kristne tro og tradisjon» til «den religiøse og livssynshumanistiske tradisjon», og en «arv som forener oss på tvers av trosretninger» til «en arv som forener oss på tvers av religion, livssyn, grenser og kulturer».

Tredje avsnitt:

- Første setning: Endret «den kristne tro og tradisjon» til «den religiøse og livssynshumanistiske tradisjon».
- Lagt til en setning om opplysningstiden påvirkning på den humanistiske tradisjon.

Niende avsnitt:

- Femte setning: «Bibelen» er byttet ut med «religiøse tekster, menneskerettigheter, etikk og moral».

De begrepsmessige endringene er gjort for å synliggjøre at skolen skal ha et livssynshumanistisk verdisyn som ikke begrenses av tilhørighet til en bestemt religion.

Innsettelsen av avsnittet om opplysningstiden er gjort for å synliggjøre opplysningstidens grunnlaget for- og påvirkning på humanistiske verdier, og hvordan dette vil påvirke skolens verdisyn og kunnskapsrettede undervisning.

Underoverskriftene:

- **Kulturarv og identitet,**
- **Det skapende menneske,**
- **Det arbeidende menneske,**
- **Det allmenndannende menneske,**
- **Det samarbeidende menneske,**
- **Det miljøbevisste menneske,**

Ingen endringer.

Det integrerte mennesket

- Andre kulepunkt: Setningen «å gi fortrolighet med vår kristne og humanistiske arv - og kjennskap til og respekt for andre religioner og trossyn» er endret til «å gi fortrolighet med vår religiøse og livssynshumanistiske arv - og kjennskap til og respekt for religioner og livssyn».

Endring gjort i tråd med skolens verdisyn.

Læreplan for faget «filosofi og livssyn».

Fagets navn

Faget «Religion og etikk» er døpt om til «filosofi og livssyn» Dette er redegjort for i et eget avsnitt i læreplanen.

Endringen er gjort i tråd med skolens verdigrunnlag. En del av det humanistiske verdigrunnlaget er fokuset på kritisk tenkning. Skolens ønske er at elevene skal få en bredere kunnskap om etikk, både ved å behandle menneskerettigheter, filosofi og religioner. Dette skal være utgangspunktet for undervisningen.

Det er et krav etter privatskoleloven § 2-3 at skolen skal gi «jamgod opplæring». Skolen ser det derfor som nødvendig og hensiktsmessig å bevare den delen av religionsundervisningen som kan knyttes tettest mot skolens verdigrunnlag.

Til alle religioner og livssyn reises det store grunnleggende livssynsspørsmål. Disse sidene ved religionsundervisningen ønsker skolen å rendyrke.

Formål med faget

Formålet med dette faget er i all hovedsak det samme som formålet med Religion og etikk-faget etter kunnskapsløftet, altså å fungere som et kunnskapsfag og et holdningsdannende fag.

Elevene skal settes i stand til å forstå livssynshumanismen nærmere. De moralske og etiske spørsmålene inngår som deler av denne. Elevene skal læres opp i den historiske og kulturelle grunnlaget for fremveksten av disse teoriene. Undervisningen skal dyrke frem den kritiske tenkningen. Dette skal blant annet gjøres gjennom at elevene presenteres også for skyggesidene ved både den humanistiske tradisjon og ved religionene.

Elevene skal videre settes inn i de deler av verdensreligionene som knytter seg til humanisme-, etikk- og moralspørsmål. Også her skal den kritiske tenkning dyrkes frem ved at både positive og negative sider ved de religiøse tradisjoner behandles.

Struktur

Skolen har endret fagstrukturen i forhold til kunnskapsløftets struktur. Dette er gjort for å avspeile skolens verdigrunnlag. For å sikre at kunnskapsløftets krav til omfang overholdes, tas imidlertid emnepunktene «Islam og en valgfri religion» samt «kristendommen inn som underpunkter til hovedpunktet «De store verdensreligionene».

Strukturen er endret fra:

- Religionskunnskap og religionskritikk
- Islam og en valgfri religion
- Kristendommen
- Filosofi, etikk og livssynshumanisme

Til:

- Filosofi, etikk og livssynshumanisme
- Religionskunnskap og religionskritikk
- De store verdensreligionene, herunder
 - Islam og en valgfri religion
 - Kristendommen

Grunnleggende ferdigheter

Ut over at fagnavnet gjennomgående er endret, og derfor at hovedfokus for undervisningen vil ligge på livssynshumanisme, etikk og filosofi, snarere enn på Kristendom og Islam, er de grunnleggende ferdighetene i faget uendret.

Skolen mener dette er i tråd med skolens verdigrunnlag og ivaretar kravet om «jamgod opplæring».

Kompetansemål

Etter Vg3

I tråd med fagstrukturen for øvrig, er kunnskapsløftets struktur fraveket.

Filosofi, etikk og livssynshumanisme

Samtlige kompetansemål er beholdt, uten endringer.

Religionskunnskap og religionskritikk

Samtlige kompetansemål beholdt.

De store verdensreligionene

Hovedpunktet «de store verdensreligionene» er lagt til læreplanen. Samtlige kompetansemål som tidligere var under punktet «Islam og en valgfri religion» er inntatt, med følgende endringer:

- Kompetansemålet «gjøre rede for hva som er det sentrale i religionen og drøfte viktige trekk i religionens etikk» er endret til «gjøre rede for hva som er det sentrale i religionene og drøfte viktige trekk i religionenes etikk».
- Kompetansemålet «tolke noen av religionens sentrale tekster» er endret til «tolke noen av religionenes sentrale tekster».
- Kompetansemålet «gjøre rede for ulike retninger i religionen» er endret til «gjøre rede for ulike retninger i religionene».
- Kompetansemålet «beskrive og analysere noen estetiske og rituelle uttrykk i religionen» er endret til «beskrive og analysere noen estetiske og rituelle uttrykk i religionene».
- Kompetansemålet «drøfte religionens syn på kjønn og kjønnsroller» er endret til «drøfte religionenes syn på kjønn og kjønnsroller».
- Kompetansemålet «drøfte religionens syn på andre religioner og livssyn» er endret til «drøfte religionenes syn på andre religioner og livssyn».
- Kompetansemålet «sammenligne religionen med andre religioner og livssyn» er endret til «sammenligne religionene med andre religioner og livssyn».

For å oppfylle kravet i LK 06 er emneområdene «Islam og en valgfri religion» og «Kristendommen» inntatt som særskilte emner i dette punktet i læreplanen. Læringsmålene i «Islam og en valgfri religion» tilsvarer læringsmålene i «de store verdensreligionene» og vil inngå som en del av disse. Under emneområdet «Kristendommen» er de tre ytterligere læringsmålene som følger av LK 06 tatt inn som en del av dette underpunktet.

Generell læreplan for VGS¹, basert på humanistiske verdier.

Innholdsfortegnelse

Skolens formål og verdigrunnlag	2
Overblikk over læreplanene	5
Fellesfag	5
Programfag	5
Fag- og timefordeling	5
Arbeidsmetodikk	6
Organisering av skoleåret	7
Lærerne	7
Trivsel	7
Den generelle delen av læreplanen.	8
Innledning	9
Det meningsøkende menneske	10
<i>Kristne og humanistiske verdier</i>	10
Kulturarv og identitet	12
Det skapende menneske	13
<i>Kreative evner</i>	13
<i>Tre tradisjoner</i>	14
<i>Kritisk sans og skjønn</i>	15
<i>Vitenskapelig arbeidsmåte og den aktive elev</i>	15
Det arbeidende menneske	17
<i>Teknologi og kultur</i>	17
<i>Læring og arbeid</i>	18
<i>Undervisning og egen læring</i>	18
<i>Fra det kjente til det ukjente</i>	18
<i>Tilpasset opplæring</i>	19
<i>Allsidig utvikling av alle</i>	19
<i>Lærernes og veiledernes rolle</i>	19
<i>Formidlingsevne og aktiv læring</i>	20
<i>Læring som lagarbeid</i>	21
Det allmenndannede menneske	23
<i>Konkret kunnskap og helhetlige referanserammer</i>	23
<i>Felles forståelse i et spesialisert samfunn</i>	23
<i>Internasjonalisering og tradisjonskunnskap</i>	24
Det samarbeidende menneske	26
<i>En sammensatt ungdomskultur</i>	26
<i>Plikter og ansvar</i>	26
<i>Livskunnskap fra fellesskapet i skole og opplæring</i>	27
<i>Et bredt læringsmiljø: Elevkultur, foreldredeltakelse og lokalsamfunn</i>	27

¹ Jf Udir-2-2011 Krav til læreplaner for private skoler § 2A-1 litra a.

Det miljøbevisste menneske.....	29
<i>Naturfag, økologi og etikk</i>	29
<i>Menneske, miljø og interessekonflikter</i>	29
<i>Naturglede</i>	30
<i>Det integrerte menneske</i>	31

Skolens formål og verdigrunnlag

Skolen er en skole bygget på humanistiske verdier og et sekulært livssyn, i tråd med privatskolelovens formålsparagraf. Skolen ønsker å utgjøre et alternativ til den offentlige skole, men også til øvrige norske privatskoler. Målet med dette er å skape en skole for dem som ønsker en undervisningsform som tar utgangspunkt i humanistiske prinsipper, med filosofi, etikk og menneskerettigheter.

Begrepet «humanisme» kommer av latin og betyr «menneske» eller «menneskelig». Humanisme er en bred og vanskelig avgrensbar betegnelse. Den spenner over en rekke og ofte innbyrdes motstridende tanke-systemer. Felles for de forskjellige typene humanisme er at de tar utgangspunkt i menneskets evne til fornuftig tenkning og at mennesket har verdi i seg selv.

Humanismen er vanskelig å definere. Fundamentet til humanismen ligger som nevnt i menneskeverdet. Et av utgangspunktene for dagens moderne humanisme er knyttet til menneskerettighetserklæringen av 1948. Denne slår fast menneskets iboende verdighet, uavhengig av nasjonalitet og kulturelle tilhørighet. I innledningen slås følgende fast: «anerkjennelsen av iboende verdighet og av like og uavhengelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden».

Dette utdypes i artikkel en i erklæringen: «Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd».

Skolens livssynsmessige verdigrunnlag er «livssynshumanismen». Dette blir grunnlaget for skolens menneske- og verdisyn. Livssynshumanismen setter mennesket i sentrum, begrunnet i rasjonell og kritisk tenkning. Den går videre enn den tradisjonelle humanismen i det at den i større grad avviser eksistensen av noe overnaturlig eller guddommelig.

Det finnes imidlertid ingen samlet begrunnelse for menneskeverdet i humanismen som alle kan godta. Videre må livssynshumanister leve med at det finnes forskjellige filosofiske og religiøse begrunnelser for menneskeverdet. Det er således menneskeverdet og ikke begrunnelsen for dette som blir det felles utgangspunkt for livssynshumanismen og for skolen. Filosofen Immanuel Kant har samlet dette i det såkalte «kategoriske imperativ», som sier at «handle slik at du alltid bruker menneskeheten både i egen og i enhver annen person samtidig som et formål og aldri bare som et middel». Menneskeverdet blir altså noe som tilhører individet selv, ikke hentet fra et sosialt fellesskap, som familien eller vedkommendes religiøse tilknytning.

Skolen ønsker å fremme lærelyst og fornuftsbasert kunnskap i tråd med sekulære humanistiske verdier, og har et mål om å gjøre elevene rustet til et liv i det moderne samfunn.

For å nå dette målet har skolen tatt utgangspunkt i kunnskapsløftet, og gjort de nødvendige tilpasninger til det humanistiske verdigrunnlaget.

Livssynshumanismen tar utgangspunkt i vitenskapen for all kunnskapsformidling. Dette vil være førende for hele skolens kunnskapsformidling. Det som fremholdes som vitenskapelige sannheter, skal kunne bevises med vitenskapelige metoder. Allikevel vil ikke nødvendigvis alt som representerer fornuftsbasert kunnskap kunne bevises vitenskapelig. Skolen skal være bevisst på at tro også kan eksistere ved siden av vitenskapen. Men det er ikke nødvendigvis noen vekselvirkning mellom disse.

En del av den livssynshumanistiske tradisjonen er knyttet til kritisk tenkning. I tillegg til å gjennomsyre alle fagene som skal undervises av skolen, skal dette også prege holdningen til skolens verdigrunnlag i seg selv. I den filosofiske tradisjon forstås kritisk tenkning som det å innta en åpen og undersøkende holdning. Dette blir en praksis rundt tre ledd. For det første, klargjøring. Hva betyr dette, eller hva tenker vi om en sak? For det andre, begrunnelse. Hvordan begrunner vi det vi tenker? For det tredje, problematisering. Her foretar vi kritiske vurderinger av våre begrunnelser.

I livssynshumanismen er det et viktig prinsipp at ingen kan ta monopol på sannheten. Dette ligger til grunn for humanistenes syn på erkjennelse. Her står den frie kritiske tanke sentralt. Dette innebærer flere ting. For det første kan ikke humanismen bekjenne seg til én vitenskapelig eller livssynsmessig erkjennelse. Det finnes både områder hvor vitenskapen ikke kan gi svar, og områder hvor vitenskapen motsier seg selv, eller flere vitenskaper motsier hverandre. For det andre hører den frie tanke og det frie ord med for å utfordre seg selv og andre. Derfor vil humanistene protestere der vitenskap eller religion mener at alt er forutbestemt, slik at menneskets valg ikke har noen betydning.

Ikke alle aspekter ved humanismes fokus på vitenskapelighet har historisk sett hatt heldige utslag. Hareide skriver følgende om dette:

Nå liker vi å tenke at menneskerettighetene kom som en følge av den europeiske tradisjonen med demokrati og rettsstat. Jeg mener at det representative demokratiet er Vestens viktigste politiske gave til verden. Men da må vi også se nærmere på skyggesidene. Det var store begrensninger i menneskeverdet.

Thomas Jefferson skrev de berømte ord i den amerikanske uavhengighetserklæringen: 'Vi holder disse sannhetene for å være selvinnyttende; at alle mennesker er skapt like; at de har blitt utrustet av Skaperen med visse uavhengelige rettigheter'. Men likheten var ikke selvinnyttende. Han var slaveeier. De eneste som fikk stemmerett var menn med eiendom – og ikke mennenes eiendom som bl.a. var slaver og kvinner. Da den franske revolusjonen heiste fanen for frihet, likhet og brorskap, så økte slavehandelen – og de ga slaveskipene nye navn som: «frihet», «likhet» og «brorskap». Kvinnene fikk ikke stemmerett i Frankrike før i 1944.

Menneskeverdet ble definert ut fra eiendom og kjønn. Det tok århundrer med kamp for å delvis rette opp dette.

En annen begrensning var etnisitet. Da Norge gjennomførte parlamentarisk demokrati og var et av de første land i verden som innførte allmenn stemmerett – økte undertrykkelsen av våre minoriteter samer og de reisende. I 1934 vedtok det norske storting mot én stemme en tvangssteriliseringslov med rasistiske begrunnelser og konsekvenser – noe vi først de siste par tiår har tatt et oppgjør med.

En tredje begrensning var statsborgerskapet. England var et land som med rette kunne være stolt av sitt demokrati. Men samtidig styrte de halve verden som kolonier – uten at de så noen inkonsekvens. De tenkte at menneskerettighetene var begrenset til de som hadde statsborgerskap. Menneskeverdet stoppet ved landegrensene. Denne nasjonalismen sliter vi fortsatt med.

Menneskerettighetserklæringen var en universell revolusjon som brøt med disse vestlige tradisjonene. USA måtte ta oppgjør med sine raselover som forbød giftermål mellom svarte og hvite. Europeiske land måtte ta et oppgjør med sin kolonialisme. Norge måtte ta et oppgjør med behandling av minoriteter. Og lengst inne sitter oppgjøret med den selvcentrerte nasjonalismen».²

Skolen ønsker at slike og andre skyggesider, både ved humanismen og de øvrige religioner også skal være en del av undervisningen. Ingenting skal holdes hellig. Å presentere elevene for alle sider av humanismen og religionene vil være avgjørende for å utvikle elevene som kritisk tenkende mennesker.

I moderne sekulær humanisme er menneskeverdet kjernen for hvilke verdier som skal være førende for det humanistiske livssynet. Mennesket skal ikke reduseres til å virke i kraft av seg selv som fornuftig tenkende individ. På den ene siden avgrenses derfor humanismen mot troen på at mennesket er underordnet og umyndiggjort i møte med en religiøs størrelse. Mennesket skal ikke være avhengig av noe guddommelig. Humanismen allierer seg derfor med naturen og vitenskapen. På den annen side anser ikke humanismen mennesket som en integrert del av naturens orden. Menneskets åndelighet, fornuft og selvstendige tenkning gjør at det ikke kan brukes som et middel for andre humanistiske verdier. Mennesket skal for eksempel ikke kunne umyndiggjøres i møte med naturvitenskapen. I dette ligger det paradokset som kalles «det humanistiske paradoks». Aas forklarer dette slik:

Hvis individet tilkjennes verdi gjennom noe annet utenfor seg selv (natur, stat, Gud), står man alltid i fare for at det også kan ofres til fordel for dette andre. Derfor skal vi alltid også se verdigheten i «annetheten», i det lånte og mottakende.³

Skolens fokus på kritisk tenkning vil måtte ha slike motstridende teorier og vurderinger med seg, og være åpne om at disse eksisterer. Kun slik vil elevene få faktisk mulighet til

² Dag Hareide *Noen tanker om humanisme i skolen* 2011.

³ Per Anders Aas *Det humanistiske paradoks* 2003.

å gjennomføre gjennomtenkte valg og refleksjoner.

Fokuset på den kritiske tenkning skal også prege synet på humanistiske verdier ut over de rent menneskerettede verdier. Skolen ønsker å ha fokus på å formidle miljø- og dyrevernstenkning til elevene. Miljø og bærekraft skal vektlegges ved for skolens valg av lokaler, hvordan anskaffelser inngås og hvordan prosjekter gjennomføres. «Bruk- og kast»-mentalitet skal unngås. Elevene skal også læres opp til en ydmykhet overfor både flora og fauna. Det aller meste mennesket omgir seg med av husdyr og øvrige naturressurser, er ressurser som både er begrensede og som det er knapphet på. Denne ydmykheten overfor naturen og miljøet vil integreres så langt det lar seg gjøre i skolens virksomhet og undervisning

Skolen ønsker for øvrig å legge til rette for å bli en enhet hvor alle aktørene jobber mot et felles mål. Både lærere, elever, foresatte og ledelsen skal jobbe mot et best mulig læringsutbytte i tråd med skolens humanistiske verdigrunnlag.

Overblikk over læreplanene

Som nevnt tar skolens læreplan utgangspunkt i kunnskapsløftet.

Skolen ønsker imidlertid å utvide fokuset på emnene humanisme, filosofi, etikk og menneskerettigheter. Det er derfor opprettet en læreplan for dette som eget fag, til fortrenghet for det tradisjonelle religion og etikk-faget. Skolen vil ikke være verdinøytral, men ha fokus på de verdier som springer ut fra livssynshumanismen.

Skolens humanistiske verdigrunnlag og fokus på kritisk tenkning vil gjennomgående være førende for undervisningen i alle fag.

Fellesfag

I faget «menneskerettigheter, livssyn og etikk» på Vg3 har skolen utarbeidet egen læreplan basert på kunnskapsløftet, i tråd med skolens verdigrunnlag.

I øvrige fellesfag følger skolen læreplanen for kunnskapsløftet.

Programfag

Skolen følger læreplanen for kunnskapsløftet i samtlige programfag.

Fag- og timefordeling

Skolen ønsker å organisere fag- og timefordelingen etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Faget Religion og etikk på VG3 er endret til faget «filosofi og livssyn». Dette faget har samme timeantallet som det ordinære religion og etikk-faget, men den interne emnestrukturen er endret.

Arbeidsmetodikk

Skolen ønsker at humanistiske tanker og verdier skal være førende for arbeidsmetodikken på skolen.

Livssynshumanismen setter mennesket i sentrum for all kunnskap. Vitenskapelighet vil derfor være førende for undervisningen. Alle emner som undervises skal ha sitt grunnlag i vitenskapelig anerkjente kilder. Kritisk tenkning, og å stille spørsmål ved vedtatte sannheter vil være en sentral del av opplæringen.

Mennesket i sentrum innebærer også at elevene skal læres respekt for sine medmennesker og sine omgivelser. Dette gjøres både ved at lærerne skal formidle slike verdier i sin undervisning, og ved at elevene skal læres opp til gjensidig respekt for hverandre, samfunnet for øvrig og naturen.

Skolens etablerere har tidligere erfaring fra Akademiet og Heltberg Montessori. Erfaringene derfra vil derfor ligge til grunn for skoledriften etter denne læreplanen.

Skolen ønsker å fokusere på å lære elevene studieteknikk, slik at de selv får best mulig læringsutbytte av undervisningen. Inn under dette går også samarbeidsmetoder, og fokuset på kritisk tenkning. Ved å anvende egenvurderinger og vurderinger av andre elever, vil elevene læres å forstå hvilke premisser som ligger til grunn for gode faglige resultater, og hvordan dette formidles.

Undervisningen skal baseres på anerkjente pedagogiske prinsipper og oppdatert pedagogisk forskning. Skolens etablerere har tidligere erfaring med skoledrift både fra Heltberg- og Akademiet-skolene. Skolen ønsker å anvende relevante deler av Montessoripedagogikken og praksisen fra Heltberg, i tråd med skolens humanistiske verdigrunnlag.

En viktig humanistisk teoretiker som skolen også ønsker å basere sin undervisning på, er filosofen og psykologen John Dewey. Hans teorier har vært førende både for offentlige og private skoler i Norge i en årrekke.

Dewey hadde en sterk tro på oppdragelsens muligheter og betydning, ikke bare som et middel til å gi kunnskaper, men også som karakterdannende virksomhet med sosial tilpasning for øye. Karakteristisk for hans pedagogiske ideer er begrepene elevaktivitet og arbeidsskole: slagordet var «learning by doing». Som filosof var Dewey først påvirket av tysk idealisme og hegelianisme, men kom senere under avgjørende innflytelse fra William James og hans pragmatisme. Dewey utformet sin egen form for pragmatisme, som han kalte instrumentalisme – tenkningen er et instrument eller redskap for handling – og har gjennom denne hatt stor innflytelse på filosofi og sosial tenkning i USA.

Eksempler på arbeidsmetodikken basert på de overstående teorier, kan være følgende:

- Elevene jobber både i grupper og selvstendig.
- Jobbe i arbeidsrom, følge seminarer og deretter returnere til arbeidsrom.
- Samfunnet og naturen er også «klasserom». Skolen ønsker at elevene skal bruke bibliotek, organisasjoner, bedrifter, foresatte, institusjoner og naturen aktivt.

Organisering av skoleåret

Skolen ønsker i så stor grad som mulig å organisere skoleåret etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Lærerne

Skolen ønsker å ansette og tilrettelegge for lærere som er motiverte og engasjerte. De skal finne glede i å omgås unge mennesker, som fremstiller seg selv som likeverdige med elevene. Allikevel skal fokuset på å være gode rollemodeller være stort.

Lærerne skal være mye mer enn bare den tradisjonelle kunnskapsformidleren fra tavlen. De skal se hver enkelt elev og gi dem god og individuell oppfølging, både faglig og sosialt.

Det er et mål at lærerne skal gi hver elev minimum 30 minutter personlig veiledning i uka. Tilbakemeldingen skal være aktiv og systematisk. Det skal settes opp personlige mål for den enkelte elev, og disse skal følges opp.

Trivsel

Det er en forutsetning for god kunnskapsformidling og engasjement at trivsel og motivasjon ivaretas av skolen. Det er skolens syn at det er en vekselvirkning mellom elevenes og lærernes trivsel. Elevene vil ikke bli motivert til innsats uten engasjerte lærere, og lærerne vil ikke kunne la seg engasjere dersom det ikke legges til rette for at elevene skal kunne oppnå motivasjon for innlæringen.

Som nevnt har skolens etablerere erfaring fra Akademiet, i tillegg til Heltberg. Skolen ønsker å anvende erfaringene fra disse skolene når det kommer til både læringsmiljø, trivsel, motiverte lærere og kollegaveiledning. For det første skal skolen ikke preges av tradisjonelle skillelinjer mellom rektor/lærer/foresatte/elever. Det skal etterstrebes at aktørene i skolen fungerer som en enhet som jobber mot samme mål, snarere enn forskjellige fraksjoner som er i opposisjon til hverandre. Poenget med å unngå slik polarisering og interessekonflikter, er å sette elevenes motivasjon og læring i sentrum for alle sider av skolens drift. Konflikter vil alltid forringe dette.

Skolen ønsker også at skolemiljøet skal preges av de humanistiske verdigrunnlag. Formidling av humanisme, likeverd, gjensidig respekt og forståelse i all samhandling mellom elevene selv, mellom elevene og lærerne, samt overfor øvrige, vil være med på å gjøre skolen til et trygt sted å ha sitt daglige virke.

Den generelle delen av læreplanen.

INNLEDNING
DET MENINGSSØKENDE MENNESKE
KRISTNE OG HUMANISTISKE VERDIER
KULTURARV OG IDENTITET
DET SKAPENDE MENNESKE
KREATIVE EVNER
TRE TRADISJONER
KRITISK SANS OG SKJØNN
VITENSKAPELIG ARBEIDSMÅTE OG DEN AKTIVE ELEV
DET ARBEIDENDE MENNESKE
TEKNOLOGI OG KULTUR
LÆRING OG ARBEID
UNDERVISNING OG EGEN LÆRING
FRA DET KJENTE TIL DET UKJENTE
TILPASSET OPPLÆRING
ALLSIDIG UTVIKLING AV ALLE
LÆRERNES OG VEILEDERNES ROLLE
FORMIDLINGSEVNE OG AKTIV LÆRING
LÆRING SOM LAGARBEID
DET ALLMENNDANNEDE MENNESKE
KONKRET KUNNSKAP OG HELHETLIGE REFERANSERAMMER
FELLES FORSTÅELSE I ET SPESIALISERT SAMFUNN
INTERNASJONALISERING OG TRADISJONSKUNNSKAP
DET SAMARBEIDENDE MENNESKE
EN SAMMENSATT UNGDOMSKULTUR
PLIKTER OG ANSVAR
LIVSKUNNSKAP FRA FELLESKAPET I SKOLE OG OPPLÆRING
ET BREDT LÆRINGSMILJØ: ELEVKULTUR, FORELDREDELTADELSE OG LOKALSAMFUNN
DET MILJØBEVISSTE MENNESKE
NATURFAG, ØKOLOGI OG ETIKK
MENNESKE, MILJØ OG INTERESSEKONFLIKTER
NATURGLEDE
DET INTEGRERTE MENNESKE

Innledning

Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv, og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi. (I denne publikasjonen omfatter begrepet elever også den del av videregående opplæring som foregår i bedrift) Opplæringen skal kvalifisere for produktiv innsats i dagens arbeidsliv, og gi grunnlag for senere i livet å kunne gå inn i yrker som ennå ikke er skapt. Den må utvikle de evner som trengs for spesialiserte oppgaver, og gi en generell kompetanse som er bred nok for omspesialisering senere i livet. Opplæringen må både gi adgang til dagens arbeids- og samfunnsliv, og kyndighet til å mestre skiftende omgivelser og en ukjent fremtid. Den må derfor tilføre holdninger og kunnskaper som kan vare livet ut, og legge fundamentet for de nye ferdighetene som trengs når samfunnet endres raskt. Den må lære de unge å se framover og øve evnen til å treffe valg med fornuft. Den må venne dem til å ta ansvar - til å vurdere virkningene for andre av egne handlinger og å bedømme dem med etisk bevissthet.

Utdanningsverket må bygges slik at voksne kan få samme muligheter som dagens unge. Grunnutdanningen vil ikke lenger strekke til for livslang yrkesutøvelse. Omstilling og dermed kunnskapsfornyelse vil være det stabile livsinnslag. Den kunnskap de voksne har fått i grunnutdanningen, må derfor både vedlikeholdes og fornyes. Utdanningsverket må være åpent, slik at det blir mulig å vende tilbake til opplæring gjennom hele livet og fra alle yrker, uten store formelle hindre. Samfunnets ansvar er å se til at det ikke utvikles forskjeller i mulighetene, slik at lik rett til utdanning kan bli reell.

Opplæringen må spore den enkelte til driftighet og til tett samvirke for felles mål. Den må lære elevene framferd som gjør det lettere for dem sammen å nå resultatene de sikter mot. Den må fremme demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet. Den skal utvikle samhørighet med andre folk og menneskenes felles livsmiljø, slik at vårt land blir et skapende medlem av verdenssamfunnet.

Opplæringen må gi rom for elevenes skapende trang, og samtidig vekke deres glede ved andres ytelser. Gjennom bilde og form, tone og ord, må de stimuleres til å utfolde fantasi og oppleve kunst.

Utgangspunktet for oppfostringen er elevenes ulike personlige forutsetninger, sosiale bakgrunn og lokale tilhørighet. Opplæringen skal tilpasses den enkelte. Større likhet i resultat skapes gjennom ulikhet i den innsats som rettes mot den enkelte elev. Bredde i ferdigheter skapes gjennom stimulering av elevenes forskjellige interesser og anlegg. Den enkeltes særpreg gir sosialt mangfold - likhet i evner til å delta gir samfunnet rikhet. Kort sagt, opplæringens mål er å utvide barns, unges og voksnes evner til erkjennelse og opplevelse, til innlevelse, utfoldelse og deltakelse.

Skal utdanningen fremme disse målene, kreves en nærmere utdyping av verdigrunnlag, menneskesyn og fostringsoppgaver.

Det meningssøkende menneske

Oppfostringen skal baseres på grunnleggende **kristne og humanistiske-religiøse og livssynshumanistiske** verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden. Synet på menneskets likeverd og verdighet er en spore til stadig på nytt å sikre og utvide friheten til å tro, tenke, tale og handle uten skille etter kjønn, funksjonsevne, rase, religion, nasjon eller posisjon. Dette grunnsyn er en varig kilde til endring av samfunnet for å bedre menneskenes kår.

Kristne og humanistiske verdier

De kristne og humanistiske verdier både fordrer og beforder toleranse og gir rom for andre kulturer og skikker. De begrunner den demokratiske rettsstat som rammen rundt jevnbyrdig politisk deltakelse og debatt. De framhever nestekjærlighet, forbrødring og håp, vektlegger muligheten for fremgang gjennom kritikk, fornuft og forskning, og betoner at mennesket selv er en del av naturen ved sin kropp, sine behov og sine sanser.

Den kristne tro og tradisjon utgjør en dyp strøm i vår historie - en arv som forener oss som folk på tvers av **trosretninger religion, livssyn, grenser og kulturer**. Den preger folkets livsnormer, forestillingsverden, språk og kunst. Den binder oss sammen med andre folkeslag i ukens rytme og årets høytider, men lever også i våre nasjonale særdrag: i begreper og bekjennelser, i byggeskikk og musikk, i omgangsformer og identitet.

Vår kristne og humanistiske tradisjon legger likeverd, menneskeretter og rasjonalitet til grunn. Sosial fremgang søkes i fornuft og opplysning, i menneskets evne til å skape, oppleve og formidle. **Opplysningstiden er grunnlaget for vår moderne humanisme. Dette var en europeisk intellektuell bevegelse på 16- og 1700-tallet, som vektla fornuft fremfor følelser og fantasi. Dennes verdier la grunnlaget bl.a. for den franske revolusjon i 1798. Den norske grunnloven av 1814 er også i stor grad påvirket av de humanistiske verdier fra opplysningstiden.**

Samlet gir denne sammenflettede tradisjon uvisnelige verdier både til å orientere livsførselen og til å ordne samfunnslivet etter. De fremmer uegennyttig og skapende innsats, og de tilskynder rettskaffen og høvisk handling.

Samtidig må de unge lære at skiftende epoker har hatt vekslende sed og skikk, og at forskjellige samfunn har ulike regler for rett livsførsel. De unge må forstå at moralsyn kan være en kilde til konflikt, men at de også gjennomgår endringer, slik at det gjennom refleksjon, kritikk og dialog kan dannes nye modeller for samfunnsforhold og samkvem mellom mennesker.

Oppfostringen skal bygge på det syn at mennesker er likeverdige og menneskeverdet er ukrenkelig. Den skal befeste troen på at alle er unike: enhver kan komme videre i sin egen vokster, og individuell egenart gjør samfunnet rikt og mangfoldig. Oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og solidaritet på tvers av grupper og grenser. Den skal vise kunnskap som en skapende og omformende kraft, både til personlig utvikling og humane samkvemsformer.

Barn og unge må både forstå moralske krav og la dem bli ledende for sin vandel.

Normene som gjelder i samfunnet - i yrkesetikk, arbeidsmoral og forretningsskikk – har avgjørende innvirkning på samfunnets kvalitet. Om oppgaver løses med fagkunnskap til gagn for andre, om arbeidet organiseres slik at det hindrer skade og fremmer helse, om teknologien er sikker, om produktene holder mål og om avtaler er åpne og ærlige. Vårt velferdssamfunn selv bygger på en moralsk kontrakt: på den ene side ved at alle skal bidra til ordninger som løfter og hjelper oss selv når vi behøver det, og på den annen side ved å utvikle andre etter deres evner og støtte dem når de blir rammet.

Oppfostringen skal se mennesket som et moralsk vesen, med ansvar for egne valg og handlinger, med evne til å søke det som er sant og gjøre det som er rett. Men mennesket kan også handle destruktivt: i strid med sin samvittighet, på tvers av normer og mot bedre vitende, til skade for egen og andres tarv.

Oppfostringen må følgelig begrunne samfunnets idealer og verdier, og levendegjøre dem slik at de blir en virksom kraft i folkets liv. Den må gi livstro og alvor som kan bære gjennom de tilbakeslag, kriser og konflikter som livet gir. Og den må gi raushet ved feilslag slik at en blir tatt på alvor også når en mislykkes, og kan tilgis og reise seg. Opplæringen må altså klarlegge og begrunne etiske prinsipper og regler. Disse kan anskueliggjøres med utgangspunkt i Bibelen, **menneskerettigheter, etikk og moral**, men også ved eksempler fra andre religioner, fra historie, fortellinger og biografier, fra sagn, lignelser, myter og fabler.

Elever må treffe valg som prøves mot de normer skolen og samfunnet bygger på. Og skolens ansatte bør foregå med sitt eksempel. Det må være et tett samspill mellom fostringen i hjemmene, skolens opplæring og samfunnet som omgir den.

Kulturarv og identitet

Utviklingen av den enkeltes identitet skjer ved at en blir fortrolig med nedarvede væremåter, normer og uttrykksformer. Opplæringen skal derfor ivareta og utdype elevenes kjennskap til nasjonale og lokale tradisjoner - den hjemlige historie og de særdrag som er vårt bidrag til den kulturelle variasjon i verden. Samisk språk og kultur er en del av denne felles arv som det er et særlig ansvar for Norge og Norden å hegne om. Denne arven må gis rom for videre utvikling i skoler med samiske elever, slik at den styrker samisk identitet og vår felles kunnskap om samisk kultur.

Samtidig forteller kulturhistorien at kontakt med andre og forskjellige livsformer gir muligheter for overraskende kombinasjoner og for kollisjoner mellom anskuelser. Møtet mellom ulike kulturer og tradisjoner gir både nye impulser og grunnlag for kritisk refleksjon.

Skolen har fått mange elever fra grupper som i vårt land utgjør språklige og kulturelle minoriteter. Utdanningen må derfor formidle kunnskap om andre kulturer og utnytte de muligheter til berikelse som minoritetsgrupper og nordmenn med annen kulturell bakgrunn gir. Viten om andre folk gir egne og andres verdier en sjanse til å prøves. Oppfostringen skal motvirke fordommer og diskriminering og fremme gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med ulike levesett.

Utdanningen skal oppøve evnen til samarbeid mellom personer og grupper som er forskjellige. Men den må også gjøre tydelig de konflikter som kan ligge i møtet mellom ulike kulturer. Åndsfrihet innebærer ikke bare romslighet for andre syn, men også mot til å ta personlig standpunkt, trygghet til å stå alene og karakterstyrke til å tenke og handle etter egen overbevisning. Toleranse er ikke det samme som holdningsløshet og likegyldighet. Oppfostringen skal utvikle personlig fasthet til å hevde egne og andres rettigheter og til å reise seg mot overgrep.

Mange mennesker er funksjonshemmet i forhold til sine omgivelser. Oppfostringen må formidle kunnskaper om og fremme likeverd og solidaritet overfor dem som har andre forutsetninger enn flertallet. Og den må skape skjønn for at vi alle kan rammes av sykdom eller ulykker, nød eller prøvelser, slag eller sorg, som kan gjøre enhver avhengig av andres omsorg.

Det skapende menneske

Menneskets særtrekk er at det både kan fatte det tidligere slektsledd har tenkt og følt, bruke det de har frembrakt og formet - og samtidig overskride de begrensninger som fortiden satte ved nybrott og oppfinnsomhet.

Oppfostringen skal fremme både lojalitet overfor det nedarvede og lyst til å bryte nytt land. Da må den gi både praktisk ferdighet og innsikt - trene både hånd og ånd.

Oppfostringen skal gi elevene lyst på livet, mot til å gå løs på det og ønske om å bruke og utvikle videre det de lærer. Barn starter på et stort eventyr som med hell og omsorg kan vare et livsløp. Skolen må lære dem ikke å være redde, men å møte det nye med forventning og virkelyst. Den må skape trang til å ta fatt og holde fram. Den må opparbeide vilje til å komme videre, og utvikle energi til å motstå egen vegring og overvinne egen motstand.

Kreative evner

Det fremste mål for utdanning er utvikling. Opplæringen skal møte barn, unge og voksne på deres egne premisser og samtidig føre dem inn i grenseland der de kan lære nytt ved å åpne sinn og prøve evner.

Barns nysgjerrighet er en naturkraft. De er fulle av lærelyst, men også av uvitenhet og usikkerhet. Mye av det de lærer, henter de ved å ta etter eldre barn og de voksne; ved det blir de sosiale. De utvikler sine skapende evner til å tenke, tale, skrive, handle og føle ved å innlemmes i de voksnes verden og tilegne seg de voksnes ferdigheter.

For barn og unge er verden ny og derfor ikke selvfølgelig. De kan famle og spørre om det voksne tar for gitt, og har fantasi og forestillingsevne i rikt monn. Virkeligheten setter få grenser for deres tanker. Barns nyfikenhet er et forbilde for alle som skal utvikle seg og lære, og en del av den barnekultur som har en egenverdi skolen må verne om og gjøre bruk av i opplæringen - fordi barn også i stor grad lærer av hverandre.

Skapende evner vil si å oppnå nye løsninger på praktiske problemer ved uprøvde grep og framgangsmåter, ved å oppspore nye sammenhenger gjennom tenkning og forskning, ved å utvikle nye normer for skjønn og samhandling, eller ved å frambringe nye estetiske uttrykk. Skapende evner kommer til uttrykk både i forbedrede maskiner, redskaper og rutiner; i resultater fra arbeid og forskning, i kriterier for vurdering og avveining, i bygninger, malerkunst, musikk, bevegelse og ord.

Undervisningen må derfor vise hvordan oppfinnsomhet og skaperkraft stadig har endret menneskenes levekår og livsinnhold, og under hvilke historiske vilkår det har skjedd. Fortidens små og store landevinninger gir ikke bare respekt for det mennesker før oss har frembrakt. De viser også at framtiden er åpen, og at dagens unge kan forme den med sin innsats og sin fantasi. Kulturarven er ikke ensidig rettet mot fortiden, men en skapende prosess, der ikke minst skolen er en viktig deltaker.

Men kreativitet forutsetter også læring: at en kjenner elementer som kan kombineres på nye måter og har innarbeidet ferdigheter og teknikker til å virkeliggjøre det en kan forestille seg eller fabulere over. Faktisk viten kan brukes til å stimulere både drøm, fantasi og lek - og evne til å oppdage felles mønstre på ulike områder.

Tre tradisjoner

Opplæringen må derfor tuftes på og vise tidligere tiders bidrag, slik de har nedfelt seg i menneskenes store tradisjoner for skapende arbeid, søking og opplevelse. Kjennskapet til disse tre tradisjoner viser at hver generasjon kan føye nye innsikter til de foregåendes erfaring, at vanetenking kan brytes og kunnskap kan ordnes på nye måter - og at de som vokser opp nå, vil yte skapende bidrag for dem som kommer etter. Undervisningen må derfor legges opp slik at elever og lærlinger selv kan ta del i videre utvikling av praksis og i innhenting av ny kunnskap.

Den første av dem er knyttet til praktisk virke og læring gjennom erfaring. Mange av de ting som er en del av menneskenes velferd, er ikke resultat av store sprang, men av en lang serie forbedringer i små skritt, i alle slags hjelpemidler, redskaper og rutiner - fra skrivemaskiner til symaskiner, fra klokker til komfyrer, fra byggeskikk til arbeidsteknikk. Samfunnets fremgang avhenger ikke bare av ekstraordinære bidrag fra noen begavede få, men fra utallige ytelser over lange perioder fra et stort antall alminnelige hverdagsmennesker. Gjennom igjen og igjen å møte de samme problemer har de gradvis utviklet godt håndlag og sikker praksis i bruk av redskaper og materialer. For å løse oppgavene bedre, har menneskene trinnvis forbedret teknologi, verktøy og maskiner.

Opplæringen må formidle hvordan levekårene stadig er brakt framover gjennom generasjoners prøving og feiling, ved famling og forsøk i det praktiske liv. Det gjelder også sosiale oppfinnelser: konstitusjonelle styreformer, kollektive ordninger som fagforeninger eller lovverk om miljøvern. Viten om denne del av kulturarven og historien gir både trygghet i tradisjon og beredskap til å gjøre forandringer.

I de fleste virksomheter, også innenfor opplæringen, har slike erfaringer dels avsatt seg som taus kunnskap, som sitter i hendene og formidles ved bruk. Det er viktig å bevisstgjøre og sette ord på denne kunnskapen, slik at den ikke blir et alibi for å gjøre dårlig arbeid, men gjenstand for refleksjon og debatt.

Den andre tradisjonen møter elevene gjennom skolefag, der ny viten er hentet gjennom teoretisk utvikling og er prøvd ved logikk og erfaring, fakta og forskning. Den presenteres i språk og samfunnsfag, i matematikk og naturfag.

Opplæringen i den omfatter trening i tenking - i å gjøre seg forestillinger, undersøke dem begrepsmessig, trekke slutninger og avgjøre ved resonnement, observasjoner og eksperimenter. Dette går sammen med øvelse i å uttrykke seg klart - i argumentasjon, drøfting og bevisføring.

Den tredje er vår kulturelle tradisjon, knyttet til menneskets formidling ved kropp og sinn, i idrett, kunst og håndverk, i språk og litteratur, i teater, sang, musikk og dans. I den forenes innlevelsessevne og uttrykkskraft.

Elevene må utvikle gleden ved det vakre både i møte med kunstneriske uttrykk og ved å utforske og utfolde egne skapende krefter. Alle bør få sjansen til å erfare både det slit det kan koste og den fryd det kan vekke å gi følelser form, tanker uttrykk og kroppen anstrengelse. Det gir også teft for eget talent, der alle kan finne noe de kan mestre og overraske seg selv med. Øvelse av ferdigheter for både kunst og sport gir sans for

disiplin, syn for eget verd og verdsetting av andres innsats. Mestring gjennom strev, øvelse av følsomhet og evnen til å uttrykke følelser, kan oppnås både i lek og virke, i glede og alvor.

Samtidig gir fri fabulering og fantasi, undring og diktning åpninger for å skape livaktige, eventyrlige verdener østenfor sol og vestenfor måne - og ved det gjøres virkelighetens verden mer mangesidig og fantastisk for alle. Mer enn det: I møtet med skapende kunst kan en rykkes ut av vaneforestillinger, utfordres i anskuelser og få opplevelser som sporer til kritisk gjennomgang av gjengse oppfatninger og til brudd med gamle former.

Kritisk sans og skjønn

På alle livsfelter kreves kritisk skjønn, som også utvikles i møtet med disse tradisjonene. Dømmekraft utvikles ved å vurdere ytringer og ytelser mot standarder. Å gi stilkarakter i sport krever et trenet blikk; å bedømme kvaliteten på et arbeid krever faginnsikt. Forstandig vurdering - evne til å fastslå kvalitet, karakter eller brukelighet - forutsetter modning ved gjentatt øvelse i bruk og problematisering av velprøvde standarder. I møtet med både kunstneriske uttrykk og arbeidslivets normer for godt håndverk og god form, må inntrykkene gis tid til å felle seg ned, slik at de kan vokse fram som selvstendige holdninger.

- Felles for de tre tradisjonene er at de føyer sammen menneskenes evner til å skape og oppleve. De viser hvordan søking på ulike områder har frambrakt bidrag av varig verdi. De framhever den rike arven vi forvalter fra fortiden, og de gir kunnskap om menneskenes muligheter til stadig videre utvikling.

I mange virksomheter og yrker koples alle tre tradisjoner: En tømrer må f.eks. ikke bare være nevenyttig og netthendt, men også vite hva en bjelke tåler av trykk og strekk, og ha standarder for en godt utført jobb og for et vakkert utseende arbeid.

Ved allsidig anskueliggjøring av alle tre tradisjoner fremmes en harmonisk personlighetsutvikling. Derfor må opplæringen trene blikket og øve sansen for de opplevelsesmessige sidene ved alle fag: at naturen har sine lover, men også sin skjønnhet og storhet; at kunstnere kan prøve å fange og tolke den; at gode ideer kan vekke sterke følelser og at innsikter kan gis en vakker form, enten det er ved språklig drakt eller ved oppstillingen av en formel.

Vitenskapelig arbeidsmåte og den aktive elev

Utdanningen skal ikke bare overføre lærdom - den skal også gi elevene kompetanse til å skaffe seg og vinne ny kunnskap.

Oppfinnsom tenking innebærer å kombinere det en vet, til å løse nye og kanskje uventede praktiske oppgaver. Kritisk tenking innebærer å prøve om forutsetningene for og de enkelte ledd i en tankerekke holder. Undervisningens mål er å trene elevene både til å kombinere og analysere - å utvikle både fantasi og skepsis slik at erfaring kan omsettes til innsikt.

Vitenskapelig arbeidsmåte utvikler både kreative og kritiske evner, og er innen rekkevidde for alle. Barn og unge er naturlig nysgjerrige, fabulerende og eksperimenterende.

Innenfor forskningen styrer rådende oppfatninger det en søker av fakta eller sammenhenger. Samtidig er forskning en framgangsmåte for å korrigere forutinntatte standpunkter, rådende teorier og gjeldende begrep - og for å utvikle nye. Vitenskapelig metodikk består av prosedyrer for ikke å bli lurt - verken av seg selv eller andre.

Øvelse i vitenskapelig forståelse og arbeidsmåte krever trening av tre egenskaper:

- evnen til undring og å stille nye spørsmål,
- evnen til å finne mulige forklaringer på det en har observert, og
- evnen til gjennom kildegranskning, eksperiment eller observasjon å kontrollere om forklaringene holder.

Både ved eksempler og praksis bør opplæringen gi erfaring med disse trinnene i forskning - som nettopp svarer til barns og unges naturlige vitebegjær: å gjøre iakttagelser, å søke og finne forklaringer, å se implikasjoner og prøve holdbarhet.

Menneskene har opp gjennom historien bygget en felles arv av kunnskap som er nedfelt i ulike vitenskaper. Denne kunnskapen er formet for å ordne, begripe og mestre en mangesidig og kompleks virkelighet. Forståelse og teorier er utviklet i et samspill mellom menneske, samfunn og natur, der tanker og framgangsmåter er prøvd mot kompliserte omgivelser. Slik er redskapene våre, både de tankemessige og tekniske, stadig blitt bedre og mer virkningsfulle. Slik vil de i fremtiden forbedres ved ny forskning.

Det er derfor vesentlig at elevene får del i denne kulturarven gjennom opplæringen. Samtidig er det viktig at de ikke oppfatter vitenskap og teori som evige og absolutte sannheter. Utdanningen må finne den vanskelige balansen mellom respekt for etablert viten og den kritiske holdning som er nødvendig for utvikling av ny viten og for å ordne kunnskap på nye måter. Utdanningen må bidra til solid kunnskap. Men den må også gi forståelse av de begrensninger de framherskende tenkesett alltid vil ha, og av at etablerte tankebygninger kan stenge for ny innsikt.

Og undervisningen må tydeliggjøre de etiske spørsmål som forskningen selv reiser og de moralske vurderinger som må gjøres når ny viten åpner for nye valg. Den forskning som sprenger grenser for hva som er mulig, må møtes av verdier som setter grenser for hva som er tillatt.

Det arbeidende menneske

Arbeid er ikke bare et middel til å skaffe seg utkomme. Det er et særtrekk ved mennesket at det både utprøver, uttrykker og utvikler sine evner i arbeid. Opplæringen skal gi elever og lærlinger innsyn i variasjonen og bredden i vårt arbeidsliv og formidle kunnskaper og ferdigheter for aktiv deltakelse i det. I deler av arbeidslivet beror innsatsen i særlig grad på medmenneskelig innsikt og omsorg, i andre deler er bruken av ulike teknologiske hjelpemidler avgjørende.

Teknologi og kultur

Teknologi er framgangsmåter menneskene har utviklet for å nå sine mål, arbeide lettere og samarbeide bedre. Teknologi gir hjelpemidler for å lage og gjøre ting - dyrke jord, veve klær, bygge hus, lege sykdom eller reise til lands, til vanns eller i luften.

Teknologi og den forskning og utvikling som ligger bak den, er både siviliserende og inspirerende. Den er siviliserende fordi den gjør det mulig å leve med mindre slit og sykdom, og fordi den frigjør tid fra livsopphold og matstrev til overskudd og kultur. Den er inspirerende fordi den er et skapende uttrykk for samspillet mellom ånd og hånd for å møte behov og lengsler. Teknologi er ofte et uttrykk for medfølelse, som ønsket om å hjelpe til å mette eller helbrede, til å forlenge eller lette livet, til å ta hånd om barn eller heve levekårene.

Teknologiens historie er historien om oppfinnsomhet - om hvordan råemner kan formes og brukes for å lage nye ting: flint eller fyrstikker, avl for bedre husdyr, jernbane for å lette transporten, urter for å lindre smerte - hjulet og stålet, klokken og kruttet. Mange av disse oppfinnelser ble gjort av det praktiske livs kvinner og menn - bønder, mekanikere, jordmødre, håndverkere.

Skifte i teknologi markerer de store epoker i menneskenes historie - fra steinalder til atomalder, fra jordbruksrevolusjonen til den industrielle revolusjon. Teknologisk endring favner alle menneskelige ytringsformer - byggeskikk, fiske, fabrikker, transport, ernæring, boktrykkerkunst, film og musikk. Teknologi i bred forstand har satt beregnelighet og sikkerhet i stedet for tilfeldighet og sammentreff.

Teknologi i bred forstand har derfor satt dype spor i forholdet mellom mennesker - i arbeidsdeling og maktforhold, i klasseskiller og kriger. Den samlede teknologiske utvikling har gjort menneskenes kår mindre naturbestemt og mer samfunnsbestemt.

Men utviklingen av teknologi har vært tveegget fordi menneskene har hatt kryssende formål: Den har lettet menneskenes liv ved nye åpninger for byggende virke - men har også øket rommet for herjinger og ødeleggelse. Nye våpen har utvidet rekkevidden og omfanget av konflikter. Vårt samfunns velferd og eksistens er basert på et høyteknologisk arbeidsliv. På den annen side kan den samme anvendte vitenskap og teknologi brukes for destruktive formål - til å produsere altødeleggende våpen og til å utbytte og utplyndre både mennesker og natur. Når teknologien ikke styres, eller styres feil, kan den utarme jordas ressurser og ødelegge levekårene også for framtidige generasjoner.

Framveksten av ny teknologi utvikler redskaper, næringsveier, samfunnsformer og

åndsliv. Det er en vesentlig del av allmenndannelsen å kjenne vår teknologiske kulturelle arv.

Læring og arbeid

God læring er også avhengig av driv og vilje hos den enkelte til å ta på seg og gjennomføre et arbeid. Det er godt dokumentert at elevenes ytelser tydelig påvirkes av arbeidsvanene de legger seg til på tidlige skoletrinn.

Gode arbeidsvaner som utvikles i skolen, har nytte langt ut over skolens rammer. Opplæringen har ikke bare egenverdi for eleven, men har også som mål å forberede de unge til å påta seg arbeidslivets og samfunnslivets oppgaver. Skolen må derfor stå i tett utveksling med samfunnet rundt og gradvis gi elever og lærlinger innsyn i og forberedelse for aktivt virke i yrkesliv, kulturliv og politikk.

Undervisning og egen læring

Læring skjer i alle livets situasjoner og særlig når et individ selv ser behovet for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Skolen er opprettet for målrettet og systematisk læring. I skolene blir elevene undervist av et personale som har dette som sin jobb og er utdannet med dette som formål. Men læring og undervisning er ikke det samme. Læring er noe som skjer med og i eleven. Undervisning er noe som blir gjort av en annen. God undervisning setter læring i gang - men den fullbyrdes ved elevens egen innsats. Den gode lærer stimulerer denne prosessen.

Elevene bygger i stor grad selv opp sin kunnskap, opparbeider sine ferdigheter og utvikler sine holdninger. Dette arbeidet kan oppmuntres og påskyndes - eller hemmes og hindres - av andre. Vellykket læring krever en dobbelt motivering: både hos eleven og hos læreren.

Opplæringen må derfor fremme evnen til flid og til å gjøre seg umak. Den må nøre utholdenhet ved å la de unge oppleve at erfaringer, kunnskaper og anlegg gir bedre mestring og blir verdsatt. God undervisning skal gi elevene erfaringer i å lykkes i sitt arbeid, gi tro på egne evner og utvikle ansvar for egen læring og eget liv.

Fra det kjente til det ukjente

Læring skjer ved at det nye forstås ut fra det kjente - de begreper en har, avgjør hva en kan gripe og fatte. Kunnskaper, ferdigheter og holdninger utvikles i et samspill mellom gamle forestillinger og nye inntrykk.

Opplæringen må derfor knyttes til egne iakttagelser og opplevelser. Ferdighetene til å handle, til å gjøre nye erfaringer og tolke dem, må ta utgangspunkt i den forestillingsverden barn, unge og voksne møter utdanningen med - både lokale erfaringer de har høstet, målføret i deres nærmiljø og felles impulser de har fått gjennom massemediene. Undervisningen må legges opp med nøye omtanke for spillet mellom konkrete oppgaver, faktisk kunnskap og begrepsmessig forståelse. Ikke minst må den legges opp slik at elevene etter hvert får praktiske erfaringer med at kunnskap og ferdigheter er noe de selv kan være med på å utvikle.

Tilpasset opplæring

Skolen skal ha rom for alle, og lærerne må derfor ha blick for den enkelte. Undervisningen må tilpasses ikke bare fag og stoff, men også alderstrinn og utviklingsnivå, den enkelte elev og den sammensatte klasse. Det pedagogiske opplegget må være bredt nok til at læreren med smidighet og godhet kan møte elevenes ulikheter i evner og utviklingsrytme. Omsorg og omtanke formidles ikke alene ved leveregler. Læreren må bruke både variasjonene i elevenes anlegg, uensartetheten i klassen og bredden i skolen som en ressurs for alles utvikling og for allsidig utvikling. En god skole og en god klasse skal gi rom nok for alle til å bryne seg og beveges, og den må vise særlig omtanke og omsorg når noen kjører seg fast eller strever stridt og kan miste motet. Solidariteten må komme til uttrykk både overfor dem som har særlige vansker, og ved overganger mellom trinn og skoleslag. Opplæringen må tilpasses slik at barn og unge får smaken på den oppdagerglede som kan finnes både i nye ferdigheter, praktisk arbeid, forskning eller kunst. Læring og opplevelse må sveises sammen. Læringsmiljøet skal både være humant og tro mot barns nyfikenhet. Å lære å lese og skrive, regne og tegne, prøve, agere og analysere skal utløse kreativ trang ikke innsnevre den.

Allsidig utvikling av alle

Mennesket gror og vokser ved å handle og virke. Opplæringen må derfor gi rom for at alle elever kan lære ved å se praktiske konsekvenser av valg. Konkrete oppgaver tjener både som forberedelse til dagliglivets plikter og gir erfaringer for refleksjon. Øvelser og praktisk arbeid må derfor ha en viktig og integrert plass i opplæringen.

Skolen skal gi en bred forberedelse for livet - for samvirke og samhold i familie og fritid, i arbeidsliv og samfunnsliv. De unge må gradvis få øket ansvar for opplegg og gjennomføring av egen læring - og de må ta ansvar for egen atferd og væremåte. Skolen må derfor i hele sin virksomhet både ha blikket vendt mot det neste trinn og ruste elevene for mer og mer å ta del i de voksnes verden, og mot de forutsetninger den enkelte elev møter med.

De siste mannsaldrene er systematisk skolering blitt et stadig større innslag i barnas og de unges tilværelse. Skolen kan derfor ikke betraktes bare som en mellomstasjon i livet. Den er et samfunn i miniatyr som må favne hovedtrekkene av samfunnet utenfor. Skolen er bærer av en kunnskapskultur og en samværskultur som må være åpen for verden rundt, men som samtidig må danne en motvekt mot omgivelsenes negative påtrykk. Den må forsvare barndommens og ungdomsalderens egenverdi, men også være et alternativ til ungdommens egen kultur.

Lærernes og veiledernes rolle

Lærernes og veiledernes fagkunnskap er nødvendig når de unges egne erfaringer skal omsettes til innsikt. Den gode lærer kan sitt fag - sin del av vår felles kulturarv.

Slik fagkunnskap kan en ikke vente at barn og unge skal utvikle på egen hånd. Forestillinger barn danner seg om saksforhold og sammenhenger, kan være både mangelfulle og forkjærte. En lærer må derfor beherske faget godt, både for å kunne formidle med kyndighet og møte de unges vitelyst og virketrang.

Lærere må kjenne kunnskapens grenser og muligheter - også for å holde seg à jour og vokse i kompetanse når ny viten vinnes gjennom faglig utvikling eller forskning. En lærer som skal fungere godt, må selv ha mulighet for å komme videre i sin egen utvikling

gjennom etter- og videreutdanning.

Å forklare noe nytt innebærer å forankre det til noe kjent. Dette oppfylles ved at læreren bruker uttrykk, bilder, analogier, metaforer og eksempler som gir mening for eleven. Ny kunnskap må hektes tett sammen med den som alt sitter - det eleven vet, kan og tror fra før. Mye av dette er felles for elevene, i vår brede kulturarv, og gir klangbunn for kommunikasjon, samtale og læring.

Men selv i en felles kultur er det store variasjoner mellom individer etter sosial bakgrunn, kjønn og lokalmiljø. Det som er et slående eksempel eller et treffende bilde for én elev, kan være meningsomt for en annen. Det elevene har tatt med seg fra hjem, bosted eller tidligere skolegang, avgjør hvilke forklaringer og eksempler som skaper mening. Elever som kommer fra andre kulturer, har ikke samme del i den norske fellesarven. Den gode lærer bruker derfor mange og ulike bilder for å vise felles mønstre, og henter stoff og illustrasjoner fra de opplevelser ulike barn har hatt og de forskjellige erfaringer unge har gjort. Og den gode skole legger stor vekt på å utvide elevenes felles assosiasjonsgrunnlag fordi det gjør det lett å kommunisere tett. Faglig kompetanse er nødvendig for at en lærer skal være trygg og ikke bli usikker og engstelig når elevene stiller spørsmål og venter svar. Kyndighet gjør at en lærer kan makte å sette stoffet i perspektiv og møte både elever og kolleger med åpenhet og frisinn. Å kunne gi forklaringer og eksempler tilpasset hver enkeltes forutsetning og ståsted, krever systematisk og bred kunnskap om et felt.

Formidlingsevne og aktiv læring

Men fagkunnskap er ikke nok for å være en god lærer - det kreves også engasjement og formidlingsevne. En god lærer kan sitt stoff, og vet hvordan det skal formidles for å vekke nysgjerrighet, tenne interesse og gi respekt for faget.

Elevene kommer til skolen med lærelyst: med behov for å bli tatt på alvor, for å bli avholdt som den man er, med trang til å bli løftet og utfordret, med ønsker om å prøve krefter og bruke muskler. God undervisning viser omsorg for disse sider ved elevene – og for at ulike elever har ulike evner, behov og ulik motivasjon i ulike fag og faser. I lærerens kompetanse inngår kunnskap om barns, unges og voksnes normale og avvikende utvikling. En lærer skal kjenne både de generelle og spesielle vansker elever kan ha, ikke bare med læring, men også sosialt og emosjonelt når elever ikke vil, eller når foreldre ikke strekker til. Alle har sin egenverdi også når de ikke er vellykket under opplæringen.

Elevenes hug til å prøve seg må møtes av lærere med en fortellerglede og meddelelsesevne som vedholder de unges lyst til å komme videre. Lærerne må vise vei til ferdigheter som er innen rekkevidde, og til stoff som er overkommelig. Og de må være forbilder: Ved sitt engasjement og sin entusiasme må de gi elevene trang til å ta etter og våge seg utpå. Lærerne avgjør ved sin væremåte både om elevenes interesser består, om de føler seg flinke og om deres iver vedvarer. Den viktigste forutsetning for det er respekten for elevenes integritet, følsomhet for deres ulike forutsetninger og trang til å få elevene til å bruke sine muligheter og komme ut i sitt eget grenseland.

En autoritær, ironisk og negativ lærer kan slokke interessen for faget og skade elevenes selvpoppfatning. En god lærer kan inspirere ved oppmuntring, ved å gi opplevelser av

egen mestring og ved å gi bekreftende tilbakemeldinger om vekst. Trygghet er en vesentlig forutsetning for læring.

Den viktigste av alle pedagogiske oppgaver er å formidle til barn og unge at de stadig er i utvikling, slik at de får tillit til egne evner. En god lærer øker også deres utholdenhet til å orke anstrengelse og motbakker, og ikke straks vike unna om de ikke får det til med en gang. En lærer er derfor både igangsetter, rettleder, samtalepartner og regissør.

Lærernes viktigste læremiddel er de selv. Derfor må de tørre å vedkjenne seg sin personlighet og egenart, og fremtre som robuste og voksne mennesker for unge som skal utvikles følelsesmessig og sosialt. Fordi lærerne er blant de voksne personer som barn og ungdom får mest med å gjøre, må de våge å stå fram tydelig, levende og bevisst i forhold til den kunnskap, de ferdigheter og de verdier som skal formidles. Lærerne må være så nære som personer at barn og unge kan stole på og snakke åpent med dem. De må kunne tenne og fortelle, men også tilrettelegge, gi struktur og føringer for unge under læring og på søking.

Lærerrollen endrer seg i takt med elevenes utviklingstrinn. For voksne elever er det en særlig utfordring å bygge på de varierte erfaringer de har vunnet utenfor utdanningsverket, i yrke, familie og samfunnsliv.

Aktive formidlere trenger gode hjelpemidler. Lærebøker og andre læremidler er vesentlig for undervisningens kvalitet. De må derfor utformes og brukes i samsvar med prinsippene i den nasjonale læreplan.

Læring som lagarbeid

I dag er undervisning og læring lagarbeid. I undervisningen deler lærere og instruktører med ulike spesialiteter ansvaret for både enkeltelever, grupper og klasser. De har forpliktelser både overfor skolen og for de opplæringsløp der deres bidrag er et nødvendig ledd i helheten. Andre yrkesgrupper kommer også mer med i oppfostringen, f.eks. gjennom skolefritidsordninger, ungdomsklubber, sport og organisasjonsliv.

Lærere er ledere av elevenes arbeidsfellesskap. I klasserom og verksted må det være ro og ryddighet nok til at de kan fungere som seriøse arbeidsplasser. Og rammene må være faste nok til at de viltre eller vimsete får sjanse til å konsentrere seg.

Et arbeidsmiljø virker godt når alle tar inn over seg at de former vilkårene for hverandre, og at de derfor må ta hensyn til andre. Framgang avhenger derfor ikke bare av hvordan lærerne fungerer i forhold til hver av elevene, men også av hvordan de får elevene til å fungere i forhold til hverandre. I et godt arbeidslag hever deltakerne kvaliteten på hverandres arbeid. Her har også elevene ansvar for planlegging, utføring og vurdering av arbeidet.

Forskning viser at det er store forskjeller i hvordan skoleklasser virker på elevene, men at det ikke er noen motsetning mellom å trives og å løftes. Klasser med det beste sosiale miljø har gjerne også det beste læringsmiljø, både for sterkere og svakere elever. Ved siden av elevenes øvrige oppvekstmiljø, skyldes forskjellene mellom klasser i stor grad lærernes strukturering av klassens arbeid, og deres styring, oppfølging og evne til å støtte elevene. Hvis lik rett til utdanning skal være reell, er det ikke tilstrekkelig at alle

får likeverdig utdanning uavhengig av kjønn, funksjonsevne, geografisk tilknytning, religiøs tilhørighet, sosial klasse eller etnisk bakgrunn - retten må også være uavhengig av den skoleklasse den enkelte elev havner i.

Med mer utstrakt bruk av teamundervisning og prosjektarbeid blir lærerne viktigere både som partnere og arbeidsledere. Det krever både felles tid på skolen og samordning av virksomhet på tvers av tradisjonelle klasseinndelinger.

Opplæringens personale skal også fungere i et fellesskap av kolleger som deler ansvaret for elevenes utvikling. Dette blir med dagens skoleutvikling ikke bare en større oppgave - den blir også mer mangfoldig ved at nye yrkesgrupper knyttes til skolens virke. Den sammensatte lærerstab er en rikdom fordi lærere med ulik kompetanse kan utfylle hverandre både faglig og sosialt.

Samtidig er samordningen av innsatsen og samspillet mellom kollegene avgjørende for de resultater som nås. Dette stiller nye krav til skolens ledelse. Lærernes mulighet for å yte sitt beste forutsetter overskudd og trivsel, og en arbeidsgiver med sans for læreryrkets egenart og særpreg.

Men lærerne skal fungere ikke bare som instruktører, veiledere og forbilder for barn - de skal virke sammen med foreldre, arbeidsliv og myndigheter som også utgjør vesentlige deler av skolens brede læringsmiljø. Samtidig har skolen en sentral oppgave i utviklingen av et godt oppvekstmiljø. Gode lærere har derfor åpenhet overfor og trening i å engasjere foreldrene og lokalt arbeids- og organisasjonsliv for skolens formål.

Det allmenndannede menneske

Opplæringen skal gi god allmenndannelse. Det er en forutsetning for en helhetlig personlig utvikling og mangfoldige mellommenneskelige relasjoner. Og det er en forutsetning for å kunne velge utdanning og senere skjøtte arbeid med kompetanse, ansvar og omhu.

God allmenndannelse vil si tilegnelse av

- konkret kunnskap om menneske, samfunn og natur som kan gi overblikk og perspektiv;
- kyndighet og modenhet for å møte livet - praktisk, sosialt og personlig;
- egenskaper og verdier som letter samvirket mellom mennesker og gjør det rikt og spennende for dem å leve sammen.

Opplæringen må gi overblikk over hvordan prosesser på ett felt slår over på andre - som når produksjon virker tilbake på natur og miljø. Mennesker kan utløse krefter de ikke kontrollerer, eller forvolde virkninger de ikke overskuer.

Dette tydeliggjør at den kunnskap vi anvender, ofte er utilstrekkelig, og understreker behovet for mer helhetlig kunnskap. Men tverrfaglig samarbeid krever faglig soliditet om det ikke skal bli overfladisk og useriøst.

Konkret kunnskap og helhetlige referanserammer

I opplæringen må kunnskap alltid utgjøre et gjennomtenkt utvalg som presenteres med progresjon, slik at det gir oversikt og skaper sammenheng. Konkret kunnskap er nødvendig for læring, og undervisningsopplegget må derfor angi hva elevene bør bli fortrolige med, i hvilken rekkefølge og på hvilke trinn.

Erfaring og forskning viser at jo mindre en har med seg av forhåndskunnskaper som en kan knytte ny kunnskap til, desto langsommere og mindre overkommelig blir læringen. Særlig viktig er de grunnleggende referanserammene i de forskjellige fagene. Disse er avgjørende både for å tolke ny informasjon og for å styre letingen etter nye fakta. Mangler referanserammene som kan gi flommen av inntrykk og delkunnskaper mening, blir det hele lett bare flimmer.

Ordnende kunnskap må til for å lære å lære og for å bruke det en vet, til å få grep på det en ikke kan. Det er helhetlige rammer som gir mønster for nye biter som skal føyes til mosaikken. For å gi overblikk og sammenheng er det derfor også viktig å planlegge og samarbeide om undervisningen på tvers av fag, slik at relevansen av fagene for hverandre trer fram og mer helhetlig forståelse utvikles.

Felles forståelse i et spesialisert samfunn

Det er en sentral opplysningstanke at slike referanserammer for forståelse og fortolkning må være felles for folket - må være en del av den allmenne dannelsen - om det ikke skal skapes forskjeller i kompetanse som kan slå over både i udemokratisk manipulasjon og i sosiale ulikheter.

Det er derfor viktig at disse referanserammer og den nye teknologiske kunnskap deles av alle grupper, slik at det ikke skapes store forskjeller i forutsetninger for deltakelse. Og

det er viktig at formidlingen skjer slik at den ikke befester tradisjonelle kjønnskiller, der jenter oppdras til at «kvinner ikke forstår» naturvitenskap og teknikk.

De som ikke har del i den bakgrunnsinformasjon som tas for gitt i den offentlige debatten, vil ofte være ute av stand til å fatte poenget eller gripe sammenhengen. Nykommere i et land, som ikke deler de felles referanserammene, blir ofte outsiders fordi andre ikke kan ta for gitt hva de vet og kan - de trenger stadig ekstra forklaringer.

Slike plattformer for forståelse spenner over historiske hendelser («9. April»). Grunnlovens maktfordelingsprinsipp, klassikerne i litteraturen («Lille Marius»), kulturelt fellesgods («kamelen og nåløyet»), tegnene som brukes på værkartet osv. Besitter man ikke de felles forståelsesformene som gjør det lett å tolke og formidle - og dermed kommunisere smidig - kan man bli fremmedgjort i eget land.

Uten overgripende referanserammer blir det vanskeligere for vanlige samfunnsmedlemmer - ikke-spesialister - å ta del i beslutninger som griper dypt inn i deres liv. Jo mer spesialisert og teknisk vår kultur blir, desto vanskeligere blir det å kommunisere på tvers av faggrenser. Felles bakgrunnskunnskap er derfor kjernen i et nasjonalt nettverk for kommunikasjon mellom medlemmene av et demokratisk fellesskap. Det er felles referanserammer som gjør det mulig å knytte det en ser, leser eller hører til et sams, underforstått tenkesett. De gjør det mulig å begripe komplekse budskap og å tolke nye ideer, situasjoner og utfordringer.

Opplæringen har en hovedrolle i å formidle denne felles bakgrunnsinformasjonen - den dannelsen alle må være fortrolige med om samfunnet skal forbli demokratisk og samfunnsmedlemmene myndige. Opplæringen må derfor gi gode muligheter for sammenhengende oppbygging av kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Internasjonalisering og tradisjonskunnskap

Strømmene mellom nasjonene - av tanker og teknologi, av penger og produkter, av utstyr, materiell og maskiner - er blitt stadig mer omfattende, sterke og uavvendelige. Vår natur rammes av andre lands forurensninger, vårt arbeidsliv er underkastet verdensmarkedets konkurranse, moderne massemedia formidler et trykk av nyheter og opplevelser som treffer alle på samme tid.

Det stiller flere utfordringer til opplæringen: Å forene teknisk kyndighet med menneskelig innsikt, å utvikle en arbeidsstyrke som er høyt kvalifisert og endringsdyktig, og å forene internasjonal orientering med nasjonal egenart.

Et forskningsbasert samfunn risikerer å bli stadig mer teknologidrevet. Strømmen av teknologiske funn og fakta krever bred viten om en skal unngå «vitenskapelig analfabetisme»: manglende evne til å skjønne hva ord som «genspleising», «ozonlag» eller «immunforsvar» betyr eller hvilke sosiale konsekvenser de innebærer.

Det bygges uavbrutt nettverk av kunnskap som binder organisasjoner og bedrifter, land og kontinenter sammen. Norges evne til å gjøre seg gjeldende og komme med i dem for å utvikle velferd og bevare miljø, avhenger av de bidrag landet kan yte internasjonalt, og som andre vil ønske å bruke. Det fordrer også god kunnskap om andre lands kultur og språk.

Den internasjonale kunnskapskulturen knytter menneskeheten sammen gjennom utvikling og bruk av ny viten for å bedre levekårene. De voksne som lever og de unge som vokser opp i dag, må få vidsyn og viten som rustet dem til å bidra til slike felles anstrengelser - og særlig de som kan hjelpe verdens fattige folk. Kunnskap om sammenhengene i samfunnet og i naturen er nødvendig, men ikke tilstrekkelig; omsorg for andre og for det felles livsmiljøet er også nødvendig.

På den annen side fordrer den økte spesialisering og kompleksitet i verdenssamfunnet fortrolighet med hovedstrømmene og felleselementene i vår norske kultur. Veksten i kunnskap krever hevet bevissthet om de verdier som må veilede våre valg. Og når omstillingene er store og endringene raske, blir det mer maktpåliggende å markere historisk forankring, nasjonal egenart og lokal variasjon for å befeste identitet - for å bevare miljøer med bredde og styrke.

God allmenndannelse skal bidra til nasjonal identitet og solidaritet ved å gi et felles preg forankret i språk, tradisjon og lærdom på tvers av lokalsamfunn. Da blir det også lettere for elever som skifter bosted å finne feste på nytt, fordi flytting blir en bevegelse innenfor et kjent fellesskap. Båndene mellom generasjonene blir tettere når de deler erfaringer og innsikt - eller opplevelser, sanger og sagn. Nykommere innlemmes lettere i vårt samfunn når underforståtte trekk i vår kultur gjøres tydelige for dem.

Kjennskap til fortidens hendelser og ytelser knytter menneskene sammen over tid. Historisk kunnskap utvider også erfaringer for å sette mål og velge midler i framtiden. Fortrolighet med det mennesker har følt, tenkt og trodd, utvider rommet for innsikt og handling, og minner om at dagens forhold vil endre seg.

Opplæringen skal derfor gi kunnskaper som er allsidige og fullstendige. Den skal vise hvordan vår erkjennelse har grodd fram ved et langt skaperverk, som spenner over mange generasjoner og har krysset mange grenser. Slik opplæring gir respekt og aktelse for det mennesker før oss har utrettet, og lar oss plassere oss selv i en historisk utvikling.

Kort sagt: God allmenndannelse viser hvordan utviklingen av ferdigheter, innsikt og viten er noe av det mest fantastiske mennesker har lært å gjøre sammen - historisk og globalt. Den styrker evner og holdninger som gir samfunnet rikere vekstmuligheter i framtiden.

Det samarbeidende menneske

En persons evner og identitet utvikles i samspillet med andre - mennesket formes av sine omgivelser samtidig som det er med på å forme dem.

En sammensatt ungdomskultur

I tidligere tider skjedde en større del av oppfostringen ved at barn og unge direkte tok del i de voksnes praktiske virksomhet for å løse felles oppgaver. Nå skjer storparten av opplæringen i skoler - i spesialiserte institusjoner med undervisning som oppgave. De unge står i stor grad utenfor arbeidslivets prosesser, og har i liten grad ansvar for eller kontroll over dem. Deres økende bruk av massemedier både setter dem i en passiv tilskuerrolle og utsetter dem for motstridende verdisyn.

Innsnevringen av de unges kontakt med samfunnet utenfor skolen, og reduksjonen av deres omgang med de voksne, forsterkes av en ofte innadvendt og selvbeskuende ungdomskultur. Denne ungdomskulturen utheves ved at skolene atskilles fra resten av samfunnet og ved at elevene deles i skoleklasser etter alderstrinn. Barn og unge gis liten anledning til å treffe avgjørelser med umiddelbare praktiske virkninger eller med følger for andre, slik at de kan lære av egne tiltak. Innslaget av indirekte erfaring har økt på bekostning av den direkte.

Det er derfor vesentlig å utnytte skolen som arbeidsfellesskap for utvikling av sosiale ferdigheter. Den må organiseres slik at elevenes virke får konsekvenser for andre, og slik at de kan lære av konsekvensene av egne avgjørelser. Endringene i barns og unges oppvekstkår gjør at de samværsformer og arbeidsmåter som anlegges i oppfostringen, får større betydning for elevenes vekst. Erfaring fra praksis og fra fagopplæring i arbeidslivet er forbilledlig og bør benyttes også i det øvrige skoleverket.

Samtidig er den formelle undervisningen bare en del av barns og unges livsfelt. Oppveksten er også en tumletid. Flere enn noen gang før er aktive i sport og musikk, i organisasjoner og lag, i kor og klubber, der de setter sine egne standarder i kretser av venner, påvirker og påvirkes av sitt eget miljø. Skolen må finne den vanskelige balansen mellom å anspore, utnytte og danne motvekt mot den kultur de unge selv skaper.

Plikter og ansvar

Elever og lærlinger bør ta del i et bredt spekter av aktiviteter der alle får plikter for arbeidsfellesskapet: øvelse i å tre fram for andre, presentere et syn, legge planer, sette dem i verk og gjennomføre et opplegg.

Det innebærer at elevene fra første dag i skolen - og stadig mer med økende alder - må få plikter og gis ansvar, ikke bare for egen flid og framgang, men også overfor andre elever og de øvrige medlemmer av skolefellesskapet. Slike oppgaver omfatter hele registret fra fadderordninger, støtte og omsorg for yngre eller andre elever, ansvar for orden og ryddighet, innsats ved klassetilstelninger og samlingsstunder, hjelp ved bespisning osv.

Formålet med dette er å utvikle innlevelse og følsomhet for andre, å gi praksis i å vurdere sosiale situasjoner og å fremme ansvar for andres tarv. De som ikke er stimulert tilstrekkelig fra hjem eller nabolag, må få mulighet til vokster i et læringsmiljø der elevene tar ansvar for hverandres utvikling. Medvirkning i utvikling av et sosialt

felleskap bidrar til personlig vekst, særlig når det medfører samarbeid mellom mennesker på ulike trinn eller med ulike anlegg og ressurser. Elevene bør derfor komme med i praktisk arbeid, der de dels er ytere og dels mottakere av tjenester. De bør komme i vane med å ta ansvar i dagens samfunn som forberedelse til deltakelse i morgendagens. Alle har et felles ansvar for et læringsmiljø med omtanke for andres behov og respekt for læring. Både den enkeltes hverdag i skolen og muligheter senere i livet kan bli ødelagt hvis konflikt og uorden får sette sitt preg på miljøet. Alle elever har rett til opplæring i ryddige og rolige former, og har selv medansvar for dette.

Livskunnskap fra fellesskapet i skole og opplæring

Mye av den livskunnskap de unge må få med seg fra opplæringen, ervervet de før gjennom plikter i storfamilie og deltakelse i arbeidsliv.

Dagens opplæring må også omfatte

- erfaring i å treffe avgjørelser med direkte og synbare konsekvenser for andre. Det innebærer både trening i å lage og følge regler, i å treffe beslutninger i flokete situasjoner og øvelse av "kriseferdigheter", dvs. evne til å handle i møte med uventede vansker eller ukjente oppgaver. Samlet er dette en trening i sosialt ansvar.
- erfaring fra arbeid der gjensidig avhengighet krever disiplin, og der egen innsats påvirker resultatet av andres. Dette fordrer utvikling av ferdigheter til organisering: evne til å samordne virksomhet, lede aktiviteter, følge direktiver, foreslå alternative løsninger.
- erfaring fra skolens virksomhet: kjennskap til hvordan problemer som oppleves som personlige, allikevel er delt av flere, og derfor bare kan løses i fellesskap eller ved organisatoriske endringer. Slike erfaringer gir forståelse for hvordan konflikter møtes og løses, øvelse i å fremme egne og andres interesser og evne til å stå oppreist i motbør. Som ledd i dette må elever og lærlinger også få trening i å ta kontakt med myndigheter og media.
- Skolen er et miniatyrsamfunn som bør brukes aktivt for å lære slike ferdigheter. Elevene må trekkes med i mange slike avgjørelser, for evnen til deltakelse styrkes ved bruk. I et samfunn med så komplekse institusjoner som vårt er dette vesentlig.

I et hele må opplæringen rettes også mot de personlige egenskaper en ønsker å utvikle, og ikke bare mot faginnhold. Nøkkelen er å utforme omgivelser som gir rike muligheter for barn og unge til å utvikle bevisst samfunnsansvar og handlingskompetanse for rollen som voksen.

Et bredt læringsmiljø: Elevkultur, foreldredeltakelse og lokalsamfunn

Skolen som læringsmiljø strekker seg ut over den formelle opplæring og forholdet mellom elev og lærer. Et bredt læringsmiljø omfatter samhandling mellom alle voksne og elever. Et godt og utviklende læringsmiljø har sin rot i felles forståelse av skolens mål. Forholdet mellom elevene - og elevkulturens verdisett - er en vesentlig del av læringsmiljøet. Elevkulturen legger markerte føringer på hva skolen formår. Foreldrene har primæransvaret for oppfostringen av sine barn. Det kan ikke overlates til skolen, men bør utøves også i samarbeidet mellom skole og hjem. For læringsmiljøet favner også foreldrene. I den grad de står fjernt fra skolen og ikke trer i direkte kontakt med hverandre, kan den ikke gjøre bruk av deres sosiale ressurser til å forme oppvekstkårene og verdimønstret rundt skolen. I en tid da storfamilien spiller mindre

rolle i de unges liv, og der media har rykket inn der foreldrene er trukket ut i arbeidslivet, fordres en mer bevisst mobilisering av foreldrene for å forsterke skolens og dermed elevenes sosiale og normative omland. Dersom skolene skal fungere godt, forutsettes ikke bare at elevene kjenner hverandre, men at også foreldrene kjenner både hverandre og hverandres barn. Dette er nødvendig om de skal kunne sette felles standarder for barnas og de unges aktivitet og atferd. Skolen må i forståelse og samarbeid med hjemmene bistå i barnas utvikling - og den må trekke foreldrene med i utviklingen av miljøet rundt opplæringen og i lokalsamfunnet.

Lokalsamfunnet, med dets natur og arbeidsliv, er selv en vital del av skolens læringsmiljø. De unge henter på egen hånd impulser og erfaringer herfra som undervisningen må knytte an til og berike. I fagopplæringen er det vesentlig at opplæring for arbeidslivet skjer i arbeidslivet. Men undervisningen må generelt initiere kontakt til skolens nabolag og gjøre bruk av de ressurser som ligger i dens omegn. Skolen skal være aktiv som et ressurs-, kraft- og kultursenter for lokalsamfunnet der det knyttes nærmere kontakter, ikke bare mellom voksne og unge, men også til lokalt arbeids- og næringsliv.

Det miljøbevisste menneske

Vårt livsmiljø er blitt stadig mindre bestemt av naturforhold, og mer bestemt av menneskenes eget virke. Velferden avhenger av evnen til å utvikle nye ideer, til å bruke avansert teknologi, til å skape nye varer og til å løse tradisjonelle problemer med mer fantasi og fornuft. I løpet av få år kan nye produkter radikalt endre menneskenes liv, som glødelampen eller bilen, PC-en eller antibiotika. Det er ofte kort vei fra oppdagelse til anvendelse - som når laserstråler brukes i CD-spillere, operasjonskniver eller laserskrivere. Mennesket er en del av naturen, og treffer stadig valg med konsekvenser ikke bare for egen velferd, men også for andre folk og for naturmiljøet. Valgene har konsekvenser på tvers av landegrensener og over generasjoner: Livsstil påvirker helse; vårt lands forbruk forårsaker forurensning i andre land; vår tids avfall blir neste slektsledds problem.

Naturfag, økologi og etikk

Kunnskap og forskning har bedret menneskenes helse, løftet deres levekår og hevet deres velferd i store deler av verden - men har også forsterket ulikheter i verdenssamfunnet og trusler mot naturen. Et hovedtrekk med moderne samfunn er at de mer og mer baseres på teknologi - på framgangsmåter og hjelpemidler for å omdanne naturens råstoffer for menneskenes formål. Det har gitt oss medisiner og vaksiner, bøker og fjernsyn, tekstiler og turbiner, kvartsur og vaskemaskiner.

I alt vi omgir oss med, blir innslaget av kunnskap større - fra joggesko til røykvarslere. Utvikling av ny teknologi er et felt for utfoldelse av fantasi og skaperkraft som kan berike både den enkeltes liv og samfunnets kultur. Teknologisk kunnskap er en del av allmenndannelsen - nysgjerrighet til å forstå dem som har levd og skapt før oss, og kraft til å trenge inn i egen natur og naturen omkring.

Mennesket finner glede både ved å stille spørsmål og finne svar, og det finner trygghet ved å vite og mestre. Anvendelsen av naturvitenskapelig innsikt er blitt et forbilde på målrettet bruk av kompetanse og en drivkraft til å vinne ny erkjennelse. Det har spredt seg til andre områder, som når samfunnsvitenskapelig og humanistisk innsikt legges til grunn for å treffe mer fornuftige og humane valg.

Menneske, miljø og interessekonflikter

På alle områder har det vært store vitenskapelige gjennombrudd. Kunnskap og ny teknologi har utvidet rommet for inngrep både i menneskelivet og i naturen. Men bruken av kunnskap har ofte hatt bivirkninger som er blitt registrert sent og har vist seg skadelige. DDT, som drepte utøy og begrenset sykdommer, lagret seg i næringskjeden og skadet livet i mange ledd uten at det var tilsiktet. En materiell vekst kom i første omgang da jern ble smeltet med kull og koks.

I neste omgang fikk vi forurensning og sur nedbør som skadet liv og drepte fisk. Kort sagt: Kunnskap og ny teknologi har utvidet rommet for inngrep både i menneskelivet og i naturen. Men anvendelsen gir ofte forrykninger i flere ledd, som ikke overskues, og som spres i bredere ringer enn tiltenkt. Anvendt vitenskap og teknologi har hatt negative konsekvenser, dels erkjente som ved atomsprengninger, dels i form av utilsiktede bivirkninger som sur nedbør skogdød eller drivhuseffekt.

Vårt levesett og vår samfunnsform har dype og truende virkninger for miljøet. Dette driver fram konflikter mellom grupper og mellom land. Konsekvensene av vitenskapens

anvendelse er på en gang blitt mer omfattende og sammenflettede. Dette gjør det nødvendig å utvide innsikten om sammenhenger på tvers av faggrensere, og å mobilisere til innsats på tvers av landegrensere. Det øker kravene både til viten og til bevisste økologiske, etiske og politiske avgjørelser hos enkeltindivider og samfunn. Forståelse gjør at valg kan treffes med innsikt, etisk fostring at de kan tas med skjønn. De utviklede land med høyt utdanningsnivå har et særlig ansvar for å sikre verdens felles framtid.

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling har pekt på de problemer som ligger i sammenflettede kriser - f.eks. i bedret helse og økningen av verdens befolkning; i moderne teknologi med overforbruk av ressurser og skade på liv; i økonomisk vekst som forurenser og ødelegger naturen; i fattigdom og forarming. Samspillet mellom økonomi, økologi og teknologi stiller vår tid overfor særlige kunnskapsmessige og moralske utfordringer for å sikre en bærekraftig utvikling. Denne må ta utgangspunkt i de begrensninger natur, ressurser, teknologisk nivå og sosiale forhold setter, og de konflikter som utløses når miljøhensyn skal prioriteres. Politisk må utviklingen styres mot en bane som er forenlig med biosfærens evne til å tåle virkningene av menneskenes virksomhet. Og i en bærekraftig utvikling må etisk fostring til medmenneskelighet og solidaritet med verdens fattige være et bærende prinsipp.

Opplæringen må følgelig gi bred kunnskap om sammenhengene i naturen og om samspillet mellom menneske og natur. Undervisningen må kople solid innsikt om naturens stoffer, krefter og arter med forståelse av hvordan sosial organisasjon og teknologi både løser problemer og virker inn på biosfæren. Den må spore de unges trang til å forstå prosessene i naturen. Det fordrer fordypning i naturfagene. Undervisningen må motvirke oppsplittet læring. Konkret viten er nødvendig, men er alene ikke nok - helhetlig naturfaglig og økologisk kunnskap er også nødvendig. I undervisningen må den knyttes til samfunnsfaglig innsikt i økonomi og politikk, og til etisk orientering. Elevene må lære å se ting i sammenheng og bevare overblikk - lære å skue framover i livet og utover i verden. Undervisningen må vekke deres tro på at solidarisk handling og felles innsats kan løse de store globale problemene.

Naturglede

Samtidig må opplæringen fremme glede over fysisk aktivitet og naturens storhet, over å leve i et vakkert land, over landskapets linjer og årstidenes veksling. Og den bør vekke ydmykheten overfor det uforklarlige, gleden over friluftsliv, nøre hugen til å ferdes utenfor oppstukne veier og i ukjent terreng, til å bruke kropp og sanser for å oppdage nye steder og til å utforske omverdenen. Friluftsliv rører både kropp, sinn og tanke. Fostringen må betone forbindelsen mellom naturforståelse og naturopplevelse: kunnskapen om elementene og om samspillet i livsmiljøet må gå sammen med erkjennelsen av vår avhengighet av andre arter, samfølelsen med dem og gleden over naturliv.

Det integrerte menneske

Opplæring har en rekke tilsynelatende motstridende formål:

- å bibringe vår kulturs moralske fellesgods, dens omtanke for andre - og gi evne til å stikke sin egen kurs;
- å gi fortrolighet med vår ~~kristne-og~~ religiøse og livssynshumanistiske arv – og kjennskap til og respekt for ~~andre~~-religioner og ~~trossyn~~ livssyn;
- å bryte med selvopptatthet og tro på den sterkestes rett - og gi styrke til å stå alene, gå på tvers og ikke legge seg flat eller bøye av for andres meninger;
- å utvikle selvstendige og uavhengige personligheter - og evne til å virke og arbeide i lag;
- å fremelske den enkeltes særpreg, de forskjeller som gjør hvert individ til et fond for andre - og å formidle de felles kunnskaper og ferdigheter som gjør at vi lett kan fungere med andre og sammen bidra til samfunnets vekst;
- å gi rom for barns kultur og unges stil - og ruste dem til å gå inn og ta ansvar i de voksnes verden;
- å gi praktiske ferdigheter for arbeid, yrke og livets konkrete oppgaver - og å by romslige vekstvilkår for karakter og følelsesliv;
- å kjenne og pleie nasjonal arv og lokale tradisjoner for å bevare egenart og særdrag - og åpent møte andre kulturer for å kunne gledes av mangfoldet i menneskelige ytringsformer og å lære av kontraster;
- å gi kunnskap om menneskenes konfliktfylte historie og om fortidens landevinninger - og om samtidens kriser og muligheter;
- å skape bevissthet om hvordan vår tid og vår hverdag er bestemt av tidligere generasjoners valg - og om de føringer vi legger for kommende generasjoner;
- å gi fakta nok til å fatte og følge den løpende samfunnsdebatt - og formidle verdier som kan veilede i de valg som ny kunnskap åpner for;
- å gi sterke opplevelser ved de fremste menneskelige ytelser slik vi kjenner dem fra litteratur og kunst, fra arbeid, handling og forskning - og gi hver enkelt sjansen til å oppdage og utvikle de kimer som ligger i egne anlegg;
- å inngi respekt for kjensgjerninger og saklig argumentasjon - og oppøve kritisk sans til å gå løs på gjengs tenking, innarbeidede forestillinger og bestående ordninger;
- å gi respekt for andres innsats og ydmykhet for andres bragder - og nok tro på seg selv til å våge å mislykkes;
- å åpne sansene for de mønstre som har festnet seg som tradisjoner, i alt fra musikk til byggekunst - og fantasi til å tenke nytt og evne til å bryte opp;
- å tilføre de unge en solid kunnskapsbase - og forme den slik at det både gir trang til ny viten og evne til lett å erverve ny kunnskap gjennom hele livet;
- å lære elevene å bruke naturen og naturkreftene for menneskelige formål – og lære dem å verne miljøet mot menneskelig dårskap og overgrep.

Opplæringen må balansere disse doble formålene. Oppgavene er en allsidig utvikling av evner og egenart: til å handle moralsk, til å skape og virke, til å arbeide sammen og i harmoni med naturen. Opplæringen skal bidra til en karakterdannelse som gir den enkelte kraft til å ta hånd om eget liv, forpliktelse for samfunnslivet og omsorg for livsmiljøet. Når øket kunnskap gir større makt, krever det sterkere betoning av det ansvaret som denne makten gir. Valgene som tas, må bygges på kunnskap om konsekvenser og sammenhenger, men også veiledes ved prøving mot verdier. En tydelig

hovedlinje i oppfostringen må være å forene økt viten, kyndighet og ferdighet med sosiale krav, etisk orienteringsevne og estetisk sans. De unge må integreres både personlig og i samfunnslivet på en moralsk sammenfelt måte. Opplæringen skal fremme moralsk og kritisk ansvar for det samfunn og den verden de lever i. Sluttmålet for opplæringen er å anspore den enkelte til å realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode - å fostre til menneskelighet for et samfunn i utvikling.

Generell læreplan for VGS¹, basert på humanistiske verdier.

Innholdsfortegnelse

Skolens formål og verdigrunnlag	2
Overblikk over læreplanene	5
Fellesfag	5
Programfag	5
Fag- og timefordeling	5
Arbeidsmetodikk	6
Organisering av skoleåret	7
Lærerne	7
Trivsel	7
Den generelle delen av læreplanen.	8
Innledning	9
Det meningsseekende menneske	10
<i>Kristne og h-Religiøse og livssynshumanistiske verdier</i>	10
Kulturarv og identitet	12
Det skapende menneske	13
<i>Kreative evner</i>	13
<i>Tre tradisjoner</i>	14
<i>Kritisk sans og skjønn</i>	15
<i>Vitenskapelig arbeidsmåte og den aktive elev</i>	15
Det arbeidende menneske	17
<i>Teknologi og kultur</i>	17
<i>Læring og arbeid</i>	18
<i>Undervisning og egen læring</i>	18
<i>Fra det kjente til det ukjente</i>	18
<i>Tilpasset opplæring</i>	19
<i>Allsidig utvikling av alle</i>	19
<i>Lærernes og veiledernes rolle</i>	19
<i>Formidlingsevne og aktiv læring</i>	20
<i>Læring som lagarbeid</i>	21
Det allmenndannede menneske	23
<i>Konkret kunnskap og helhetlige referanserammer</i>	23
<i>Felles forståelse i et spesialisert samfunn</i>	23
<i>Internasjonalisering og tradisjonskunnskap</i>	24
Det samarbeidende menneske	26
<i>En sammensatt ungdomskultur</i>	26
<i>Plikter og ansvar</i>	26
<i>Livskunnskap fra fellesskapet i skole og opplæring</i>	27
<i>Et bredt læringsmiljø: Elevkultur, foreldredeltakelse og lokalsamfunn</i>	27

¹ Jf Udir-2-2011 Krav til læreplaner for private skoler § 2A-1 litra a.

Det miljøbevisste menneske.....	29
<i>Naturfag, økologi og etikk</i>	29
<i>Menneske, miljø og interessekonflikter</i>	29
<i>Naturglede</i>	30
<i>Det integrerte menneske</i>	31

Skolens formål og verdigrunnlag

Skolen er en skole bygget på humanistiske verdier og et sekulært livssyn, i tråd med privatskolelovens formålsparagraf. Skolen ønsker å utgjøre et alternativ til den offentlige skole, men også til øvrige norske privatskoler. Målet med dette er å skape en skole for dem som ønsker en undervisningsform som tar utgangspunkt i humanistiske prinsipper, med filosofi, etikk og menneskerettigheter.

Begrepet «humanisme» kommer av latin og betyr «menneske» eller «menneskelig». Humanisme er en bred og vanskelig avgrensbar betegnelse. Den spenner over en rekke og ofte innbyrdes motstridende tanke-systemer. Felles for de forskjellige typene humanisme er at de tar utgangspunkt i menneskets evne til fornuftig tenkning og at mennesket har verdi i seg selv.

Humanismen er vanskelig å definere. Fundamentet til humanismen ligger som nevnt i menneskeverdet. Et av utgangspunktene for dagens moderne humanisme er knyttet til menneskerettighetserklæringen av 1948. Denne slår fast menneskets iboende verdighet, uavhengig av nasjonalitet og kulturelle tilhørighet. I innledningen slås følgende fast: «anerkjennelsen av iboende verdighet og av like og uavhengelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden».

Dette utdypes i artikkel en i erklæringen: «Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd».

Skolens livssynsmessige verdigrunnlag er «livssynshumanismen». Dette blir grunnlaget for skolens menneske- og verdisyn. Livssynshumanismen setter mennesket i sentrum, begrunnet i rasjonell og kritisk tenkning. Den går videre enn den tradisjonelle humanismen i det at den i større grad avviser eksistensen av noe overnaturlig eller guddommelig.

Det finnes imidlertid ingen samlet begrunnelse for menneskeverdet i humanismen som alle kan godta. Videre må livssynshumanister leve med at det finnes forskjellige filosofiske og religiøse begrunnelser for menneskeverdet. Det er således menneskeverdet og ikke begrunnelsen for dette som blir det felles utgangspunkt for livssynshumanismen og for skolen. Filosofen Immanuel Kant har samlet dette i det såkalte «kategoriske imperativ», som sier at «handle slik at du alltid bruker menneskeheten både i egen og i enhver annen person samtidig som et formål og aldri bare som et middel». Menneskeverdet blir altså noe som tilhører individet selv, ikke hentet fra et sosialt fellesskap, som familien eller vedkommendes religiøse tilknytning.

Skolen ønsker å fremme lærelyst og fornuftsbasert kunnskap i tråd med sekulære humanistiske verdier, og har et mål om å gjøre elevene rustet til et liv i det moderne samfunn.

For å nå dette målet har skolen tatt utgangspunkt i kunnskapsløftet, og gjort de nødvendige tilpasninger til det humanistiske verdigrunnlaget.

Livssynshumanismen tar utgangspunkt i vitenskapen for all kunnskapsformidling. Dette vil være førende for hele skolens kunnskapsformidling. Det som fremholdes som vitenskapelige sannheter, skal kunne bevises med vitenskapelige metoder. Allikevel vil ikke nødvendigvis alt som representerer fornuftsbasert kunnskap kunne bevises vitenskapelig. Skolen skal være bevisst på at tro også kan eksistere ved siden av vitenskapen. Men det er ikke nødvendigvis noen vekselvirkning mellom disse.

En del av den livssynshumanistiske tradisjonen er knyttet til kritisk tenkning. I tillegg til å gjennomsyre alle fagene som skal undervises av skolen, skal dette også prege holdningen til skolens verdigrunnlag i seg selv. I den filosofiske tradisjon forstås kritisk tenkning som det å innta en åpen og undersøkende holdning. Dette blir en praksis rundt tre ledd. For det første, klargjøring. Hva betyr dette, eller hva tenker vi om en sak? For det andre, begrunnelse. Hvordan begrunner vi det vi tenker? For det tredje, problematisering. Her foretar vi kritiske vurderinger av våre begrunnelser.

I livssynshumanismen er det et viktig prinsipp at ingen kan ta monopol på sannheten. Dette ligger til grunn for humanistenes syn på erkjennelse. Her står den frie kritiske tanke sentralt. Dette innebærer flere ting. For det første kan ikke humanismen bekjenne seg til én vitenskapelig eller livssynsmessig erkjennelse. Det finnes både områder hvor vitenskapen ikke kan gi svar, og områder hvor vitenskapen motsier seg selv, eller flere vitenskaper motsier hverandre. For det andre hører den frie tanke og det frie ord med for å utfordre seg selv og andre. Derfor vil humanistene protestere der vitenskap eller religion mener at alt er forutbestemt, slik at menneskets valg ikke har noen betydning.

Ikke alle aspekter ved humanismes fokus på vitenskapelighet har historisk sett hatt heldige utslag. Hareide skriver følgende om dette:

Nå liker vi å tenke at menneskerettighetene kom som en følge av den europeiske tradisjonen med demokrati og rettsstat. Jeg mener at det representative demokratiet er Vestens viktigste politiske gave til verden. Men da må vi også se nærmere på skyggesidene. Det var store begrensninger i menneskeverdet.

Thomas Jefferson skrev de berømte ord i den amerikanske uavhengighetserklæringen: 'Vi holder disse sannhetene for å være selvinnløsende; at alle mennesker er skapt like; at de har blitt utrustet av Skaperen med visse uavhendelige rettigheter'. Men likheten var ikke selvinnløsende. Han var slaveeier. De eneste som fikk stemmerett var menn med eiendom – og ikke mennenes eiendom som bl.a. var slaver og kvinner. Da den franske revolusjonen heiste fanen for frihet, likhet og brorskap, så økte slavehandelen – og de ga slaveskipene nye navn som: «frihet», «likhet» og «brorskap». Kvinnene fikk ikke stemmerett i Frankrike før i 1944.

Menneskeverdet ble definert ut fra eiendom og kjønn. Det tok århundrer med kamp for å delvis rette opp dette.

En annen begrensning var etnisitet. Da Norge gjennomførte parlamentarisk demokrati og var et av de første land i verden som innførte allmenn stemmerett – økte undertrykkelsen av våre minoriteter samer og de reisende. I 1934 vedtok det norske storting mot én stemme en tvangssteriliseringslov med rasistiske begrunnelser og konsekvenser – noe vi først de siste par tiår har tatt et oppgjør med.

En tredje begrensning var statsborgerskapet. England var et land som med rette kunne være stolt av sitt demokrati. Men samtidig styrte de halve verden som kolonier – uten at de så noen inkonsekvens. De tenkte at menneskerettighetene var begrenset til de som hadde statsborgerskap. Menneskeverdet stoppet ved landegrensene. Denne nasjonalismen sliter vi fortsatt med.

Menneskerettighetserklæringen var en universell revolusjon som brøt med disse vestlige tradisjonene. USA måtte ta oppgjør med sine raselover som forbød giftermål mellom svarte og hvite. Europeiske land måtte ta et oppgjør med sin kolonialisme. Norge måtte ta et oppgjør med behandling av minoriteter. Og lengst inne sitter oppgjøret med den selvcentrerte nasjonalismen».²

Skolen ønsker at slike og andre skyggesider, både ved humanismen og de øvrige religioner også skal være en del av undervisningen. Ingenting skal holdes hellig. Å presentere elevene for alle sider av humanismen og religionene vil være avgjørende for å utvikle elevene som kritisk tenkende mennesker.

I moderne sekulær humanisme er menneskeverdet kjernen for hvilke verdier som skal være førende for det humanistiske livssynet. Mennesket skal ikke reduseres til å virke i kraft av seg selv som fornuftig tenkende individ. På den ene siden avgrenses derfor humanismen mot troen på at mennesket er underordnet og umyndiggjort i møte med en religiøs størrelse. Mennesket skal ikke være avhengig av noe guddommelig. Humanismen allierer seg derfor med naturen og vitenskapen. På den annen side anser ikke humanismen mennesket som en integrert del av naturens orden. Menneskets åndelighet, fornuft og selvstendige tenkning gjør at det ikke kan brukes som et middel for andre humanistiske verdier. Mennesket skal for eksempel ikke kunne umyndiggjøres i møte med naturvitenskapen. I dette ligger det paradokset som kalles «det humanistiske paradoks». Aas forklarer dette slik:

Hvis individet tilkjennes verdi gjennom noe annet utenfor seg selv (natur, stat, Gud), står man alltid i fare for at det også kan ofres til fordel for dette andre. Derfor skal vi alltid også se verdigheten i «annetheten», i det lånte og mottakende.³

Skolens fokus på kritisk tenkning vil måtte ha slike motstridende teorier og vurderinger med seg, og være åpne om at disse eksisterer. Kun slik vil elevene få faktisk mulighet til

² Dag Hareide *Noen tanker om humanisme i skolen* 2011.

³ Per Anders Aas *Det humanistiske paradoks* 2003.

å gjennomføre gjennomtenkte valg og refleksjoner.

Fokuset på den kritiske tenkning skal også prege synet på humanistiske verdier ut over de rent menneskerettede verdier. Skolen ønsker å ha fokus på å formidle miljø- og dyrevernstenkning til elevene. Miljø og bærekraft skal vektlegges ved for skolens valg av lokaler, hvordan anskaffelser inngås og hvordan prosjekter gjennomføres. «Bruk- og kast»-mentalitet skal unngås. Elevene skal også læres opp til en ydmykhet overfor både flora og fauna. Det aller meste mennesket omgir seg med av husdyr og øvrige naturressurser, er ressurser som både er begrensede og som det er knapphet på. Denne ydmykheten overfor naturen og miljøet vil integreres så langt det lar seg gjøre i skolens virksomhet og undervisning

Skolen ønsker for øvrig å legge til rette for å bli en enhet hvor alle aktørene jobber mot et felles mål. Både lærere, elever, foresatte og ledelsen skal jobbe mot et best mulig læringsutbytte i tråd med skolens humanistiske verdigrunnlag.

Overblikk over læreplanene

Som nevnt tar skolens læreplan utgangspunkt i kunnskapsløftet.

Skolen ønsker imidlertid å utvide fokuset på emnene humanisme, filosofi, etikk og menneskerettigheter. Det er derfor opprettet en læreplan for dette som eget fag, til fortrenghet for det tradisjonelle religion og etikk-faget. Skolen vil ikke være verdinøytral, men ha fokus på de verdier som springer ut fra livssynshumanismen.

Skolens humanistiske verdigrunnlag og fokus på kritisk tenkning vil gjennomgående være førende for undervisningen i alle fag.

Fellesfag

I faget «menneskerettigheter, livssyn og etikk» på Vg3 har skolen utarbeidet egen læreplan basert på kunnskapsløftet, i tråd med skolens verdigrunnlag.

I øvrige fellesfag følger skolen læreplanen for kunnskapsløftet.

Programfag

Skolen følger læreplanen for kunnskapsløftet i samtlige programfag.

Fag- og timefordeling

Skolen ønsker å organisere fag- og timefordelingen etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Faget Religion og etikk på VG3 er endret til faget «filosofi og livssyn». Dette faget har samme timeantallet som det ordinære religion og etikk-faget, men den interne emnestrukturen er endret.

Arbeidsmetodikk

Skolen ønsker at humanistiske tanker og verdier skal være førende for arbeidsmetodikken på skolen.

Livssynshumanismen setter mennesket i sentrum for all kunnskap. Vitenskapelighet vil derfor være førende for undervisningen. Alle emner som undervises skal ha sitt grunnlag i vitenskapelig anerkjente kilder. Kritisk tenkning, og å stille spørsmål ved vedtatte sannheter vil være en sentral del av opplæringen.

Mennesket i sentrum innebærer også at elevene skal læres respekt for sine medmennesker og sine omgivelser. Dette gjøres både ved at lærerne skal formidle slike verdier i sin undervisning, og ved at elevene skal læres opp til gjensidig respekt for hverandre, samfunnet for øvrig og naturen.

Skolens etablerere har tidligere erfaring fra Akademiet og Heltberg Montessori. Erfaringene derfra vil derfor ligge til grunn for skoledriften etter denne læreplanen.

Skolen ønsker å fokusere på å lære elevene studieteknikk, slik at de selv får best mulig læringsutbytte av undervisningen. Inn under dette går også samarbeidsmetoder, og fokuset på kritisk tenkning. Ved å anvende egenvurderinger og vurderinger av andre elever, vil elevene læres å forstå hvilke premisser som ligger til grunn for gode faglige resultater, og hvordan dette formidles.

Undervisningen skal baseres på anerkjente pedagogiske prinsipper og oppdatert pedagogisk forskning. Skolens etablerere har tidligere erfaring med skoledrift både fra Heltberg- og Akademiet-skolene. Skolen ønsker å anvende relevante deler av Montessoripedagogikken og praksisen fra Heltberg, i tråd med skolens humanistiske verdigrunnlag.

En viktig humanistisk teoretiker som skolen også ønsker å basere sin undervisning på, er filosofen og psykologen John Dewey. Hans teorier har vært førende både for offentlige og private skoler i Norge i en årrekke.

Dewey hadde en sterk tro på oppdragelsens muligheter og betydning, ikke bare som et middel til å gi kunnskaper, men også som karakterdannende virksomhet med sosial tilpasning for øye. Karakteristisk for hans pedagogiske ideer er begrepene elevaktivitet og arbeidsskole: slagordet var «learning by doing». Som filosof var Dewey først påvirket av tysk idealisme og hegelianisme, men kom senere under avgjørende innflytelse fra William James og hans pragmatisme. Dewey utformet sin egen form for pragmatisme, som han kalte instrumentalisme – tenkningen er et instrument eller redskap for handling – og har gjennom denne hatt stor innflytelse på filosofi og sosial tenkning i USA.

Eksempler på arbeidsmetodikken basert på de overstående teorier, kan være følgende:

- Elevene jobber både i grupper og selvstendig.
- Jobbe i arbeidsrom, følge seminarer og deretter returnere til arbeidsrom.
- Samfunnet og naturen er også «klasserom». Skolen ønsker at elevene skal bruke bibliotek, organisasjoner, bedrifter, foresatte, institusjoner og naturen aktivt.

Organisering av skoleåret

Skolen ønsker i så stor grad som mulig å organisere skoleåret etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Lærerne

Skolen ønsker å ansette og tilrettelegge for lærere som er motiverte og engasjerte. De skal finne glede i å omgås unge mennesker, som fremstiller seg selv som likeverdige med elevene. Allikevel skal fokuset på å være gode rollemodeller være stort.

Lærerne skal være mye mer enn bare den tradisjonelle kunnskapsformidleren fra tavlen. De skal se hver enkelt elev og gi dem god og individuell oppfølging, både faglig og sosialt.

Det er et mål at lærerne skal gi hver elev minimum 30 minutter personlig veiledning i uka. Tilbakemeldingen skal være aktiv og systematisk. Det skal settes opp personlige mål for den enkelte elev, og disse skal følges opp.

Trivsel

Det er en forutsetning for god kunnskapsformidling og engasjement at trivsel og motivasjon ivaretas av skolen. Det er skolens syn at det er en vekselvirkning mellom elevenes og lærernes trivsel. Elevene vil ikke bli motivert til innsats uten engasjerte lærere, og lærerne vil ikke kunne la seg engasjere dersom det ikke legges til rette for at elevene skal kunne oppnå motivasjon for innlæringen.

Som nevnt har skolens etablerere erfaring fra Akademiet, i tillegg til Heltberg. Skolen ønsker å anvende erfaringene fra disse skolene når det kommer til både læringsmiljø, trivsel, motiverte lærere og kollegaveiledning. For det første skal skolen ikke preges av tradisjonelle skillelinjer mellom rektor/lærer/foresatte/elever. Det skal etterstrebes at aktørene i skolen fungerer som en enhet som jobber mot samme mål, snarere enn forskjellige fraksjoner som er i opposisjon til hverandre. Poenget med å unngå slik polarisering og interessekonflikter, er å sette elevenes motivasjon og læring i sentrum for alle sider av skolens drift. Konflikter vil alltid forringe dette.

Skolen ønsker også at skolemiljøet skal preges av de humanistiske verdigrunnlag. Formidling av humanisme, likeverd, gjensidig respekt og forståelse i all samhandling mellom elevene selv, mellom elevene og lærerne, samt overfor øvrige, vil være med på å gjøre skolen til et trygt sted å ha sitt daglige virke.

Den generelle delen av læreplanen.

INNLEDNING
DET MENINGSSØKENDE MENNESKE
KRISTNE OG RELIGIØSE OG LIVSSYNSHUMANISTISKE VERDIER
KULTURARV OG IDENTITET
DET SKAPENDE MENNESKE
KREATIVE EVNER
TRE TRADISJONER
KRITISK SANS OG SKJØNN
VITENSKAPELIG ARBEIDSMÅTE OG DEN AKTIVE ELEV
DET ARBEIDENDE MENNESKE
TEKNOLOGI OG KULTUR
LÆRING OG ARBEID
UNDERVISNING OG EGEN LÆRING
FRA DET KJENTE TIL DET UKJENTE
TILPASSET OPPLÆRING
ALLSIDIG UTVIKLING AV ALLE
LÆRERNES OG VEILEDERNES ROLLE
FORMIDLINGSEVNE OG AKTIV LÆRING
LÆRING SOM LAGARBEID
DET ALLMENNDANNEDE MENNESKE
KONKRET KUNNSKAP OG HELHETLIGE REFERANSERAMMER
FELLES FORSTÅELSE I ET SPESIALISERT SAMFUNN
INTERNASJONALISERING OG TRADISJONSKUNNSKAP
DET SAMARBEIDENDE MENNESKE
EN SAMMENSATT UNGDOMSKULTUR
PLIKTER OG ANSVAR
LIVSKUNNSKAP FRA FELLESKAPET I SKOLE OG OPPLÆRING
ET BREDT LÆRINGSMILJØ: ELEVKULTUR, FORELDREDELTADELSE OG LOKALSAMFUNN
DET MILJØBEVISSTE MENNESKE
NATURFAG, ØKOLOGI OG ETIKK
MENNESKE, MILJØ OG INTERESSEKONFLIKTER
NATURGLEDE
DET INTEGRERTE MENNESKE

Innledning

Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv, og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi. (I denne publikasjonen omfatter begrepet elever også den del av videregående opplæring som foregår i bedrift) Opplæringen skal kvalifisere for produktiv innsats i dagens arbeidsliv, og gi grunnlag for senere i livet å kunne gå inn i yrker som ennå ikke er skapt. Den må utvikle de evner som trengs for spesialiserte oppgaver, og gi en generell kompetanse som er bred nok for omspesialisering senere i livet. Opplæringen må både gi adgang til dagens arbeids- og samfunnsliv, og kyndighet til å mestre skiftende omgivelser og en ukjent fremtid. Den må derfor tilføre holdninger og kunnskaper som kan vare livet ut, og legge fundamentet for de nye ferdighetene som trengs når samfunnet endres raskt. Den må lære de unge å se framover og øve evnen til å treffe valg med fornuft. Den må venne dem til å ta ansvar - til å vurdere virkningene for andre av egne handlinger og å bedømme dem med etisk bevissthet.

Utdanningsverket må bygges slik at voksne kan få samme muligheter som dagens unge. Grunnutdanningen vil ikke lenger strekke til for livslang yrkesutøvelse. Omstilling og dermed kunnskapsfornyelse vil være det stabile livsinnslag. Den kunnskap de voksne har fått i grunnutdanningen, må derfor både vedlikeholdes og fornyes. Utdanningsverket må være åpent, slik at det blir mulig å vende tilbake til opplæring gjennom hele livet og fra alle yrker, uten store formelle hindre. Samfunnets ansvar er å se til at det ikke utvikles forskjeller i mulighetene, slik at lik rett til utdanning kan bli reell.

Opplæringen må spore den enkelte til driftighet og til tett samvirke for felles mål. Den må lære elevene framferd som gjør det lettere for dem sammen å nå resultatene de sikter mot. Den må fremme demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet. Den skal utvikle samhørighet med andre folk og menneskenes felles livsmiljø, slik at vårt land blir et skapende medlem av verdenssamfunnet.

Opplæringen må gi rom for elevenes skapende trang, og samtidig vekke deres glede ved andres ytelser. Gjennom bilde og form, tone og ord, må de stimuleres til å utfolde fantasi og oppleve kunst.

Utgangspunktet for oppfostringen er elevenes ulike personlige forutsetninger, sosiale bakgrunn og lokale tilhørighet. Opplæringen skal tilpasses den enkelte. Større likhet i resultat skapes gjennom ulikhet i den innsats som rettes mot den enkelte elev. Bredde i ferdigheter skapes gjennom stimulering av elevenes forskjellige interesser og anlegg. Den enkeltes særpreg gir sosialt mangfold - likhet i evner til å delta gir samfunnet rikhet. Kort sagt, opplæringens mål er å utvide barns, unges og voksnes evner til erkjennelse og opplevelse, til innlevelse, utfoldelse og deltakelse.

Skal utdanningen fremme disse målene, kreves en nærmere utdyping av verdigrunnlag, menneskesyn og fostringsoppgaver.

Det meningssøkende menneske

Oppfostringen skal baseres på grunnleggende **kristne og humanistiske religiøse og livssynshumanistiske** verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden. Synet på menneskets likeverd og verdighet er en spore til stadig på nytt å sikre og utvide friheten til å tro, tenke, tale og handle uten skille etter kjønn, funksjonsevne, rase, religion, nasjon eller posisjon. Dette grunnsyn er en varig kilde til endring av samfunnet for å bedre menneskenes kår.

Kristne og h-Religiøse og livssynshumanistiske verdier

De **kristne og religiøse og livssynshumanistiske** verdier både fordrer og beforder toleranse og gir rom for andre kulturer og skikker. De begrunner den demokratiske rettsstat som rammen rundt jevnbyrdig politisk deltakelse og debatt. De framhever nestekjærlighet, forbrødring og håp, vektlegger muligheten for fremgang gjennom kritikk, fornuft og forskning, og betoner at mennesket selv er en del av naturen ved sin kropp, sine behov og sine sanser.

Den **kristne tro og religiøse og livssynshumanistiske** tradisjon utgjør en dyp strøm i vår historie - en arv som forener oss som folk på tvers av **trøretninger religion, livssyn, grenser og kulturer**. Den preger folkets livsnormer, forestillingsverden, språk og kunst. Den binder oss sammen med andre folkeslag i ukens rytme og årets høytider, men lever også i våre nasjonale særdrag: i begreper og bekjennelser, i byggeskikk og musikk, i omgangsformer og identitet.

Vår **kristne og religiøse og livssynshumanistiske** tradisjon legger likeverd, menneskeretter og rasjonalitet til grunn. Sosial fremgang søkes i fornuft og opplysning, i menneskets evne til å skape, oppleve og formidle. **Opplysningstiden er grunnlaget for vår moderne humanisme. Dette var en europeisk intellektuell bevegelse på 16- og 1700-tallet, som vektla fornuft fremfor følelser og fantasi. Dennes verdier la grunnlaget bl.a. for den franske revolusjon i 1798. Den norske grunnloven av 1814 er også i stor grad påvirket av de humanistiske verdier fra opplysningstiden.**

Samlet gir denne sammenflettede tradisjon uvisnelige verdier både til å orientere livsførselen og til å ordne samfunnslivet etter. De fremmer uegennyttig og skapende innsats, og de tilskynder rettskaffen og høvisk handling.

Samtidig må de unge lære at skiftende epoker har hatt vekslende sed og skikk, og at forskjellige samfunn har ulike regler for rett livsførsel. De unge må forstå at moralsyn kan være en kilde til konflikt, men at de også gjennomgår endringer, slik at det gjennom refleksjon, kritikk og dialog kan dannes nye modeller for samfunnsforhold og samkvem mellom mennesker.

Oppfostringen skal bygge på det syn at mennesker er likeverdige og menneskeverdet er ukrenkelig. Den skal befeste troen på at alle er unike: enhver kan komme videre i sin egen vokster, og individuell egenart gjør samfunnet rikt og mangfoldig. Oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og solidaritet på tvers av grupper og grenser. Den skal vise kunnskap som en skapende og omformende kraft, både til personlig utvikling og humane samkvemsformer.

Barn og unge må både forstå moralske krav og la dem bli ledende for sin vandel.

Normene som gjelder i samfunnet - i yrkesetikk, arbeidsmoral og forretningsskikk – har avgjørende innvirkning på samfunnets kvalitet. Om oppgaver løses med fagkunnskap til gagn for andre, om arbeidet organiseres slik at det hindrer skade og fremmer helse, om teknologien er sikker, om produktene holder mål og om avtaler er åpne og ærlige. Vårt velferdssamfunn selv bygger på en moralsk kontrakt: på den ene side ved at alle skal bidra til ordninger som løfter og hjelper oss selv når vi behøver det, og på den annen side ved å utvikle andre etter deres evner og støtte dem når de blir rammet.

Oppfostringen skal se mennesket som et moralsk vesen, med ansvar for egne valg og handlinger, med evne til å søke det som er sant og gjøre det som er rett. Men mennesket kan også handle destruktivt: i strid med sin samvittighet, på tvers av normer og mot bedre vitende, til skade for egen og andres tarv.

Oppfostringen må følgelig begrunne samfunnets idealer og verdier, og levendegjøre dem slik at de blir en virksom kraft i folkets liv. Den må gi livstro og alvor som kan bære gjennom de tilbakeslag, kriser og konflikter som livet gir. Og den må gi raushet ved feilslag slik at en blir tatt på alvor også når en mislykkes, og kan tilgis og reise seg. Opplæringen må altså klarlegge og begrunne etiske prinsipper og regler. Disse kan anskueliggjøres med utgangspunkt i **Bibelen religiøse tekster, menneskerettigheter, etikk og moral**, men også ved eksempler fra andre religioner, fra historie, fortellinger og biografier, fra sagn, lignelser, myter og fabler.

Elever må treffe valg som prøves mot de normer skolen og samfunnet bygger på. Og skolens ansatte bør foregå med sitt eksempel. Det må være et tett samspill mellom fostringen i hjemmene, skolens opplæring og samfunnet som omgir den.

Kulturarv og identitet

Utviklingen av den enkeltes identitet skjer ved at en blir fortrolig med nedarvede væremåter, normer og uttrykksformer. Opplæringen skal derfor ivareta og utdype elevenes kjennskap til nasjonale og lokale tradisjoner - den hjemlige historie og de særdrag som er vårt bidrag til den kulturelle variasjon i verden. Samisk språk og kultur er en del av denne felles arv som det er et særlig ansvar for Norge og Norden å hegne om. Denne arven må gis rom for videre utvikling i skoler med samiske elever, slik at den styrker samisk identitet og vår felles kunnskap om samisk kultur.

Samtidig forteller kulturhistorien at kontakt med andre og forskjellige livsformer gir muligheter for overraskende kombinasjoner og for kollisjoner mellom anskuelser. Møtet mellom ulike kulturer og tradisjoner gir både nye impulser og grunnlag for kritisk refleksjon.

Skolen har fått mange elever fra grupper som i vårt land utgjør språklige og kulturelle minoriteter. Utdanningen må derfor formidle kunnskap om andre kulturer og utnytte de muligheter til berikelse som minoritetsgrupper og nordmenn med annen kulturell bakgrunn gir. Viten om andre folk gir egne og andres verdier en sjanse til å prøves. Oppfostringen skal motvirke fordommer og diskriminering og fremme gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med ulike levesett.

Utdanningen skal oppøve evnen til samarbeid mellom personer og grupper som er forskjellige. Men den må også gjøre tydelig de konflikter som kan ligge i møtet mellom ulike kulturer. Åndsfrihet innebærer ikke bare romslighet for andre syn, men også mot til å ta personlig standpunkt, trygghet til å stå alene og karakterstyrke til å tenke og handle etter egen overbevisning. Toleranse er ikke det samme som holdningsløshet og likegyldighet. Oppfostringen skal utvikle personlig fasthet til å hevde egne og andres rettigheter og til å reise seg mot overgrep.

Mange mennesker er funksjonshemmet i forhold til sine omgivelser. Oppfostringen må formidle kunnskaper om og fremme likeverd og solidaritet overfor dem som har andre forutsetninger enn flertallet. Og den må skape skjønn for at vi alle kan rammes av sykdom eller ulykker, nød eller prøvelser, slag eller sorg, som kan gjøre enhver avhengig av andres omsorg.

Det skapende menneske

Menneskets særtrekk er at det både kan fatte det tidligere slektsledd har tenkt og følt, bruke det de har frembrakt og formet - og samtidig overskride de begrensninger som fortiden satte ved nybrott og oppfinnsomhet.

Oppfostringen skal fremme både lojalitet overfor det nedarvede og lyst til å bryte nytt land. Da må den gi både praktisk ferdighet og innsikt - trene både hånd og ånd.

Oppfostringen skal gi elevene lyst på livet, mot til å gå løs på det og ønske om å bruke og utvikle videre det de lærer. Barn starter på et stort eventyr som med hell og omsorg kan vare et livsløp. Skolen må lære dem ikke å være redde, men å møte det nye med forventning og virkelyst. Den må skape trang til å ta fatt og holde fram. Den må opparbeide vilje til å komme videre, og utvikle energi til å motstå egen vegring og overvinne egen motstand.

Kreative evner

Det fremste mål for utdanning er utvikling. Opplæringen skal møte barn, unge og voksne på deres egne premisser og samtidig føre dem inn i grenseland der de kan lære nytt ved å åpne sinn og prøve evner.

Barns nysgjerrighet er en naturkraft. De er fulle av lærelyst, men også av uvitenhet og usikkerhet. Mye av det de lærer, henter de ved å ta etter eldre barn og de voksne; ved det blir de sosiale. De utvikler sine skapende evner til å tenke, tale, skrive, handle og føle ved å innlemmes i de voksnes verden og tilegne seg de voksnes ferdigheter.

For barn og unge er verden ny og derfor ikke selvfølgelig. De kan famle og spørre om det voksne tar for gitt, og har fantasi og forestillingsevne i rikt monn. Virkeligheten setter få grenser for deres tanker. Barns nyfikenhet er et forbilde for alle som skal utvikle seg og lære, og en del av den barnekultur som har en egenverdi skolen må verne om og gjøre bruk av i opplæringen - fordi barn også i stor grad lærer av hverandre.

Skapende evner vil si å oppnå nye løsninger på praktiske problemer ved uprøvde grep og framgangsmåter, ved å oppspore nye sammenhenger gjennom tenkning og forskning, ved å utvikle nye normer for skjønn og samhandling, eller ved å frambringe nye estetiske uttrykk. Skapende evner kommer til uttrykk både i forbedrede maskiner, redskaper og rutiner; i resultater fra arbeid og forskning, i kriterier for vurdering og avveining, i bygninger, malerkunst, musikk, bevegelse og ord.

Undervisningen må derfor vise hvordan oppfinnsomhet og skaperkraft stadig har endret menneskenes levekår og livsinnhold, og under hvilke historiske vilkår det har skjedd. Fortidens små og store landevinninger gir ikke bare respekt for det mennesker før oss har frembrakt. De viser også at fremtiden er åpen, og at dagens unge kan forme den med sin innsats og sin fantasi. Kulturarven er ikke ensidig rettet mot fortiden, men en skapende prosess, der ikke minst skolen er en viktig deltaker.

Men kreativitet forutsetter også læring: at en kjenner elementer som kan kombineres på nye måter og har innarbeidet ferdigheter og teknikker til å virkeliggjøre det en kan forestille seg eller fabulere over. Faktisk viten kan brukes til å stimulere både drøm, fantasi og lek - og evne til å oppdage felles mønstre på ulike områder.

Tre tradisjoner

Opplæringen må derfor tuftes på og vise tidligere tiders bidrag, slik de har nedfelt seg i menneskenes store tradisjoner for skapende arbeid, søking og opplevelse. Kjennskapet til disse tre tradisjoner viser at hver generasjon kan føye nye innsikter til de foregåendes erfaring, at vanetenking kan brytes og kunnskap kan ordnes på nye måter - og at de som vokser opp nå, vil yte skapende bidrag for dem som kommer etter. Undervisningen må derfor legges opp slik at elever og lærlinger selv kan ta del i videre utvikling av praksis og i innhenting av ny kunnskap.

Den første av dem er knyttet til praktisk virke og læring gjennom erfaring. Mange av de ting som er en del av menneskenes velferd, er ikke resultat av store sprang, men av en lang serie forbedringer i små skritt, i alle slags hjelpemidler, redskaper og rutiner - fra skrivemaskiner til symaskiner, fra klokker til komfyrer, fra byggeskikk til arbeidsteknikk. Samfunnets fremgang avhenger ikke bare av ekstraordinære bidrag fra noen begavede få, men fra utallige ytelser over lange perioder fra et stort antall alminnelige hverdagsmennesker. Gjennom igjen og igjen å møte de samme problemer har de gradvis utviklet godt håndlag og sikker praksis i bruk av redskaper og materialer. For å løse oppgavene bedre, har menneskene trinnvis forbedret teknologi, verktøy og maskiner.

Opplæringen må formidle hvordan levekårene stadig er brakt framover gjennom generasjoners prøving og feiling, ved famling og forsøk i det praktiske liv. Det gjelder også sosiale oppfinnelser: konstitusjonelle styreformer, kollektive ordninger som fagforeninger eller lovverk om miljøvern. Viten om denne del av kulturarven og historien gir både trygghet i tradisjon og beredskap til å gjøre forandringer.

I de fleste virksomheter, også innenfor opplæringen, har slike erfaringer dels avsatt seg som taus kunnskap, som sitter i hendene og formidles ved bruk. Det er viktig å bevisstgjøre og sette ord på denne kunnskapen, slik at den ikke blir et alibi for å gjøre dårlig arbeid, men gjenstand for refleksjon og debatt.

Den andre tradisjonen møter elevene gjennom skolefag, der ny viten er hentet gjennom teoretisk utvikling og er prøvd ved logikk og erfaring, fakta og forskning. Den presenteres i språk og samfunnsfag, i matematikk og naturfag.

Opplæringen i den omfatter trening i tenking - i å gjøre seg forestillinger, undersøke dem begrepsmessig, trekke slutninger og avgjøre ved resonnement, observasjoner og eksperimenter. Dette går sammen med øvelse i å uttrykke seg klart - i argumentasjon, drøfting og bevisføring.

Den tredje er vår kulturelle tradisjon, knyttet til menneskets formidling ved kropp og sinn, i idrett, kunst og håndverk, i språk og litteratur, i teater, sang, musikk og dans. I den forenes innlevelsessevne og uttrykkskraft.

Elevene må utvikle gleden ved det vakre både i møte med kunstneriske uttrykk og ved å utforske og utfolde egne skapende krefter. Alle bør få sjansen til å erfare både det slit det kan koste og den fryd det kan vekke å gi følelser form, tanker uttrykk og kroppen anstrengelse. Det gir også teft for eget talent, der alle kan finne noe de kan mestre og overraske seg selv med. Øvelse av ferdigheter for både kunst og sport gir sans for

disiplin, syn for eget verd og verdsetting av andres innsats. Mestring gjennom strev, øvelse av følsomhet og evnen til å uttrykke følelser, kan oppnås både i lek og virke, i glede og alvor.

Samtidig gir fri fabulering og fantasi, undring og diktning åpninger for å skape livaktige, eventyrlige verdener østenfor sol og vestenfor måne - og ved det gjøres virkelighetens verden mer mangesidig og fantastisk for alle. Mer enn det: I møtet med skapende kunst kan en rykkes ut av vaneforestillinger, utfordres i anskuelser og få opplevelser som sporer til kritisk gjennomgang av gjengse oppfatninger og til brudd med gamle former.

Kritisk sans og skjønn

På alle livsfelter kreves kritisk skjønn, som også utvikles i møtet med disse tradisjonene. Dømmekraft utvikles ved å vurdere ytringer og ytelser mot standarder. Å gi stilkarakter i sport krever et trenet blikk; å bedømme kvaliteten på et arbeid krever faginnsikt. Forstandig vurdering - evne til å fastslå kvalitet, karakter eller brukelighet - forutsetter modning ved gjentatt øvelse i bruk og problematisering av velprøvde standarder. I møtet med både kunstneriske uttrykk og arbeidslivets normer for godt håndverk og god form, må inntrykkene gis tid til å felle seg ned, slik at de kan vokse fram som selvstendige holdninger.

- Felles for de tre tradisjonene er at de føyer sammen menneskenes evner til å skape og oppleve. De viser hvordan søking på ulike områder har frambrakt bidrag av varig verdi. De framhever den rike arven vi forvalter fra fortiden, og de gir kunnskap om menneskenes muligheter til stadig videre utvikling.

I mange virksomheter og yrker koples alle tre tradisjoner: En tømrer må f.eks. ikke bare være nevenyttig og netthendt, men også vite hva en bjelke tåler av trykk og strekk, og ha standarder for en godt utført jobb og for et vakkert utseende arbeid.

Ved allsidig anskueliggjøring av alle tre tradisjoner fremmes en harmonisk personlighetsutvikling. Derfor må opplæringen trene blikket og øve sansen for de opplevelsesmessige sidene ved alle fag: at naturen har sine lover, men også sin skjønnhet og storhet; at kunstnere kan prøve å fange og tolke den; at gode ideer kan vekke sterke følelser og at innsikter kan gis en vakker form, enten det er ved språklig drakt eller ved oppstillingen av en formel.

Vitenskapelig arbeidsmåte og den aktive elev

Utdanningen skal ikke bare overføre lærdom - den skal også gi elevene kompetanse til å skaffe seg og vinne ny kunnskap.

Oppfinnsom tenking innebærer å kombinere det en vet, til å løse nye og kanskje uventede praktiske oppgaver. Kritisk tenking innebærer å prøve om forutsetningene for og de enkelte ledd i en tankerekke holder. Undervisningens mål er å trene elevene både til å kombinere og analysere - å utvikle både fantasi og skepsis slik at erfaring kan omsettes til innsikt.

Vitenskapelig arbeidsmåte utvikler både kreative og kritiske evner, og er innen rekkevidde for alle. Barn og unge er naturlig nysgjerrige, fabulerende og eksperimenterende.

Innenfor forskningen styrer rådende oppfatninger det en søker av fakta eller sammenhenger. Samtidig er forskning en framgangsmåte for å korrigere forutinntatte standpunkter, rådende teorier og gjeldende begrep - og for å utvikle nye. Vitenskapelig metodikk består av prosedyrer for ikke å bli lurt - verken av seg selv eller andre.

Øvelse i vitenskapelig forståelse og arbeidsmåte krever trening av tre egenskaper:

- evnen til undring og å stille nye spørsmål,
- evnen til å finne mulige forklaringer på det en har observert, og
- evnen til gjennom kildegranskning, eksperiment eller observasjon å kontrollere om forklaringene holder.

Både ved eksempler og praksis bør opplæringen gi erfaring med disse trinnene i forskning - som nettopp svarer til barns og unges naturlige vitebegjær: å gjøre iakttagelser, å søke og finne forklaringer, å se implikasjoner og prøve holdbarhet.

Menneskene har opp gjennom historien bygget en felles arv av kunnskap som er nedfelt i ulike vitenskaper. Denne kunnskapen er formet for å ordne, begripe og mestre en mangesidig og kompleks virkelighet. Forståelse og teorier er utviklet i et samspill mellom menneske, samfunn og natur, der tanker og framgangsmåter er prøvd mot kompliserte omgivelser. Slik er redskapene våre, både de tankemessige og tekniske, stadig blitt bedre og mer virkningsfulle. Slik vil de i fremtiden forbedres ved ny forskning.

Det er derfor vesentlig at elevene får del i denne kulturarven gjennom opplæringen. Samtidig er det viktig at de ikke oppfatter vitenskap og teori som evige og absolutte sannheter. Utdanningen må finne den vanskelige balansen mellom respekt for etablert viten og den kritiske holdning som er nødvendig for utvikling av ny viten og for å ordne kunnskap på nye måter. Utdanningen må bidra til solid kunnskap. Men den må også gi forståelse av de begrensninger de framherskende tenkesett alltid vil ha, og av at etablerte tankebygninger kan stenge for ny innsikt.

Og undervisningen må tydeliggjøre de etiske spørsmål som forskningen selv reiser og de moralske vurderinger som må gjøres når ny viten åpner for nye valg. Den forskning som sprenger grenser for hva som er mulig, må møtes av verdier som setter grenser for hva som er tillatt.

Det arbeidende menneske

Arbeid er ikke bare et middel til å skaffe seg utkomme. Det er et særtrekk ved mennesket at det både utprøver, uttrykker og utvikler sine evner i arbeid. Opplæringen skal gi elever og lærlinger innsyn i variasjonen og bredden i vårt arbeidsliv og formidle kunnskaper og ferdigheter for aktiv deltakelse i det. I deler av arbeidslivet beror innsatsen i særlig grad på medmenneskelig innsikt og omsorg, i andre deler er bruken av ulike teknologiske hjelpemidler avgjørende.

Teknologi og kultur

Teknologi er framgangsmåter menneskene har utviklet for å nå sine mål, arbeide lettere og samarbeide bedre. Teknologi gir hjelpemidler for å lage og gjøre ting - dyrke jord, veve klær, bygge hus, lege sykdom eller reise til lands, til vanns eller i luften.

Teknologi og den forskning og utvikling som ligger bak den, er både siviliserende og inspirerende. Den er siviliserende fordi den gjør det mulig å leve med mindre slit og sykdom, og fordi den frigjør tid fra livsopphold og matstrev til overskudd og kultur. Den er inspirerende fordi den er et skapende uttrykk for samspillet mellom ånd og hånd for å møte behov og lengsler. Teknologi er ofte et uttrykk for medfølelse, som ønsket om å hjelpe til å mette eller helbrede, til å forlenge eller lette livet, til å ta hånd om barn eller heve levekårene.

Teknologiens historie er historien om oppfinnsomhet - om hvordan råemner kan formes og brukes for å lage nye ting: flint eller fyrstikker, avl for bedre husdyr, jernbane for å lette transporten, urter for å lindre smerte - hjulet og stålet, klokken og kruttet. Mange av disse oppfinnelser ble gjort av det praktiske livs kvinner og menn - bønder, mekanikere, jordmødre, håndverkere.

Skifte i teknologi markerer de store epoker i menneskenes historie - fra steinalder til atomalder, fra jordbruksrevolusjonen til den industrielle revolusjon. Teknologisk endring favner alle menneskelige ytringsformer - byggeskikk, fiske, fabrikker, transport, ernæring, boktrykkerkunst, film og musikk. Teknologi i bred forstand har satt beregnelighet og sikkerhet i stedet for tilfeldighet og sammentreff.

Teknologi i bred forstand har derfor satt dype spor i forholdet mellom mennesker - i arbeidsdeling og maktforhold, i klasseskiller og kriger. Den samlede teknologiske utvikling har gjort menneskenes kår mindre naturbestemt og mer samfunnsbestemt.

Men utviklingen av teknologi har vært tveegget fordi menneskene har hatt kryssende formål: Den har lettet menneskenes liv ved nye åpninger for byggende virke - men har også øket rommet for herjinger og ødeleggelse. Nye våpen har utvidet rekkevidden og omfanget av konflikter. Vårt samfunns velferd og eksistens er basert på et høyteknologisk arbeidsliv. På den annen side kan den samme anvendte vitenskap og teknologi brukes for destruktive formål - til å produsere altødeleggende våpen og til å utbytte og utplyndre både mennesker og natur. Når teknologien ikke styres, eller styres feil, kan den utarme jordas ressurser og ødelegge levekårene også for framtidige generasjoner.

Framveksten av ny teknologi utvikler redskaper, næringsveier, samfunnsformer og

åndsliv. Det er en vesentlig del av allmenndannelsen å kjenne vår teknologiske kulturelle arv.

Læring og arbeid

God læring er også avhengig av driv og vilje hos den enkelte til å ta på seg og gjennomføre et arbeid. Det er godt dokumentert at elevenes ytelser tydelig påvirkes av arbeidsvanene de legger seg til på tidlige skoletrinn.

Gode arbeidsvaner som utvikles i skolen, har nytte langt ut over skolens rammer. Opplæringen har ikke bare egenverdi for eleven, men har også som mål å forberede de unge til å påta seg arbeidslivets og samfunnslivets oppgaver. Skolen må derfor stå i tett utveksling med samfunnet rundt og gradvis gi elever og lærlinger innsyn i og forberedelse for aktivt virke i yrkesliv, kulturliv og politikk.

Undervisning og egen læring

Læring skjer i alle livets situasjoner og særlig når et individ selv ser behovet for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Skolen er opprettet for målrettet og systematisk læring. I skolene blir elevene undervist av et personale som har dette som sin jobb og er utdannet med dette som formål. Men læring og undervisning er ikke det samme. Læring er noe som skjer med og i eleven. Undervisning er noe som blir gjort av en annen. God undervisning setter læring i gang - men den fullbyrdes ved elevens egen innsats. Den gode lærer stimulerer denne prosessen.

Elevene bygger i stor grad selv opp sin kunnskap, opparbeider sine ferdigheter og utvikler sine holdninger. Dette arbeidet kan oppmuntres og påskyndes - eller hemmes og hindres - av andre. Vellykket læring krever en dobbelt motivering: både hos eleven og hos læreren.

Opplæringen må derfor fremme evnen til flid og til å gjøre seg umak. Den må nøre utholdenhet ved å la de unge oppleve at erfaringer, kunnskaper og anlegg gir bedre mestring og blir verdsatt. God undervisning skal gi elevene erfaringer i å lykkes i sitt arbeid, gi tro på egne evner og utvikle ansvar for egen læring og eget liv.

Fra det kjente til det ukjente

Læring skjer ved at det nye forstås ut fra det kjente - de begreper en har, avgjør hva en kan gripe og fatte. Kunnskaper, ferdigheter og holdninger utvikles i et samspill mellom gamle forestillinger og nye inntrykk.

Opplæringen må derfor knyttes til egne iakttagelser og opplevelser. Ferdighetene til å handle, til å gjøre nye erfaringer og tolke dem, må ta utgangspunkt i den forestillingsverden barn, unge og voksne møter utdanningen med - både lokale erfaringer de har høstet, målføret i deres nærmiljø og felles impulser de har fått gjennom massemediene. Undervisningen må legges opp med nøye omtanke for spillet mellom konkrete oppgaver, faktisk kunnskap og begrepsmessig forståelse. Ikke minst må den legges opp slik at elevene etter hvert får praktiske erfaringer med at kunnskap og ferdigheter er noe de selv kan være med på å utvikle.

Tilpasset opplæring

Skolen skal ha rom for alle, og lærerne må derfor ha blick for den enkelte. Undervisningen må tilpasses ikke bare fag og stoff, men også alderstrinn og utviklingsnivå, den enkelte elev og den sammensatte klasse. Det pedagogiske opplegget må være bredt nok til at læreren med smidighet og godhet kan møte elevenes ulikheter i evner og utviklingsrytme. Omsorg og omtanke formidles ikke alene ved leveregler. Læreren må bruke både variasjonene i elevenes anlegg, uensartetheten i klassen og bredden i skolen som en ressurs for alles utvikling og for allsidig utvikling. En god skole og en god klasse skal gi rom nok for alle til å bryne seg og beveges, og den må vise særlig omtanke og omsorg når noen kjører seg fast eller strever stridt og kan miste motet. Solidariteten må komme til uttrykk både overfor dem som har særlige vansker, og ved overganger mellom trinn og skoleslag. Opplæringen må tilpasses slik at barn og unge får smaken på den oppdagerglede som kan finnes både i nye ferdigheter, praktisk arbeid, forskning eller kunst. Læring og opplevelse må sveises sammen. Læringsmiljøet skal både være humant og tro mot barns nyfikenhet. Å lære å lese og skrive, regne og tegne, prøve, agere og analysere skal utløse kreativ trang ikke innsnevre den.

Allsidig utvikling av alle

Mennesket gror og vokser ved å handle og virke. Opplæringen må derfor gi rom for at alle elever kan lære ved å se praktiske konsekvenser av valg. Konkrete oppgaver tjener både som forberedelse til dagliglivets plikter og gir erfaringer for refleksjon. Øvelser og praktisk arbeid må derfor ha en viktig og integrert plass i opplæringen.

Skolen skal gi en bred forberedelse for livet - for samvirke og samhold i familie og fritid, i arbeidsliv og samfunnsliv. De unge må gradvis få øket ansvar for opplegg og gjennomføring av egen læring - og de må ta ansvar for egen atferd og væremåte. Skolen må derfor i hele sin virksomhet både ha blikket vendt mot det neste trinn og ruste elevene for mer og mer å ta del i de voksnes verden, og mot de forutsetninger den enkelte elev møter med.

De siste mannsaldrene er systematisk skolering blitt et stadig større innslag i barnas og de unges tilværelse. Skolen kan derfor ikke betraktes bare som en mellomstasjon i livet. Den er et samfunn i miniatyr som må favne hovedtrekkene av samfunnet utenfor. Skolen er bærer av en kunnskapskultur og en samværskultur som må være åpen for verden rundt, men som samtidig må danne en motvekt mot omgivelsenes negative påtrykk. Den må forsvare barndommens og ungdomsalderens egenverdi, men også være et alternativ til ungdommens egen kultur.

Lærernes og veiledernes rolle

Lærernes og veiledernes fagkunnskap er nødvendig når de unges egne erfaringer skal omsettes til innsikt. Den gode lærer kan sitt fag - sin del av vår felles kulturarv.

Slik fagkunnskap kan en ikke vente at barn og unge skal utvikle på egen hånd. Forestillinger barn danner seg om saksforhold og sammenhenger, kan være både mangelfulle og forkjærte. En lærer må derfor beherske faget godt, både for å kunne formidle med kyndighet og møte de unges vitelyst og virketrang.

Lærere må kjenne kunnskapens grenser og muligheter - også for å holde seg à jour og vokse i kompetanse når ny viten vinnes gjennom faglig utvikling eller forskning. En lærer som skal fungere godt, må selv ha mulighet for å komme videre i sin egen utvikling

gjennom etter- og videreutdanning.

Å forklare noe nytt innebærer å forankre det til noe kjent. Dette oppfylles ved at læreren bruker uttrykk, bilder, analogier, metaforer og eksempler som gir mening for eleven. Ny kunnskap må hektes tett sammen med den som alt sitter - det eleven vet, kan og tror fra før. Mye av dette er felles for elevene, i vår brede kulturarv, og gir klangbunn for kommunikasjon, samtale og læring.

Men selv i en felles kultur er det store variasjoner mellom individer etter sosial bakgrunn, kjønn og lokalmiljø. Det som er et slående eksempel eller et treffende bilde for én elev, kan være meningsomt for en annen. Det elevene har tatt med seg fra hjem, bosted eller tidligere skolegang, avgjør hvilke forklaringer og eksempler som skaper mening. Elever som kommer fra andre kulturer, har ikke samme del i den norske fellesarven. Den gode lærer bruker derfor mange og ulike bilder for å vise felles mønstre, og henter stoff og illustrasjoner fra de opplevelser ulike barn har hatt og de forskjellige erfaringer unge har gjort. Og den gode skole legger stor vekt på å utvide elevenes felles assosiasjonsgrunnlag fordi det gjør det lett å kommunisere tett. Faglig kompetanse er nødvendig for at en lærer skal være trygg og ikke bli usikker og engstelig når elevene stiller spørsmål og venter svar. Kyndighet gjør at en lærer kan makte å sette stoffet i perspektiv og møte både elever og kolleger med åpenhet og frisinn. Å kunne gi forklaringer og eksempler tilpasset hver enkeltes forutsetning og ståsted, krever systematisk og bred kunnskap om et felt.

Formidlingsevne og aktiv læring

Men fagkunnskap er ikke nok for å være en god lærer - det kreves også engasjement og formidlingsevne. En god lærer kan sitt stoff, og vet hvordan det skal formidles for å vekke nysgjerrighet, tenne interesse og gi respekt for faget.

Elevene kommer til skolen med lærelyst: med behov for å bli tatt på alvor, for å bli avholdt som den man er, med trang til å bli løftet og utfordret, med ønsker om å prøve krefter og bruke muskler. God undervisning viser omsorg for disse sider ved elevene – og for at ulike elever har ulike evner, behov og ulik motivasjon i ulike fag og faser. I lærerens kompetanse inngår kunnskap om barns, unges og voksnes normale og avvikende utvikling. En lærer skal kjenne både de generelle og spesielle vansker elever kan ha, ikke bare med læring, men også sosialt og emosjonelt når elever ikke vil, eller når foreldre ikke strekker til. Alle har sin egenverdi også når de ikke er vellykket under opplæringen.

Elevenes hug til å prøve seg må møtes av lærere med en fortellerglede og meddelelsesevne som vedholder de unges lyst til å komme videre. Lærerne må vise vei til ferdigheter som er innen rekkevidde, og til stoff som er overkommelig. Og de må være forbilder: Ved sitt engasjement og sin entusiasme må de gi elevene trang til å ta etter og våge seg utpå. Lærerne avgjør ved sin væremåte både om elevenes interesser består, om de føler seg flinke og om deres iver vedvarer. Den viktigste forutsetning for det er respekten for elevenes integritet, følsomhet for deres ulike forutsetninger og trang til å få elevene til å bruke sine muligheter og komme ut i sitt eget grenseland.

En autoritær, ironisk og negativ lærer kan slokke interessen for faget og skade elevenes selvpåfatning. En god lærer kan inspirere ved oppmuntring, ved å gi opplevelser av

egen mestring og ved å gi bekreftende tilbakemeldinger om vekst. Trygghet er en vesentlig forutsetning for læring.

Den viktigste av alle pedagogiske oppgaver er å formidle til barn og unge at de stadig er i utvikling, slik at de får tillit til egne evner. En god lærer øker også deres utholdenhet til å orke anstrengelse og motbakker, og ikke straks vike unna om de ikke får det til med en gang. En lærer er derfor både igangsetter, rettleder, samtalepartner og regissør.

Lærernes viktigste læremiddel er de selv. Derfor må de tørre å vedkjenne seg sin personlighet og egenart, og fremtre som robuste og voksne mennesker for unge som skal utvikles følelsesmessig og sosialt. Fordi lærerne er blant de voksne personer som barn og ungdom får mest med å gjøre, må de våge å stå fram tydelig, levende og bevisst i forhold til den kunnskap, de ferdigheter og de verdier som skal formidles. Lærerne må være så nære som personer at barn og unge kan stole på og snakke åpent med dem. De må kunne tenne og fortelle, men også tilrettelegge, gi struktur og føringer for unge under læring og på søking.

Lærerrollen endrer seg i takt med elevenes utviklingstrinn. For voksne elever er det en særlig utfordring å bygge på de varierte erfaringer de har vunnet utenfor utdanningsverket, i yrke, familie og samfunnsliv.

Aktive formidlere trenger gode hjelpemidler. Lærebøker og andre læremidler er vesentlig for undervisningens kvalitet. De må derfor utformes og brukes i samsvar med prinsippene i den nasjonale læreplan.

Læring som lagarbeid

I dag er undervisning og læring lagarbeid. I undervisningen deler lærere og instruktører med ulike spesialiteter ansvaret for både enkeltelever, grupper og klasser. De har forpliktelser både overfor skolen og for de opplæringsløp der deres bidrag er et nødvendig ledd i helheten. Andre yrkesgrupper kommer også mer med i oppfostringen, f.eks. gjennom skolefritidsordninger, ungdomsklubber, sport og organisasjonsliv.

Lærere er ledere av elevenes arbeidsfellesskap. I klasserom og verksted må det være ro og ryddighet nok til at de kan fungere som seriøse arbeidsplasser. Og rammene må være faste nok til at de viltre eller vimsete får sjanse til å konsentrere seg.

Et arbeidsmiljø virker godt når alle tar inn over seg at de former vilkårene for hverandre, og at de derfor må ta hensyn til andre. Framgang avhenger derfor ikke bare av hvordan lærerne fungerer i forhold til hver av elevene, men også av hvordan de får elevene til å fungere i forhold til hverandre. I et godt arbeidslag hever deltakerne kvaliteten på hverandres arbeid. Her har også elevene ansvar for planlegging, utføring og vurdering av arbeidet.

Forskning viser at det er store forskjeller i hvordan skoleklasser virker på elevene, men at det ikke er noen motsetning mellom å trives og å løftes. Klasser med det beste sosiale miljø har gjerne også det beste læringsmiljø, både for sterkere og svakere elever. Ved siden av elevenes øvrige oppvekstmiljø, skyldes forskjellene mellom klasser i stor grad lærernes strukturering av klassens arbeid, og deres styring, oppfølging og evne til å støtte elevene. Hvis lik rett til utdanning skal være reell, er det ikke tilstrekkelig at alle

får likeverdig utdanning uavhengig av kjønn, funksjonsevne, geografisk tilknytning, religiøs tilhørighet, sosial klasse eller etnisk bakgrunn - retten må også være uavhengig av den skoleklasse den enkelte elev havner i.

Med mer utstrakt bruk av teamundervisning og prosjektarbeid blir lærerne viktigere både som partnere og arbeidsledere. Det krever både felles tid på skolen og samordning av virksomhet på tvers av tradisjonelle klasseinndelinger.

Opplæringens personale skal også fungere i et fellesskap av kolleger som deler ansvaret for elevenes utvikling. Dette blir med dagens skoleutvikling ikke bare en større oppgave - den blir også mer mangfoldig ved at nye yrkesgrupper knyttes til skolens virke. Den sammensatte lærerstab er en rikdom fordi lærere med ulik kompetanse kan utfylle hverandre både faglig og sosialt.

Samtidig er samordningen av innsatsen og samspillet mellom kollegene avgjørende for de resultater som nås. Dette stiller nye krav til skolens ledelse. Lærernes mulighet for å yte sitt beste forutsetter overskudd og trivsel, og en arbeidsgiver med sans for læreryrkets egenart og særpreg.

Men lærerne skal fungere ikke bare som instruktører, veiledere og forbilder for barn - de skal virke sammen med foreldre, arbeidsliv og myndigheter som også utgjør vesentlige deler av skolens brede læringsmiljø. Samtidig har skolen en sentral oppgave i utviklingen av et godt oppvekstmiljø. Gode lærere har derfor åpenhet overfor og trening i å engasjere foreldrene og lokalt arbeids- og organisasjonsliv for skolens formål.

Det allmenndannede menneske

Opplæringen skal gi god allmenndannelse. Det er en forutsetning for en helhetlig personlig utvikling og mangfoldige mellommenneskelige relasjoner. Og det er en forutsetning for å kunne velge utdanning og senere skjøtte arbeid med kompetanse, ansvar og omhu.

God allmenndannelse vil si tilegnelse av

- konkret kunnskap om menneske, samfunn og natur som kan gi overblikk og perspektiv;
- kyndighet og modenhet for å møte livet - praktisk, sosialt og personlig;
- egenskaper og verdier som letter samvirket mellom mennesker og gjør det rikt og spennende for dem å leve sammen.

Opplæringen må gi overblikk over hvordan prosesser på ett felt slår over på andre - som når produksjon virker tilbake på natur og miljø. Mennesker kan utløse krefter de ikke kontrollerer, eller forvolde virkninger de ikke overskuer.

Dette tydeliggjør at den kunnskap vi anvender, ofte er utilstrekkelig, og understreker behovet for mer helhetlig kunnskap. Men tverrfaglig samarbeid krever faglig soliditet om det ikke skal bli overfladisk og useriøst.

Konkret kunnskap og helhetlige referanserammer

I opplæringen må kunnskap alltid utgjøre et gjennomtenkt utvalg som presenteres med progresjon, slik at det gir oversikt og skaper sammenheng. Konkret kunnskap er nødvendig for læring, og undervisningsopplegget må derfor angi hva elevene bør bli fortrolige med, i hvilken rekkefølge og på hvilke trinn.

Erfaring og forskning viser at jo mindre en har med seg av forhåndskunnskaper som en kan knytte ny kunnskap til, desto langsommere og mindre overkommelig blir læringen. Særlig viktig er de grunnleggende referanserammene i de forskjellige fagene. Disse er avgjørende både for å tolke ny informasjon og for å styre letingen etter nye fakta. Mangler referanserammene som kan gi flommen av inntrykk og delkunnskaper mening, blir det hele lett bare flimmer.

Ordnende kunnskap må til for å lære å lære og for å bruke det en vet, til å få grep på det en ikke kan. Det er helhetlige rammer som gir mønster for nye biter som skal føyes til mosaikken. For å gi overblikk og sammenheng er det derfor også viktig å planlegge og samarbeide om undervisningen på tvers av fag, slik at relevansen av fagene for hverandre trer fram og mer helhetlig forståelse utvikles.

Felles forståelse i et spesialisert samfunn

Det er en sentral opplysningstanke at slike referanserammer for forståelse og fortolkning må være felles for folket - må være en del av den allmenne dannelsen - om det ikke skal skapes forskjeller i kompetanse som kan slå over både i udemokratisk manipulasjon og i sosiale ulikheter.

Det er derfor viktig at disse referanserammer og den nye teknologiske kunnskap deles av alle grupper, slik at det ikke skapes store forskjeller i forutsetninger for deltakelse. Og

det er viktig at formidlingen skjer slik at den ikke befester tradisjonelle kjønnskillinger, der jenter oppdras til at «kvinner ikke forstår» naturvitenskap og teknikk.

De som ikke har del i den bakgrunnsinformasjon som tas for gitt i den offentlige debatten, vil ofte være ute av stand til å fatte poenget eller gripe sammenhengen. Nykommere i et land, som ikke deler de felles referanserammene, blir ofte outsiders fordi andre ikke kan ta for gitt hva de vet og kan - de trenger stadig ekstra forklaringer.

Slike plattformer for forståelse spenner over historiske hendelser («9. April»). Grunnlovens maktfordelingsprinsipp, klassikerne i litteraturen («Lille Marius»), kulturelt fellesgods («kamelen og nåløyet»), tegnene som brukes på værkartet osv. Besitter man ikke de felles forståelsesformene som gjør det lett å tolke og formidle - og dermed kommunisere smidig - kan man bli fremmedgjort i eget land.

Uten overgripende referanserammer blir det vanskeligere for vanlige samfunnsmedlemmer - ikke-spesialister - å ta del i beslutninger som griper dypt inn i deres liv. Jo mer spesialisert og teknisk vår kultur blir, desto vanskeligere blir det å kommunisere på tvers av faggrensene. Felles bakgrunnskunnskap er derfor kjernen i et nasjonalt nettverk for kommunikasjon mellom medlemmene av et demokratisk fellesskap. Det er felles referanserammer som gjør det mulig å knytte det en ser, leser eller hører til et sams, underforstått tenkesett. De gjør det mulig å begripe komplekse budskap og å tolke nye ideer, situasjoner og utfordringer.

Opplæringen har en hovedrolle i å formidle denne felles bakgrunnsinformasjonen - den dannelsen alle må være fortrolige med om samfunnet skal forbli demokratisk og samfunnsmedlemmene myndige. Opplæringen må derfor gi gode muligheter for sammenhengende oppbygging av kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Internasjonalisering og tradisjonskunnskap

Strømmene mellom nasjonene - av tanker og teknologi, av penger og produkter, av utstyr, materiell og maskiner - er blitt stadig mer omfattende, sterke og uavvendelige. Vår natur rammes av andre lands forurensninger, vårt arbeidsliv er underkastet verdensmarkedets konkurranse, moderne massemedia formidler et trykk av nyheter og opplevelser som treffer alle på samme tid.

Det stiller flere utfordringer til opplæringen: Å forene teknisk kyndighet med menneskelig innsikt, å utvikle en arbeidsstyrke som er høyt kvalifisert og endringsdyktig, og å forene internasjonal orientering med nasjonal egenart.

Et forskningsbasert samfunn risikerer å bli stadig mer teknologidrevet. Strømmen av teknologiske funn og fakta krever bred viten om en skal unngå «vitenskapelig analfabetisme»: manglende evne til å skjønne hva ord som «genspleising», «ozonlag» eller «immunforsvar» betyr eller hvilke sosiale konsekvenser de innebærer.

Det bygges uavbrutt nettverk av kunnskap som binder organisasjoner og bedrifter, land og kontinenter sammen. Norges evne til å gjøre seg gjeldende og komme med i dem for å utvikle velferd og bevare miljø, avhenger av de bidrag landet kan yte internasjonalt, og som andre vil ønske å bruke. Det fordrer også god kunnskap om andre lands kultur og språk.

Den internasjonale kunnskapskulturen knytter menneskeheten sammen gjennom utvikling og bruk av ny viten for å bedre levekårene. De voksne som lever og de unge som vokser opp i dag, må få vidsyn og viten som rustet dem til å bidra til slike felles anstrengelser - og særlig de som kan hjelpe verdens fattige folk. Kunnskap om sammenhengene i samfunnet og i naturen er nødvendig, men ikke tilstrekkelig; omsorg for andre og for det felles livsmiljøet er også nødvendig.

På den annen side fordrer den økte spesialisering og kompleksitet i verdenssamfunnet fortrolighet med hovedstrømmene og felleselementene i vår norske kultur. Veksten i kunnskap krever hevet bevissthet om de verdier som må veilede våre valg. Og når omstillingene er store og endringene raske, blir det mer maktpåliggende å markere historisk forankring, nasjonal egenart og lokal variasjon for å befeste identitet - for å bevare miljøer med bredde og styrke.

God allmenndannelse skal bidra til nasjonal identitet og solidaritet ved å gi et felles preg forankret i språk, tradisjon og lærdom på tvers av lokalsamfunn. Da blir det også lettere for elever som skifter bosted å finne feste på nytt, fordi flytting blir en bevegelse innenfor et kjent fellesskap. Båndene mellom generasjonene blir tettere når de deler erfaringer og innsikt - eller opplevelser, sanger og sagn. Nykommere innlemmes lettere i vårt samfunn når underforståtte trekk i vår kultur gjøres tydelige for dem.

Kjennskap til fortidens hendelser og ytelser knytter menneskene sammen over tid. Historisk kunnskap utvider også erfaringer for å sette mål og velge midler i framtiden. Fortrolighet med det mennesker har følt, tenkt og trodd, utvider rommet for innsikt og handling, og minner om at dagens forhold vil endre seg.

Opplæringen skal derfor gi kunnskaper som er allsidige og fullstendige. Den skal vise hvordan vår erkjennelse har grodd fram ved et langt skaperverk, som spenner over mange generasjoner og har krysset mange grenser. Slik opplæring gir respekt og aktelse for det mennesker før oss har utrettet, og lar oss plassere oss selv i en historisk utvikling.

Kort sagt: God allmenndannelse viser hvordan utviklingen av ferdigheter, innsikt og viten er noe av det mest fantastiske mennesker har lært å gjøre sammen - historisk og globalt. Den styrker evner og holdninger som gir samfunnet rikere vekstmuligheter i framtiden.

Det samarbeidende menneske

En persons evner og identitet utvikles i samspillet med andre - mennesket formes av sine omgivelser samtidig som det er med på å forme dem.

En sammensatt ungdomskultur

I tidligere tider skjedde en større del av oppfostringen ved at barn og unge direkte tok del i de voksnes praktiske virksomhet for å løse felles oppgaver. Nå skjer storparten av opplæringen i skoler - i spesialiserte institusjoner med undervisning som oppgave. De unge står i stor grad utenfor arbeidslivets prosesser, og har i liten grad ansvar for eller kontroll over dem. Deres økende bruk av massemedier både setter dem i en passiv tilskuerrolle og utsetter dem for motstridende verdisyn.

Innsnevringen av de unges kontakt med samfunnet utenfor skolen, og reduksjonen av deres omgang med de voksne, forsterkes av en ofte innadvendt og selvbeskuende ungdomskultur. Denne ungdomskulturen utheves ved at skolene atskilles fra resten av samfunnet og ved at elevene deles i skoleklasser etter alderstrinn. Barn og unge gis liten anledning til å treffe avgjørelser med umiddelbare praktiske virkninger eller med følger for andre, slik at de kan lære av egne tiltak. Innslaget av indirekte erfaring har økt på bekostning av den direkte.

Det er derfor vesentlig å utnytte skolen som arbeidsfellesskap for utvikling av sosiale ferdigheter. Den må organiseres slik at elevenes virke får konsekvenser for andre, og slik at de kan lære av konsekvensene av egne avgjørelser. Endringene i barns og unges oppvekstkår gjør at de samværsformer og arbeidsmåter som anlegges i oppfostringen, får større betydning for elevenes vekst. Erfaring fra praksis og fra fagopplæring i arbeidslivet er forbilledlig og bør benyttes også i det øvrige skoleverket.

Samtidig er den formelle undervisningen bare en del av barns og unges livsfelt. Oppveksten er også en tumletid. Flere enn noen gang før er aktive i sport og musikk, i organisasjoner og lag, i kor og klubber, der de setter sine egne standarder i kretser av venner, påvirker og påvirkes av sitt eget miljø. Skolen må finne den vanskelige balansen mellom å anspore, utnytte og danne motvekt mot den kultur de unge selv skaper.

Plikter og ansvar

Elever og lærlinger bør ta del i et bredt spekter av aktiviteter der alle får plikter for arbeidsfellesskapet: øvelse i å tre fram for andre, presentere et syn, legge planer, sette dem i verk og gjennomføre et opplegg.

Det innebærer at elevene fra første dag i skolen - og stadig mer med økende alder - må få plikter og gis ansvar, ikke bare for egen flid og framgang, men også overfor andre elever og de øvrige medlemmer av skolefellesskapet. Slike oppgaver omfatter hele registret fra fadderordninger, støtte og omsorg for yngre eller andre elever, ansvar for orden og ryddighet, innsats ved klassetilstelninger og samlingsstunder, hjelp ved bespisning osv.

Formålet med dette er å utvikle innlevelse og følsomhet for andre, å gi praksis i å vurdere sosiale situasjoner og å fremme ansvar for andres tarv. De som ikke er stimulert tilstrekkelig fra hjem eller nabolag, må få mulighet til vokster i et læringsmiljø der elevene tar ansvar for hverandres utvikling. Medvirkning i utvikling av et sosialt

felleskap bidrar til personlig vekst, særlig når det medfører samarbeid mellom mennesker på ulike trinn eller med ulike anlegg og ressurser. Elevene bør derfor komme med i praktisk arbeid, der de dels er ytere og dels mottakere av tjenester. De bør komme i vane med å ta ansvar i dagens samfunn som forberedelse til deltakelse i morgendagens. Alle har et felles ansvar for et læringsmiljø med omtanke for andres behov og respekt for læring. Både den enkeltes hverdag i skolen og muligheter senere i livet kan bli ødelagt hvis konflikt og uorden får sette sitt preg på miljøet. Alle elever har rett til opplæring i ryddige og rolige former, og har selv medansvar for dette.

Livskunnskap fra fellesskapet i skole og opplæring

Mye av den livskunnskap de unge må få med seg fra opplæringen, ervervet de får gjennom plikter i storfamilie og deltakelse i arbeidsliv.

Dagens opplæring må også omfatte

- erfaring i å treffe avgjørelser med direkte og synbare konsekvenser for andre. Det innebærer både trening i å lage og følge regler, i å treffe beslutninger i flokete situasjoner og øvelse av "kriseferdigheter", dvs. evne til å handle i møte med uventede vansker eller ukjente oppgaver. Samlet er dette en trening i sosialt ansvar.
- erfaring fra arbeid der gjensidig avhengighet krever disiplin, og der egen innsats påvirker resultatet av andres. Dette fordrer utvikling av ferdigheter til organisering: evne til å samordne virksomhet, lede aktiviteter, følge direktiver, foreslå alternative løsninger.
- erfaring fra skolens virksomhet: kjennskap til hvordan problemer som oppleves som personlige, allikevel er delt av flere, og derfor bare kan løses i fellesskap eller ved organisatoriske endringer. Slike erfaringer gir forståelse for hvordan konflikter møtes og løses, øvelse i å fremme egne og andres interesser og evne til å stå oppreist i motbør. Som ledd i dette må elever og lærlinger også få trening i å ta kontakt med myndigheter og media.
- Skolen er et miniatyrsamfunn som bør brukes aktivt for å lære slike ferdigheter. Elevene må trekkes med i mange slike avgjørelser, for evnen til deltakelse styrkes ved bruk. I et samfunn med så komplekse institusjoner som vårt er dette vesentlig.

I et hele må opplæringen rettes også mot de personlige egenskaper en ønsker å utvikle, og ikke bare mot faginnhold. Nøkkelen er å utforme omgivelser som gir rike muligheter for barn og unge til å utvikle bevisst samfunnsansvar og handlingskompetanse for rollen som voksen.

Et bredt læringsmiljø: Elevkultur, foreldredeltakelse og lokalsamfunn

Skolen som læringsmiljø strekker seg ut over den formelle opplæring og forholdet mellom elev og lærer. Et bredt læringsmiljø omfatter samhandling mellom alle voksne og elever. Et godt og utviklende læringsmiljø har sin rot i felles forståelse av skolens mål. Forholdet mellom elevene - og elevkulturens verdisett - er en vesentlig del av læringsmiljøet. Elevkulturen legger markerte føringer på hva skolen formår. Foreldrene har primæransvaret for oppfostringen av sine barn. Det kan ikke overlates til skolen, men bør utøves også i samarbeidet mellom skole og hjem. For læringsmiljøet favner også foreldrene. I den grad de står fjernt fra skolen og ikke trer i direkte kontakt med hverandre, kan den ikke gjøre bruk av deres sosiale ressurser til å forme oppvekstkårene og verdimønstret rundt skolen. I en tid da storfamilien spiller mindre

rolle i de unges liv, og der media har rykket inn der foreldrene er trukket ut i arbeidslivet, fordres en mer bevisst mobilisering av foreldrene for å forsterke skolens og dermed elevenes sosiale og normative omland. Dersom skolene skal fungere godt, forutsettes ikke bare at elevene kjenner hverandre, men at også foreldrene kjenner både hverandre og hverandres barn. Dette er nødvendig om de skal kunne sette felles standarder for barnas og de unges aktivitet og atferd. Skolen må i forståelse og samarbeid med hjemmene bistå i barnas utvikling - og den må trekke foreldrene med i utviklingen av miljøet rundt opplæringen og i lokalsamfunnet.

Lokalsamfunnet, med dets natur og arbeidsliv, er selv en vital del av skolens læringsmiljø. De unge henter på egen hånd impulser og erfaringer herfra som undervisningen må knytte an til og berike. I fagopplæringen er det vesentlig at opplæring for arbeidslivet skjer i arbeidslivet. Men undervisningen må generelt initiere kontakt til skolens nabolag og gjøre bruk av de ressurser som ligger i dens omegn. Skolen skal være aktiv som et ressurs-, kraft- og kultursenter for lokalsamfunnet der det knyttes nærmere kontakter, ikke bare mellom voksne og unge, men også til lokalt arbeids- og næringsliv.

Det miljøbevisste menneske

Vårt livsmiljø er blitt stadig mindre bestemt av naturforhold, og mer bestemt av menneskenes eget virke. Velferden avhenger av evnen til å utvikle nye ideer, til å bruke avansert teknologi, til å skape nye varer og til å løse tradisjonelle problemer med mer fantasi og fornuft. I løpet av få år kan nye produkter radikalt endre menneskenes liv, som glødelampen eller bilen, PC-en eller antibiotika. Det er ofte kort vei fra oppdagelse til anvendelse - som når laserstråler brukes i CD-spillere, operasjonskniver eller laserskrivere. Mennesket er en del av naturen, og treffer stadig valg med konsekvenser ikke bare for egen velferd, men også for andre folk og for naturmiljøet. Valgene har konsekvenser på tvers av landegrensener og over generasjoner: Livsstil påvirker helse; vårt lands forbruk forårsaker forurensning i andre land; vår tids avfall blir neste slektsledds problem.

Naturfag, økologi og etikk

Kunnskap og forskning har bedret menneskenes helse, løftet deres levekår og hevet deres velferd i store deler av verden - men har også forsterket ulikheter i verdenssamfunnet og trusler mot naturen. Et hovedtrekk med moderne samfunn er at de mer og mer baseres på teknologi - på framgangsmåter og hjelpemidler for å omdanne naturens råstoffer for menneskenes formål. Det har gitt oss medisiner og vaksiner, bøker og fjernsyn, tekstiler og turbiner, kvartsur og vaskemaskiner.

I alt vi omgir oss med, blir innslaget av kunnskap større - fra joggesko til røykvarslere. Utvikling av ny teknologi er et felt for utfoldelse av fantasi og skaperkraft som kan berike både den enkeltes liv og samfunnets kultur. Teknologisk kunnskap er en del av allmenndannelsen - nysgjerrighet til å forstå dem som har levd og skapt før oss, og kraft til å trenge inn i egen natur og naturen omkring.

Mennesket finner glede både ved å stille spørsmål og finne svar, og det finner trygghet ved å vite og mestre. Anvendelsen av naturvitenskapelig innsikt er blitt et forbilde på målrettet bruk av kompetanse og en drivkraft til å vinne ny erkjennelse. Det har spredt seg til andre områder, som når samfunnsvitenskapelig og humanistisk innsikt legges til grunn for å treffe mer fornuftige og humane valg.

Menneske, miljø og interessekonflikter

På alle områder har det vært store vitenskapelige gjennombrudd. Kunnskap og ny teknologi har utvidet rommet for inngrep både i menneskelivet og i naturen. Men bruken av kunnskap har ofte hatt bivirkninger som er blitt registrert sent og har vist seg skadelige. DDT, som drepte utøy og begrenset sykdommer, lagret seg i næringskjeden og skadet livet i mange ledd uten at det var tilsiktet. En materiell vekst kom i første omgang da jern ble smeltet med kull og koks.

I neste omgang fikk vi forurensning og sur nedbør som skadet liv og drepte fisk. Kort sagt: Kunnskap og ny teknologi har utvidet rommet for inngrep både i menneskelivet og i naturen. Men anvendelsen gir ofte forrykninger i flere ledd, som ikke overskues, og som spres i bredere ringer enn tiltenkt. Anvendt vitenskap og teknologi har hatt negative konsekvenser, dels erkjente som ved atomsprengninger, dels i form av utilsiktede bivirkninger som sur nedbør skogdød eller drivhuseffekt.

Vårt levesett og vår samfunnsform har dype og truende virkninger for miljøet. Dette driver fram konflikter mellom grupper og mellom land. Konsekvensene av vitenskapens

anvendelse er på en gang blitt mer omfattende og sammenflettede. Dette gjør det nødvendig å utvide innsikten om sammenhenger på tvers av faggrensere, og å mobilisere til innsats på tvers av landegrensere. Det øker kravene både til viten og til bevisste økologiske, etiske og politiske avgjørelser hos enkeltindivider og samfunn. Forståelse gjør at valg kan treffes med innsikt, etisk fostring at de kan tas med skjønn. De utviklede land med høyt utdanningsnivå har et særlig ansvar for å sikre verdens felles framtid.

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling har pekt på de problemer som ligger i sammenflettede kriser - f.eks. i bedret helse og økningen av verdens befolkning; i moderne teknologi med overforbruk av ressurser og skade på liv; i økonomisk vekst som forurenser og ødelegger naturen; i fattigdom og forarming. Samspillet mellom økonomi, økologi og teknologi stiller vår tid overfor særlige kunnskapsmessige og moralske utfordringer for å sikre en bærekraftig utvikling. Denne må ta utgangspunkt i de begrensninger natur, ressurser, teknologisk nivå og sosiale forhold setter, og de konflikter som utløses når miljøhensyn skal prioriteres. Politisk må utviklingen styres mot en bane som er forenlig med biosfærens evne til å tåle virkningene av menneskenes virksomhet. Og i en bærekraftig utvikling må etisk fostring til medmenneskelighet og solidaritet med verdens fattige være et bærende prinsipp.

Opplæringen må følgelig gi bred kunnskap om sammenhengene i naturen og om samspillet mellom menneske og natur. Undervisningen må kople solid innsikt om naturens stoffer, krefter og arter med forståelse av hvordan sosial organisasjon og teknologi både løser problemer og virker inn på biosfæren. Den må spore de unges trang til å forstå prosessene i naturen. Det fordrer fordypning i naturfagene. Undervisningen må motvirke oppsplittet læring. Konkret viten er nødvendig, men er alene ikke nok - helhetlig naturfaglig og økologisk kunnskap er også nødvendig. I undervisningen må den knyttes til samfunnsfaglig innsikt i økonomi og politikk, og til etisk orientering. Elevene må lære å se ting i sammenheng og bevare overblikk - lære å skue framover i livet og utover i verden. Undervisningen må vekke deres tro på at solidarisk handling og felles innsats kan løse de store globale problemene.

Naturglede

Samtidig må opplæringen fremme glede over fysisk aktivitet og naturens storhet, over å leve i et vakkert land, over landskapets linjer og årstidenes veksling. Og den bør vekke ydmykheten overfor det uforklarlige, gleden over friluftsliv, nøre hugen til å ferdes utenfor oppstukne veier og i ukjent terreng, til å bruke kropp og sanser for å oppdage nye steder og til å utforske omverdenen. Friluftsliv rører både kropp, sinn og tanke. Fostringen må betone forbindelsen mellom naturforståelse og naturopplevelse: kunnskapen om elementene og om samspillet i livsmiljøet må gå sammen med erkjennelsen av vår avhengighet av andre arter, samfølelsen med dem og gleden over naturliv.

Det integrerte menneske

Opplæring har en rekke tilsynelatende motstridende formål:

- å bibringe vår kulturs moralske fellesgods, dens omtanke for andre - og gi evne til å stikke sin egen kurs;
- å gi fortrolighet med vår ~~kristne-og~~ religiøse og livssynshumanistiske arv – og kjennskap til og respekt for ~~andre~~-religioner og ~~trossyn~~ livssyn;
- å bryte med selvopptatthet og tro på den sterkestes rett - og gi styrke til å stå alene, gå på tvers og ikke legge seg flat eller bøye av for andres meninger;
- å utvikle selvstendige og uavhengige personligheter - og evne til å virke og arbeide i lag;
- å fremelske den enkeltes særpreg, de forskjeller som gjør hvert individ til et fond for andre - og å formidle de felles kunnskaper og ferdigheter som gjør at vi lett kan fungere med andre og sammen bidra til samfunnets vekst;
- å gi rom for barns kultur og unges stil - og ruste dem til å gå inn og ta ansvar i de voksnes verden;
- å gi praktiske ferdigheter for arbeid, yrke og livets konkrete oppgaver - og å by romslige vekstvilkår for karakter og følelsesliv;
- å kjenne og pleie nasjonal arv og lokale tradisjoner for å bevare egenart og særdrag - og åpent møte andre kulturer for å kunne gledes av mangfoldet i menneskelige ytringsformer og å lære av kontraster;
- å gi kunnskap om menneskenes konfliktfylte historie og om fortidens landevinninger - og om samtidens kriser og muligheter;
- å skape bevissthet om hvordan vår tid og vår hverdag er bestemt av tidligere generasjoners valg - og om de føringer vi legger for kommende generasjoner;
- å gi fakta nok til å fatte og følge den løpende samfunnsdebatt - og formidle verdier som kan veilede i de valg som ny kunnskap åpner for;
- å gi sterke opplevelser ved de fremste menneskelige ytelser slik vi kjenner dem fra litteratur og kunst, fra arbeid, handling og forskning - og gi hver enkelt sjansen til å oppdage og utvikle de kimer som ligger i egne anlegg;
- å inngi respekt for kjensgjerninger og saklig argumentasjon - og oppøve kritisk sans til å gå løs på gjengs tenking, innarbeidede forestillinger og bestående ordninger;
- å gi respekt for andres innsats og ydmykhet for andres bragder - og nok tro på seg selv til å våge å mislykkes;
- å åpne sansene for de mønstre som har festnet seg som tradisjoner, i alt fra musikk til byggekunst - og fantasi til å tenke nytt og evne til å bryte opp;
- å tilføre de unge en solid kunnskapsbase - og forme den slik at det både gir trang til ny viten og evne til lett å erverve ny kunnskap gjennom hele livet;
- å lære elevene å bruke naturen og naturkreftene for menneskelige formål – og lære dem å verne miljøet mot menneskelig dårskap og overgrep.

Opplæringen må balansere disse doble formålene. Oppgavene er en allsidig utvikling av evner og egenart: til å handle moralsk, til å skape og virke, til å arbeide sammen og i harmoni med naturen. Opplæringen skal bidra til en karakterdannelse som gir den enkelte kraft til å ta hånd om eget liv, forpliktelse for samfunnslivet og omsorg for livsmiljøet. Når øket kunnskap gir større makt, krever det sterkere betoning av det ansvaret som denne makten gir. Valgene som tas, må bygges på kunnskap om konsekvenser og sammenhenger, men også veiledes ved prøving mot verdier. En tydelig

hovedlinje i oppfostringen må være å forene økt viten, kyndighet og ferdighet med sosiale krav, etisk orienteringsevne og estetisk sans. De unge må integreres både personlig og i samfunnslivet på en moralsk sammenfelt måte. Opplæringen skal fremme moralsk og kritisk ansvar for det samfunn og den verden de lever i. Sluttmålet for opplæringen er å anspore den enkelte til å realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode - å fostre til menneskelighet for et samfunn i utvikling.

Redegjørelse for grunnlaget for elevtallsprognosen for oppstartsåret og det maksimale antallet elever det søkes godkjenning for.

Bergen kommune har i dag 275.000 innbyggere og er en del av Hordaland fylke med totalt 511.000 innbyggere. Befolkningstallet i Bergen og regionen er økende.

Byen har ca. 30.000 studenter som gjør Bergen til en attraktiv by for elever fra omkringliggende distrikt når de skal velge videregående skole.

Regionen har i dag etter vår beregning rundt 9.000 søkere til videregående skole, utdanningsprogram for studiespesialisering. Tallet er forholdsberegnet ut fra søkertall for hele Hordaland fylke.

Hordaland Privatgymnas AS vil tilrettelegge for sentral beliggenhet for å sikre grunnlaget for inntak til skolen da vi har fokus på at eleven skal kunne benytte offentlig kommunikasjon. Vi vil tilrettelegge for et naturlig inntaksområde som gir et tilstrekkelig og stabilt elevgrunnlag over tid. Vi vurderer Bergen som et område med stor etterspørsel etter skoleplasser med studiespesialisering.

Innbyggerne i Bergen kommune og Bergensregionen og har et høyere gjennomsnittlig utdanningsnivå enn landet for øvrig. I Bergen kommune har om lag 38% av befolkningen over 16 år høyere utdanning. I Bergensregionen er andelen om lag 33%. På landsbasis har 29% av befolkningen høyere utdanning. Studier viser at områder med høyt utdanningsnivå hos foreldre generelt har høyere andel av elever som foretrekker privatskolealternativ¹.

Videre følger det av undersøkelser at høyt utdannede mennesker er mindre tilbøyelige til å være religiøse enn lavt utdannede². Yngre er også mindre religiøse enn eldre mennesker. Dette betyr at selv om dagens foreldregenerasjon har en relativt høy andel religiøse, vil deres barn statistisk sett ha en større tilbøyelighet til å ønske en humanistisk rettet skolegang. I Norge er også andelen religiøse mennesker særlig lavt, i forhold til andre nasjonaliteter, både i Europa og i verden for øvrig³. Skolen tror derfor at det vil være stor etterspørsel i markedet etter en skole som er basert på en humanistisk læreplan.

Hordaland Privatgymnas AS mener det ligger godt til rette for et privat alternativ i regionen. Vår vurdering er at det er både behov og grunnlag for et regionalt privat alternativ i denne størrelsesorden. Som ikke-kommersiell privatskole kan Hordaland Privatgymnas AS også ta inn kvalifiserte elever fra andre regioner og fylker.

¹ Christiane Skahjem 2005 (UiO, masteroppgave i sosiologi "Sosial bakgrunn og rekruttering til private skoler")
"Hovedkonklusjonen er derfor at sosial bakgrunn har betydning for sannsynligheten for å gå på private skoler, både religiøse og ikke-religiøse. Dette gjelder spesielt foreldrenes utdanningsnivå, men også til en viss grad foreldrenes inntekt. Vi kan derfor konkludere med at det i hovedsak er foreldrenes utdanningsnivå som er avgjørende for en elevs sannsynlighet for å gå på privat skole, i større grad enn foreldrenes inntektsnivå. Videre har størrelsen på kommunene skolene ligger i, betydning for sannsynligheten for å gå på privat skole"

² http://fritanke.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=9362 - Undersøkelse bekrefter religion på nedtur
<http://www.pewglobal.org/2014/03/13/worldwide-many-see-belief-in-god-as-essential-to-morality/>

³ <http://www.dagbladet.no/nyheter/2005/11/26/450463.html> - Nordmenn minst religiøse i Vest-Europa

Vi har i våre prognoser tatt utgangspunkt i 135 elever ved 1. budsjettår og 360 elever i en fullt utbygget skole. Basert på dette mener vi at grunnlaget for vår beregning av elevtall er godt fundert og realistisk for vår planlagte etablering.

Hordaland Privatgymnas AS

Petter Arne Alvik, daglig leder

Hordaland Privatgymnas AS – inntaksreglement

Reglementet er gitt med hjemmel i privatskoleloven § 3-1. Reglementet er godkjent av styret 31.03.2015

§ 1 **Inntaksreglement**

Inntak av elever til Hordaland Privatgymnas AS skal skje i henhold til de enhver tids gjeldende bestemmelser i privatskoleloven med forskrifter og det av styret fastsatte inntaksreglement.

§ 2 **Elevinntak**

Skolestyret avgjør hvor mange elever som skal tas opp hvert skoleår.

Hordaland Privatgymnas har hele landet som inntaksområde jfr. privatskoleloven § 3-1.

Ved kapasitetsproblemer skal elevinntaket prioriteres etter følgende kriterier:

- Elever med høyere poengsum blir tatt inn foran søkere med lavere poengsum.

I forbindelse med opptak til skolen tilbys foreldrene å delta i en frivillig innføring i skolens pedagogiske prinsipper og arbeidsmåter.

For å kunne forberede en best mulig skolestart kan det, etter at inntaket er endelig og eleven har akseptert tilbud om plass ved skolen, innhentes skriftlig tillatelse fra foresatte til å innhente opplysninger om vedkommende elev fra grunnskolen og pedagogisk psykologisk tjeneste, dersom skolen ser dette som formålstjenlig i forhold til klassens sammensetning og forventede innsatsområder. Det er frivillig for foresatte å eventuelt gi skolen slik tillatelse til å innhente opplysninger om elevene.

Melding om inntak til videregående opplæring sendes til hjemfylket til eleven, jfr. privatskoleloven § 3-1 fjerde ledd.

En elev som har fått plass ved Hordaland Privatgymnas, har rett til å fullføre skoleåret eller vedkommende kurs med mindre eleven kan vises bort, jfr. privatskoleloven § 3-10.

§ 3 **Søknadsfrister og kunngjøring om inntak av elever**

Hvert år i januar måned skal søknadsfrist og studietilbud kunngjøres på dertil egnet måte for å sikre at informasjonen om inntak for neste skoleår når offentligheten.

Søknadsfrist er 1. mars. Dersom nevnte dato er helligdag, gjelder påfølgende hverdag. Søknader som kommer inn etter fristen blir ført på venteliste, og skolen kan ta inn søkere så lenge det evt. finnes ledige plasser.

§ 4 **Gjennomgang av søknader**

Etter utløpet av søknadsfristen skal skolens rektor eller den han skriftlig bemyndiger gjennomgå de innkomne søknader.

§ 5 **Klageadgang**

Det er klageadgang på vedtak om inntak. Klageinstans er skolens valgte styre. Eventuell videre klageprosess gjennomføres som omtalt i forvaltningslovens regler om enkeltvedtak, med Fylkesmannen som endelig klageinstans. En klage på vedtak om inntak kan imidlertid fremmes direkte til Fylkesmannen.

§ 6 **Endring av inntaksreglement**

Dette inntaksreglement kan til enhver tid endres av skolestyret innenfor rammen av gjeldende regler i privatskoleloven med vedtekter og skolens vedtekter.

Hordaland Privatgymnas AS – ordensreglement

Reglementet er gitt med hjemmel i privatskoleloven § 3-9. Reglementet er vedtatt av skolens styre 31.03.2015

§ 1 Formål

Formålet med reglementet er å fremme gode arbeidsvaner og god orden, og slik legge til rette for et godt læringsmiljø. Reglementet skal bidra til godt samarbeid, trivsel, respekt og medansvar.

§ 2 Virkeområde

Reglementet gjelder for elever som er tatt inn i Hordaland Privatgymnas AS. Reglementet gjelder på skolens område, ved opptreden på skoleveien, i skolens nærområde i skoletiden, ved ekskursjoner og øvrige aktiviteter i skolens regi.

§ 3 Elevenes rettigheter

1. Elevene har krav på opplæring, hjelp og rettledning, jfr. privatskoleloven §§ 3-2, 3-4, 3-6 og 3-11.
2. Eleven har rett til medvirkning ved planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæringen, i samarbeid med øvrige elever og lærere. Dette gjelder blant annet:
 - oppsett av læringsmål, periodeplaner og gjennomføring av disse
 - utarbeiding av regler for godt arbeids- og læringsmiljø i klassen
 - i hvilken grad skolens organisering, tilrettelegging og gjennomføring av opplæringen bidrar til å nå de mål som er fastsatt for eleven/gruppen/klassen
3. Elevene har rett til å få fortløpende muntlig og skriftlig tilbakemelding, oppfølging og veiledning i forhold til de målene den enkelte arbeider mot.
4. Ved faglige, personlige eller sosiale vansker som har betydning for opplæringen, har elevene rett til rådgivning, oppfølging og hjelp til å finne seg til rette, herunder tilgang til pedagogisk-psykologisk rådgivningstjeneste, jfr. privatskoleloven §§ 3-4 og 3-6.
5. Elever som på grunn av sykdom eller omsorgsansvar får mye fravær, har rett til hjelp og støttetiltak fra skolen for å unngå tap av opplæring og vurderingsgrunnlag.
6. Elevene har rett til rådgivning om utdanning og yrkesvalg, jfr. privatskoleloven § 3-11.
7. Elevene har rett til å benytte skolens avsatte utstyr og områder til de undervisningsformål som er fastsatt i skolens læreplaner.
8. Elevene har rett til å danne elevråd, jfr. privatskoleloven § 5-3. Skolen skal legge til rette for gode arbeidsforhold for elevenes tillitsvalgte.

§ 4 Elevenes plikter

1. Elevene plikter å rette seg etter de lover, regler og instruksjoner som til enhver tid gjelder for skolen, dens elever og medarbeidere.
2. Elevene forplikter seg til å medvirke til et godt læringsmiljø og gode samarbeidsformer, vise høflighet og medansvar.
3. Elevene plikter å møte presis og delta aktivt i opplæringen. Elevene skal levere/gjøre avtalt arbeid til rett tid.
4. Elevene har plikt til å følge verneregler, bruke verneutstyr og/eller særskilte arbeidsklær som kreves for faget eller som skolen påbyr.
5. Elevene forplikter seg til å ha det undervisningsmaterielle og utstyret som kreves.

6. Skolens eiendom og utstyr skal behandles med forsiktighet og omtanke. Tap, tyveri, hærverk og skader kan i tillegg til reaksjoner etter § 8 i dette reglementet, også medføre erstatningsansvar etter alminnelige erstatningsrettslige regler. Både eleven og/eller foresatte vil bli holdt erstatningsansvarlig for forhold nevnt i dette punkt.
7. Plaging, mobbing, vold eller andre brudd på allment aksepterte atferdsnormer aksepteres ikke, og vil kunne medføre refsingstiltak, i ytterste konsekvens utvisning.
8. Det er ikke tillatt å bruke tobakk på skolens område.
9. Bruk, besittelse eller oppbevaring av rusmidler på skolens områder er forbudt. Det er ikke tillatt å være påvirket av rusmidler på skolen, i skoletiden eller ved andre aktiviteter i skolens regi. Skolen kan beslaglegge rusmidler. Bruk, besittelse eller oppbevaring av illegale rusmidler vil bli politianmeldt.
10. Det er ikke tillatt å ha med våpen eller andre farlige gjenstander på skolen. Slike gjenstander kan beslaglegges av skolen, og overleveres politiet. Mindre farlige gjenstander kan leveres tilbake til eleven etter skoletid, eller til foresatte dersom eleven er umyndig.
11. Det er ikke tillatt å bruke skolens datamaskiner, nettverk eller annet utstyr til å laste ned, lese eller spre pornografisk, rasistisk eller annet materiale som kan oppfattes som krenkende, eller som er i strid med norsk lov.
12. Elevene er selv ansvarlig for egne læremidler, klær, penger, pcer, musikkspillere og andre verdisaker, samt mobiltelefoner og alle andre saker de tar med seg til skolen. Dette gjelder selv om disse sakene er innelåst i et bokskap. Hvis slike ting blir borte på skolens område må eleven selv bære tapet ved dette. Slike verdisaker må ikke oppbevares på skolens område over natten.
13. Ved mistanke om oppbevaring av tyverigods, rusmidler, våpen eller annet gods i bokskap på skolens område, har skolen rett til å åpne bokskapene uten elevens samtykke. Eleven skal være forespurt om å åpne før lås eventuelt klippes.

§ 5 Fusk eller forsøk på fusk

Bruk av ikke tillatte hjelpemidler, herunder andres datafiler, kommunikasjon under prøver og eksamener anses som fusk eller forsøk på fusk. Det samme gjelder innlevering av arbeid som ikke er produkt av elevens egen arbeidsinnsats.

§ 6 Fravær

1. Elevene har fremmøteplikt til undervisningen. Dersom en elev blir syk eller av annen grunn må forlate undervisningen, skal skolen ha beskjed snarest mulig. Dersom fraværet varer mer enn 3 - tre dager, skal skolen ha melding om dette.
2. Kontaktlærer har ikke krav på begrunnelse for elevens fravær, men alt fravær skal registreres.
3. Dersom eleven kommer mer enn 15 minutter for sent til timen, regnes det som timefravær. Inntil 15 minutter føres som forsentkomming.
4. Høyt fravær kan medføre at det faglige vurderingsgrunnlaget blir så svekket at det ikke kan settes halvårs- eller standpunktarakter. Hvorvidt det foreligger vurderingsgrunnlag skal vurderes individuelt, med vekt på elevens deltakelse i opplæringen. Ved grensetilfeller skal skolen gi tilbud om utsatte prøver, innlevering av arbeid eller lignende. Når det foreligger fare for manglende vurderingsgrunnlag for å kunne sette standpunktarakter, skal elev/foresatte uten ugrunnet opphold, gis skriftlig varsel. Slikt høyt fravær kan også få konsekvenser for elevenes forhold til Statens Lånekasse for Utdanning i de tilfeller lån og stipend er gitt eleven for vedkommendes utdanning.
5. Alt fravær for elever føres på vitnemål, kompetansebevis og karakterutskrift. Fravær føres i dager og enkelttimer. For delkurselever føres fravær bare i timer. Eleven kan kreve at årsaken til fraværet påføres dokumentasjonen, men eleven har selv ansvar for å dokumentere årsaken til fraværet. Organisert eller selvstendig studiearbeid herunder skoleadministrative gjøremål, etter skriftlig avtale med faglærer eller rektor, regnes ikke som fravær. For fravær inntil 10 dager per opplæringsår kan eleven i hht forskrift til privatskoleloven FOR-2006-07-14 nr 932, § 3-46, 5. ledd, pkt. a – f, ved dokumentasjon kreve at fravær ikke føres på kompetansebevis eller vitnemål.

§ 7 Permisjon

1. Ved planlagt og på forhånd kjent fravær skal det søkes om permisjon. Søknaden skal være skriftlig og begrunnet, og leveres kontaktlærer i god tid. Alt fravær kan medføre fare for manglende vurderingsgrunnlag eller redusert læringsutbytte i fag. Det er elevens ansvar å holde seg faglig oppdatert i samråd med faglærer.
2. Faglærer behandler permisjon for enkelttimer, kontaktlærer behandler 1 dags permisjon og rektor, i samråd med kontaktlærer og berørte faglærere, behandler permisjonssøknader utover 1 dag.

§ 8 Reaksjoner ved brudd på reglementet

Brudd på skolereglementet kan medføre følgende reaksjoner, jfr. privatskoleloven § 3-9 og 3-10:

- muntlig eller skriftlig påtale/anmerkning fra en av de tilsatte ved skolen
- bortvisning fra klasse/gruppe for resten av timen/økten etter faglærers avgjørelse
- bortvisning fra skolen for resten av skoledagen etter rektors avgjørelse

Ved alvorlige eller gjentatte brudd på reglementet kan særskilt tiltak iverksettes:

- bortvisning av eleven fra én og inntil fem skoledager etter rektors avgjørelse
- bortvisning for resten av skoleåret, jfr. privatskoleloven § 3-10 andre ledd, etter vedtak av fylkeskommunen. I forbindelse med et vedtak om bortvisning for resten av skoleåret kan fylkeskommunen vedta at eleven mister retten til videregående opplæring.
- nedsatt halvårs- og/eller standpunkt karakter i orden og/eller atferd
- istandsetting/rengjøring ved skade på eller tilgrising av skolens lokaler eller eiendeler
- erstatningsansvar etter skadeerstatningsloven og alminnelige erstatningsrettslige regler ved skade på eller tilgrising av skolens lokaler eller eiendeler

§ 9 Saksbehandling ved brudd på reglementet

Før det blir tatt avgjørelse om reaksjoner for brudd på reglementet skal eleven ha mulighet til å forklare seg muntlig for den som skal ta avgjørelsen, jfr. privatskoleloven § 3-9, andre ledd.

Reaksjoner og begrunnelse for disse skal nedtegnes.

Før særskilt tiltak tas i bruk, skal skolen vurdere om det er mulig å bruke hjelpetiltak eller mildere reaksjoner.

Forvaltningslovens regler for enkeltvedtak følges når særskilt tiltak iverksettes. Ved forhold som kan føre til bortvisning utover resten av skoledagen, skal elever/foresatte til umyndige elever varsles om dette på forhånd. Vedtaket skal være begrunnet, i tillegg skal det opplyses om klageadgang, klagefrist, den nærmere fremgangsmåte ved klage etter forvaltningsloven kap. VI, og om retten etter forvaltningsloven § 18, jfr. forvaltningsloven § 19 til å se sakens dokumenter. Dersom vedtaket kan tenkes gjennomført til skade for eleven før klagesaken er avgjort, skal det også gjøres oppmerksom på adgangen til å be om at gjennomføringen utsettes, jfr. forvaltningsloven § 42.

Klageinstans ved vedtak om bortvisning og tap av retten til videregående opplæring er fylkesmannen i skolens vertsfylke.

Budsjett	Note	Høst oppstartsår	1. budsjettår	Fullt utbygd skole
Tilskuddssats for år 2015, utdanningsprogram studiespesialisering er lagt til grunn for beregningen.				
Statstilskudd	1	4 494 375	13 483 125	35 955 000
Skolepenger	2	715 500	2 146 500	5 724 000
Andre inntekter	3	43 515	130 545	348 120
Sum inntekter		5 253 390	15 760 170	42 027 120
Lønnskostnader	4			
Lønn rektor		420 000	875 000	1 000 000
Lønn avdelingsledere		0	0	0
Lønn lærere		1 621 196	5 280 000	14 550 000
Lønn øvrig personell		315 000	810 000	1 800 000
Gruppelivs-/personalforsikring		212 058	626 850	1 561 500
Arbeidsgiveravgift		364 692	1 078 043	2 685 433
Andre personalkostnader		38 524	113 878	283 673
Sum lønnskostnader		2 971 469	8 783 770	21 880 606
Avskrivninger	5			
Avskrivning				
Sum avskrivninger		0	0	0
Kostnader lokaler	6			
Leie av skolebygg		926 562	2 681 406	7 068 516
Leie andre lokaler		45 000	135 000	360 000
Renovasjon, vann og avløp og lignende		9 503	22 001	50 748
Lys, varme		47 516	137 508	362 488
Renhold		95 032	275 016	724 976
Andre kostnader lokaler		35 637	103 131	271 866
Sum kostnader lokaler		1 159 250	3 354 062	8 838 594
Verktøy, inventar m.m.	7			
Kjøp inventar		87 948	263 845	703 587
Andre driftskostnader				
Sum verktøy, inventar m.m.		87 948	263 845	703 587
Reparasjon og vedlikehold	8			
Reparasjon og vedlikehold		10 000	15 000	20 000
Sum reparasjon og vedlikehold		10 000	15 000	20 000
Fremmed tjeneste				
Honorar revisjon		20 000	30 000	35 000
Honorar regnskap		75 000	100 000	160 000
Innleie av bistand ifbm eksamen, inntak med mer		75 000	250 000	500 000
Innleie av bistand ifbm ikt-drift og støtte		75 000	250 000	500 000
Sum fremmed tjeneste		245 000	630 000	1 195 000
Undervisningsmaterieill	9	290 250	1 093 500	3 348 000
Sum undervisningsmaterieill		290 250	1 093 500	3 348 000

Kontorkostnad, trykksak og lignende				
Kontorrekvisita		4 500	13 500	36 000
Data/EDB-kostnad		36 000	108 000	288 000
Trykksak		4 500	13 500	36 000
Aviser, tidsskrifter, bøker		1 350	2 700	7 200
Møte, kurs, oppdatering o.l.		90 000	270 000	720 000
Annen kontorkostnad	10	90 000	270 000	720 000
Sum kontorkostnad, trykksak o.l.		226 350	677 700	1 807 200
Kostnad telefon, porto og lignende				
Telefon og internett, linje og forbruk		34 130	110 000	300 000
Sum telefon, porto o.l.		34 130	110 000	300 000
Kostnad transportmidler	11	0	0	0
Sum kostnad transportmidler		0	0	0
Kostnader og godtgjørelse for reiser, diett m.m.				
Bilgodtgjørelse		5 000	25 000	100 000
Reisekostnad		5 000	25 000	100 000
Diettekostnad		0	0	0
Annen kostnadsgodtgjørelse	12	10 239	99 000	900 000
Sum kostn. og godtgj. for reiser, diett m.m.		20 239	149 000	1 100 000
Kostnader markedsføring				
Markedsføringskostnad		157 602	236 403	210 136
Sum markedsføringskostnader		157 602	236 403	210 136
Kostnader forsikringspremie	13	24 750	87 750	270 000
Sum forsikringspremie		24 750	87 750	270 000
Andre kostnader	14	25 000	75 000	150 000
Sum andre kostnader		25 000	75 000	150 000
Sum driftskostnader		5 251 989	15 476 030	39 823 122
Driftsresultat		1 401	284 140	2 203 998
Renteinntekter		0		
Rentekostnader				
Sum netto finansinntekter/-kostnader		0	0	0
RESULTAT		1 401	284 140	2 203 998

Noter til budsjett

Note 1 - Beregning av statstilskuddet

Tilskuddssats for år 2015, utdanningsprogram Studiespesialisering er lagt til grunn for alle budsjettår.

		Høst oppstartsår	1. budsjettår	Fullt utbygd skole
Antall elever, omregnet til helårselever		45	135	360
Grunnlag for tilskudd, sats pr. år		117 500	117 500	117 500
Av grunnlag utbetales 85% til skolen	85 %	99 875	99 875	99 875
Sum		4 494 375	13 483 125	35 955 000

Note 2 - Beregning av skolepenger		Høst oppstartsår	1. budsjettår	Fullt utbygd skole
Antall elever, omregnet til helårselever		45	135	360
Skolepenger pr. år		15 900	15 900	15 900
Sum		715 500	2 146 500	5 724 000

Note 3 - Andre inntekter		Høst oppstartsår	1. budsjettår	Fullt utbygd skole
Antall elever, omregnet til helårselever		45	135	360
Egenandel datamaskiner, tilsvarer Lånekassens utstyrstipend		967	967	967
Andre inntekter		-	-	-
Sum		43 515	130 545	348 120

Note 4 - Lønnskostnader		Høst oppstartsår	1. budsjettår	Fullt utbygd skole
Rektor, lønn, bonus og overtidsgodtgjørelse		420 000	875 000	1 000 000
Antall lærerstillinger (+ rektor underviser 50% 1. skoleår)		3,41	11,00	30,00
Gjennomsnittlig årslønn		475 000	480 000	485 000
Sum lærerlønn		1 621 196	5 280 000	14 550 000
Lønn øvrig ansatte		315 000	810 000	1 800 000
Sum lønn		2 356 196	6 965 000	17 350 000
Pensjon, gruppeliv og yrkesskadeforsikring	9,00 %	212 058	626 850	1 561 500
Sum lønn og forsikring		2 568 253	7 591 850	18 911 500
Arbeidsgiveravgift	14,20 %	364 692	1 078 043	2 685 433
Andre personalkostnader		38 524	113 878	283 673
Sum lønnskostnader		2 971 469	8 783 770	21 880 606

Note 5 - Avskrivninger				
Skolen planlegger å leie det vesentlige av inventar og utstyr og budsjetterer derfor ikke med avskrivninger.				

Note 6 - Leie av andre lokaler				
Skolen vil leie gymsal og treningsfasiliteter dels i treningsstudio og dels i idrettshall. Det er gjort undersøkelser i lokalmarkedet og hentet erfaring fra tilsvarende avtaler på andre skoler. Prisen som er lagt til grunn er basert på dette.				

Note 7 - Verktøy, inventar m.m.				
Inventar er leie av møbler og innredning, kostnaden er beregnet til kr.			1 954	pr. elev pr. år

Note 8 - Reparasjon og vedlikehold				
Reperasjon og vedlikehold av bygg er budsjettert under andre kostnader lokaler. Reperasjon og vedlikehold for øvrig er begrenset.				

Note 9 - Undervisningsmateriell				
Kostnader til undervisningsmateriell inkluderer leie av datamaskiner og annet utstyr som ikke dekkes av direkte bevingninger til skolebøker.				
Bøker, elektroniske læremidler, kostnader til LMS-system, lab-utstyr og kostnad til transport og reise ved undervisning utenfor skolen.				
Kostnad pr. elev pr. år		6 450	8 100	9 300
		290 250	1 093 500	3 348 000

Note 10 - Annen kontorkostnad				
Kostnader til adm. systemer som Extens, påmeldingssystem på web, deltagelse i vilbli.no, medlemskap i forbund / foreninger.				

Note 11 - Kostnad transportmidler				
Ingen planlagte kostnader til transportmidler.				

Note 12 - Annen kostnadsgodtgjørelse				
Videre- og etterutdanning lærere, kurs og seminar.				
Budsjettert kr. pr. ansatt pr. år		3 000	9 000	30 000
Sum		10 239	99 000	900 000

Note 13 -Kostnader forsikringspremie				
Innboforsikring, ansvarsforsikring, bedriftsforsikring, lovpålagt ulykkesforsikring elever.				
Pensjons- og helseforsikringer er tatt med i personalkostnader.				
Budsjettert kr. pr. elev pr. år		550	650	750
Sum		24 750	87 750	270 000

Note 14 - Andre kostnader				
Styrehonorar		25 000	75 000	150 000

18.03.2015 ble det endret navn på selskapet i ekstraordinær generalforsamling.

Oppdaterte firmaopplysninger vil bli ettersendt straks disse er tilgjengelige.

Hei!

Vi har i år sendt inn søknader for Hordaland Privatgymnas AS og Trondheim Montessoriskole AS. Det er imidlertid oppdaget en feil ved dokumentene som inneholder læreplanene. Korrekte læreplansett er vedlagt som Pdf til denne e-posten. De tre dokumentene kan anvendes ved begge søknadene.

Dersom jeg skal sende dette særskilt til vedkommende saksbehandler(-e) gjør jeg gjerne det.

Jeg beklager det inntrufne.

Med vennlig hilsen
For Akademiet Norge AS

Vegard Aasland Nymoen
Tlf: 957 63 761
E-post: vegard.nymoen@bitforbit.no

Endringsdokument¹ for endringer i læreplanene til VGS, basert på humanistiske verdier

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	1
Læreplanens generelle del.....	1
Skolens formål og verdigrunnlag.....	1
Overblikk over læreplanene.....	2
Fag- og timefordeling.....	2
Det meningssøkende menneske.....	2
Religiøse og livssynshumanistiske verdier.....	3
Underoverskriftene:.....	3
• Kulturarv og identitet,.....	3
• Det skapende menneske,.....	3
• Det arbeidende menneske,.....	3
• Det allmenndannende menneske,.....	3
• Det samarbeidende menneske,.....	3
• Det miljøbevisste menneske,.....	3
Det integrerte mennesket.....	3
Læreplan for faget «filosofi og livssyn».....	3
Fagets navn.....	3
Formål med faget.....	4
Struktur.....	4
Grunnleggende ferdigheter.....	4
Kompetansemål.....	5
Etter Vg3.....	5

Dette dokumentet er opprettet for å omtale og begrunne endringene vi har gjort i læreplanen for å gjøre dette klart for utdanningsdirektoratet. Det vil derfor ikke inngå som en del av det øvrige læreplanverket.

Læreplanens generelle del

Skolens formål og verdigrunnlag

Skolen ønsker å tilby et alternativ til den offentlige skole. Særlig ønsker skolen å representere et verdi- og livssynsmessig alternativ til den offentlige skole. Rent konkret vil dette komme til uttrykk gjennom at «Religion og etikk» i Vg3 har blitt døpt om til «Filosofi og livssyn».

¹ Jf Udir-2-2011 Krav til læreplaner for private skoler § 2A-2, «krav til begrunnelser i søknaden».

Skolen ønsker en ikke-religiøs tilnærming til de livssyn og verdispørsmål som omfattes av livssynshumanismen og etikken. Herunder vil dette være fokus på menneskerettigheter, filosofi og livssyn.

Det er lagt inn en passus fra en artikkel «noen tanker om humanisme i skolen» fra 2011 av Dag Hareide, forfatter av boka «Hva er humanisme». Denne er inntatt i læreplanverket for å bevisstgjøre skolens aktører på at fokuset på kritisk tenkning fordrer at man har kjennskap til både positive og negative effekter av sitt livssynsmessige standpunkt.

For å imøtekomme kunnskapsløftets krav om jevngod opplæring vil imidlertid faget også inneholde en del om verdensreligionene, herunder underpunkter om kristendommen og islam og en valgfri religion. En kunnskapsbasert tilnærming til dette, ser skolen på som en del av den dannelsen elevene trenger for å utdannes til selvstendige og kritisk tenkende mennesker.

Skolen ønsker for øvrig å ha fokus på moderne, sekulære humanistiske verdier. Dette skal komme til uttrykk gjennom et generelt fokus på for eksempel menneskeverd, vitenskapelig etterprøvbarhet og hensyn til natur og miljø.

Overblikk over læreplanene

Ut over endringene som gjøres ved at faget «Religion og etikk» gjøres om til «filosofi og livssyn», ønsker skolen for øvrig å følge strukturen til kunnskapsløftet. Skolens humanistiske verdigrunnlag og fokus på kritiske tenkning, vil gjennomgående være førende for undervisningen i alle fag.

Fag- og timefordeling

Med unntak av faget «filosofi og livssyn» ønsker skolen å organisere fagfordelingen etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Faget «filosofi og livssyn» overtar timene som tilligger kunnskapsløftets Religion og etikk-fag. For øvrig beholder alle fag sine timer.

Nedenfor følger en gjennomgang av de deler av læreplanverket for Kunnskapsløftets generelle del, hvor skolen har gjort endringer.

Det meningssøkende menneske

Setningen «Oppfostringen skal baseres på grunnleggende kristne og humanistiske verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden», er endret til «Oppfostringen skal baseres på grunnleggende religiøse og livssynshumanistiske verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden».

- Begrepet «religiøse og livssynshumanistiske verdier» ivaretar skolens grunnleggende verdigrunnlag langt bedre enn «kristne og humanistiske verdier». Begrunnelsen for denne endringen er todelt:
 - Den protestantiske kristendommen er ikke enerådende som religiøs tradisjon. Protestantismen begynte ikke før i 1529. Før den tid var Norge katolsk, og enda før det var det en rekke rådende religiøse tradisjoner, herunder den norrøne mytologien.

- I nyere tid er Norge som stadig mer pluralistisk samfunn, påvirket av religiøse og kulturelle strømninger utenfra.

Kristne og livssynshumanistiske verdier

Andre avsnitt:

- Første setning endret: «en arv som forener oss på tvers av trosretninger» til «en arv som forener oss på tvers av religion, livssyn, grenser og kulturer».

Tredje avsnitt:

- Lagt til en setning om opplysningstiden påvirkning på den humanistiske tradisjon.

Niende avsnitt:

- Femte setning: «menneskerettigheter, etikk og moral» er lagt til.

De begrepsmessige endringene er gjort for å synliggjøre at skolen skal ha et livssynshumanistisk verdisyn som ikke begrenses av tilhørighet til en bestemt religion.

Innsettelsen av avsnittet om opplysningstiden er gjort for å synliggjøre opplysningstidens grunnlaget for- og påvirkning på humanistiske verdier, og hvordan dette vil påvirke skolens verdisyn og kunnskapsrettede undervisning.

Underoverskriftene:

- **Kulturarv og identitet,**
- **Det skapende menneske,**
- **Det arbeidende menneske,**
- **Det allmenndannende menneske,**
- **Det samarbeidende menneske,**
- **Det miljøbevisste menneske,**
- **Det integrerte menneske,**

Ingen endringer.

Læreplan for faget «filosofi og livssyn».

Fagets navn

Faget «Religion og etikk» er døpt om til «filosofi og livssyn» Dette er redegjort for i et eget avsnitt i læreplanen.

Endringen er gjort i tråd med skolens verdigrunnlag. En del av det humanistiske verdigrunnlaget er fokuset på kritisk tenkning. Skolens ønske er at elevene skal få en

bredere kunnskap om etikk, både ved å behandle menneskerettigheter, filosofi og religioner. Dette skal være utgangspunktet for undervisningen.

Det er et krav etter privatskoleloven § 2-3 at skolen skal gi «jamgod opplæring». Skolen ser det derfor som nødvendig og hensiktsmessig å bevare den delen av religionsundervisningen som kan knyttes tettest mot skolens verdigrunnlag.

Til alle religioner og livssyn reises det store grunnleggende livssynsspørsmål. Disse sidene ved religionsundervisningen ønsker skolen å rendyrke.

Formål med faget

Formålet med dette faget er i all hovedsak det samme som formålet med Religion og etikk-faget etter kunnskapsløftet, altså å fungere som et kunnskapsfag og et holdningsdannende fag.

Elevene skal settes i stand til å forstå livssynshumanismen nærmere. De moralske og etiske spørsmålene inngår som deler av denne. Elevene skal læres opp i den historiske og kulturelle grunnlaget for fremveksten av disse teoriene. Undervisningen skal dyrke frem den kritiske tenkningen. Dette skal blant annet gjøres gjennom at elevene presenteres også for skyggesidene ved både den humanistiske tradisjon og ved religionene.

Elevene skal videre settes inn i de deler av verdensreligionene som knytter seg til humanisme-, etikk- og moralspørsmål. Også her skal den kritiske tenkning dyrkes frem ved at både positive og negative sider ved de religiøse tradisjoner behandles.

Struktur

Skolen har endret fagstrukturen i forhold til kunnskapsløftets struktur. Dette er gjort for å avspeile skolens verdigrunnlag. For å sikre at kunnskapsløftets krav til omfang overholdes, tas imidlertid emnepunktene «Islam og en valgfri religion» samt «kristendommen» inn som underpunkter til hovedpunktet «De store verdensreligionene».

Strukturen er endret fra:

- Religionskunnskap og religionskritikk
- Islam og en valgfri religion
- Kristendommen
- Filosofi, etikk og livssynshumanisme

Til:

- Filosofi, etikk og livssynshumanisme
- Religionskunnskap og religionskritikk
- De store verdensreligionene, herunder
 - Islam og en valgfri religion
 - Kristendommen

Grunnleggende ferdigheter

Ut over at fagnavnet gjennomgående er endret, og derfor at hovedfokus for undervisningen vil ligge på livssynshumanisme, etikk og filosofi, snarere enn på Kristendom og Islam, er de grunnleggende ferdighetene i faget uendret.

Skolen mener dette er i tråd med skolens verdigrunnlag og ivaretar kravet om «jamgod opplæring».

Kompetansemål

Etter Vg3

I tråd med fagstrukturen for øvrig, er kunnskapsløftets struktur fraveket.

Filosofi, etikk og livssynshumanisme

Samtlige kompetansemål er beholdt, uten endringer.

Religionskunnskap og religionskritikk

Samtlige kompetansemål beholdt.

De store verdensreligionene

Hovedpunktet «de store verdensreligionene» er lagt til læreplanen. Samtlige kompetansemål som tidligere var under punktet «Islam og en valgfri religion» er inntatt, med følgende endringer:

- Kompetansemålet «gjøre rede for hva som er det sentrale i religionen og drøfte viktige trekk i religionens etikk» er endret til «gjøre rede for hva som er det sentrale i religionene og drøfte viktige trekk i religionenes etikk».
- Kompetansemålet «tolke noen av religionens sentrale tekster» er endret til «tolke noen av religionenes sentrale tekster».
- Kompetansemålet «gjøre rede for ulike retninger i religionen» er endret til «gjøre rede for ulike retninger i religionene».
- Kompetansemålet «beskrive og analysere noen estetiske og rituelle uttrykk i religionen» er endret til «beskrive og analysere noen estetiske og rituelle uttrykk i religionene».
- Kompetansemålet «drøfte religionens syn på kjønn og kjønnsroller» er endret til «drøfte religionenes syn på kjønn og kjønnsroller».
- Kompetansemålet «drøfte religionens syn på andre religioner og livssyn» er endret til «drøfte religionenes syn på andre religioner og livssyn».
- Kompetansemålet «sammenligne religionen med andre religioner og livssyn» er endret til «sammenligne religionene med andre religioner og livssyn».

For å oppfylle kravet i LK 06 er emneområdene «Islam og en valgfri religion» og «Kristendommen» inntatt som særskilte emner i dette punktet i læreplanen. Læringsmålene i «Islam og en valgfri religion» tilsvarer læringsmålene i «de store verdensreligionene» og vil inngå som en del av disse. Under emneområdet «Kristendommen» er de tre ytterligere læringsmålene som følger av LK 06 tatt inn som en del av dette underpunktet.

Læreplan for faget «filosofi og livssyn»¹, Vg3.

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	1
Innledning	1
Læreplan i filosofi og livssyn.....	2
Fagets navn	2
Formålet med faget.....	2
Arbeidsmåter.....	2
Struktur	3
Hovedområder.....	3
Filosofi, etikk og livssynshumanisme	3
Religionskunnskap og religionskritikk	3
De store verdensreligionene	3
Islam og en valgfri religion.....	3
Kristendommen.....	4
Timetall.....	4
Grunnleggende ferdigheter.....	4
Kompetansemål.....	4
Etter Vg3.....	4
Vurdering.....	6

Innledning

Denne læreplanen er basert på rundskriv Udir-02-2011 – krav til læreplaner for private skoler § 2A-1 punkt b), som sier at læreplaner for de enkelte fag, må inneholde

- en omtale av formålet med faget,
- hvordan man skal forstå de grunnleggende ferdighetene,
- kompetansemål i faget,
- hovedområdene i læreplanene for fag etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Videre sier § 2A-2 om skoler som er godkjent på religiøst grunnlag at disse må

- synliggjøre verdigrunnlaget sitt i læreplanen, under dette i læreplanene til relevante fag.

samt at det kan

- godkjennes at disse skolene flytter timer mellom fag for å styrke fag som er særskilt viktig i forhold til grunnlaget til skolen.

Skolen er opprettet for å gi foreldre og elever som ønsker å velge en skole som er et alternativ til den offentlige skole, men med et humanistisk livsynsgrunnlag, i motsetning til de tradisjonelle religiøse eller alternative pedagogiske skolene. Skolen ønsker å holde seg så tett opptil kunnskapsløftets læreplan som over hodet mulig, for å sikre at elevene

¹ Jf Udir 2-2011 Krav til læreplaner for private skoler § 2A-1 litra b.

får «jamgod opplæring» med elever i den offentlige skole, jf privatskolelova § 2-3. I det følgende vil dette komme fram ved at skolen bygger på den offentlige læreplanen, LK 2006, med de endringer og tilføyelser som er nødvendige for at skolen skal ivareta sitt etiske og livssynsmessige grunnlag, slik dette er nedfelt i skolens vedtekter.

Læreplan i filosofi og livssyn

Fagets navn

Faget «~~religion, livssyn og etikk~~» er endret til «filosofi og livssyn». Dette vil innebære både moralfilosofi (etikk), politisk filosofi (menneskerettigheter, rettsstat, toleranse), vitenskapsfilosofi (om kunnskap og viten), estetikk og eksistensiell filosofi (livsmening, frihet, valg, identitet). Livssynshumanismen springer i stor grad ut av filosofien, selv om for eksempel livsløpsseremoniene er inspirert av religionene. Begrepet livssyn vil i denne sammenhengen også romme religiøse livssyn.

Faget vil måtte ha en forankring i religionsundervisningen, for å sikre jevngod opplæring. Men i tråd med LK 2006 om at det ikke skal foregå noen form for forkynnelse eller religionsutøvelse for øvrig vil skolen legge opp til en historisk og objektivt rettet kunnskapsformidling med fokus på de etiske sidene ved de forskjellige religionene.

Formålet med faget

~~Religion og etikk~~ Filosofi og livssyn er både et kunnskapsfag og et holdningsdannende fag. Faget legger vekt på ~~religiøse~~ etiske og filosofiske tradisjoner i norsk, europeisk og internasjonal sammenheng.

~~Religiøse~~ Livssynsmessige, etiske og filosofiske spørsmål berører den enkelte og samfunnet som helhet, både som grunnlag for felleskap og som kilde til splid. Gjensidig toleranse på tvers av ulikheter i ~~religion og~~ livssyn og religiøs tilhørighet er en forutsetning for fredelig sameksistens i et flerkulturelt og flerreligiøst samfunn.

Faget skal bidra til kunnskap om og respekt for ulike ~~religiøse~~, livssynsmessige og etiske ståsteder i lokalt, nasjonalt og globalt perspektiv. Opplæringen i faget skal utvikle teoretisk og praktisk kompetanse til å analysere og sammenligne religioner, livssyn og filosofiske retninger.

Som holdningsdannende fag skal ~~religion og etikk~~ filosofi og livssyn også gi rom for refleksjon over egen identitet og egne livsvalg. Opplæringen i faget skal bidra til å stimulere hver enkelt elev i arbeidet med livstolkings- og holdningsspørsmål.

Arbeidsmåter

Tilpasset opplæring er et overordnet prinsipp. I undervisningen skal det benyttes varierte og engasjerende arbeidsmåter som skal bidra til å formidle alle sider ved faget. Læreren vil være den som med sin kjennskap til klasse miljø og faglige innsikt og erfaring vil kunne velge arbeidsmetoder og pedagogisk tilnærming som er best tilpasset undervisningssituasjonen og som ivaretar fagets kompetansemål, innsikt og basisferdigheter.

Elever som melder om fritak fra deler av den ordinære opplæringen i henhold til opplæringslovens § 23 a , skal følges opp med tilpasset opplæring. Det forutsettes

løpende samarbeid mellom hjem og skole og god informasjon om hvordan opplæringen planlegges gjennomført.

Struktur

Hovedområder

Faget er strukturert i hovedområder som det er formulert kompetansemål innenfor. Hovedområdene utfyller hverandre og må sees i sammenheng.

Religion og etikk har kompetansemål etter Vg3 i studieforbereende utdanningsprogram.

Oversikt over hovedområder:

Årstrinn	Hovedområder		
Vg3	Filosofi, etikk og livssynshumanisme	Religionskunnskap og religionskritikk	De store verdensreligionene

Filosofi, etikk og livssynshumanisme

Hovedområdet *filosofi, etikk og livssynshumanisme* dreier seg om noen utvalgte filosofer fra ulike epoker og fra flere deler av verden. Hovedområdet omhandler også sentrale etiske begreper og argumentasjonsmodeller, og danner grunnlag for egne meninger og valg. Hovedområdet dreier seg videre om livssynshumanismen i et historisk og et aktuelt perspektiv. Kontinuitet og spenninger innen den livssynshumanistiske tradisjonen er sentralt.

Religionskunnskap og religionskritikk

Hovedområdet *religionskunnskap og religionskritikk* handler om utbredelsen av religioner og livssyn både globalt, nasjonalt og lokalt. I hovedområdet introduseres analyseverktøy som grunnlag for en helhetlig og balansert forståelse av de enkelte religionene. Hovedområdet dreier seg også om grunnleggende spørsmål knyttet til religionenes rolle i samfunnet.

De store verdensreligionene

Det vil også bli lagt vekt på sentrale trekk ved religionenes etikk, sentrale tekster fra hver av religionene, ulike retninger og estetiske og rituelle uttrykk i religionene. Et viktig tema er også religionenes forhold til andre religioner og livssyn.

For å sikre Kunnskapsløftets krav til læreplan er følgende faglige innhold tatt inn som særskilte emner i denne seksjonen.

Islam og en valgfri religion

Emnet *islam og en valgfri religion* innebærer fordypning i islam og en annen valgfri religion. Kristendommen kan ikke velges i dette underpunktet. Det blir lagt vekt på sentrale trekk ved religionenes etikk, sentrale tekster fra hver av

religionene, ulike retninger og estetiske og rituelle uttrykk i religionene. Et viktig tema er også religionenes forhold til andre religioner og livssyn.

Kristendommen

Emnet *kristendommen* handler om kristendommen i dens forskjellige varianter nasjonalt og globalt, både i et historisk og et nåtidig perspektiv. I dette underpunktet blir det lagt vekt på viktige trekk ved kristendommens etikk, sentrale tekster fra kristendommen, og estetiske og rituelle uttrykk. Et viktig tema er også kristendommens forhold til andre religioner og livssyn.

Timetall

Timetall oppgitt i 60-minutters enheter:

STUDIEFORBEREDENDE UTDANNINGSPROGRAM

Vg3: 84 årstimer

Grunnleggende ferdigheter

Grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene der hvor de bidrar til utvikling av og er en del av fagkompetansen. I religion og etikk forstås grunnleggende ferdigheter slik:

Å kunne uttrykke seg muntlig i **religion og etikk**-filosofi og livssyn innebærer å lytte og formulere seg gjennom samtaler og dialog. Dette betyr at holdninger til etiske, filosofiske og religiøse spørsmål blir prøvd ut og formet gjennom møtet med andre. Å kunne presentere stoff på en strukturert og tilgjengelig måte og kunne forklare faglige fenomener ved hjelp av relevante fagbegreper er sentralt.

Å kunne uttrykke seg skriftlig i **religion og etikk**-filosofi og livssyn innebærer å formulere kunnskaper og refleksjoner slik at de blir tydelige både for eleven selv og for andre.

Å kunne lese i faget **religion og etikk**-filosofi og livssyn innebærer å tolke og reflektere over religiøse og filosofiske tekster og bilder. Å lese dreier seg også om å oppfatte problemstillinger, avdekke argumenter og identifisere hovedsynspunkter i ulike tekster, bearbeide og vurdere informasjon.

Å kunne regne i **religion og etikk**-filosofi og livssyn dreier seg blant annet om å kunne bruke statistikk, tabeller og annet tallmateriale.

Å kunne bruke digitale verktøy i **religion og etikk**-filosofi og livssyn innebærer kunnskapsinnhenting, kunnskapsbearbeiding og presentasjon. Det betyr også å utøve kildekritikk og etisk skjønn ved bruk av digitale verktøy.

Kompetansemål

Etter Vg3

Filosofi, etikk og livssynshumanisme

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- presentere noen sentrale temaer i europeisk filosofihistorie fra antikken til i dag
- gjøre rede for noen hovedtanker hos to europeiske filosofer, en fra antikken og en fra nyere tid
- gjøre rede for noen hovedtanker hos en kinesisk eller indisk filosof
- forklare sentrale etiske begreper og argumentasjonsmodeller og gjenkjenne og vurdere ulike typer etisk tenkning
- drøfte etiske verdier og normer knyttet til urfolks kulturer og tradisjoner
- føre dialog med andre om aktuelle etiske spørsmål
- gjøre rede for og drøfte sentrale trekk og dimensjoner ved livssynshumanismen
- presentere hovedretninger innen norsk og internasjonal humanisme fra 1930-tallet til vår tid og diskutere likheter og ulikheter mellom de forskjellige retningene
- drøfte syn på kjønn og kjønnsroller hos noen filosofer

Religionskunnskap og religionskritikk

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for religionenes geografiske og demografiske utbredelse
- diskutere ulike religionsdefinisjoner
- presentere og drøfte ulike dimensjoner ved religionene: lære, myter og fortellinger, ritualer, opplevelser, etikk, sosial organisering, kunst og materielle uttrykk
- drøfte ulike former for religiøs søking i vår tid
- gjøre rede for og vurdere ulike former for religions- og livssynskritikk
- drøfte samarbeid og spenninger mellom religioner og livssyn og reflektere over det pluralistiske samfunnet som en etisk og filosofisk utfordring
- presentere hovedtrekk ved religions- og livssynsmangfoldet i lokalsamfunnet og storsamfunnet i Norge, inkludert religion og livssyn i samiske samfunn

De store verdensreligionene

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for hva som er det sentrale i religionene og drøfte viktige trekk i religionenes etikk
- tolke noen av religionenes sentrale tekster
- gjøre rede for ulike retninger i religionene
- beskrive og analysere noen estetiske og rituelle uttrykk i religionene
- drøfte religionenes syn på kjønn og kjønnsroller
- drøfte religionenes syn på andre religioner og livssyn
- sammenligne religionene med andre religioner og livssyn
- **Særskilte emner:**
 - **Islam og en valgfri religion**
 - For dette emnet gjelder de samme læringsmålene som i hovedkategorien «de store verdensreligionene».
 - **Kristendommen**

- For dette emnet gjelder de samme læringsmålene som hovedkategorien «de store verdensreligionene». For kristendommen tilkommer også følgende læringsmål:
 - beskrive og reflektere over hovedtrekk i kristen etikk
 - gjøre rede for eksempler på kontinuitet og forandring i kristendommens historie i og utenfor Europa
 - presentere to konfesjonelle utforminger av kristendommen i dag

Vurdering

Bestemmelser for sluttvurdering:

Standpunktvurdering

Årstrinn	Ordning
Vg3 studieforbereende utdanningsprogram	Elevene skal ha en standpunkt karakter.

Eksamen for elever

Årstrinn	Ordning
Vg3 studieforbereende utdanningsprogram	Elevene kan trekkes ut til muntlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.

Eksamen for privatister

Årstrinn	Ordning
Vg3 studieforbereende utdanningsprogram	Privatistene skal opp til muntlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.

De generelle bestemmelsene om vurdering er fastsatt i forskrift til opplæringsloven.

Generell læreplan for VGS¹, basert på humanistiske verdier.

Innholdsfortegnelse

Skolens formål og verdigrunnlag	2
Overblikk over læreplanene	5
Fellesfag	5
Programfag	5
Fag- og timefordeling	5
Arbeidsmetodikk	6
Organisering av skoleåret	7
Lærerne	7
Trivsel	7
Den generelle delen av læreplanen.	8
Innledning	9
Det meningsseekende menneske	10
<i>Kristne og humanistiske verdier</i>	10
Kulturarv og identitet	12
Det skapende menneske	13
<i>Kreative evner</i>	13
<i>Tre tradisjoner</i>	14
<i>Kritisk sans og skjønn</i>	15
<i>Vitenskapelig arbeidsmåte og den aktive elev</i>	15
Det arbeidende menneske	17
<i>Teknologi og kultur</i>	17
<i>Læring og arbeid</i>	18
<i>Undervisning og egen læring</i>	18
<i>Fra det kjente til det ukjente</i>	18
<i>Tilpasset opplæring</i>	19
<i>Allsidig utvikling av alle</i>	19
<i>Lærernes og veiledernes rolle</i>	19
<i>Formidlingsevne og aktiv læring</i>	20
<i>Læring som lagarbeid</i>	21
Det allmenndannede menneske	23
<i>Konkret kunnskap og helhetlige referanserammer</i>	23
<i>Felles forståelse i et spesialisert samfunn</i>	23
<i>Internasjonalisering og tradisjonskunnskap</i>	24
Det samarbeidende menneske	26
<i>En sammensatt ungdomskultur</i>	26
<i>Plikter og ansvar</i>	26
<i>Livskunnskap fra fellesskapet i skole og opplæring</i>	27
<i>Et bredt læringsmiljø: Elevkultur, foreldredeltakelse og lokalsamfunn</i>	27

¹ Jf Udir-2-2011 Krav til læreplaner for private skoler § 2A-1 litra a.

Det miljøbevisste menneske.....	29
<i>Naturfag, økologi og etikk</i>	29
<i>Menneske, miljø og interessekonflikter</i>	29
<i>Naturglede</i>	30
<i>Det integrerte menneske</i>	31

Skolens formål og verdigrunnlag

Skolen er en skole bygget på humanistiske verdier og et sekulært livssyn, i tråd med privatskolelovens formålsparagraf. Skolen ønsker å utgjøre et alternativ til den offentlige skole, men også til øvrige norske privatskoler. Målet med dette er å skape en skole for dem som ønsker en undervisningsform som tar utgangspunkt i humanistiske prinsipper, med filosofi, etikk og menneskerettigheter.

Begrepet «humanisme» kommer av latin og betyr «menneske» eller «menneskelig». Humanisme er en bred og vanskelig avgrensbar betegnelse. Den spenner over en rekke og ofte innbyrdes motstridende tanke-systemer. Felles for de forskjellige typene humanisme er at de tar utgangspunkt i menneskets evne til fornuftig tenkning og at mennesket har verdi i seg selv.

Humanismen er vanskelig å definere. Fundamentet til humanismen ligger som nevnt i menneskeverdet. Et av utgangspunktene for dagens moderne humanisme er knyttet til menneskerettighetserklæringen av 1948. Denne slår fast menneskets iboende verdighet, uavhengig av nasjonalitet og kulturelle tilhørighet. I innledningen slås følgende fast: «anerkjennelsen av iboende verdighet og av like og uavhengelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden».

Dette utdypes i artikkel en i erklæringen: «Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd».

Skolens livssynsmessige verdigrunnlag er «livssynshumanismen». Dette blir grunnlaget for skolens menneske- og verdisyn. Livssynshumanismen setter mennesket i sentrum, begrunnet i rasjonell og kritisk tenkning. Den går videre enn den tradisjonelle humanismen i det at den i større grad avviser eksistensen av noe overnaturlig eller guddommelig.

Det finnes imidlertid ingen samlet begrunnelse for menneskeverdet i humanismen som alle kan godta. Videre må livssynshumanister leve med at det finnes forskjellige filosofiske og religiøse begrunnelser for menneskeverdet. Det er således menneskeverdet og ikke begrunnelsen for dette som blir det felles utgangspunkt for livssynshumanismen og for skolen. Filosofen Immanuel Kant har samlet dette i det såkalte «kategoriske imperativ», som sier at «handle slik at du alltid bruker menneskeheten både i egen og i enhver annen person samtidig som et formål og aldri bare som et middel». Menneskeverdet blir altså noe som tilhører individet selv, ikke hentet fra et sosialt fellesskap, som familien eller vedkommendes religiøse tilknytning.

Skolen ønsker å fremme lærelyst og fornuftsbasert kunnskap i tråd med sekulære humanistiske verdier, og har et mål om å gjøre elevene rustet til et liv i det moderne samfunn.

For å nå dette målet har skolen tatt utgangspunkt i kunnskapsløftet, og gjort de nødvendige tilpasninger til det humanistiske verdigrunnlaget.

Livssynshumanismen tar utgangspunkt i vitenskapen for all kunnskapsformidling. Dette vil være førende for hele skolens kunnskapsformidling. Det som fremholdes som vitenskapelige sannheter, skal kunne bevises med vitenskapelige metoder. Allikevel vil ikke nødvendigvis alt som representerer fornuftsbasert kunnskap kunne bevises vitenskapelig. Skolen skal være bevisst på at tro også kan eksistere ved siden av vitenskapen. Men det er ikke nødvendigvis noen vekselvirkning mellom disse.

En del av den livssynshumanistiske tradisjonen er knyttet til kritisk tenkning. I tillegg til å gjennomsyre alle fagene som skal undervises av skolen, skal dette også prege holdningen til skolens verdigrunnlag i seg selv. I den filosofiske tradisjon forstås kritisk tenkning som det å innta en åpen og undersøkende holdning. Dette blir en praksis rundt tre ledd. For det første, klargjøring. Hva betyr dette, eller hva tenker vi om en sak? For det andre, begrunnelse. Hvordan begrunner vi det vi tenker? For det tredje, problematisering. Her foretar vi kritiske vurderinger av våre begrunnelser.

I livssynshumanismen er det et viktig prinsipp at ingen kan ta monopol på sannheten. Dette ligger til grunn for humanistenes syn på erkjennelse. Her står den frie kritiske tanke sentralt. Dette innebærer flere ting. For det første kan ikke humanismen bekjenne seg til én vitenskapelig eller livssynsmessig erkjennelse. Det finnes både områder hvor vitenskapen ikke kan gi svar, og områder hvor vitenskapen motsier seg selv, eller flere vitenskaper motsier hverandre. For det andre hører den frie tanke og det frie ord med for å utfordre seg selv og andre. Derfor vil humanistene protestere der vitenskap eller religion mener at alt er forutbestemt, slik at menneskets valg ikke har noen betydning.

Ikke alle aspekter ved humanismes fokus på vitenskapelighet har historisk sett hatt heldige utslag. Hareide skriver følgende om dette:

Nå liker vi å tenke at menneskerettighetene kom som en følge av den europeiske tradisjonen med demokrati og rettsstat. Jeg mener at det representative demokratiet er Vestens viktigste politiske gave til verden. Men da må vi også se nærmere på skyggesidene. Det var store begrensninger i menneskeverdet.

Thomas Jefferson skrev de berømte ord i den amerikanske uavhengighetserklæringen: 'Vi holder disse sannhetene for å være selvinnløsende; at alle mennesker er skapt like; at de har blitt utrustet av Skaperen med visse uavhendelige rettigheter'. Men likheten var ikke selvinnløsende. Han var slaveeier. De eneste som fikk stemmerett var menn med eiendom – og ikke mennenes eiendom som bl.a. var slaver og kvinner. Da den franske revolusjonen heiste fanen for frihet, likhet og brorskap, så økte slavehandelen – og de ga slaveskipene nye navn som: «frihet», «likhet» og «brorskap». Kvinnene fikk ikke stemmerett i Frankrike før i 1944.

Menneskeverdet ble definert ut fra eiendom og kjønn. Det tok århundrer med kamp for å delvis rette opp dette.

En annen begrensning var etnisitet. Da Norge gjennomførte parlamentarisk demokrati og var et av de første land i verden som innførte allmenn stemmerett – økte undertrykkelsen av våre minoriteter samer og de reisende. I 1934 vedtok det norske storting mot én stemme en tvangssteriliseringslov med rasistiske begrunnelser og konsekvenser – noe vi først de siste par tiår har tatt et oppgjør med.

En tredje begrensning var statsborgerskapet. England var et land som med rette kunne være stolt av sitt demokrati. Men samtidig styrte de halve verden som kolonier – uten at de så noen inkonsekvens. De tenkte at menneskerettighetene var begrenset til de som hadde statsborgerskap. Menneskeverdet stoppet ved landegrensene. Denne nasjonalismen sliter vi fortsatt med.

Menneskerettighetserklæringen var en universell revolusjon som brøt med disse vestlige tradisjonene. USA måtte ta oppgjør med sine raselover som forbød giftermål mellom svarte og hvite. Europeiske land måtte ta et oppgjør med sin kolonialisme. Norge måtte ta et oppgjør med behandling av minoriteter. Og lengst inne sitter oppgjøret med den selvcentrerte nasjonalismen».²

Skolen ønsker at slike og andre skyggesider, både ved humanismen og de øvrige religioner også skal være en del av undervisningen. Ingenting skal holdes hellig. Å presentere elevene for alle sider av humanismen og religionene vil være avgjørende for å utvikle elevene som kritisk tenkende mennesker.

I moderne sekulær humanisme er menneskeverdet kjernen for hvilke verdier som skal være førende for det humanistiske livssynet. Mennesket skal ikke reduseres til å virke i kraft av seg selv som fornuftig tenkende individ. På den ene siden avgrenses derfor humanismen mot troen på at mennesket er underordnet og umyndiggjort i møte med en religiøs størrelse. Mennesket skal ikke være avhengig av noe guddommelig. Humanismen allierer seg derfor med naturen og vitenskapen. På den annen side anser ikke humanismen mennesket som en integrert del av naturens orden. Menneskets åndelighet, fornuft og selvstendige tenkning gjør at det ikke kan brukes som et middel for andre humanistiske verdier. Mennesket skal for eksempel ikke kunne umyndiggjøres i møte med naturvitenskapen. I dette ligger det paradokset som kalles «det humanistiske paradoks». Aas forklarer dette slik:

Hvis individet tilkjennes verdi gjennom noe annet utenfor seg selv (natur, stat, Gud), står man alltid i fare for at det også kan ofres til fordel for dette andre. Derfor skal vi alltid også se verdigheten i «annetheten», i det lånte og mottakende.³

Skolens fokus på kritisk tenkning vil måtte ha slike motstridende teorier og vurderinger med seg, og være åpne om at disse eksisterer. Kun slik vil elevene få faktisk mulighet til

² Dag Hareide *Noen tanker om humanisme i skolen* 2011.

³ Per Anders Aas *Det humanistiske paradoks* 2003.

å gjennomføre gjennomtenkte valg og refleksjoner.

Fokuset på den kritiske tenkning skal også prege synet på humanistiske verdier ut over de rent menneskerettede verdier. Skolen ønsker å ha fokus på å formidle miljø- og dyrevernstenkning til elevene. Miljø og bærekraft skal vektlegges ved for skolens valg av lokaler, hvordan anskaffelser inngås og hvordan prosjekter gjennomføres. «Bruk- og kast»-mentalitet skal unngås. Elevene skal også læres opp til en ydmykhet overfor både flora og fauna. Det aller meste mennesket omgir seg med av husdyr og øvrige naturressurser, er ressurser som både er begrensede og som det er knapphet på. Denne ydmykheten overfor naturen og miljøet vil integreres så langt det lar seg gjøre i skolens virksomhet og undervisning

Skolen ønsker for øvrig å legge til rette for å bli en enhet hvor alle aktørene jobber mot et felles mål. Både lærere, elever, foresatte og ledelsen skal jobbe mot et best mulig læringsutbytte i tråd med skolens humanistiske verdigrunnlag.

Overblikk over læreplanene

Som nevnt tar skolens læreplan utgangspunkt i kunnskapsløftet.

Skolen ønsker imidlertid å utvide fokuset på emnene humanisme, filosofi, etikk og menneskerettigheter. Det er derfor opprettet en læreplan for dette som eget fag, til fortrenghet for det tradisjonelle religion og etikk-faget. Skolen vil ikke være verdinøytral, men ha fokus på de verdier som springer ut fra livssynshumanismen.

Skolens humanistiske verdigrunnlag og fokus på kritisk tenkning vil gjennomgående være førende for undervisningen i alle fag.

Fellesfag

I faget «menneskerettigheter, livssyn og etikk» på Vg3 har skolen utarbeidet egen læreplan basert på kunnskapsløftet, i tråd med skolens verdigrunnlag.

I øvrige fellesfag følger skolen læreplanen for kunnskapsløftet.

Programfag

Skolen følger læreplanen for kunnskapsløftet i samtlige programfag.

Fag- og timefordeling

Skolen ønsker å organisere fag- og timefordelingen etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Faget Religion og etikk på VG3 er endret til faget «filosofi og livssyn». Dette faget har samme timeantallet som det ordinære religion og etikk-faget, men den interne emnestrukturen er endret.

Arbeidsmetodikk

Skolen ønsker at humanistiske tanker og verdier skal være førende for arbeidsmetodikken på skolen.

Livssynshumanismen setter mennesket i sentrum for all kunnskap. Vitenskapelighet vil derfor være førende for undervisningen. Alle emner som undervises skal ha sitt grunnlag i vitenskapelig anerkjente kilder. Kritisk tenkning, og å stille spørsmål ved vedtatte sannheter vil være en sentral del av opplæringen.

Mennesket i sentrum innebærer også at elevene skal læres respekt for sine medmennesker og sine omgivelser. Dette gjøres både ved at lærerne skal formidle slike verdier i sin undervisning, og ved at elevene skal læres opp til gjensidig respekt for hverandre, samfunnet for øvrig og naturen.

Skolens etablerere har tidligere erfaring fra Akademiet og Heltberg Montessori. Erfaringene derfra vil derfor ligge til grunn for skoledriften etter denne læreplanen.

Skolen ønsker å fokusere på å lære elevene studieteknikk, slik at de selv får best mulig læringsutbytte av undervisningen. Inn under dette går også samarbeidsmetoder, og fokuset på kritisk tenkning. Ved å anvende egenvurderinger og vurderinger av andre elever, vil elevene læres å forstå hvilke premisser som ligger til grunn for gode faglige resultater, og hvordan dette formidles.

Undervisningen skal baseres på anerkjente pedagogiske prinsipper og oppdatert pedagogisk forskning. Skolens etablerere har tidligere erfaring med skoledrift både fra Heltberg- og Akademiet-skolene. Skolen ønsker å anvende relevante deler av Montessoripedagogikken og praksisen fra Heltberg, i tråd med skolens humanistiske verdigrunnlag.

En viktig humanistisk teoretiker som skolen også ønsker å basere sin undervisning på, er filosofen og psykologen John Dewey. Hans teorier har vært førende både for offentlige og private skoler i Norge i en årrekke.

Dewey hadde en sterk tro på oppdragelsens muligheter og betydning, ikke bare som et middel til å gi kunnskaper, men også som karakterdannende virksomhet med sosial tilpasning for øye. Karakteristisk for hans pedagogiske ideer er begrepene elevaktivitet og arbeidsskole: slagordet var «learning by doing». Som filosof var Dewey først påvirket av tysk idealisme og hegelianisme, men kom senere under avgjørende innflytelse fra William James og hans pragmatisme. Dewey utformet sin egen form for pragmatisme, som han kalte instrumentalisme – tenkningen er et instrument eller redskap for handling – og har gjennom denne hatt stor innflytelse på filosofi og sosial tenkning i USA.

Eksempler på arbeidsmetodikken basert på de overstående teorier, kan være følgende:

- Elevene jobber både i grupper og selvstendig.
- Jobbe i arbeidsrom, følge seminarer og deretter returnere til arbeidsrom.
- Samfunnet og naturen er også «klasserom». Skolen ønsker at elevene skal bruke bibliotek, organisasjoner, bedrifter, foresatte, institusjoner og naturen aktivt.

Organisering av skoleåret

Skolen ønsker i så stor grad som mulig å organisere skoleåret etter læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Lærerne

Skolen ønsker å ansette og tilrettelegge for lærere som er motiverte og engasjerte. De skal finne glede i å omgås unge mennesker, som fremstiller seg selv som likeverdige med elevene. Allikevel skal fokuset på å være gode rollemodeller være stort.

Lærerne skal være mye mer enn bare den tradisjonelle kunnskapsformidleren fra tavlen. De skal se hver enkelt elev og gi dem god og individuell oppfølging, både faglig og sosialt.

Det er et mål at lærerne skal gi hver elev minimum 30 minutter personlig veiledning i uka. Tilbakemeldingen skal være aktiv og systematisk. Det skal settes opp personlige mål for den enkelte elev, og disse skal følges opp.

Trivsel

Det er en forutsetning for god kunnskapsformidling og engasjement at trivsel og motivasjon ivaretas av skolen. Det er skolens syn at det er en vekselvirkning mellom elevenes og lærernes trivsel. Elevene vil ikke bli motivert til innsats uten engasjerte lærere, og lærerne vil ikke kunne la seg engasjere dersom det ikke legges til rette for at elevene skal kunne oppnå motivasjon for innlæringen.

Som nevnt har skolens etablerere erfaring fra Akademiet, i tillegg til Heltberg. Skolen ønsker å anvende erfaringene fra disse skolene når det kommer til både læringsmiljø, trivsel, motiverte lærere og kollegaveiledning. For det første skal skolen ikke preges av tradisjonelle skillelinjer mellom rektor/lærer/foresatte/elever. Det skal etterstrebtes at aktørene i skolen fungerer som en enhet som jobber mot samme mål, snarere enn forskjellige fraksjoner som er i opposisjon til hverandre. Poenget med å unngå slik polarisering og interessekonflikter, er å sette elevenes motivasjon og læring i sentrum for alle sider av skolens drift. Konflikter vil alltid forringe dette.

Skolen ønsker også at skolemiljøet skal preges av de humanistiske verdigrunnlag. Formidling av humanisme, likeverd, gjensidig respekt og forståelse i all samhandling mellom elevene selv, mellom elevene og lærerne, samt overfor øvrige, vil være med på å gjøre skolen til et trygt sted å ha sitt daglige virke.

Den generelle delen av læreplanen.

INNLEDNING
DET MENINGSSØKENDE MENNESKE
KRISTNE OG HUMANISTISKE VERDIER
KULTURARV OG IDENTITET
DET SKAPENDE MENNESKE
KREATIVE EVNER
TRE TRADISJONER
KRITISK SANS OG SKJØNN
VITENSKAPELIG ARBEIDSMÅTE OG DEN AKTIVE ELEV
DET ARBEIDENDE MENNESKE
TEKNOLOGI OG KULTUR
LÆRING OG ARBEID
UNDERVISNING OG EGEN LÆRING
FRA DET KJENTE TIL DET UKJENTE
TILPASSET OPPLÆRING
ALLSIDIG UTVIKLING AV ALLE
LÆRERNES OG VEILEDERNES ROLLE
FORMIDLINGSEVNE OG AKTIV LÆRING
LÆRING SOM LAGARBEID
DET ALLMENNDANNEDE MENNESKE
KONKRET KUNNSKAP OG HELHETLIGE REFERANSERAMMER
FELLES FORSTÅELSE I ET SPESIALISERT SAMFUNN
INTERNASJONALISERING OG TRADISJONSKUNNSKAP
DET SAMARBEIDENDE MENNESKE
EN SAMMENSATT UNGDOMSKULTUR
PLIKTER OG ANSVAR
LIVSKUNNSKAP FRA FELLESKAPET I SKOLE OG OPPLÆRING
ET BREDT LÆRINGSMILJØ: ELEVKULTUR, FORELDREDELTADELSE OG LOKALSAMFUNN
DET MILJØBEVISSTE MENNESKE
NATURFAG, ØKOLOGI OG ETIKK
MENNESKE, MILJØ OG INTERESSEKONFLIKTER
NATURGLEDE
DET INTEGRERTE MENNESKE

Innledning

Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv, og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi. (I denne publikasjonen omfatter begrepet elever også den del av videregående opplæring som foregår i bedrift) Opplæringen skal kvalifisere for produktiv innsats i dagens arbeidsliv, og gi grunnlag for senere i livet å kunne gå inn i yrker som ennå ikke er skapt. Den må utvikle de evner som trengs for spesialiserte oppgaver, og gi en generell kompetanse som er bred nok for omspesialisering senere i livet. Opplæringen må både gi adgang til dagens arbeids- og samfunnsliv, og kyndighet til å mestre skiftende omgivelser og en ukjent fremtid. Den må derfor tilføre holdninger og kunnskaper som kan vare livet ut, og legge fundamentet for de nye ferdighetene som trengs når samfunnet endres raskt. Den må lære de unge å se framover og øve evnen til å treffe valg med fornuft. Den må venne dem til å ta ansvar - til å vurdere virkningene for andre av egne handlinger og å bedømme dem med etisk bevissthet.

Utdanningsverket må bygges slik at voksne kan få samme muligheter som dagens unge. Grunnutdanningen vil ikke lenger strekke til for livslang yrkesutøvelse. Omstilling og dermed kunnskapsfornyelse vil være det stabile livsinnslag. Den kunnskap de voksne har fått i grunnutdanningen, må derfor både vedlikeholdes og fornyes. Utdanningsverket må være åpent, slik at det blir mulig å vende tilbake til opplæring gjennom hele livet og fra alle yrker, uten store formelle hindre. Samfunnets ansvar er å se til at det ikke utvikles forskjeller i mulighetene, slik at lik rett til utdanning kan bli reell.

Opplæringen må spore den enkelte til driftighet og til tett samvirke for felles mål. Den må lære elevene framferd som gjør det lettere for dem sammen å nå resultatene de sikter mot. Den må fremme demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet. Den skal utvikle samhørighet med andre folk og menneskenes felles livsmiljø, slik at vårt land blir et skapende medlem av verdenssamfunnet.

Opplæringen må gi rom for elevenes skapende trang, og samtidig vekke deres glede ved andres ytelser. Gjennom bilde og form, tone og ord, må de stimuleres til å utfolde fantasi og oppleve kunst.

Utgangspunktet for oppfostringen er elevenes ulike personlige forutsetninger, sosiale bakgrunn og lokale tilhørighet. Opplæringen skal tilpasses den enkelte. Større likhet i resultat skapes gjennom ulikhet i den innsats som rettes mot den enkelte elev. Bredde i ferdigheter skapes gjennom stimulering av elevenes forskjellige interesser og anlegg. Den enkeltes særpreg gir sosialt mangfold - likhet i evner til å delta gir samfunnet rikhet. Kort sagt, opplæringens mål er å utvide barns, unges og voksnes evner til erkjennelse og opplevelse, til innlevelse, utfoldelse og deltakelse.

Skal utdanningen fremme disse målene, kreves en nærmere utdyping av verdigrunnlag, menneskesyn og fostringsoppgaver.

Det meningssøkende menneske

Oppfostringen skal baseres på grunnleggende **kristne og humanistiske-religiøse og livssynshumanistiske** verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden. Synet på menneskets likeverd og verdighet er en spore til stadig på nytt å sikre og utvide friheten til å tro, tenke, tale og handle uten skille etter kjønn, funksjonsevne, rase, religion, nasjon eller posisjon. Dette grunnsyn er en varig kilde til endring av samfunnet for å bedre menneskenes kår.

Kristne og humanistiske verdier

De kristne og humanistiske verdier både fordrer og beforder toleranse og gir rom for andre kulturer og skikker. De begrunner den demokratiske rettsstat som rammen rundt jevnbyrdig politisk deltakelse og debatt. De framhever nestekjærlighet, forbrødring og håp, vektlegger muligheten for fremgang gjennom kritikk, fornuft og forskning, og betoner at mennesket selv er en del av naturen ved sin kropp, sine behov og sine sanser.

Den kristne tro og tradisjon utgjør en dyp strøm i vår historie - en arv som forener oss som folk på tvers av **trosretninger religion, livssyn, grenser og kulturer**. Den preger folkets livsnormer, forestillingsverden, språk og kunst. Den binder oss sammen med andre folkeslag i ukens rytme og årets høytider, men lever også i våre nasjonale særdrag: i begreper og bekjennelser, i byggeskikk og musikk, i omgangsformer og identitet.

Vår kristne og humanistiske tradisjon legger likeverd, menneskeretter og rasjonalitet til grunn. Sosial fremgang søkes i fornuft og opplysning, i menneskets evne til å skape, oppleve og formidle. **Opplysningstiden er grunnlaget for vår moderne humanisme. Dette var en europeisk intellektuell bevegelse på 16- og 1700-tallet, som vektla fornuft fremfor følelser og fantasi. Dennes verdier la grunnlaget bl.a. for den franske revolusjon i 1798. Den norske grunnloven av 1814 er også i stor grad påvirket av de humanistiske verdier fra opplysningstiden.**

Samlet gir denne sammenflettede tradisjon uvisnelige verdier både til å orientere livsførselen og til å ordne samfunnslivet etter. De fremmer uegennyttig og skapende innsats, og de tilskynder rettskaffen og høvisk handling.

Samtidig må de unge lære at skiftende epoker har hatt vekslende sed og skikk, og at forskjellige samfunn har ulike regler for rett livsførsel. De unge må forstå at moralsyn kan være en kilde til konflikt, men at de også gjennomgår endringer, slik at det gjennom refleksjon, kritikk og dialog kan dannes nye modeller for samfunnsforhold og samkvem mellom mennesker.

Oppfostringen skal bygge på det syn at mennesker er likeverdige og menneskeverdet er ukrenkelig. Den skal befeste troen på at alle er unike: enhver kan komme videre i sin egen vokster, og individuell egenart gjør samfunnet rikt og mangfoldig. Oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og solidaritet på tvers av grupper og grenser. Den skal vise kunnskap som en skapende og omformende kraft, både til personlig utvikling og humane samkvemsformer.

Barn og unge må både forstå moralske krav og la dem bli ledende for sin vandel.

Normene som gjelder i samfunnet - i yrkesetikk, arbeidsmoral og forretningsskikk – har avgjørende innvirkning på samfunnets kvalitet. Om oppgaver løses med fagkunnskap til gagn for andre, om arbeidet organiseres slik at det hindrer skade og fremmer helse, om teknologien er sikker, om produktene holder mål og om avtaler er åpne og ærlige. Vårt velferdssamfunn selv bygger på en moralsk kontrakt: på den ene side ved at alle skal bidra til ordninger som løfter og hjelper oss selv når vi behøver det, og på den annen side ved å utvikle andre etter deres evner og støtte dem når de blir rammet.

Oppfostringen skal se mennesket som et moralsk vesen, med ansvar for egne valg og handlinger, med evne til å søke det som er sant og gjøre det som er rett. Men mennesket kan også handle destruktivt: i strid med sin samvittighet, på tvers av normer og mot bedre vitende, til skade for egen og andres tarv.

Oppfostringen må følgelig begrunne samfunnets idealer og verdier, og levendegjøre dem slik at de blir en virksom kraft i folkets liv. Den må gi livstro og alvor som kan bære gjennom de tilbakeslag, kriser og konflikter som livet gir. Og den må gi raushet ved feilslag slik at en blir tatt på alvor også når en mislykkes, og kan tilgis og reise seg. Opplæringen må altså klarlegge og begrunne etiske prinsipper og regler. Disse kan anskueliggjøres med utgangspunkt i Bibelen, **menneskerettigheter, etikk og moral**, men også ved eksempler fra andre religioner, fra historie, fortellinger og biografier, fra sagn, lignelser, myter og fabler.

Elever må treffe valg som prøves mot de normer skolen og samfunnet bygger på. Og skolens ansatte bør foregå med sitt eksempel. Det må være et tett samspill mellom fostringen i hjemmene, skolens opplæring og samfunnet som omgir den.

Kulturarv og identitet

Utviklingen av den enkeltes identitet skjer ved at en blir fortrolig med nedarvede væremåter, normer og uttrykksformer. Opplæringen skal derfor ivareta og utdype elevenes kjennskap til nasjonale og lokale tradisjoner - den hjemlige historie og de særdrag som er vårt bidrag til den kulturelle variasjon i verden. Samisk språk og kultur er en del av denne felles arv som det er et særlig ansvar for Norge og Norden å hegne om. Denne arven må gis rom for videre utvikling i skoler med samiske elever, slik at den styrker samisk identitet og vår felles kunnskap om samisk kultur.

Samtidig forteller kulturhistorien at kontakt med andre og forskjellige livsformer gir muligheter for overraskende kombinasjoner og for kollisjoner mellom anskuelser. Møtet mellom ulike kulturer og tradisjoner gir både nye impulser og grunnlag for kritisk refleksjon.

Skolen har fått mange elever fra grupper som i vårt land utgjør språklige og kulturelle minoriteter. Utdanningen må derfor formidle kunnskap om andre kulturer og utnytte de muligheter til berikelse som minoritetsgrupper og nordmenn med annen kulturell bakgrunn gir. Viten om andre folk gir egne og andres verdier en sjanse til å prøves. Oppfostringen skal motvirke fordommer og diskriminering og fremme gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med ulike levesett.

Utdanningen skal oppøve evnen til samarbeid mellom personer og grupper som er forskjellige. Men den må også gjøre tydelig de konflikter som kan ligge i møtet mellom ulike kulturer. Åndsfrihet innebærer ikke bare romslighet for andre syn, men også mot til å ta personlig standpunkt, trygghet til å stå alene og karakterstyrke til å tenke og handle etter egen overbevisning. Toleranse er ikke det samme som holdningsløshet og likegyldighet. Oppfostringen skal utvikle personlig fasthet til å hevde egne og andres rettigheter og til å reise seg mot overgrep.

Mange mennesker er funksjonshemmet i forhold til sine omgivelser. Oppfostringen må formidle kunnskaper om og fremme likeverd og solidaritet overfor dem som har andre forutsetninger enn flertallet. Og den må skape skjønn for at vi alle kan rammes av sykdom eller ulykker, nød eller prøvelser, slag eller sorg, som kan gjøre enhver avhengig av andres omsorg.

Det skapende menneske

Menneskets særtrekk er at det både kan fatte det tidligere slektsledd har tenkt og følt, bruke det de har frembrakt og formet - og samtidig overskride de begrensninger som fortiden satte ved nybrott og oppfinnsomhet.

Oppfostringen skal fremme både lojalitet overfor det nedarvede og lyst til å bryte nytt land. Da må den gi både praktisk ferdighet og innsikt - trene både hånd og ånd.

Oppfostringen skal gi elevene lyst på livet, mot til å gå løs på det og ønske om å bruke og utvikle videre det de lærer. Barn starter på et stort eventyr som med hell og omsorg kan vare et livsløp. Skolen må lære dem ikke å være redde, men å møte det nye med forventning og virkelyst. Den må skape trang til å ta fatt og holde fram. Den må opparbeide vilje til å komme videre, og utvikle energi til å motstå egen vegring og overvinne egen motstand.

Kreative evner

Det fremste mål for utdanning er utvikling. Opplæringen skal møte barn, unge og voksne på deres egne premisser og samtidig føre dem inn i grenseland der de kan lære nytt ved å åpne sinn og prøve evner.

Barns nysgjerrighet er en naturkraft. De er fulle av lærelyst, men også av uvitenhet og usikkerhet. Mye av det de lærer, henter de ved å ta etter eldre barn og de voksne; ved det blir de sosiale. De utvikler sine skapende evner til å tenke, tale, skrive, handle og føle ved å innlemmes i de voksnes verden og tilegne seg de voksnes ferdigheter.

For barn og unge er verden ny og derfor ikke selvfølgelig. De kan famle og spørre om det voksne tar for gitt, og har fantasi og forestillingsevne i rikt monn. Virkeligheten setter få grenser for deres tanker. Barns nyfikenhet er et forbilde for alle som skal utvikle seg og lære, og en del av den barnekultur som har en egenverdi skolen må verne om og gjøre bruk av i opplæringen - fordi barn også i stor grad lærer av hverandre.

Skapende evner vil si å oppnå nye løsninger på praktiske problemer ved uprøvde grep og framgangsmåter, ved å oppspore nye sammenhenger gjennom tenkning og forskning, ved å utvikle nye normer for skjønn og samhandling, eller ved å frambringe nye estetiske uttrykk. Skapende evner kommer til uttrykk både i forbedrede maskiner, redskaper og rutiner; i resultater fra arbeid og forskning, i kriterier for vurdering og avveining, i bygninger, malerkunst, musikk, bevegelse og ord.

Undervisningen må derfor vise hvordan oppfinnsomhet og skaperkraft stadig har endret menneskenes levekår og livsinnhold, og under hvilke historiske vilkår det har skjedd. Fortidens små og store landevinninger gir ikke bare respekt for det mennesker før oss har frembrakt. De viser også at framtiden er åpen, og at dagens unge kan forme den med sin innsats og sin fantasi. Kulturarven er ikke ensidig rettet mot fortiden, men en skapende prosess, der ikke minst skolen er en viktig deltaker.

Men kreativitet forutsetter også læring: at en kjenner elementer som kan kombineres på nye måter og har innarbeidet ferdigheter og teknikker til å virkeliggjøre det en kan forestille seg eller fabulere over. Faktisk viten kan brukes til å stimulere både drøm, fantasi og lek - og evne til å oppdage felles mønstre på ulike områder.

Tre tradisjoner

Opplæringen må derfor tuftes på og vise tidligere tiders bidrag, slik de har nedfelt seg i menneskenes store tradisjoner for skapende arbeid, søking og opplevelse. Kjennskapet til disse tre tradisjoner viser at hver generasjon kan føye nye innsikter til de foregåendes erfaring, at vanetenking kan brytes og kunnskap kan ordnes på nye måter - og at de som vokser opp nå, vil yte skapende bidrag for dem som kommer etter. Undervisningen må derfor legges opp slik at elever og lærlinger selv kan ta del i videre utvikling av praksis og i innhenting av ny kunnskap.

Den første av dem er knyttet til praktisk virke og læring gjennom erfaring. Mange av de ting som er en del av menneskenes velferd, er ikke resultat av store sprang, men av en lang serie forbedringer i små skritt, i alle slags hjelpemidler, redskaper og rutiner - fra skrivemaskiner til symaskiner, fra klokker til komfyrer, fra byggeskikk til arbeidsteknikk. Samfunnets fremgang avhenger ikke bare av ekstraordinære bidrag fra noen begavede få, men fra utallige ytelser over lange perioder fra et stort antall alminnelige hverdagsmennesker. Gjennom igjen og igjen å møte de samme problemer har de gradvis utviklet godt håndlag og sikker praksis i bruk av redskaper og materialer. For å løse oppgavene bedre, har menneskene trinnvis forbedret teknologi, verktøy og maskiner.

Opplæringen må formidle hvordan levekårene stadig er brakt framover gjennom generasjoners prøving og feiling, ved famling og forsøk i det praktiske liv. Det gjelder også sosiale oppfinnelser: konstitusjonelle styreformers, kollektive ordninger som fagforeninger eller lovverk om miljøvern. Viten om denne del av kulturarven og historien gir både trygghet i tradisjon og beredskap til å gjøre forandringer.

I de fleste virksomheter, også innenfor opplæringen, har slike erfaringer dels avsatt seg som taus kunnskap, som sitter i hendene og formidles ved bruk. Det er viktig å bevisstgjøre og sette ord på denne kunnskapen, slik at den ikke blir et alibi for å gjøre dårlig arbeid, men gjenstand for refleksjon og debatt.

Den andre tradisjonen møter elevene gjennom skolefag, der ny viten er hentet gjennom teoretisk utvikling og er prøvd ved logikk og erfaring, fakta og forskning. Den presenteres i språk og samfunnsfag, i matematikk og naturfag.

Opplæringen i den omfatter trening i tenking - i å gjøre seg forestillinger, undersøke dem begrepsmessig, trekke slutninger og avgjøre ved resonnement, observasjoner og eksperimenter. Dette går sammen med øvelse i å uttrykke seg klart - i argumentasjon, drøfting og bevisføring.

Den tredje er vår kulturelle tradisjon, knyttet til menneskets formidling ved kropp og sinn, i idrett, kunst og håndverk, i språk og litteratur, i teater, sang, musikk og dans. I den forenes innlevelsessevne og uttrykkskraft.

Elevene må utvikle gleden ved det vakre både i møte med kunstneriske uttrykk og ved å utforske og utfolde egne skapende krefter. Alle bør få sjansen til å erfare både det slit det kan koste og den fryd det kan vekke å gi følelser form, tanker uttrykk og kroppen anstrengelse. Det gir også teft for eget talent, der alle kan finne noe de kan mestre og overraske seg selv med. Øvelse av ferdigheter for både kunst og sport gir sans for

disiplin, syn for eget verd og verdsetting av andres innsats. Mestring gjennom strev, øvelse av følsomhet og evnen til å uttrykke følelser, kan oppnås både i lek og virke, i glede og alvor.

Samtidig gir fri fabulering og fantasi, undring og diktning åpninger for å skape livaktige, eventyrlige verdener østenfor sol og vestenfor måne - og ved det gjøres virkelighetens verden mer mangesidig og fantastisk for alle. Mer enn det: I møtet med skapende kunst kan en rykkes ut av vaneforestillinger, utfordres i anskuelser og få opplevelser som sporer til kritisk gjennomgang av gjengse oppfatninger og til brudd med gamle former.

Kritisk sans og skjønn

På alle livsfelter kreves kritisk skjønn, som også utvikles i møtet med disse tradisjonene. Dømmekraft utvikles ved å vurdere ytringer og ytelser mot standarder. Å gi stilkarakter i sport krever et trenet blikk; å bedømme kvaliteten på et arbeid krever faginnsikt. Forstandig vurdering - evne til å fastslå kvalitet, karakter eller brukelighet - forutsetter modning ved gjentatt øvelse i bruk og problematisering av velprøvde standarder. I møtet med både kunstneriske uttrykk og arbeidslivets normer for godt håndverk og god form, må inntrykkene gis tid til å felle seg ned, slik at de kan vokse fram som selvstendige holdninger.

- Felles for de tre tradisjonene er at de føyer sammen menneskenes evner til å skape og oppleve. De viser hvordan søking på ulike områder har frambrakt bidrag av varig verdi. De framhever den rike arven vi forvalter fra fortiden, og de gir kunnskap om menneskenes muligheter til stadig videre utvikling.

I mange virksomheter og yrker koples alle tre tradisjoner: En tømrer må f.eks. ikke bare være nevenyttig og netthendt, men også vite hva en bjelke tåler av trykk og strekk, og ha standarder for en godt utført jobb og for et vakkert utseende arbeid.

Ved allsidig anskueliggjøring av alle tre tradisjoner fremmes en harmonisk personlighetsutvikling. Derfor må opplæringen trene blikket og øve sansen for de opplevelsesmessige sidene ved alle fag: at naturen har sine lover, men også sin skjønnhet og storhet; at kunstnere kan prøve å fange og tolke den; at gode ideer kan vekke sterke følelser og at innsikter kan gis en vakker form, enten det er ved språklig drakt eller ved oppstillingen av en formel.

Vitenskapelig arbeidsmåte og den aktive elev

Utdanningen skal ikke bare overføre lærdom - den skal også gi elevene kompetanse til å skaffe seg og vinne ny kunnskap.

Oppfinnsom tenking innebærer å kombinere det en vet, til å løse nye og kanskje uventede praktiske oppgaver. Kritisk tenking innebærer å prøve om forutsetningene for og de enkelte ledd i en tankerekke holder. Undervisningens mål er å trene elevene både til å kombinere og analysere - å utvikle både fantasi og skepsis slik at erfaring kan omsettes til innsikt.

Vitenskapelig arbeidsmåte utvikler både kreative og kritiske evner, og er innen rekkevidde for alle. Barn og unge er naturlig nysgjerrige, fabulerende og eksperimenterende.

Innenfor forskningen styrer rådende oppfatninger det en søker av fakta eller sammenhenger. Samtidig er forskning en framgangsmåte for å korrigere forutinntatte standpunkter, rådende teorier og gjeldende begrep - og for å utvikle nye. Vitenskapelig metodikk består av prosedyrer for ikke å bli lurt - verken av seg selv eller andre.

Øvelse i vitenskapelig forståelse og arbeidsmåte krever trening av tre egenskaper:

- evnen til undring og å stille nye spørsmål,
- evnen til å finne mulige forklaringer på det en har observert, og
- evnen til gjennom kildegranskning, eksperiment eller observasjon å kontrollere om forklaringene holder.

Både ved eksempler og praksis bør opplæringen gi erfaring med disse trinnene i forskning - som nettopp svarer til barns og unges naturlige vitebegjær: å gjøre iakttagelser, å søke og finne forklaringer, å se implikasjoner og prøve holdbarhet.

Menneskene har opp gjennom historien bygget en felles arv av kunnskap som er nedfelt i ulike vitenskaper. Denne kunnskapen er formet for å ordne, begripe og mestre en mangesidig og kompleks virkelighet. Forståelse og teorier er utviklet i et samspill mellom menneske, samfunn og natur, der tanker og framgangsmåter er prøvd mot kompliserte omgivelser. Slik er redskapene våre, både de tankemessige og tekniske, stadig blitt bedre og mer virkningsfulle. Slik vil de i fremtiden forbedres ved ny forskning.

Det er derfor vesentlig at elevene får del i denne kulturarven gjennom opplæringen. Samtidig er det viktig at de ikke oppfatter vitenskap og teori som evige og absolutte sannheter. Utdanningen må finne den vanskelige balansen mellom respekt for etablert viten og den kritiske holdning som er nødvendig for utvikling av ny viten og for å ordne kunnskap på nye måter. Utdanningen må bidra til solid kunnskap. Men den må også gi forståelse av de begrensninger de framherskende tenkesett alltid vil ha, og av at etablerte tankebygninger kan stenge for ny innsikt.

Og undervisningen må tydeliggjøre de etiske spørsmål som forskningen selv reiser og de moralske vurderinger som må gjøres når ny viten åpner for nye valg. Den forskning som sprenger grenser for hva som er mulig, må møtes av verdier som setter grenser for hva som er tillatt.

Det arbeidende menneske

Arbeid er ikke bare et middel til å skaffe seg utkomme. Det er et særtrekk ved mennesket at det både utprøver, uttrykker og utvikler sine evner i arbeid. Opplæringen skal gi elever og lærlinger innsyn i variasjonen og bredden i vårt arbeidsliv og formidle kunnskaper og ferdigheter for aktiv deltakelse i det. I deler av arbeidslivet beror innsatsen i særlig grad på medmenneskelig innsikt og omsorg, i andre deler er bruken av ulike teknologiske hjelpemidler avgjørende.

Teknologi og kultur

Teknologi er framgangsmåter menneskene har utviklet for å nå sine mål, arbeide lettere og samarbeide bedre. Teknologi gir hjelpemidler for å lage og gjøre ting - dyrke jord, veve klær, bygge hus, lege sykdom eller reise til lands, til vanns eller i luften.

Teknologi og den forskning og utvikling som ligger bak den, er både siviliserende og inspirerende. Den er siviliserende fordi den gjør det mulig å leve med mindre slit og sykdom, og fordi den frigjør tid fra livsopphold og matstrev til overskudd og kultur. Den er inspirerende fordi den er et skapende uttrykk for samspillet mellom ånd og hånd for å møte behov og lengsler. Teknologi er ofte et uttrykk for medfølelse, som ønsket om å hjelpe til å mette eller helbrede, til å forlenge eller lette livet, til å ta hånd om barn eller heve levekårene.

Teknologiens historie er historien om oppfinnsomhet - om hvordan råemner kan formes og brukes for å lage nye ting: flint eller fyrstikker, avl for bedre husdyr, jernbane for å lette transporten, urter for å lindre smerte - hjulet og stålet, klokken og kruttet. Mange av disse oppfinnelser ble gjort av det praktiske livs kvinner og menn - bønder, mekanikere, jordmødre, håndverkere.

Skifte i teknologi markerer de store epoker i menneskenes historie - fra steinalder til atomalder, fra jordbruksrevolusjonen til den industrielle revolusjon. Teknologisk endring favner alle menneskelige ytringsformer - byggeskikk, fiske, fabrikker, transport, ernæring, boktrykkerkunst, film og musikk. Teknologi i bred forstand har satt beregnelighet og sikkerhet i stedet for tilfeldighet og sammentreff.

Teknologi i bred forstand har derfor satt dype spor i forholdet mellom mennesker - i arbeidsdeling og maktforhold, i klasseskiller og kriger. Den samlede teknologiske utvikling har gjort menneskenes kår mindre naturbestemt og mer samfunnsbestemt.

Men utviklingen av teknologi har vært tveegget fordi menneskene har hatt kryssende formål: Den har lettet menneskenes liv ved nye åpninger for byggende virke - men har også øket rommet for herjinger og ødeleggelse. Nye våpen har utvidet rekkevidden og omfanget av konflikter. Vårt samfunns velferd og eksistens er basert på et høyteknologisk arbeidsliv. På den annen side kan den samme anvendte vitenskap og teknologi brukes for destruktive formål - til å produsere altødeleggende våpen og til å utbytte og utplyndre både mennesker og natur. Når teknologien ikke styres, eller styres feil, kan den utarme jordas ressurser og ødelegge levekårene også for framtidige generasjoner.

Framveksten av ny teknologi utvikler redskaper, næringsveier, samfunnsformer og

åndsliv. Det er en vesentlig del av allmenndannelsen å kjenne vår teknologiske kulturelle arv.

Læring og arbeid

God læring er også avhengig av driv og vilje hos den enkelte til å ta på seg og gjennomføre et arbeid. Det er godt dokumentert at elevenes ytelser tydelig påvirkes av arbeidsvanene de legger seg til på tidlige skoletrinn.

Gode arbeidsvaner som utvikles i skolen, har nytte langt ut over skolens rammer. Opplæringen har ikke bare egenverdi for eleven, men har også som mål å forberede de unge til å påta seg arbeidslivets og samfunnslivets oppgaver. Skolen må derfor stå i tett utveksling med samfunnet rundt og gradvis gi elever og lærlinger innsyn i og forberedelse for aktivt virke i yrkesliv, kulturliv og politikk.

Undervisning og egen læring

Læring skjer i alle livets situasjoner og særlig når et individ selv ser behovet for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Skolen er opprettet for målrettet og systematisk læring. I skolene blir elevene undervist av et personale som har dette som sin jobb og er utdannet med dette som formål. Men læring og undervisning er ikke det samme. Læring er noe som skjer med og i eleven. Undervisning er noe som blir gjort av en annen. God undervisning setter læring i gang - men den fullbyrdes ved elevens egen innsats. Den gode lærer stimulerer denne prosessen.

Elevene bygger i stor grad selv opp sin kunnskap, opparbeider sine ferdigheter og utvikler sine holdninger. Dette arbeidet kan oppmuntres og påskyndes - eller hemmes og hindres - av andre. Vellykket læring krever en dobbelt motivering: både hos eleven og hos læreren.

Opplæringen må derfor fremme evnen til flid og til å gjøre seg umak. Den må nøre utholdenhet ved å la de unge oppleve at erfaringer, kunnskaper og anlegg gir bedre mestring og blir verdsatt. God undervisning skal gi elevene erfaringer i å lykkes i sitt arbeid, gi tro på egne evner og utvikle ansvar for egen læring og eget liv.

Fra det kjente til det ukjente

Læring skjer ved at det nye forstås ut fra det kjente - de begreper en har, avgjør hva en kan gripe og fatte. Kunnskaper, ferdigheter og holdninger utvikles i et samspill mellom gamle forestillinger og nye inntrykk.

Opplæringen må derfor knyttes til egne iakttagelser og opplevelser. Ferdighetene til å handle, til å gjøre nye erfaringer og tolke dem, må ta utgangspunkt i den forestillingsverden barn, unge og voksne møter utdanningen med - både lokale erfaringer de har høstet, målføret i deres nærmiljø og felles impulser de har fått gjennom massemediene. Undervisningen må legges opp med nøye omtanke for spillet mellom konkrete oppgaver, faktisk kunnskap og begrepsmessig forståelse. Ikke minst må den legges opp slik at elevene etter hvert får praktiske erfaringer med at kunnskap og ferdigheter er noe de selv kan være med på å utvikle.

Tilpasset opplæring

Skolen skal ha rom for alle, og lærerne må derfor ha blikk for den enkelte. Undervisningen må tilpasses ikke bare fag og stoff, men også alderstrinn og utviklingsnivå, den enkelte elev og den sammensatte klasse. Det pedagogiske opplegget må være bredt nok til at læreren med smidighet og godhet kan møte elevenes ulikheter i evner og utviklingsrytme. Omsorg og omtanke formidles ikke alene ved leveregler. Læreren må bruke både variasjonene i elevenes anlegg, uensartetheten i klassen og bredden i skolen som en ressurs for alles utvikling og for allsidig utvikling. En god skole og en god klasse skal gi rom nok for alle til å bryne seg og beveges, og den må vise særlig omtanke og omsorg når noen kjører seg fast eller strever stridt og kan miste motet. Solidariteten må komme til uttrykk både overfor dem som har særlige vansker, og ved overganger mellom trinn og skoleslag. Opplæringen må tilpasses slik at barn og unge får smaken på den oppdagerglede som kan finnes både i nye ferdigheter, praktisk arbeid, forskning eller kunst. Læring og opplevelse må sveises sammen. Læringsmiljøet skal både være humant og tro mot barns nyfikenhet. Å lære å lese og skrive, regne og tegne, prøve, agere og analysere skal utløse kreativ trang ikke innsnevre den.

Allsidig utvikling av alle

Mennesket gror og vokser ved å handle og virke. Opplæringen må derfor gi rom for at alle elever kan lære ved å se praktiske konsekvenser av valg. Konkrete oppgaver tjener både som forberedelse til dagliglivets plikter og gir erfaringer for refleksjon. Øvelser og praktisk arbeid må derfor ha en viktig og integrert plass i opplæringen.

Skolen skal gi en bred forberedelse for livet - for samvirke og samhold i familie og fritid, i arbeidsliv og samfunnsliv. De unge må gradvis få øket ansvar for opplegg og gjennomføring av egen læring - og de må ta ansvar for egen atferd og væremåte. Skolen må derfor i hele sin virksomhet både ha blikket vendt mot det neste trinn og ruste elevene for mer og mer å ta del i de voksnes verden, og mot de forutsetninger den enkelte elev møter med.

De siste mannsaldrene er systematisk skolering blitt et stadig større innslag i barnas og de unges tilværelse. Skolen kan derfor ikke betraktes bare som en mellomstasjon i livet. Den er et samfunn i miniatyr som må favne hovedtrekkene av samfunnet utenfor. Skolen er bærer av en kunnskapskultur og en samværskultur som må være åpen for verden rundt, men som samtidig må danne en motvekt mot omgivelsenes negative påtrykk. Den må forsvare barndommens og ungdomsalderens egenverdi, men også være et alternativ til ungdommens egen kultur.

Lærernes og veiledernes rolle

Lærernes og veiledernes fagkunnskap er nødvendig når de unges egne erfaringer skal omsettes til innsikt. Den gode lærer kan sitt fag - sin del av vår felles kulturarv.

Slik fagkunnskap kan en ikke vente at barn og unge skal utvikle på egen hånd. Forestillinger barn danner seg om saksforhold og sammenhenger, kan være både mangelfulle og forkjærte. En lærer må derfor beherske faget godt, både for å kunne formidle med kyndighet og møte de unges vitelyst og virketrang.

Lærere må kjenne kunnskapens grenser og muligheter - også for å holde seg à jour og vokse i kompetanse når ny viten vinnes gjennom faglig utvikling eller forskning. En lærer som skal fungere godt, må selv ha mulighet for å komme videre i sin egen utvikling

gjennom etter- og videreutdanning.

Å forklare noe nytt innebærer å forankre det til noe kjent. Dette oppfylles ved at læreren bruker uttrykk, bilder, analogier, metaforer og eksempler som gir mening for eleven. Ny kunnskap må hektes tett sammen med den som alt sitter - det eleven vet, kan og tror fra før. Mye av dette er felles for elevene, i vår brede kulturarv, og gir klangbunn for kommunikasjon, samtale og læring.

Men selv i en felles kultur er det store variasjoner mellom individer etter sosial bakgrunn, kjønn og lokalmiljø. Det som er et slående eksempel eller et treffende bilde for én elev, kan være meningsomt for en annen. Det elevene har tatt med seg fra hjem, bosted eller tidligere skolegang, avgjør hvilke forklaringer og eksempler som skaper mening. Elever som kommer fra andre kulturer, har ikke samme del i den norske fellesarven. Den gode lærer bruker derfor mange og ulike bilder for å vise felles mønstre, og henter stoff og illustrasjoner fra de opplevelser ulike barn har hatt og de forskjellige erfaringer unge har gjort. Og den gode skole legger stor vekt på å utvide elevenes felles assosiasjonsgrunnlag fordi det gjør det lett å kommunisere tett. Faglig kompetanse er nødvendig for at en lærer skal være trygg og ikke bli usikker og engstelig når elevene stiller spørsmål og venter svar. Kyndighet gjør at en lærer kan makte å sette stoffet i perspektiv og møte både elever og kolleger med åpenhet og frisinn. Å kunne gi forklaringer og eksempler tilpasset hver enkeltes forutsetning og ståsted, krever systematisk og bred kunnskap om et felt.

Formidlingsevne og aktiv læring

Men fagkunnskap er ikke nok for å være en god lærer - det kreves også engasjement og formidlingsevne. En god lærer kan sitt stoff, og vet hvordan det skal formidles for å vekke nysgjerrighet, tenne interesse og gi respekt for faget.

Elevene kommer til skolen med lærelyst: med behov for å bli tatt på alvor, for å bli avholdt som den man er, med trang til å bli løftet og utfordret, med ønsker om å prøve krefter og bruke muskler. God undervisning viser omsorg for disse sider ved elevene – og for at ulike elever har ulike evner, behov og ulik motivasjon i ulike fag og faser. I lærerens kompetanse inngår kunnskap om barns, unges og voksnes normale og avvikende utvikling. En lærer skal kjenne både de generelle og spesielle vansker elever kan ha, ikke bare med læring, men også sosialt og emosjonelt når elever ikke vil, eller når foreldre ikke strekker til. Alle har sin egenverdi også når de ikke er vellykket under opplæringen.

Elevenes hug til å prøve seg må møtes av lærere med en fortellerglede og meddelelsesevne som vedholder de unges lyst til å komme videre. Lærerne må vise vei til ferdigheter som er innen rekkevidde, og til stoff som er overkommelig. Og de må være forbilder: Ved sitt engasjement og sin entusiasme må de gi elevene trang til å ta etter og våge seg utpå. Lærerne avgjør ved sin væremåte både om elevenes interesser består, om de føler seg flinke og om deres iver vedvarer. Den viktigste forutsetning for det er respekten for elevenes integritet, følsomhet for deres ulike forutsetninger og trang til å få elevene til å bruke sine muligheter og komme ut i sitt eget grenseland.

En autoritær, ironisk og negativ lærer kan slokke interessen for faget og skade elevenes selvpåfatning. En god lærer kan inspirere ved oppmuntring, ved å gi opplevelser av

egen mestring og ved å gi bekreftende tilbakemeldinger om vekst. Trygghet er en vesentlig forutsetning for læring.

Den viktigste av alle pedagogiske oppgaver er å formidle til barn og unge at de stadig er i utvikling, slik at de får tillit til egne evner. En god lærer øker også deres utholdenhet til å orke anstrengelse og motbakker, og ikke straks vike unna om de ikke får det til med en gang. En lærer er derfor både igangsetter, rettleder, samtalepartner og regissør.

Lærernes viktigste læremiddel er de selv. Derfor må de tørre å vedkjenne seg sin personlighet og egenart, og fremtre som robuste og voksne mennesker for unge som skal utvikles følelsesmessig og sosialt. Fordi lærerne er blant de voksne personer som barn og ungdom får mest med å gjøre, må de våge å stå fram tydelig, levende og bevisst i forhold til den kunnskap, de ferdigheter og de verdier som skal formidles. Lærerne må være så nære som personer at barn og unge kan stole på og snakke åpent med dem. De må kunne tenne og fortelle, men også tilrettelegge, gi struktur og føringer for unge under læring og på søking.

Lærerrollen endrer seg i takt med elevenes utviklingstrinn. For voksne elever er det en særlig utfordring å bygge på de varierte erfaringer de har vunnet utenfor utdanningsverket, i yrke, familie og samfunnsliv.

Aktive formidlere trenger gode hjelpemidler. Lærebøker og andre læremidler er vesentlig for undervisningens kvalitet. De må derfor utformes og brukes i samsvar med prinsippene i den nasjonale læreplan.

Læring som lagarbeid

I dag er undervisning og læring lagarbeid. I undervisningen deler lærere og instruktører med ulike spesialiteter ansvaret for både enkeltelever, grupper og klasser. De har forpliktelser både overfor skolen og for de opplæringsløp der deres bidrag er et nødvendig ledd i helheten. Andre yrkesgrupper kommer også mer med i oppfostringen, f.eks. gjennom skolefritidsordninger, ungdomsklubber, sport og organisasjonsliv.

Lærere er ledere av elevenes arbeidsfellesskap. I klasserom og verksted må det være ro og ryddighet nok til at de kan fungere som seriøse arbeidsplasser. Og rammene må være faste nok til at de viltre eller vimsete får sjanse til å konsentrere seg.

Et arbeidsmiljø virker godt når alle tar inn over seg at de former vilkårene for hverandre, og at de derfor må ta hensyn til andre. Framgang avhenger derfor ikke bare av hvordan lærerne fungerer i forhold til hver av elevene, men også av hvordan de får elevene til å fungere i forhold til hverandre. I et godt arbeidslag hever deltakerne kvaliteten på hverandres arbeid. Her har også elevene ansvar for planlegging, utføring og vurdering av arbeidet.

Forskning viser at det er store forskjeller i hvordan skoleklasser virker på elevene, men at det ikke er noen motsetning mellom å trives og å løftes. Klasser med det beste sosiale miljø har gjerne også det beste læringsmiljø, både for sterkere og svakere elever. Ved siden av elevenes øvrige oppvekstmiljø, skyldes forskjellene mellom klasser i stor grad lærernes strukturering av klassens arbeid, og deres styring, oppfølging og evne til å støtte elevene. Hvis lik rett til utdanning skal være reell, er det ikke tilstrekkelig at alle

får likeverdig utdanning uavhengig av kjønn, funksjonsevne, geografisk tilknytning, religiøs tilhørighet, sosial klasse eller etnisk bakgrunn - retten må også være uavhengig av den skoleklasse den enkelte elev havner i.

Med mer utstrakt bruk av teamundervisning og prosjektarbeid blir lærerne viktigere både som partnere og arbeidsledere. Det krever både felles tid på skolen og samordning av virksomhet på tvers av tradisjonelle klasseinndelinger.

Opplæringens personale skal også fungere i et fellesskap av kolleger som deler ansvaret for elevenes utvikling. Dette blir med dagens skoleutvikling ikke bare en større oppgave - den blir også mer mangfoldig ved at nye yrkesgrupper knyttes til skolens virke. Den sammensatte lærerstab er en rikdom fordi lærere med ulik kompetanse kan utfylle hverandre både faglig og sosialt.

Samtidig er samordningen av innsatsen og samspillet mellom kollegene avgjørende for de resultater som nås. Dette stiller nye krav til skolens ledelse. Lærernes mulighet for å yte sitt beste forutsetter overskudd og trivsel, og en arbeidsgiver med sans for læreryrkets egenart og særpreg.

Men lærerne skal fungere ikke bare som instruktører, veiledere og forbilder for barn - de skal virke sammen med foreldre, arbeidsliv og myndigheter som også utgjør vesentlige deler av skolens brede læringsmiljø. Samtidig har skolen en sentral oppgave i utviklingen av et godt oppvekstmiljø. Gode lærere har derfor åpenhet overfor og trening i å engasjere foreldrene og lokalt arbeids- og organisasjonsliv for skolens formål.

Det allmenndannede menneske

Opplæringen skal gi god allmenndannelse. Det er en forutsetning for en helhetlig personlig utvikling og mangfoldige mellommenneskelige relasjoner. Og det er en forutsetning for å kunne velge utdanning og senere skjøtte arbeid med kompetanse, ansvar og omhu.

God allmenndannelse vil si tilegnelse av

- konkret kunnskap om menneske, samfunn og natur som kan gi overblikk og perspektiv;
- kyndighet og modenhet for å møte livet - praktisk, sosialt og personlig;
- egenskaper og verdier som letter samvirket mellom mennesker og gjør det rikt og spennende for dem å leve sammen.

Opplæringen må gi overblikk over hvordan prosesser på ett felt slår over på andre - som når produksjon virker tilbake på natur og miljø. Mennesker kan utløse krefter de ikke kontrollerer, eller forvolde virkninger de ikke overskuer.

Dette tydeliggjør at den kunnskap vi anvender, ofte er utilstrekkelig, og understreker behovet for mer helhetlig kunnskap. Men tverrfaglig samarbeid krever faglig soliditet om det ikke skal bli overfladisk og useriøst.

Konkret kunnskap og helhetlige referanserammer

I opplæringen må kunnskap alltid utgjøre et gjennomtenkt utvalg som presenteres med progresjon, slik at det gir oversikt og skaper sammenheng. Konkret kunnskap er nødvendig for læring, og undervisningsopplegget må derfor angi hva elevene bør bli fortrolige med, i hvilken rekkefølge og på hvilke trinn.

Erfaring og forskning viser at jo mindre en har med seg av forhåndskunnskaper som en kan knytte ny kunnskap til, desto langsommere og mindre overkommelig blir læringen. Særlig viktig er de grunnleggende referanserammene i de forskjellige fagene. Disse er avgjørende både for å tolke ny informasjon og for å styre letingen etter nye fakta. Mangler referanserammene som kan gi flommen av inntrykk og delkunnskaper mening, blir det hele lett bare flimmer.

Ordnende kunnskap må til for å lære å lære og for å bruke det en vet, til å få grep på det en ikke kan. Det er helhetlige rammer som gir mønster for nye biter som skal føyes til mosaikken. For å gi overblikk og sammenheng er det derfor også viktig å planlegge og samarbeide om undervisningen på tvers av fag, slik at relevansen av fagene for hverandre trer fram og mer helhetlig forståelse utvikles.

Felles forståelse i et spesialisert samfunn

Det er en sentral opplysningstanke at slike referanserammer for forståelse og fortolkning må være felles for folket - må være en del av den allmenne dannelsen - om det ikke skal skapes forskjeller i kompetanse som kan slå over både i udemokratisk manipulasjon og i sosiale ulikheter.

Det er derfor viktig at disse referanserammer og den nye teknologiske kunnskap deles av alle grupper, slik at det ikke skapes store forskjeller i forutsetninger for deltakelse. Og

det er viktig at formidlingen skjer slik at den ikke befester tradisjonelle kjønnskillinger, der jenter oppdras til at «kvinner ikke forstår» naturvitenskap og teknikk.

De som ikke har del i den bakgrunnsinformasjon som tas for gitt i den offentlige debatten, vil ofte være ute av stand til å fatte poenget eller gripe sammenhengen. Nykommere i et land, som ikke deler de felles referanserammene, blir ofte outsiders fordi andre ikke kan ta for gitt hva de vet og kan - de trenger stadig ekstra forklaringer.

Slike plattformer for forståelse spenner over historiske hendelser («9. April»). Grunnlovens maktfordelingsprinsipp, klassikerne i litteraturen («Lille Marius»), kulturelt fellesgods («kamelen og nåløyet»), tegnene som brukes på værkartet osv. Besitter man ikke de felles forståelsesformene som gjør det lett å tolke og formidle - og dermed kommunisere smidig - kan man bli fremmedgjort i eget land.

Uten overgripende referanserammer blir det vanskeligere for vanlige samfunnsmedlemmer - ikke-spesialister - å ta del i beslutninger som griper dypt inn i deres liv. Jo mer spesialisert og teknisk vår kultur blir, desto vanskeligere blir det å kommunisere på tvers av faggrensene. Felles bakgrunnskunnskap er derfor kjernen i et nasjonalt nettverk for kommunikasjon mellom medlemmene av et demokratisk fellesskap. Det er felles referanserammer som gjør det mulig å knytte det en ser, leser eller hører til et sams, underforstått tenkesett. De gjør det mulig å begripe komplekse budskap og å tolke nye ideer, situasjoner og utfordringer.

Opplæringen har en hovedrolle i å formidle denne felles bakgrunnsinformasjonen - den dannelsen alle må være fortrolige med om samfunnet skal forbli demokratisk og samfunnsmedlemmene myndige. Opplæringen må derfor gi gode muligheter for sammenhengende oppbygging av kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Internasjonalisering og tradisjonskunnskap

Strømmene mellom nasjonene - av tanker og teknologi, av penger og produkter, av utstyr, materiell og maskiner - er blitt stadig mer omfattende, sterke og uavvendelige. Vår natur rammes av andre lands forurensninger, vårt arbeidsliv er underkastet verdensmarkedets konkurranse, moderne massemedia formidler et trykk av nyheter og opplevelser som treffer alle på samme tid.

Det stiller flere utfordringer til opplæringen: Å forene teknisk kyndighet med menneskelig innsikt, å utvikle en arbeidsstyrke som er høyt kvalifisert og endringsdyktig, og å forene internasjonal orientering med nasjonal egenart.

Et forskningsbasert samfunn risikerer å bli stadig mer teknologidrevet. Strømmen av teknologiske funn og fakta krever bred viten om en skal unngå «vitenskapelig analfabetisme»: manglende evne til å skjønne hva ord som «genspleising», «ozonlag» eller «immunforsvar» betyr eller hvilke sosiale konsekvenser de innebærer.

Det bygges uavbrutt nettverk av kunnskap som binder organisasjoner og bedrifter, land og kontinenter sammen. Norges evne til å gjøre seg gjeldende og komme med i dem for å utvikle velferd og bevare miljø, avhenger av de bidrag landet kan yte internasjonalt, og som andre vil ønske å bruke. Det fordrer også god kunnskap om andre lands kultur og språk.

Den internasjonale kunnskapskulturen knytter menneskeheten sammen gjennom utvikling og bruk av ny viten for å bedre levekårene. De voksne som lever og de unge som vokser opp i dag, må få vidsyn og viten som rustet dem til å bidra til slike felles anstrengelser - og særlig de som kan hjelpe verdens fattige folk. Kunnskap om sammenhengene i samfunnet og i naturen er nødvendig, men ikke tilstrekkelig; omsorg for andre og for det felles livsmiljøet er også nødvendig.

På den annen side fordrer den økte spesialisering og kompleksitet i verdenssamfunnet fortrolighet med hovedstrømmene og felleselementene i vår norske kultur. Veksten i kunnskap krever hevet bevissthet om de verdier som må veilede våre valg. Og når omstillingene er store og endringene raske, blir det mer maktpåliggende å markere historisk forankring, nasjonal egenart og lokal variasjon for å befeste identitet - for å bevare miljøer med bredde og styrke.

God allmenndannelse skal bidra til nasjonal identitet og solidaritet ved å gi et felles preg forankret i språk, tradisjon og lærdom på tvers av lokalsamfunn. Da blir det også lettere for elever som skifter bosted å finne feste på nytt, fordi flytting blir en bevegelse innenfor et kjent fellesskap. Båndene mellom generasjonene blir tettere når de deler erfaringer og innsikt - eller opplevelser, sanger og sagn. Nykommere innlemmes lettere i vårt samfunn når underforståtte trekk i vår kultur gjøres tydelige for dem.

Kjennskap til fortidens hendelser og ytelser knytter menneskene sammen over tid. Historisk kunnskap utvider også erfaringer for å sette mål og velge midler i framtiden. Fortrolighet med det mennesker har følt, tenkt og trodd, utvider rommet for innsikt og handling, og minner om at dagens forhold vil endre seg.

Opplæringen skal derfor gi kunnskaper som er allsidige og fullstendige. Den skal vise hvordan vår erkjennelse har grodd fram ved et langt skaperverk, som spenner over mange generasjoner og har krysset mange grenser. Slik opplæring gir respekt og aktelse for det mennesker før oss har utrettet, og lar oss plassere oss selv i en historisk utvikling.

Kort sagt: God allmenndannelse viser hvordan utviklingen av ferdigheter, innsikt og viten er noe av det mest fantastiske mennesker har lært å gjøre sammen - historisk og globalt. Den styrker evner og holdninger som gir samfunnet rikere vekstmuligheter i framtiden.

Det samarbeidende menneske

En persons evner og identitet utvikles i samspillet med andre - mennesket formes av sine omgivelser samtidig som det er med på å forme dem.

En sammensatt ungdomskultur

I tidligere tider skjedde en større del av oppfostringen ved at barn og unge direkte tok del i de voksnes praktiske virksomhet for å løse felles oppgaver. Nå skjer storparten av opplæringen i skoler - i spesialiserte institusjoner med undervisning som oppgave. De unge står i stor grad utenfor arbeidslivets prosesser, og har i liten grad ansvar for eller kontroll over dem. Deres økende bruk av massemedier både setter dem i en passiv tilskuerrolle og utsetter dem for motstridende verdisyn.

Innsnevringen av de unges kontakt med samfunnet utenfor skolen, og reduksjonen av deres omgang med de voksne, forsterkes av en ofte innadvendt og selvbeskuende ungdomskultur. Denne ungdomskulturen utheves ved at skolene atskilles fra resten av samfunnet og ved at elevene deles i skoleklasser etter alderstrinn. Barn og unge gis liten anledning til å treffe avgjørelser med umiddelbare praktiske virkninger eller med følger for andre, slik at de kan lære av egne tiltak. Innslaget av indirekte erfaring har økt på bekostning av den direkte.

Det er derfor vesentlig å utnytte skolen som arbeidsfellesskap for utvikling av sosiale ferdigheter. Den må organiseres slik at elevenes virke får konsekvenser for andre, og slik at de kan lære av konsekvensene av egne avgjørelser. Endringene i barns og unges oppvekstkår gjør at de samværsformer og arbeidsmåter som anlegges i oppfostringen, får større betydning for elevenes vekst. Erfaring fra praksis og fra fagopplæring i arbeidslivet er forbilledlig og bør benyttes også i det øvrige skoleverket.

Samtidig er den formelle undervisningen bare en del av barns og unges livsfelt. Oppveksten er også en tumletid. Flere enn noen gang før er aktive i sport og musikk, i organisasjoner og lag, i kor og klubber, der de setter sine egne standarder i kretser av venner, påvirker og påvirkes av sitt eget miljø. Skolen må finne den vanskelige balansen mellom å anspore, utnytte og danne motvekt mot den kultur de unge selv skaper.

Plikter og ansvar

Elever og lærlinger bør ta del i et bredt spekter av aktiviteter der alle får plikter for arbeidsfellesskapet: øvelse i å tre fram for andre, presentere et syn, legge planer, sette dem i verk og gjennomføre et opplegg.

Det innebærer at elevene fra første dag i skolen - og stadig mer med økende alder - må få plikter og gis ansvar, ikke bare for egen flid og framgang, men også overfor andre elever og de øvrige medlemmer av skolefellesskapet. Slike oppgaver omfatter hele registret fra fadderordninger, støtte og omsorg for yngre eller andre elever, ansvar for orden og ryddighet, innsats ved klassetilstelninger og samlingsstunder, hjelp ved bespisning osv.

Formålet med dette er å utvikle innlevelse og følsomhet for andre, å gi praksis i å vurdere sosiale situasjoner og å fremme ansvar for andres tarv. De som ikke er stimulert tilstrekkelig fra hjem eller nabolag, må få mulighet til vokster i et læringsmiljø der elevene tar ansvar for hverandres utvikling. Medvirkning i utvikling av et sosialt

felleskap bidrar til personlig vekst, særlig når det medfører samarbeid mellom mennesker på ulike trinn eller med ulike anlegg og ressurser. Elevene bør derfor komme med i praktisk arbeid, der de dels er ytere og dels mottakere av tjenester. De bør komme i vane med å ta ansvar i dagens samfunn som forberedelse til deltakelse i morgendagens. Alle har et felles ansvar for et læringsmiljø med omtanke for andres behov og respekt for læring. Både den enkeltes hverdag i skolen og muligheter senere i livet kan bli ødelagt hvis konflikt og uorden får sette sitt preg på miljøet. Alle elever har rett til opplæring i ryddige og rolige former, og har selv medansvar for dette.

Livskunnskap fra fellesskapet i skole og opplæring

Mye av den livskunnskap de unge må få med seg fra opplæringen, ervervet de før gjennom plikter i storfamilie og deltakelse i arbeidsliv.

Dagens opplæring må også omfatte

- erfaring i å treffe avgjørelser med direkte og synbare konsekvenser for andre. Det innebærer både trening i å lage og følge regler, i å treffe beslutninger i flokete situasjoner og øvelse av "kriseferdigheter", dvs. evne til å handle i møte med uventede vansker eller ukjente oppgaver. Samlet er dette en trening i sosialt ansvar.
- erfaring fra arbeid der gjensidig avhengighet krever disiplin, og der egen innsats påvirker resultatet av andres. Dette fordrer utvikling av ferdigheter til organisering: evne til å samordne virksomhet, lede aktiviteter, følge direktiver, foreslå alternative løsninger.
- erfaring fra skolens virksomhet: kjennskap til hvordan problemer som oppleves som personlige, allikevel er delt av flere, og derfor bare kan løses i fellesskap eller ved organisatoriske endringer. Slike erfaringer gir forståelse for hvordan konflikter møtes og løses, øvelse i å fremme egne og andres interesser og evne til å stå oppreist i motbør. Som ledd i dette må elever og lærlinger også få trening i å ta kontakt med myndigheter og media.
- Skolen er et miniatyrsamfunn som bør brukes aktivt for å lære slike ferdigheter. Elevene må trekkes med i mange slike avgjørelser, for evnen til deltakelse styrkes ved bruk. I et samfunn med så komplekse institusjoner som vårt er dette vesentlig.

I et hele må opplæringen rettes også mot de personlige egenskaper en ønsker å utvikle, og ikke bare mot faginnhold. Nøkkelen er å utforme omgivelser som gir rike muligheter for barn og unge til å utvikle bevisst samfunnsansvar og handlingskompetanse for rollen som voksen.

Et bredt læringsmiljø: Elevkultur, foreldredeltakelse og lokalsamfunn

Skolen som læringsmiljø strekker seg ut over den formelle opplæring og forholdet mellom elev og lærer. Et bredt læringsmiljø omfatter samhandling mellom alle voksne og elever. Et godt og utviklende læringsmiljø har sin rot i felles forståelse av skolens mål. Forholdet mellom elevene - og elevkulturens verdisett - er en vesentlig del av læringsmiljøet. Elevkulturen legger markerte føringer på hva skolen formår. Foreldrene har primæransvaret for oppfostringen av sine barn. Det kan ikke overlates til skolen, men bør utøves også i samarbeidet mellom skole og hjem. For læringsmiljøet favner også foreldrene. I den grad de står fjernt fra skolen og ikke trer i direkte kontakt med hverandre, kan den ikke gjøre bruk av deres sosiale ressurser til å forme oppvekstkårene og verdimønstret rundt skolen. I en tid da storfamilien spiller mindre

rolle i de unges liv, og der media har rykket inn der foreldrene er trukket ut i arbeidslivet, fordres en mer bevisst mobilisering av foreldrene for å forsterke skolens og dermed elevenes sosiale og normative omland. Dersom skolene skal fungere godt, forutsettes ikke bare at elevene kjenner hverandre, men at også foreldrene kjenner både hverandre og hverandres barn. Dette er nødvendig om de skal kunne sette felles standarder for barnas og de unges aktivitet og atferd. Skolen må i forståelse og samarbeid med hjemmene bistå i barnas utvikling - og den må trekke foreldrene med i utviklingen av miljøet rundt opplæringen og i lokalsamfunnet.

Lokalsamfunnet, med dets natur og arbeidsliv, er selv en vital del av skolens læringsmiljø. De unge henter på egen hånd impulser og erfaringer herfra som undervisningen må knytte an til og berike. I fagopplæringen er det vesentlig at opplæring for arbeidslivet skjer i arbeidslivet. Men undervisningen må generelt initiere kontakt til skolens nabolag og gjøre bruk av de ressurser som ligger i dens omegn. Skolen skal være aktiv som et ressurs-, kraft- og kultursenter for lokalsamfunnet der det knyttes nærmere kontakter, ikke bare mellom voksne og unge, men også til lokalt arbeids- og næringsliv.

Det miljøbevisste menneske

Vårt livsmiljø er blitt stadig mindre bestemt av naturforhold, og mer bestemt av menneskenes eget virke. Velferden avhenger av evnen til å utvikle nye ideer, til å bruke avansert teknologi, til å skape nye varer og til å løse tradisjonelle problemer med mer fantasi og fornuft. I løpet av få år kan nye produkter radikalt endre menneskenes liv, som glødelampen eller bilen, PC-en eller antibiotika. Det er ofte kort vei fra oppdagelse til anvendelse - som når laserstråler brukes i CD-spillere, operasjonskniver eller laserskrivere. Mennesket er en del av naturen, og treffer stadig valg med konsekvenser ikke bare for egen velferd, men også for andre folk og for naturmiljøet. Valgene har konsekvenser på tvers av landegrensener og over generasjoner: Livsstil påvirker helse; vårt lands forbruk forårsaker forurensning i andre land; vår tids avfall blir neste slektsledds problem.

Naturfag, økologi og etikk

Kunnskap og forskning har bedret menneskenes helse, løftet deres levekår og hevet deres velferd i store deler av verden - men har også forsterket ulikheter i verdenssamfunnet og trusler mot naturen. Et hovedtrekk med moderne samfunn er at de mer og mer baseres på teknologi - på framgangsmåter og hjelpemidler for å omdanne naturens råstoffer for menneskenes formål. Det har gitt oss medisiner og vaksiner, bøker og fjernsyn, tekstiler og turbiner, kvartsur og vaskemaskiner.

I alt vi omgir oss med, blir innslaget av kunnskap større - fra joggesko til røykvarslere. Utvikling av ny teknologi er et felt for utfoldelse av fantasi og skaperkraft som kan berike både den enkeltes liv og samfunnets kultur. Teknologisk kunnskap er en del av allmenndannelsen - nysgjerrighet til å forstå dem som har levd og skapt før oss, og kraft til å trenge inn i egen natur og naturen omkring.

Mennesket finner glede både ved å stille spørsmål og finne svar, og det finner trygghet ved å vite og mestre. Anvendelsen av naturvitenskapelig innsikt er blitt et forbilde på målrettet bruk av kompetanse og en drivkraft til å vinne ny erkjennelse. Det har spredt seg til andre områder, som når samfunnsvitenskapelig og humanistisk innsikt legges til grunn for å treffe mer fornuftige og humane valg.

Menneske, miljø og interessekonflikter

På alle områder har det vært store vitenskapelige gjennombrudd. Kunnskap og ny teknologi har utvidet rommet for inngrep både i menneskelivet og i naturen. Men bruken av kunnskap har ofte hatt bivirkninger som er blitt registrert sent og har vist seg skadelige. DDT, som drepte utøy og begrenset sykdommer, lagret seg i næringskjeden og skadet livet i mange ledd uten at det var tilsiktet. En materiell vekst kom i første omgang da jern ble smeltet med kull og koks.

I neste omgang fikk vi forurensning og sur nedbør som skadet liv og drepte fisk. Kort sagt: Kunnskap og ny teknologi har utvidet rommet for inngrep både i menneskelivet og i naturen. Men anvendelsen gir ofte forrykninger i flere ledd, som ikke overskues, og som spres i bredere ringer enn tiltenkt. Anvendt vitenskap og teknologi har hatt negative konsekvenser, dels erkjente som ved atomsprengninger, dels i form av utilsiktede bivirkninger som sur nedbør skogdød eller drivhuseffekt.

Vårt levesett og vår samfunnsform har dype og truende virkninger for miljøet. Dette driver fram konflikter mellom grupper og mellom land. Konsekvensene av vitenskapens

anvendelse er på en gang blitt mer omfattende og sammenflettede. Dette gjør det nødvendig å utvide innsikten om sammenhenger på tvers av faggrensere, og å mobilisere til innsats på tvers av landegrensere. Det øker kravene både til viten og til bevisste økologiske, etiske og politiske avgjørelser hos enkeltindivider og samfunn. Forståelse gjør at valg kan treffes med innsikt, etisk fostring at de kan tas med skjønn. De utviklede land med høyt utdanningsnivå har et særlig ansvar for å sikre verdens felles framtid.

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling har pekt på de problemer som ligger i sammenflettede kriser - f.eks. i bedret helse og økningen av verdens befolkning; i moderne teknologi med overforbruk av ressurser og skade på liv; i økonomisk vekst som forurenser og ødelegger naturen; i fattigdom og forarming. Samspillet mellom økonomi, økologi og teknologi stiller vår tid overfor særlige kunnskapsmessige og moralske utfordringer for å sikre en bærekraftig utvikling. Denne må ta utgangspunkt i de begrensninger natur, ressurser, teknologisk nivå og sosiale forhold setter, og de konflikter som utløses når miljøhensyn skal prioriteres. Politisk må utviklingen styres mot en bane som er forenlig med biosfærens evne til å tåle virkningene av menneskenes virksomhet. Og i en bærekraftig utvikling må etisk fostring til medmenneskelighet og solidaritet med verdens fattige være et bærende prinsipp.

Opplæringen må følgelig gi bred kunnskap om sammenhengene i naturen og om samspillet mellom menneske og natur. Undervisningen må kople solid innsikt om naturens stoffer, krefter og arter med forståelse av hvordan sosial organisasjon og teknologi både løser problemer og virker inn på biosfæren. Den må spore de unges trang til å forstå prosessene i naturen. Det fordrer fordypning i naturfagene. Undervisningen må motvirke oppsplittet læring. Konkret viten er nødvendig, men er alene ikke nok - helhetlig naturfaglig og økologisk kunnskap er også nødvendig. I undervisningen må den knyttes til samfunnsfaglig innsikt i økonomi og politikk, og til etisk orientering. Elevene må lære å se ting i sammenheng og bevare overblikk - lære å skue framover i livet og utover i verden. Undervisningen må vekke deres tro på at solidarisk handling og felles innsats kan løse de store globale problemene.

Naturglede

Samtidig må opplæringen fremme glede over fysisk aktivitet og naturens storhet, over å leve i et vakkert land, over landskapets linjer og årstidenes veksling. Og den bør vekke ydmykheten overfor det uforklarlige, gleden over friluftsliv, nøre hugen til å ferdes utenfor oppstukne veier og i ukjent terreng, til å bruke kropp og sanser for å oppdage nye steder og til å utforske omverdenen. Friluftsliv rører både kropp, sinn og tanke. Fostringen må betone forbindelsen mellom naturforståelse og naturopplevelse: kunnskapen om elementene og om samspillet i livsmiljøet må gå sammen med erkjennelsen av vår avhengighet av andre arter, samfølelsen med dem og gleden over naturliv.

Det integrerte menneske

Opplæring har en rekke tilsynelatende motstridende formål:

- å bibringe vår kulturs moralske fellesgods, dens omtanke for andre - og gi evne til å stikke sin egen kurs;
- å gi fortrolighet med vår kristne og humanistiske arv – og kjennskap til og respekt for andre religioner og trossyn;
- å bryte med selvopptatthet og tro på den sterkestes rett - og gi styrke til å stå alene, gå på tvers og ikke legge seg flat eller bøye av for andres meninger;
- å utvikle selvstendige og uavhengige personligheter - og evne til å virke og arbeide i lag;
- å fremelske den enkeltes særpreg, de forskjeller som gjør hvert individ til et fond for andre - og å formidle de felles kunnskaper og ferdigheter som gjør at vi lett kan fungere med andre og sammen bidra til samfunnets vekst;
- å gi rom for barns kultur og unges stil - og ruste dem til å gå inn og ta ansvar i de voksnes verden;
- å gi praktiske ferdigheter for arbeid, yrke og livets konkrete oppgaver - og å by romslige vekstvilkår for karakter og følelsesliv;
- å kjenne og pleie nasjonal arv og lokale tradisjoner for å bevare egenart og særdrag - og åpent møte andre kulturer for å kunne gledes av mangfoldet i menneskelige ytringsformer og å lære av kontraster;
- å gi kunnskap om menneskenes konfliktfylte historie og om fortidens landevinninger - og om samtidens kriser og muligheter;
- å skape bevissthet om hvordan vår tid og vår hverdag er bestemt av tidligere generasjoners valg - og om de føringer vi legger for kommende generasjoner;
- å gi fakta nok til å fatte og følge den løpende samfunnsdebatt - og formidle verdier som kan veilede i de valg som ny kunnskap åpner for;
- å gi sterke opplevelser ved de fremste menneskelige ytelser slik vi kjenner dem fra litteratur og kunst, fra arbeid, handling og forskning - og gi hver enkelt sjansen til å oppdage og utvikle de kimer som ligger i egne anlegg;
- å inngi respekt for kjensgjerninger og saklig argumentasjon - og oppøve kritisk sans til å gå løs på gjengs tenking, innarbeidede forestillinger og bestående ordninger;
- å gi respekt for andres innsats og ydmykhet for andres bragder - og nok tro på seg selv til å våge å mislykkes;
- å åpne sansene for de mønstre som har festnet seg som tradisjoner, i alt fra musikk til byggekunst - og fantasi til å tenke nytt og evne til å bryte opp;
- å tilføre de unge en solid kunnskapsbase - og forme den slik at det både gir trang til ny viten og evne til lett å erverve ny kunnskap gjennom hele livet;
- å lære elevene å bruke naturen og naturkreftene for menneskelige formål – og lære dem å verne miljøet mot menneskelig dårskap og overgrep.

Opplæringen må balansere disse doble formålene. Oppgavene er en allsidig utvikling av evner og egenart: til å handle moralsk, til å skape og virke, til å arbeide sammen og i harmoni med naturen. Opplæringen skal bidra til en karakterdannelse som gir den enkelte kraft til å ta hånd om eget liv, forpliktelse for samfunnslivet og omsorg for livsmiljøet. Når øket kunnskap gir større makt, krever det sterkere betoning av det ansvaret som denne makten gir. Valgene som tas, må bygges på kunnskap om konsekvenser og sammenhenger, men også veiledes ved prøving mot verdier. En tydelig

hovedlinje i oppfostringen må være å forene økt viten, kyndighet og ferdighet med sosiale krav, etisk orienteringsevne og estetisk sans. De unge må integreres både personlig og i samfunnslivet på en moralsk sammenfelt måte. Opplæringen skal fremme moralsk og kritisk ansvar for det samfunn og den verden de lever i. Sluttmålet for opplæringen er å anspore den enkelte til å realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode - å fostre til menneskelighet for et samfunn i utvikling.

Arkivnr: 2014/1636-8

Saksbehandlar: Britt Karen Spjeld

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Opplærings- og helseutvalet	65/15	18.08.2015
Samferdselsutvalet		19.08.2015
Kultur- og ressursutvalet		20.08.2015
Fylkesutvalet		27.08.2015

Sykkel VM 2017 – avtale med Bergen 2017 AS, oppnemning av representant til hovudkomitèen og fordeling av kr. 500.000 til prosjekt sykkel og folkehelse/sykkelvanar

Samandrag

25. september 2014 vart Norges Cykleforbund tildelt Sykkel VM 2017 med Hordaland fylkeskommune og kommunane Bergen, Øygarden, Askøy, Fjell og Sund som med-arrangørar. Arrangementet skal gjennomførast i Bergen og Bergensregionen i perioden 16.-24. september 2017. Det skal gjennomførast 12 konkurransar, fleire store publikumsarrangement og eit omfattande folkefestprogram.

Sykkel-VM er eit av verdas største idrettsarrangement, og er truleg det største sommaridrettsarrangementet Noreg kan vere vertskap for. Meisterskapet samlar deltakarar frå alle verdsdelar med over 70 deltakande nasjonar, og har stor mediemerksemd med meir enn 300 millionar TV-sjåarar.

Det overordna målet med Sykkel VM 2017 er å gjennomføre eit godt meisterskap og skape entusiasme og stoltheit i befolkninga, styrke reiselivssatsinga og ikkje minst auke bruken av sykkel til rekreasjon, trening og transport.

Første kvartal i 2015 vart Bergen 2017 AS etablert. Norges Cykleforbund eig selskapet som har ansvar for den vidare planlegginga og gjennomføringa av Sykkel VM 2017. Det er utarbeidd eit forslag til ein 12-punkts avtale med føremål å regulere fordelinga av rettar og plikter som ligg til Bergen 2017 AS og Hordaland fylkeskommune i samband med førebuing, gjennomføring og etterarbeid av sykkel VM 2017. Liknande avtalar er/vert inngått med kommunane Bergen, Askøy, Fjell, Øygarden og Sund.

Punkt 7 i avtalen omhandlar finansielle forhold knytt til arrangementet. Hordaland fylkeskommune skal støtte Bergen 2017 AS med kr 15 mill. jf. vedtak i fylkestinget 11. juni 2013 (saksnr. 201303800-1). Desse midlane skal gå til å støtte arrangementet med m.a. utvikling og marknadsføring, tilrettelegging for kollektivtransport og støtte til folkehelseiltak. Kulturdepartementet har løyvd kr 30 mill. til arrangementet (brev av 17.12.13) som m.a. skal dekke meisterskapet sitt behov for midlertidige veg-, sikkerheits- og kollektiviltak. Følgjande periodisering av Hordaland fylkeskommune sitt bidrag er såleis føreslege: kr 5 mill. forfell til betaling 1. september 2015 og kr 1,5 mill. forfell til betaling 1. februar 2016. Resterande kontantvederlag vert betalt Bergen 2017 AS etter overføring av Hordaland fylkeskommune sin del av Kulturdepartementet si tildeling knytt til tilrettelegging for kollektivtransport. Dette heng saman med punkt 4 i kontrakten der fylkeskommunen sine oppgåver er konkretisert. Hordaland fylkeskommune sin del av usikkerheitsavsetjinga er skildra i fylkestinget sitt vedtak av 11. juni 2013 og utgjer kr 5.2 mill. Denne er ikkje finansiert no, og det skal leggjast fram sak til fylkestinget for handsaming før denne kan løysast ut.

Punkt 6 i avtalen omhandler organisering av arrangementet. Her er etablering av ein hovudkomité for Sykkel VM 2017 forankra. Hordaland fylkeskommune er, i brev frå Bergen kommune av 12. mai 2015, invitert til å delta i hovudkomiteen med fylkesordførar og administrative ressursar. Hovudkomiteen skal bidra til å sikre at Sykkel VM 2017 blir ein stor internasjonal idretts- og folkefest, og skal vere eit særskilt viktig rådgjevande organ for Bergen 2017 AS. Hovudkomiteen er breitt samansett med representantar frå Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune, øvrige arrangementskommunar, sentrale offentlege myndigheiter, næringsliv, idrett og andre aktuelle samarbeidspartnarar. Det kan også bli aktuelt for Hordaland fylkeskommune å delta i andre komitear og arbeidsutval som Bergen 2017 AS vil opprette i den vidare planlegging og gjennomføring av arrangementet.

Fylkestinget i desember 2014 avsette kr 500.000 til prosjekt sykkel VM og folkehelse/ sykkelvanar. Arbeidet med å auke bruken av sykkel til framkomstmiddel, trening og rekreasjon er forankra i Regional plan for folkehelse 2014-2025, Klimaplan for Hordaland 2014-2030 og Regional kulturplan 2015-2025. Bruken av desse midlane sett i samanheng med andre fylkeskommunale, kommunale, statlege og private verkemiddel. Målet er at tiltaka skal kunne leve vidare også etter sykkel VM i 2017.

Pilotprosjektet «Alle barn sykler» i Hordaland er eit sykkelopplæringsprogram for 5. klassingar i regi av Bergen 2017 AS. Målet er å gje tilstrekkeleg opplæring og skape trygghet for barn på sykkel. Gjennom Kunnskapsløftet vert det stilt krav til skulen om teoretisk og praktisk opplæring om sykling. «Alle barn sykler» har vore utprøvd gjennom fleire år i andre delar av landet og kan vise til gode resultat når det gjeld tal på barn som nyttar sykkel som transportmiddel. Hausten 2015 vil 700 barn på utvalde skular i kommunane Bergen, Øygarden, Fjell, Askøy og Sund delta. Frå 2016 vil fleire skular frå tilbod om å delta. Omfanget er avhengig av tilgjengelege ressursar. Bergen 2017 AS søker Hordaland fylkeskommune i brev av 2. juli om ei støtte på kr 100.000 for hausten 2015 (eitt skulehalvår - totalbudsjett kr 605.000), og kr 200.000 for 2016 og 2017 (2 skulehalvår - totalbudsjett kr 1.150.000). I tillegg bidreg kommunane, private aktørar og Norges Cykleforbund med finansiering.

I Regional plan for folkehelse 2014-2025 er det eit mål om å utvikle ein helsefremjande skule for alle i Hordaland. Føremålet er å auke kunnskap om, og etablere eit bevisst forhold til samanhengen mellom helse og læring. Arbeidet med å auka kvardagssyklinga vert sett i samanheng med andre helsefremjande tiltak i den vidaregåande skulen. Sterk grad av medverknad frå elevane skal liggje til grunn for arbeidet. Erfaringane frå dei fire pilotskulane Knarvik vidaregåande skule, Sandsli vidaregåande skole, Fitjar vidaregåande skule og Voss gymnas skal gje nyttig kunnskap til dei andre vidaregåande skulane i Hordaland.

Mobile sykkelparkeringsstativ kan stimulere til å inkludere sykkelaktivitet i eksisterande kultur- og idrettsarrangement i Bergen og Hordaland for øvrig. Oslo kommune har 1000 parkeringsplassar som dei har gode erfaringar med å låne gratis ut til arrangement. Kostnaden for 80 stativ som gir 480.000 plassar er kr 240.000. Dette er forslått finansiert med kr 100.000 frå Hordaland fylkeskommune og kr 140.000 frå Bergen kommune. I tillegg dekker Bergen kommune kostnad til frakt og kr 25.000 til årleg drift og lagerhold. Arrangørar i andre kommunar kan låne stativa gratis, men må ordne transport og opp og nedrigging på eiga hand. Bergen kommune skal ev. stå for innkjøp og drift av dei mobile sykkelstativa.

Forslag til innstilling

1.	Fylkesutvalet i Hordaland vedtek framlegget til ein 12-punkts avtale mellom Bergen 2017 AS og Hordaland fylkeskommune i samband med førebuing, gjennomføring og etterarbeid av sykkel VM 2017.								
2.	Fylkesutvalet oppnemner fylkesordførar til å delta i hovudkomiteen for sykkel VM 2017.								
3.	Fylkesutvalet fordeler løyvinga på kr 500.000 til prosjekt sykkel VM og folkehelse/sykkelmanar slik: <table data-bbox="316 477 1412 604" style="margin-left: 40px; border: none;"> <tr> <td>Pilotprosjekt «Alle barn sykler» i Hordaland</td> <td style="text-align: right;">kr 200.000</td> </tr> <tr> <td>Pilotprosjekt «Helsefremjande skule» - 4 skular a kr 50.000</td> <td style="text-align: right;">kr 200.000</td> </tr> <tr> <td>Mobil sykkelparkering</td> <td style="text-align: right;">kr 100.000</td> </tr> <tr> <td>Løyvinga skal førast over budsjettpost 400.420.00</td> <td></td> </tr> </table>	Pilotprosjekt «Alle barn sykler» i Hordaland	kr 200.000	Pilotprosjekt «Helsefremjande skule» - 4 skular a kr 50.000	kr 200.000	Mobil sykkelparkering	kr 100.000	Løyvinga skal førast over budsjettpost 400.420.00	
Pilotprosjekt «Alle barn sykler» i Hordaland	kr 200.000								
Pilotprosjekt «Helsefremjande skule» - 4 skular a kr 50.000	kr 200.000								
Mobil sykkelparkering	kr 100.000								
Løyvinga skal førast over budsjettpost 400.420.00									

Rune Haugsdal
Fylkesrådmann

Anna Elisa Tryti
fylkesdirektør kultur og idrett

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 04.08.2015

Bakgrunn

25. september 2014 vart Norges Cykleforbund tildelt Sykkel VM 2017 med Hordaland fylkeskommune og kommunane Bergen, Øygarden, Askøy, Fjell og Sund som med- arrangørar. Arrangementet skal gjennomførast i Bergen og Bergensregionen i perioden 16.-24. september 2017. Det skal gjennomførast 12 konkurransar, fleire store publikumsarrangement og eit omfattande folkefestprogram.

Sykkel-VM er eit av verdas største idrettsarrangement, og er truleg det største sommaridrettsarrangementet som Norge kan vere vertskap for. Meisterskapet samlar deltakarar frå alle verdsdelar med over 70 deltakande nasjonar, og har stor mediemerksemd med meir enn 300 millionar TV-sjåarar.

Det overordna målet med Sykkel VM 2017 er å gjennomføre eit godt meisterskap og gjennom det skape entusiasme og stoltheit i befolkninga, styrke reiselivssatsinga og ikkje minst auke bruken av sykkel til rekreasjon, trening og transport.

Første kvartal i 2015 vart Bergen 2017 AS etablert. Norges Cykleforbund eig selskapet som har ansvar for den vidare planlegginga og gjennomføringa av Sykkel VM 2017.

Avtale mellom Bergen 2017 AS og Hordaland fylkeskommune

Det er utarbeida eit forslag til ein 12 punktts avtale med føremål å regulere fordelinga av rettar og plikter som ligg til Bergen 2017 AS og Hordaland fylkeskommune i samband med førebuing, gjennomføring og etterarbeid av sykkel VM 2017. Liknande avtalar er inngått med kommunane Bergen, Askøy, Fjell og Øygarden, og avtalen med Sund kommune vil bli signert tidleg i haust.

Punkt 7 i avtalen omhandlar finansielle forhold knytt til arrangementet. Fylkestinget 11. juni 2013 løyvde kr 15 mill. til arrangementet i samsvar med saksutgreiinga (20130800-1). Summen vart sett av på disposisjonsfond i samband med avsluttinga av rekneskapen for 2012. I saka står det at fylkeskommunen sitt bidrag omhandlar;

- direkte arrangementsstøtte
- tilretteleggingskostnader for kollektivtransport
- støtte til folkehelseiltak.

I desember 2013 løyvde Kulturdepartementet kr 30 mill. til arrangementet (brev av 17.12.13). Midlane skal dekke;

- meisterskapet sitt behov for midlertidige veg-, sikkerheits- og kollektiviltak
- politiet sine meirkostnader i samband med stenging og regulering av løypetraseen under gjennomføring av ritta
- tilskot til eit frivillighetsprogram.

Søknaden om tilskot til folkehelse- og marknadsføringstiltak vart ikkje imøtekome.

Kulturdepartementet finansierer såleis kollektiviltaka. Fylkesrådmannen foreslår at tilskotet frå fylkeskommunen på kr 15 mill. vert oppretthaldt, og at følgjande føringar vert lagt for periodiseringa av utbetaling av støtta til Bergen 2017 AS:

- kr 5 mill. forfell til betaling 1. september 2015
- kr 1,5 mill. forfell til betaling 1. februar 2016
- resterande kontantvederlag vert betalt Bergen 2017 AS etter overføring av Hordaland fylkeskommune sin del av Kulturdepartementet si tildeling knytt til tilrettelegging for kollektivtransport. Dette heng saman med punkt 4 i kontrakten der fylkeskommunen sine oppgaver er skissert.

Hordaland fylkeskommune sin del av usikkerheitsavsetninga er skildra i fylkestinget sitt vedtak av 11. juni 2013 og utgjer kr 5.2 mill. Denne er ikkje finansiert no, og det skal leggjast fram sak til fylkestinget for handsaming før denne kan løysast ut.

Hordaland fylkeskommune si deltaking i hovudkomiteen for sykkel VM 2017

Punkt 6 i avtalen omhandlar organisering av arrangementet. Her er etablering av ein hovudkomité for Sykkel VM 2017 forankra. Hordaland fylkeskommune er i brev av 12. mai 2015 frå Bergen kommune invitert

til å delta i hovudkomiteen. Hovudkomiteen skal bidra til å sikre at Sykkel VM 2017 blir ein stor internasjonal idretts- og folkefest, og skal vere eit sær s viktig rådgjevande organ for Bergen 2017 AS. I tillegg skal komiteen både i felleskap og som enkeltpersonar, fungere som eit nettverk og kontaktpunkt for Bergen 2017 AS ovanfor heile bysamfunnet og regionen, og bidra til at alle nødvendige samarbeidspartnare av praktisk og finansiell art fungerer som gode medhjelparar for prosjektet.

Hovudkomiteen er breitt samansett med representantar frå Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune, øvrige arrangementskommunar, sentrale offentlege myndigheiter, næringsliv, idrett og andre aktuelle samarbeidspartnaranar. Det er gjennomført eitt møte i hovudkomiteen den 3. juni 2015. Den skal ha møter etter behov, få saker til uttale og få ei generell orientering om drifta. I tillegg til fylkesordførar er Hordaland fylkeskommune førespurd om å delta med følgjande administrative ressursar; fylkesrådmann, fylkesdirektør kultur og idrett, fylkesdirektør samferdsel, fylkesidrettssjef og direktør for Skyss.

Det kan også bli aktuelt for Hordaland fylkeskommune å delta i andre komitear og arbeidsutval som Bergen 2017 AS vil opprette i den vidare planlegging og gjennomføring av arrangementet.

Prosjekt sykkel VM og folkehelse/sykelvanar

Fylkestinget i desember 2014 avsette kr 500.000 til prosjekt sykkel VM og folkehelse/sykelvanar. «Bergen og Hordaland er tildelt Sykkel-VM 2017. Samtidig viser tallene fra reisevaneundersøkelsen at sykkelandelen har gått noe ned. Sykkel-VM bør brukes som inspirasjon for å øke sykkelandelen, men også som folkehelseiltak. Det blir satt av 500.000 til prosjekt med mål om å øke sykkelandelen i tråd med målsetningen i Regional Transportplan. Prosjektet skal også ha et folkehelseperspektiv. Fylkesutvalget ber om en sak i første kvartal 2015 der prosjektet blir konkretisert.» (75/14 Årsbudsjett 2015 / økonomiplan 2015-2018)

På grunn av manglande informasjon har det ikkje lete seg gjere å kome med ei samla sak knytt til sykkel VM 2017 før no. Arbeidet med å auke bruken av sykkel til framkomstmiddel, trening og rekreasjon er forankra i Regional plan for folkehelse 2014-2025, Klimaplan for Hordaland 2014-2030 og Regional kulturplan 2015-2025. Fylkesrådmannen har utarbeidd framlegget til korleis midlane skal nyttast gjennom tverrsektoriell samhandling i fylkeskommunen. I tillegg har fylkesrådmannen teke initiativ til å etablere «samhandlingsmøte om Sykkel VM 2017 og sykkel VM kvar dag» med eit breitt samansett nettverk av ulike offentlege og frivillige aktørar. Målet er å dele av informasjon og koordinere tiltak mellom ulike aktørar som arbeider for å auke sykkelbruken i Hordaland. Prosjekt sykkel VM og folkehelse/sykelvanar er såleis sett i samanheng med andre fylkeskommunale, kommunale, statlege og private verkemiddel. Målet er at tiltaka skal kunne leve vidare også etter sykkel VM i 2017.

Pilotprosjektet «Alle barn sykler» i Hordaland er eit sykkelopplæringsprogram for 5. klassingar i regi av Bergen 2017 AS. Målet er å gje tilstrekkeleg opplæring og skape trygghet for barn på sykkel. På dei utvalde klassane/skulane skal:

1. alle kunne sykle (prosjektet skal fange opp dei som ikkje kan sykle)
2. alle bli inkludert (prosjektet tilbyr sykklar til barn med nedsett funksjonsevne)
3. alle ha tilgang til eigen sykkel (prosjektet tilbyr lånesykkel til dei som ikkje har eigen sykkel)

Gjennom Kunnskapsløftet vert det stilt krav til skulen om teoretisk og praktisk opplæring om sykling. Trygg Trafikk tilbyr ikkje lengre praktisk opplæring til skuleborn, men er ein viktig samarbeidspartnar i høve til m.a. opplæringsmateriell. Dei lokale sykleklubbane er ein annan viktig samarbeidspart i gjennomføringa av prosjektet med sin kunnskap og erfaring med å lære barn å bli trygg på sykkel og gje dei auka mestringskjensle. «Alle barn sykler» har vore utprøvd gjennom fleire år i andre delar av landet og kan vise til gode resultat når det gjeld tal barn som nyttar sykkel som transportmiddel. Programmet vert gjennomført 4 gonger å 2,5 t pr. gong med teori og praksisdal, sykkelkontroll og sykkelprøve. Hausten 2015 vil 700 barn på utvalde skular i kommunane Bergen, Øygarden, Fjell, Askøy og Sund delta. Frå 2016 vil fleire skular frå tilbod om å delta. Omfanget er avhengig av tilgjengelege ressursar. Målet til Bergen 2017 er å få «alle barn sykler» som eit permanent tilbod til skulebarn i Hordaland. Prosjektet legg opp til ei følgje-evaluering. Hordaland fylkeskommune vert invitert til å delta i ei referansegruppe og ei prosjektgruppe med representantar frå sentrale samarbeidspartnaranar. Bergen 2017 AS søker Hordaland fylkeskommune i brev av 2. juli om ei støtte på kr 100.000 for hausten 2015 (eitt skulehalvår - totalbudsjett kr 605.000), og kr 200.000 for 2016 og 2017 (2 skulehalvår - totalbudsjett kr 1.150.000). Det er og søkt Fylkestrafikksikringsrådet om kr 80.000 om støtte til prosjektet for 2015. I tillegg bidreg kommunane, private

aktører og Norges Cykleforbund med finansiering. Fylkesrådmannen meiner «Alle barn sykler» kan bidra til å nå mål i fleire regionale planar (folkehelse, klima og kultur), i den nasjonale sykkelstrateginga og Bergensprogrammet, og tilrår at Bergen 2017 AS får tildelt kr 200.000 for skuleåret 2015/16.

I Regional plan for folkehelse 2014-2025 er det eit mål om å utvikle ein **helsefremjande skule** for alle i Hordaland. Ein helsefremjande skule er ein skule som arbeider for å oppnå betre helse, auka trivsel og læring, skaper gode undervisnings- og læringstilhøve og stimulerer elevane til ein gunstig livsstil når det gjeld eiga helse. Føremålet med den helsefremjande skulen er å auka kunnskap om, og etablere eit bevisst forhold til samanhengen mellom helse og læring. Etter det fylkesrådmannen kjenner til finst det ingen utprøvd modell for auka sykkelbruk i vidaregåande skule i Norge. Såleis vert dette ein pilot som kan gje nyttig kunnskap til dei andre vidaregåande skulane i Hordaland og til andre delar av landet, der målet om auka kvardagssykling både hjå elevar og tilsette vert sett i samanheng med andre helsefremjande tiltak. Sterk grad av medverknad frå elevane skal liggje til grunn for arbeidet. Følgjande tiltak for auka sykkelbruk er føreslege:

- Tilrettelegging for auka sykkelaktivitet til/frå skulen.
- Haldningsendring for både elevar og tilsette.
- Sykkelaktivitet som tiltak i arbeidet med auka gjennomføring.
- Skape elevdeltaking – gjennom filmprosjekt for elevar på utdanningsprogramma medium og kommunikasjon, og studiespesialisering med formgjevingsfag. Dei skal produsere motivasjonsfilmar om kvifor auka aktivitet er avgjerande for elevane sitt læringsresultat. Desse filmene skal nyttast både i pilotperioden, men òg i det vidare arbeidet med helsefremjande aktivitet i skulen.
- Bruke sykkel som middel/motivasjon for auka deltaking/ aktivitet i kroppsøvningsfaget.

Fylkesrådmannen foreslår at kvar av dei fire pilotskulane Knarvik vidaregåande skule, Sandsli vidaregåande skule, Fitjar vidaregåande skule og Voss gymnas får tildelt kr 50.000 for skuleåret 2015/16 til å utvikle sin modell for «sykkel VM kvar dag», totalt kr 200.000 til Helsefremjande skular.

Gjennom «samhandlingsmøte om Sykkel VM 2017 og sykkel VM kvar dag» har fylkesrådmannen fått klare signal om at dei involverte aktørane ønskjer å inkludere sykkelaktivitet i eksisterande kulturarrangement framfor å skape mange nye tiltak. Dette sikrar berekraft i høve til tilgjengelege ressursar. Eit felles tiltak kan vere **mobile sykkelstativ** til bruk under arrangementa i Bergen og Hordaland for øvrig. Oslo kommune har 1000 plassar som dei har gode erfaringar med å låne gratis ut til arrangement. Kvart stativ har 6 parkeringsplassar og kostar kr 2.400 pr. stykk + mva. 80 stativ gir 480.000 plassar og kostar kr 240.000. Dette er forslått finansiert med kr 100.000 frå Hordaland fylkeskommune og kr 140.000 frå Bergen kommune. I tillegg dekker Bergen kommune kostnad til frakt og kr 25.000 til årleg drift og lagerhold. Sykkelbyen Bergen-prosjektet har vore i dialog med Trafikketaten som kan drifte ei ordning der ein kan bestille bruk av desse stativa. Til arrangement i Bergen kommune vil Sykkelbyen Bergen-prosjektet betale for transport, opp- og nedrigging og lagerhald hjå t.d. Bydrift (skal avtalast nærmare om tiltaket vert realisert). Arrangørar i andre kommunar kan låne stativa gratis, men må ordne transport og opp- og nedrigging på eiga hand. (Stipulert 350 parkeringsplassar går inn i varebil på 15m³. Det tek omlag 1 time for ein person å rigge 500 plassar.)

Fylkesrådmannen tilrår å løyve kr 100.000 til innkjøp av mobile sykkelstativ til bruk på ulike idretts- og kulturarrangement i ulike delar av fylket. Midlane vert overført til Bergen kommune som står for innkjøp og drift av stativa.

Inviterte deltagere

Deres ref.	Deres brev av:	Vår ref.	Emnekode	Dato
		201500536-133 HEJO	ESARK-0270	12. mai 2015

Invitasjon til å sitte i Hovedkomitèen for Sykkel-VM 2017

Norges Cykleforbund, Bergen kommune og Hordaland Fylkeskommune, sammen med nabokommunene Askøy, Fjell, Sund og Øygarden har fått tildelt det internasjonale sykkelforbundets (UCI) verdensmesterskap i landeveissykling i 2017.

Sykkel-VM er et av verdens aller største idrettsarrangement, og blir det største idrettsarrangementet som noensinne har vært på Vestlandet.

NCF er gjennom Bergen 2017 AS arrangør for sykkel-VM og Bergen er vertskapsby. Arrangementet skal avholdes i perioden fra 16.-24. september 2017. Det skal arrangeres 12 konkurranser, flere store publikumsarrangement og et omfattende folkefestprogram. Hele byen og regionen skal mobiliseres.

Det er nedsatt en Organisasjonskomité som vil bli ledet av sykkelpresident Harald Tiedemann Hansen.

Hovedkomitèen for Sykkel-VM 2017 får en helt sentral rolle i planleggingen og gjennomføringen av Sykkel-VM 2017. Denne komitèen vil ledes av ordfører i Bergen Trude H. Drevland.

Vi har gleden av og inviterer deg til å sitte i Hovedkomitèen for Sykkel-VM 2017.

Første møte i Hovedkomitèen vil være onsdag 3.juni kl. 12:00-14:00 i Rådhuset, Bergen.

Vi imøteser din tilbakemelding.

Trude H. Drevland
Ordfører Bergen
Leder av Hovedkomitèen

Harald Tiedemann Hansen
President Norge Cykleforbund
Leder Organisasjonskomiteen

AVTALE

mellom

Bergen 2017 AS (heretter "Bergen 2017")

org. nr. 999 665 225,

og

Hordaland fylkeskommune (heretter "HFK"),

org. nr. 938 766 223

1. BAKGRUNN/FORMÅL

Norges Cykleforbund (heretter «NCF») og HFK har søkt – og fått tildelt - det internasjonale sykkelforbundets (Union Cycliste Internationale, heretter "UCI") verdensmesterskap (World Championship) i landeveissykling i 2017 i Bergen og regionen (heretter "VM 2017"). NCF er arrangør for VM 2017, og HFK er vertskapsfylke (heretter «Host County»). VM 2017 skal avholdes i perioden fra 16.-24. september 2017.

Bergen 2017 eies i sin helhet av NCF, og har ikke til formål å skaffe aksjonæren økonomisk utbytte, jf. Aksjeloven § 2-2 (2).

Denne avtalen regulerer fordelingen av rettigheter og plikter som tilligger Bergen 2017 og HFK i forbindelse med gjennomføringen av VM 2017, samt forberedelser til og etterarbeid i forbindelse med arrangementet.

2. ANSVARFORDDELING OG ANSVARSFORM

Den part som er pålagt ansvar etter denne avtalen, skal utføre de plikter dette innebærer samt dekke kostnadene og bære det kontraktsmessige ansvaret og risikoen knyttet til pliktene.

Bergen 2017s og HFKs ansvar i forbindelse med VM 2017 skal fordeles med utgangspunkt i følgende prinsipper:

- Bergen 2017 har ansvaret for at VM 2017 gjennomføres i henhold til Arrangøravtalen med UCI.
- Bergen 2017 har det formelle arrangøransvaret og står for all gjennomføring.
- HFK er vertskapsfylke for arrangementet.

3. BERGEN 2017 SINE OPPGAVER

Dette punkt regulerer hvilke oppgaver Bergen 2017 skal bistå HFK med i planleggingen og gjennomføringen av VM 2017.

Bergen 2017 har følgende områder/oppgaver:

- Bergen 2017 skal sikre at HFK inviteres med i alle relevante organisasjonsnivå i den videre planleggingen og gjennomføringen av VM 2017.
- Bergen 2017 skal sikre at HFK blir profilert som vertskapsfylke på alle offisielle kommunikasjonsplattformer i forbindelse med mesterskapet. Partene skal samarbeide om innholdet i denne profileringen.
- Bergen 2017 skal bistå HFK med nødvendig kompetanse til å gjennomføre sykkel – og aktivitetstiltak i tråd med hva dette programmet legger opp til. Bergen 2017 vil avklare nærmere med HFK og de andre offentlige samarbeidspartnerne om hvordan disse tiltakene skal koordineres og finansieres.
- Bergen 2017 skal legge til rette for at HFK kan bruke VM 2017 som inngang til egne arrangementer knyttet til folkehelse og andre viktige satsingsområder for HFK.
- Bergen 2017 skal samarbeide med HFK i profilering og markedsføring av arrangementet.

4. HORDALAND FYLKESKOMMUNE SINE OPPGAVER

Dette punkt regulerer hvilke oppgaver HFK som vertskapskommune skal bistå Bergen 2017 med. Kostnadene forbundet med disse oppgavene bæres av HFK.

ØK har følgende områder/oppgaver:

- HFK skal stille nødvendige arrangementsarealer tilgjengelig for Bergen 2017 uten kostnad. Med nødvendige arrangementsarealer menes her eventuelle videregående skoler som blir involvert i arrangementet, og områder hvor HFK er grunneier som kan være aktuell til parkering etc. Det forutsettes at det inngås de nødvendige avtaler mellom Bergen 2017 og HFK rundt gjennomføringen av dette punkt
- HFK skal bistå Bergen 2017 med nødvendige ressurser i forhold til den videre planleggingen av VM. Her tenkes det på deltakelse i aktuelle fagkomitéer og arbeidsgrupper.
- HFK vil få en sentral rolle i å informere innbyggerne om VM 2017 i fylkeskommunale kanaler og publikasjoner, for på den ene side skape engasjement, forventning og eierskap i fylket til arrangementet, i tillegg til å opplyse om fylkeskommunale anliggender som infrastruktur, kollektivtransport og annen praktisk informasjon.

- HFK skal gjennom Skyss tilrettelegge for kollektivtransporten av publikum under VM 2017. Kostnadene forbundet med dette dekkes jfr. brev fra Kulturdepartementet den 17. desember 2013. Egen transport av gjester og deltagere dekkes av Bergen 2017.
- HFK skal gjennom Skyss tilrettelegge for at det kan utarbeides et eget transportkort for VM perioden, alternativt en egen VM app. Bergen 2017 avklarer nærmere med Skyss hvordan dette skal gjøres, og hvordan man kan sikre en modell for inntektsdeling for de særskilte inntektene som kommer fra VM kortet/VM appen.
- HFK har p.t. ikke reklame på busser eller bybane. Eventuell reklame for VM 2017 må avtales innenfor de avtaler for reklame, som gjelder i det aktuelle tidsrommet. HFK skal tilrettelegge for at de videregående skolene kan bli involvert i VM 2017 gjennom målrettede aktivitetstiltak som Bergen 2017 etablerer.
- HFK skal legge til rette for at relevante studielinjer og yrkesfaglige linjer kan ha VM 2017 som prosjekt. Mulighetene her skal avklares med Bergen 2017 i planleggingen av skoleårene 2016/2017 og 2017/2018.
- HFK må vurdere om (deler av) de videregående skolenes høstferie skal legges til VM perioden, og/eller at de videregående skolene tilrettelegger for å kunne delta aktivt i folkefesten i VM-uken.

5. SAMARBEID, INNSYN OG RAPPORTERING

Partene er forpliktet til å samarbeide og vise lojalitet under planlegging, forberedelse og avvikling av VM 2017.

Dette omfatter blant annet at:

- Partene skal holde hverandre orientert om saker som kan være av betydning.
- Det skal avholdes regelmessige kontaktmøter på administrativt nivå.
- Rett til innsyn i dokumenter som ansees nødvendig for å kunne kontrollere etterlevelsen av nærværende avtale. Et unntak fra dette gjelder for lovbestemt taushetsplikt.
- Partene plikter umiddelbart å varsle hverandre om alle forhold av betydning for samarbeidet.

Ingen av Partene har fullmakt til å representere hverandre. Det vil si at den ene avtaleparten ikke har fullmakt til å pådra den andre avtaleparten rettslige forpliktelser.

Overfor leverandører som én av partene inngår avtale med, vil derfor bare denne parten være ansvarlig.

Ingen av Partene har fullmakt til å representere den andre parten i kontakt med representanter fra UCI.

Det skal utarbeides en rapport etter endt arrangement. Denne rapporten utarbeides i fellesskap mellom Bergen 2017 og HFK.

6. ORGANISERING AV ARRANGEMENTET

Bergen 2017

Bergen 2017s styre skal bestå av et det antallet styremedlemmer som følger av Bergen 2017s vedtekter.

Hovedkomiteen

Det skal opprettes en Hovedkomité for VM 2017.

Hovedkomiteen skal bestå av Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune, øvrige arrangementskommuner, sentrale offentlige myndigheter, næringsliv, idrett og andre aktuelle samarbeidspartnere.

Hovedkomiteen skal være et rådgivende organ for styret i Bergen 2017.

Hovedkomiteen kan ikke fatte beslutninger på vegne av Bergen 2017.

Hovedkomiteen skal møtes etter behov, bli forelagt saker til uttalelse, samt få en generell orientering om driften.

Andre komiteer

Bergen 2017 vil opprette det nødvendige antallet komiteer og arbeidsutvalg for å forestå den videre planlegging og gjennomføring av arrangementet.

Bergen 2017 vil ta initiativet til opprettelsen av en lokal arrangementskomité sammen med HFK.

7. FINANSIELLE FORHOLD

HFK skal støtte Bergen 2017 med NOK 15'000'000, jf. HFKs vedtak av 11.juni 2013 (saksnr. 201303800-1). Denne støtten inkluderer kostnader til utvikling, markedsføring, tilrettelegging, kollektivtransport og støttet til folkehelseiltak. Støtte fra Kulturdepartementet som dekker noen av disse kostnadene, øker kontantstøtten tilsvarende.

Støtten innbetales etter elektronisk faktura fra Bergen 2017 til HFK etter følgende modell:

- 5 MNOK forfaller til betaling 1. september 2015
- 1,5 MNOK forfaller til betaling 1. februar 2016
- Resterende kontantvederlag etter overføring av HFKs andel av Kulturdepartementets tildeling.

Innbetalingen skjer til konto 1503.56.24381 i DNB

HFK sin andel av usikkerhetsavsetningen er også angitt i HFKs vedtak av 11.juni 2013 (saksnr.201303800-1), og utgjør NOK 5'200'000. Denne er ikke finansiert nå, og det forutsettes sak til fylkestinget for behandling før denne kan løses ut.

FORDELING AV OVERSKUDD

Alle inntekter fra VM 2017 skal tilfalle Bergen 2017.

Et eventuelt overskudd skal øremerkes idrettslige utviklingsformål innen sykkelporten slik det er beskrevet i Bergen 2017 sine vedtekter.

Et eventuelt underskudd er Bergen 2017 sitt ansvar.

8. AVTALENS VARIGHET

Avtalen gjelder fra det tidspunkt den er signert av begge parter, og opphører 31.12.17 eller på det tidspunkt partenes rettigheter og plikter etter denne avtalen er oppfylt.

9. MISLIGHOLD

Ved mislighold av denne avtale får de alminnelige regler om mislighold anvendelse med mindre annet er særskilt avtalt.

10. TILLEGG OG ENDRINGER TIL DENNE AVTALE

Eventuelle tillegg og endringer til denne avtale skal dokumenteres skriftlig i form av et avtaledokument.

11. LOVVALG OG VERNETING

Tolkning og tvister knyttet til denne avtale skal reguleres av norsk rett. Asker og Bærum tingrett skal være verneting.

12. KONTAKTPERSONER

Henvendelser i anledning denne avtalen skal rettes til:

Harald Tiedemann Hansen (Bergen 2017)

Britt Karen Spjeld (HFK)

Kontaktpersoner er oppnevnt av praktiske årsaker og skal ikke i denne egenskap være utstyrt med materielle fullmakter.

Denne avtale i 2 eksemplarer – ett til hver av partene.

Bergen, 4. august 2015

For Hordaland Fylkeskommune

For Bergen 2017 AS

Vedtekter for Bergen 2017 AS

1. Selskapets navn

Selskapets navn er Bergen 2017 AS.

2. Forretningskontor

Selskapets forretningskontor er i Bergen.

3. Selskapets virksomhet/formål

Selskapet skal fremme sykkelporten i Norge, herunder ved å arrangere internasjonale sykkelkonkurranser i Norge, så vel som planlegging og forberedelse som gjennomføring, samt bidra til at andre gjennomfører slike arrangementer i Norge.

Selskapet har ikke økonomisk formål for sin virksomhet, og har ikke som formål å skaffe aksjonæren(e) økonomisk utbytte.

4. Aksjekapital – aksjenes pålydende

Selskapets aksjekapital er kr 300 000,- fordelt på 300 aksjer hver pålydende kr 1000,-.

Selskapets aksjer skal ikke registreres i Verdipapirsentralen.

5. Styremedlemmer

Selskapet skal ha et styre bestående av fra tre til syv medlemmer. Styrets leder velges av styret.

Selskapet tegnes av styrets leder og daglig leder i fellesskap.

6. Anvendelse av overskudd og oppløsning

Selskapets overskudd skal anvendes til idrettslige formål innen sykkelporten.

Ved oppløsning skal selskapets eiendeler fordeles av selskapets styre, i tråd med selskapets formål.

7. Generalforsamling

På den ordinære generalforsamlingen skal følgende saker behandles og avgjøres:
Forbundsstyret i NCF er generalforsamling.

1. Godkjenning av årsregnskapet og årsberetningen
2. Fastsettelse av honorar til revisor
3. Andre saker som etter loven eller vedtektene hører inn under generalforsamlingen.

8. Forholdet til den alminnelige aksjelovgivningen

Aksjelovgivningens regler kommer til anvendelse med mindre annet fremgår av vedtektene.

Sandvika 19.01.2015

Bergen 2017 AS
Tollbodallmenningen 1B
5004 Bergen

Bergen, 02.07.2015

Hordaland Fylkeskommune v/Britt Karen Spjeld
Agnes Mowinckels gate 5
PB 7900
5020 Bergen

Søknad om tilskuddsmidler til sykkelopplæringsprosjektet ” Alle Barn Sykler”

Vi oversender med dette søknad om tilskudd til sykkelopplæringsprosjektet ”Alle Barn Sykler” i regi av Bergen 2017 AS.

Vi søker om tilskudd til gjennomføring av tiltak beskrevet i vedlagte prosjektplan.

Midlene Bergen 2017 AS søker om, gjelder kostnader knyttet til gjennomføring av pilotprosjekt for opplæringsprogram for 5. Klassinger i Hordaland. Prosjektet gjelder implementering av konseptet i fire kommuner foreløpig, med et mål om å utvide til flere kommuner i Hordaland frem mot 2017.

Vi søker med dette om et tilskudd av størrelse kr 100 000,- i 2015 (ett skolehalvår) og kr 200 000,- i 2016 (2 skolehalvår) og 2017 (2 skolehalvår). Søknadssummen skal dekke deler av kostnadene for nødvendig materiell og drift av opplæringsprogrammet.

Vi håper på velvillig behandling av søknaden, og ser frem til et godt samarbeid.

Vennlig hilsen

Eli Orre
Bergen 2017 AS

PS 66/15 Ymse